

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

ED 01-4791

OVERIJSSCHE

STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

Dons

OVERIJSSELSCHE
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. DERDE STUK.

STADREGT VAN GOOR.

ZWOLLE,
DE ERVEN J. J. TIJL.
1883.

BESCHRIJVING DER HANDSCHRIFTEN.

Op het stadhuis te Goor berusten twee kwartijntjes, op perkament geschreven, het omslag medegerekend 20 en 16 blz. groot, bevattende het achter afgedrukte stadregt. Zij hebben blijkbaar als bijlage in een proces gediend en zullen dus welligt naar het provinciaal archief moeten verhuizen met het archief van het stadgerigt Goor.

Hs. A., dat tot grondtekst is genomen, is dat op welks omslag men leest: »Jtem we zijnen straten des saterdages nicht schone en maket dat die liesten bloet bijnt den salmen des manendages pendijen (?) voer eijn punt.» Naar het schrift te oordeelen, behoort het tot het einde der 14^e eeuw. De tusschen sterretjes geplaatste woorden zijn met later hand geschreven.

Hs. B. is stellig jonger. Art. 1—45 komen met Hs. A. overeen, behalve in enkele woorden en in het bedrag der boeten. Van art. 46 af loopt de inhoud meer uiteen, zoodat het duidelijker was, van dat art. af Hs. B. af te schrijven.

Gemakshalve zijn bij de artikelen nommers geplaatst, welke in de Hss. grootendeels ontbreken.

• Jtem dijt sijnt de wylkoer ende broeke der Stad van Goer.

1. Jtem ijnt ijrste de den anderen deeff oft horensoen off meneder off hoer off alsodaen onzedeliken scheltworde dede in quaden moede he sij man oft wijff de sall daer omme ghelden vijff pont.

2. Jtem we den anderen bloedijch of blau sleet de sall daer omme ghelden vijff pont.

3. Jtem we den anderen loechghent de sall daer omme ghelden eijn pont.

4. Jtem we den anderen mijd ener vuest sleet de sal daer omme ghelden eijn pondt.

5. Jtem we eijn mess thuet off sijn hant wopent op den anderen de sall daer omme gelden eijn pont.

6. Jtem we daer ene koerbaer wonde doet den anderen de sall daer omme gelden Twintich pont.

7. Jtem we sijne wake versuemde de breke dre pont ende dess andere(n) nachts weder te waeken.

8. Jtem we eijn buerwercken versuemde de breke dre pont. Mer off we weer de dat verstolten wolde ende van homode lethe den moghen de Scepenen boden bij der Stad hoechgheste broke Ende de dan des nijet en dede de solde dan den broke ghelden.

9. Jtem wen de Scepenen entbeden hoir werue omme de Stat te maken dat moghen sije beden bij dren ponden we dess nijcht en dede de breken alle daghe eijn pont then tijden dat sijn werff ghemaket is.

10. Jtem we vejlingen holt van jeneghen guede dat he vercofft wo dat he dat ijrste gijfft daer van also sall he dat voirt ten eijnde wt slijten. We des nijet en dede ende daer na dan dat duirer gheue dan he dat voir gedaen hadde daer an breke he dre pont so vaken als he dat dede.

11. Jtem we op de Scepenen spreket de sall daer omme ghelden Sess pont dat js enen ijdliken Scepen eijn pont.

12. Jtem we dobbelt de brecket eijn pont.

13. Jtem we jn sijnen hues dobbelen lad de brecket vijff pont.

14. Jtem we sijn ijs nijcht en houwet de breke dre pont ende alle dagh voirt dre pont hent der tijt to dat he dat houwen laet.

15. *Jtem wen sijn broet beuonden woert lijchter dan daert die Scepens vp gesat hebben dat sij weggen ofte roggen broet die breke der Stad tijn punt*.

16. Jtem we vejle saeke hefft ende wejgheringen doet ende en wijll den eijnen nijet vercopen ghelijck den anderen also langhe als dat guet wairt de sall dair omme ghelden dre pont also vaken als he dat dede

17. Jtem alle saeken moghen de Scepenen bijeden bij enen bij twen bij dren bij veren bij vijff ponden Ende jnt leste bij der stat hogheste koir den ghenen de der Stad wijlkoir ende recht nijcht en helden des hem de Scepenen entbeden.

18. Jtem we voirs noet hadde oft seghe ende vermeine bij daghe oft bij nachte ende de des nijet apen-

hair ende gheruchte maecte de breke der Stad hogheste koir.

19. Jtem we wopen gheruchte makede sonder noet de breke der Stat vijf pont.

20. Jtem we den anderen mijd wopender hant sochte in sijnen huese de breke der Stad veertich pont.

21. Jtem we de verhalingen ierst doet an den anderen van allen vechten ende kijue de dat bewijzen mach mijth den werde off verdijne off mijt Twen boirgheren de sall den broeke ghelden.

22. Jtem So en sall gheen Boirgher noch Boirgers kinder, man noch wijff, noch inwonners nement den anderen anspreken mijt ghenen rechte ghestlijck off werlick anders dan voir den Scepenen van Goer. We dat dede de breke der Stad hogheste koir. Dair to sall he d'anderen van allen schaden ontheffen ende qwijten den he dair bij lede.

23. Jtem we pantweringhen to onrechte dede de breke der Stad dre pont Ende voirt so mach der Stad bode de pande eijsschen bij enen bij Twen bij dren bij veren bij vijf ponden hent also langhe dat he pande krijghe. Ende weijghert he dan pande den baden, so moghen de Scepenen de pande eijsschen bij der Stads hogheste koir. Ende so sall he den broke ghelden ende leuren noch dair den Scepenen de pande dair he voir verclaghet is ende verwonnen is.

24. Jtem wen men bevijnt mijd onrechter waghe ende mijt onrechter mathe de breket der Stad hogheste koir Ende daer to sall he verloren hebben alsulck guet daer he de onrechte waghe ende mathe van ghedaen heft.

25. *Jtem ock en sal nemant beer brouwen dat he hoe-

gher gheuen sal dan hem dat de Scepenen setten bij tijn punden soe vake als dat emant doet*. 1)

26. Jtem wert sake dat de Scepenen mijt den Burghers wt reijssen solden na ofte voer binnen lants oft bueten lants wo dat gheleghen weer dair des noet weer, dess en sall nemant weijgheren de dair to ghebadet woirt bij sijnen broke also groet als de Scepenen den dan bijeden na gheleghenheit der reijssenghen.

27. Jtem wert sake dat jemant wt oft jn der Stad Veste qweme jn jenegherwijs wan der Stads Poirten gheslaten weren de breke der Stads hogheste koir.

28. Jtem wert saken dat jemant der Stads wechten oft der Stads Knechten mijssdede bueten eren schulden de breke der Stad Tijen pont. Ende wert sake dat sije de blodijch oft blaw sloghen so weer de broke dubbel.

29. Jtem wert saken dat jemant sijne burgherscap opsachte sonder noet de en sall nvmmer boirgher warden weder to Goer.

30. Jtem so en doruen de Scepenen van Goer mijt rechte ghenen burgher verdedinghen de bueten eren vrijhet ende kersple wonet Sije en sullen eijn hues hebben ende wijsen binnen der vrijhet van Goer dair men sije mijd mijt (sic) rechte jn baden moghe rechts to pleghen voer den Scepenen oft sije wen wes schuldich weren.

31. Jtem so en sall nement sijn huesinghen oft erfijnsse oft enijch gued anders verwopenen langher dan sess wecken.

32. *Jtem off daer jemant den axcijss verzwege ofte versteke dije hefft dat bijer verbuert ende der Stad hogheste keur. Ende ofte daer jemant bijer brouwe ende

1) Dit art. is in Hs. B. achter 26 geplaatst.

daer ene kanne van vercofte wt der tunne sollen den axcijs betalen*. ¹⁾)

33. Jtem off jemant mijt rechte verwonnen woirde voir den Scepenen van Goer dat men sije penden solde soe sall men an gheen huesinghe off ander erffenijsse panden dewijle dat sijn rede ende eijchlicke guet wart ende dan hefft.

34. Jtem off jenoch bueten man koirber wunde dede jn onsser Stad off vrijhet de breke onsser Stad eijns so vele als onsse boirgher Ende des ghelikes van allen broken dubbelt den sije doet jn onsser Stat.

35. *Jtem we enen doetslach doet jn onsser wijgbolde off jn onsser Stad de sall jn enen jaer ende dach nijcht komen jn onsse frijhet Ende also vake als he daer jn komet so sal he gelden de Stads hogheste koir*.

36. Jtem der Stades hogheste koir js hondert Pont dair sije bij beden moghen Ende eijn pont js enen olden braspennijnck.

37. Jtem alle dessen voirghen. broke sijnt des nachts dubbelt.

38. Jtem we den anderen lochghent voir den Scepenen wanner sije Sijten gherichtlijke oft staen de breket vijf pont.

39. Jtem we den anderen sloghe voir den Scepenen blaw oft blodijch dair sije seten gherichtlijck de breke Tijn pont.

40. Jtem koirber wunde der Stad hoghesten koir de sije deden daer de Scepenen gherichtlike seten.

41. *Jtem we den anderen daghet vth sijns selfs hues de sal daer voir gelden Twintich pont (des daghes twintich ende des nachtes veertijch).

¹⁾ Dit art. ontbreekt in Hs. B.

42. Jtem wert sake dat jement den anderen daghe-
de vth den beerhues off vth enen anderen hues de sal
daer voir gelden Tijen pont ende des nachts dubbelt.

43. Jtem so en sal nement van onssen boirghers off
jnwonnens ghene vijssche kopen tusschen Goer ende
den Enthermarssche ende sije soelt sije laten varen an de
Strate ende brenghen de vijssche in de vloete to verco-
pen Ende we daer en bauen doet de sall der Stad heb-
ben ghebraken vijff pont Jtem we dat den Scepenen
anbrenghet de sal hebben eijn pont.

44. Jtem ofte jement wer dije vor den scheppen en
wedder sprecke dat sije vor recht ghevesen (sic) hebben
dije sal dar omme gelden tijen punt ende sal dije onkost
don dije dar op ghet dije ghenne den dat recht tho nae
ghet.

45. Borchmans vnde schepen mijt der gans gemeijnte
hebben jngegaen vnde ouergegeuen Dat nijmans van on-
sen borgeren sijn saeken sall verropen an den ersamen
Raedt van De u e n t e r de van schuldes haluen beneden
ses golden gulden.

46. Jtem ock is ouergegeuen van den schepen ende
gemendes luijden dat nemant en sal voer halen vt
des anderen hus hee en sij tijen iaer olt.

47. Jtem ock en sal nemant sijn vuer inden hoesse
laten daer en sij ene bij de tijen jaer olt sij.

48. Jtem ock en sal nemant... ijnghen off... bij kerssen...

49. Jtem ock en sal nemant... baeuen dat vuer hebn
off anders Jtem we hijer en bauen doet ende daer ouer
beuonden wort breket vijff punt halleff den heren ende
halleff den vorheren so vake als emant daer van beuun-
den wort.

50. Ao. XXX. Borchmans Scepenen vnde mente hebben
gemenliken auergegeuen dat wij sullen onser Stadt Recht

holden en bot des Sondachs tegen den mandach ist des mandages hillige dach soe salmen holden den negesten workeldach daer nae vnde kent dije gen den men an sprect dije heft ene mant doch betalt hije in dije mant nijet soe sal dije bode gaen vnde halen pande vnde dregen see op den blauwen steen vnde vercopen see alsoe vele dat dije sculdener toe den sijnen come ¹⁾.

51. Ock hebben sie auergeueu datmen van allen wthheijmschen beer sal geuen ij str. brabans stuer toe excijse dat toe Goer nijet gebrouwen en is, vnde (van) bijnnen brouwen beer salmen geuen ij gosselers.

52. Jtem hij toe is oeck ouergeueu dat men Deuenter bijer geuen sall gelijk bijnnen gebrouwen bijer toe excijse ende den excijs sall altos die tapper betalen.

53. Borchmans ende Schepenen mijt sampt der Gemeijnte hebben auergeueu datmen van allen eede, de vor de Schepenen gescheijn, sollen de den eet begheren enen snaphanen eirst vpleggen vor den eth ende de snaphanen salmen den armen geuen omme Godts wille. Dije helfft den Schepenen.

54. Schepenen mijt sampt der mejnsluden ende se mentlike borgeren hebben eijndrechtlick en auergeueu datmen den bakker van den borgher to bakken sall geuen twe placken wie des nijet en dede oft doen wolde sall de bakker ene weerweijgheringhe des bakkens mogen doen.

55. Noch jst en Recht jn onsser Stad Goer ofte daer enen borger storue die eegen waer dat waer man ofte vrouwe ende die dan kijnder nae laten Ende dan hues

¹⁾ Hs. B. voegt er bij : »vnde soe hi die pande hijr nijcht verkopen konde mach hie dije pande nemen vnde laten sije met den waeter affgaen also ver dat hie dije verkoepen kan.»

ofte hoff nae laeten Soeveer dat goet voirss gelegen js binnen der vrijheit van Goer dat voirss goet bevrijet die Stad van Goer dat daer an moegen deelen alle die kijnder die die voirss lude naelaeten sije sijnne eijgen ofte vrij ende oeck also dane naeste Erffgenaemen in der selver ghestaelt ende deijlunghe als voerss.

56. Noch sijnt vorwaerden dat alle segele ende breue die vet vrijen gode versegelt sint ende daer gene loesse vp en js die voer hen versegelt sint sullen onlosber wesen nae vetwijssinge der breuen wesstertit dat Co. Mats. reformasie daer anders op kent mit sampt ridderscap ende steede etc.

57. Noch sint vorwaerden ofte jemants Scepens te done hadde bueten Goer mit hem to reijse n soeveer die Scepens bi der sonnen vet ende te hues konnen reijssen sal sijn voer der Stad kost ingevall die Scepens des nachtes vetblijven sall sijn op desgeens kosten daer die Schepens mit getoegen sint.

58. Noch sint vorwaerde dat nijemant brandewijn noch bijer tappen en sall onder misse ofte onder sermonen bij die penen van enen keijssersgl. ten waere dattet reijsber lude waren.

59. Anno LIIIIJ. Jtem de gemeene borgeren hebben auergegeuen dat noe vort an soe wije van buten hijr kompt vnde will heijde vnde weijde vnde anders mijt onser borgeren genijeten vnd gebruiken sall sijne borgerscap wijnnen vnde daer voer geuen vijer golden gulden vnde eijn leren emmer beholtlick ofte ene borgers dochter eijnen vthheims man neme vnde sijn borgerschap wonne sal geuen twe golden gulden voirss vnde eijn leren emmer te wetten dat die dochter die mit den olderen hijr van buten ja comen sullen die borgerschap genieten vnde nijet de soens.

60. Anno LVIIJ. Jtem de sementlijke gemente hebben eijndrechtlijken auer gegeuen dat soe noe voert an sal een ijder geuen voer borgerſcap nae older gewonte eijn horens gulden ende eijn snaphanen voir sijn ſcrijfgelt daer toe ſall hie eijne roede ſtraten maeken tot profite der ſtadt goedes ſal die ſtadt die lijſten ende paelen daer bij beſtellen daer tho ſal hie geuen enen leren emmer.

61. Van den Tollen der ſtadt Goer.

Jtem wie den Tollen oft Wechgeldt der ſtadt Goer pachtet ſal denseluygen Tollen eijſchen, Ende ſouerne hem dar weigeronge jn geſchiet dat were dan mit heimlike ontuoronge, ontdriuonge oft verſakonge ende darenbauen beuonden anders beuonden worde, ſal verboert hebben dat gehele goet, half tot profijt der Pachter ende half tot profijt der Stad dan tot genaden, alles tot kentenisse der Scepenen, Beholtelicken dat der Stad Vtrecht Ingeſeten en Borgers ſollen nae older gewoenten desſes vorgem. tollens onbelastet ende vrij ſin, mit oeren goede ende des heren getruwe, ende Riddermatige Junfferen wagen ende die Brammeler hurne ſollen oick geurijet ende bauen des alle die genige, ſo van older van die vorgem. toll ende wechgelt des daruan geurijet bijnt gewest.

62. Anno duſent vijff hondert negen vnde tzeitich vp cathedra petri hebben die Schepenen vnde mejntsluede mit dije gemeijnen borgeren eijndrechtlijken hebben (ſic) auergegeuen Dat nu voeret an wije alhier tho Goer eijn borger wijl weſen dat de ſeluijge ſollen voer oer borgerſchap geuen tho wijnnen ſes goltgl. tot behoeff der ſtadt vnde ſollen daer thoe macken twe nije roede ſtraeten ofte ſollen vp nemen ſes roede van dije olde ſtraeten vnde dije weder nijes macken tot der Schepen kuer vnde de Schepene ſollen lijſten vnde paelen daer to doen vnde

dat sandt salmen hem wijsen tho haelen vp den mijnesten schaedem. Daer tho sollen sije geuen einen leren emmer vnde twijntich str. brab. tho schrijffgeldt tot behoeff der schepene vnde offe emandes hijer van bueten ijn queme dije eijn borgers dochter kreghe dije selue sal mit dije halue borgerschap vrij wesen voerbehouden den leren emmer vnde dat schrijffgelt vnde dije vrouwen luede dije nu voirt an hijer bijnnen begeren tho wonnen sollen oeck dije halue borgerschap wijnnen vnde voer dijt alle sollen sij borge vnde geloue stellen er sije vuher vnde roeck hijer binnen sollen holden vnde bijnnen jaers alle vuldoen vnde tho betaelen bij eijne pene van vijer goltgl. tot behoeff der stadt vnde wije hier heijde vnde weijde wijl gebrueken sal schattinge vnde schulde helpen betaelen gelijck ein ijngesetten borger.

63. Oick is op petri anno etc. LXXV auergegeuen bij borchmans schepen vnde gantze gemeente dat nu voert an ghiene borgeren einighe fremden oer huijsinge noch lant sollen verhuren die welcke ghiene borgeren en sindt ofte si sollen guedt seggen voer die borgerschap bijnnen jaers tho betaelen vnde sollen oeck bewijs brengen van waer sie gebaeren bindt vnde erlick vnde frome bijnnen, oeck sollen die Schepen macht hebben die welcke van bueten hir ijn kompt omme te wonnen dat sie die borgerschap daer van moghen verhoeghen vnde datmen ghiene nije borgheren sal in onser stadt annemen hie sal voir eirsten der stadt Goer hulde vnde eijdt doen.

64. Anno LXXVI op dach Catedra petri hebben die gemeinen borchmans vnde Schepen auergegeuen dat ein ider die alhier borger begert tho wesen Dat die selue tot der straeten welcke hie schuldig is tho maecken sal de listen vnde paelen daer tho doen dewelcke men daer tho behouende is.

VERSCHIL TUSSCHEN

Hs. A.	en	Hs. B.
1. moede he sij vijff pont		moede vnd niet bewijsen konde ein pondt groet
2. eijn pont		thijn pondt (op den kant 20)
3. eijn pondt		dre pondt (» » » 6)
4. eijn pont		vijff pondt (» » » 10)
5. eijn pondt		vijff pont (» » » 10)
6. Twintich pont		vijertijch pondt (o. d. kant 80)
7. dre pont		vijff pondt
8. dre pont boden		vijff pont (» » » 10) gebijeden
9. eijn pont		dree ponde
10. wo voir gedaen dre pont		wije voirhen gedaen thijn pont (op den kant 20)
11. sess pont eijn pont		twelf ponde (» » » 24) twe pont
12.		Is hier 34.
13.		Is hier 35.
14. houwet de		houwet want hem dat ge- bedet wordt de
15. tijn pont		op den kant staat: 20
16. dre pont		vijff pont
18. voirs noet		vhuers noedt
25.		Volgt nu 26.
28. Tij n pont		op den kant: 20
32.		Ontbreekt.
38. vijff pont		thijn pont
39. Tij n pont		vijfthien pondt

Hs. A.

Hs. B.

(Later veranderd in :) der
stadtz hochste keur

43. Strate ende

Strate the Goer an dije vijs-
schebanck ende

44. tijen punt

dertijch punt

45. ses golden gulden

viuentwintich golt gl.

Hs B. heeft hierna in plaats van 46—64:

65. Jtem ijs verdraeghen bij den Schepens vnde gantze gemeente van den excijs dat dije excijs pechteners bueren sollen van ijtljcke tunne bijers hir ofte tho Deunter ofte ijn dije Twente gebrouwen soemen bekomen kan dat eene kanne wt eener tunne getappet wordt omme tho verkopen ofte bij tunnen verkoft wordt sal betaelen dre grosseler vnde alle andere bijer van ijder tunne dre stuer.

66. Jtem alle bier dat wth eijms ijs vnde hijr gebracht wordt vnde van den waegen affgesettet eder wt scheppen vnde hir bij tunnen verkoft vnde hijr getappet sal dije tepper den excijs betaelen vnde van ijder tunne geuen dre str. to excijse.

67. Jtem vromdt bier dat hijr affgesadt wordt vnde van hir weder geuoerd wordt sal excijs vrij wesen.

68. Jtem van alle bijer dat tho Goer verkoft wordt sal altoes dije tepper den excijs betaelen als vorsz.

69. Jtem [van] alle bijer dat tho Goer gebrouwen wordt vnde van Goer gefuedt (gefuerd) sal dije brouwer den excijs betaelen vnde van ijder tunne gheuen als voirss.

70. Jtem dije excijspechteners eder keruers sollen den brouwers vnde teppers den excijs aff eijsschen om tho keruen nae olden gebrucke soe dije brouwers eder teppers dan weijgeringe deden vnde nijcht geheel belijen en wolden wes sije toe verexcijsen hadden vnde daerop beuonden

worden, soe sollen sije verbuert hebben dat bijer vnde der stad hogeste kuer; halff tot der stadt profite vnde halff den excijsheeren vnde daer en baeuen noch den excijs to betaelen.

71. Jtem daer sal nijemandt v huer haelen wt eens anderen hueijs bloet sonder dijchte vath vnde deije selue sal olt wesen twelff jaer dije daer baeuen beuonden wordt sal daeromme gelden dre pondt soe wal dije hem dat v huer doet als dije dat haelet derseluen gelijcken sal een hueijswarder oeck olt sijn twelff jaer daer v huer ijnden hueijse ijs ongeraeket.

72. Oeck sal nijemant v lasse heckelen ofte schrapen des auendes bij den lampe ofte kersen sal daeromme gelden vijff pondt. Oeck ghijen vlas ijnden aeuen stecken dije warm ijs sall daeromme gelden vijff pondt.

73. Oeck sal nijemant des auendes nae souen uheren v huer hebben ijn den aeuen, eesten, spjnden ofte trijsoren sal daeromme gelden vijff pondt.

74. Oeck en sal nijemant vatten ijn dat auerste gebundt het sij sacke dat daer een pijspe ijn sij sal daeromme gelden vijff pondt vnde daer een pijspe sij sal daer aff bliuen dre voet.

75. Oeck sal een ijder sijn v hoerledderen vnde haeken hebben daer he op gesadt sij bij een pene van dre pondt.

76. Oeck en sal nijemant brandewijn noch ander wijn noch bijer tappen onder Godes denst langer dan hen an dat euangelium tho sijngen anders dan vremde wechuerdijge luede, sal daeromme gelden vijerthien pundt.

77. Oeck sal een ijder des sonnendaeges water voer sin duer setten als hem dat van den dijener gebodet wordt vnde een ijder sijn bijdt des wijnters op dat ihs houwen achter ofte voer sijnen hueijse, bij een pene van dre pondt.

78. Oeck sullen dije Schepen besijchtijgen woer mer als een vhoer ijn eenen huese gehalten wordt ofte dat nutte sij eder nijct.

79. Jtem wanner dije Schepen laeten wetten den schatters dat sije schutten sollen dat sije dan bereijdt sollen sijn want sije bij hueijs sijnnen wijc daer onwijlich ijn beuonden wordt sal daer om gelden ijder mael vijft pondt.

80. Jtem dan sollen sije moghen schutten dije paelhueren bijeste voer der sonnen vnde nae der sonnen vnde dat wt onsen broeke vnde nijcht wt andere vrijheijden vnde dije seluen bijesten drijuen opt Seldam ijnt schot vnde wes daer van kompt sollen sije mijt den Kotwijcker schutters deijlen, ijtljck halff vnde daer affnemen van ijder bijest nae vermelt onses breues.

81. Oeck sollen dije schatters tho Goer bij hem seluen mogen schutten want sie sulxs den Schepen hebben ange-seght ijn onser stadt weijden vnde vrijheijden vnde van een ongekrattet verken nemen een stuuer vnde soe veer als sije daer dan wtheimsche bijeste vnde verken krijgen sollen sije daer van nemen nae vermeldt onses breues.

(Volgt eene lijst van hen, die was of geld als tins jaarlijks aan de stad betalen).

82. Jtem wijc een borgher tho Goer begert tho wesen sal geuen eijn keijzers gl. ¹⁾ to schrijfgelde tot behoeff der Schepen daer tho een leren emmer vnde sess ²⁾ golt gl. vnde maeken twe nije rode strate eder ses rode van de olde strate opnemen vnde nijes weder maeken met lijsten vnde paele vnde dat tot den schepenkuer vnde der stad hulde vnde Eedt tdone vnde oire vrijheijt bewijsen vnde alles bijnnen jaers the betaelen woer voer sije borge sollen setten vnde wijc heijde vnde weijde wijl genijeten

¹⁾ Later veranderd in 1 gouden schilt.

²⁾ Later veranderd in 12.

sal der stadt schattinge vnde schulde helpen betaelen vnde wijc hir binnen een borgers dochter ijs krijgende sal dije halue borgerschop geneten wtgesundert den leren emmer vnde des keijzers gl. ¹⁾ tho schrijfgelde vnde vrende vrouwen luede die hir begeren tho wonnen sollen oeck dije halue borgerschop betaelen vnde moghen dije Borgerschap tot belijeuen der Schepen altijt verhoegen vnde dat nje-mandt van onsen borgeren hijc binnen oir huijsijngc ofte landern ennijghen vromden (vremden) sollen doen ofte verhueren ofte sije sollen guedt seghen daer voer dije borgerschap binnen jaers tho betaelen.

(Volgt eene bepaling omtrent een huis buiten de »Stijenpoerte», dan art. 61 van Hs. A., en vervolgens :)

83. Anno 1607 op Petri ad Cathedram hebben Borchmans, Borgemeister vnde gantze Gemeinte der Stadt Goer eindragtig auerkomen vnd jngewilligt, dat nemant hie sij wie hie dan sij ennich huijs s binnen Goer van der stede sal affbreken, ten ware dan hie beloffnisse dede binnen jaers ein beter huijs op die selue plaetze to willen eren vnd oprichten stellende daruor suffisante cautie bij verboerte van die plaetze dar thuijs affgebroken mocht wesen.

84. Anno 1609 am 22 Februarij hebben Borchmans, Borgemeister, Schepen vnd Raedt der Stadt Goer, sambt die Gesworen Gemeinte, jngewilliget, vnde allen deser Stadt jngesetenen Borgeren, well ernstlich gewarschout, dat vordan alle die genige, so die Stadt ofte Gemeinte en-nichsins mochten schuldich sin, het sij van contributie, axcijse, tollen, Broecken vnd sonst andre bewijssliche vnde Liquide schulden, dat die Stadt diener, bij verweigerongc van betalongc, vor alsodane voruerhalde schulden, uijt

¹⁾ »des olden schilt» is ook hier veranderd.

beuell van die Borgemeister, sal moegen p a n d e e i s s c h e n, bij eine, twie, drie, veer oft vijff ponden, vor die erste reise, vnd vor die twiede reise, bij der Stadt hoegeste koer, alles nae jnholt des Stadt Bockes deser Stadt Goer, Ende also emant daer muetwillige obstinacheit, pandt-keringe dede, vnd giene pande wolde volgen laten, sal die Stadtdiener, vor die derde vnd leste reise, die pande eisschen bij die pene des gewaltz (welcke pene nijet die Stadt, maer die hoicheit to straffen staet) vnd sollen als dan die derde pandtkeronge geschiedt, alssdan gewal- d e n e r s v n d m u e t w i l l i g e r s, a n d i e O u e r i c h e i t v e r k l a g e n v n d a u e r s c h r i j u e n d a r s i c h t s e l u e s a l b e h o e r e n, v n d d a r e n - b a u e n d e r S t a d t, j n d i e b e h o i r l i c k e p e n e, e n d e B r o e c k e v e r u a l l e n w e s e n, d a r m e d e g u d e p o l i c i j, e n d e j u s t i t i e t o t b e s c h e r m i n g e d e r V r o m e, v n d s t r a i f f e d e r m u e t w i l l i g e n v n d B o e s e n, v o r d a n o n d e r h o l d e n, e n d e d e s e r S t a d t z p r i - u i l e g i e n r e c h t v n d g e r e c h t i c h e i t, o n g e k r e n c k e t m o e g e b l i u e n.

85. Anno etc. Sestienhondert Soeuentiene, am Vijff vnd twintichsten Junij, hebben Borgemeister, Schepen vnd Raedt, sambt Meinssluiden vnd die vier vnd twin- t i c h G e d e p u t i e r d e B o r g e r e n w e g e n d i e g e h e l e G e - m e i n t e e e n p a r l i c k j n g e g e h e n, v e r a c c o r d e r t v n d a u e r k o m e n, d a t n h u v o r d a n, o f f t o t e n n i g e n t i d e n, g e e n e B o r g e r e n o f t j n g e s e t e n e d e r S t a d t G h o e r, h i r n a m a l s s a l m o e g e n v i s s c h e n, m e t T o c h n e t t e n, W a d e n, S t e c k h a m e r s, o f f t e n n i g e n a n d e r e n j n s t r u m e n t e n, d a r m e d e m a n v i s s c h e v a n - g e n k a n, j n d i e B e k e, v a n h e t V i c a r i e n h u i j s, t o w e t e n o n s e r L. F r o u w e n V i c a r i e, w a r i n n e t e g e n w o r d i c h J o h a n R o e s s e n w o e n t, a f f, b e s s a n d e n C a l e n k a m p, b i j v e r b o e r t e d e r N e t t e n, v n d a n d e r e j n s t r u m e n t e n, d a r m e d e m a n e n - n i c h s i n s v i s s c h e n v a n g e n k a n, v n d d a r e n b a u e n t e l c k e r r e i s e, b i j e i n e n j d e r e n d e r S t a d t h o e g e s t e k o e r, t o u e r b o e - r e n v i j t g e s o n d e r t, s o j e m a n t v a n d i e B o r g e r e n, o p E h r -

licke Bruijlofften, oft vor krancken begerde te visschen, sal gehalten wesen erst darum consent van die twee Borgemeisteren in der tit to versoecken, ende to jmpetrieren, bij die pene als bauen, vnd sal nemant, op kindelbieren, aldair to visschen georlofft sin, oft toegelaten worden, omme to moegen visschen.

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERLIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

OVERLIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. VIERDE STUK.

STADREGT VAN HASSELT.

Z W O L L E,
D E E R V E N J. J. T I J L
1 8 8 3.

Het hier medegedeelde Stadregt is te vinden in het handschrift, onder **Bz** in het oud-archief van Hasselt berustende. Dat handschrift nu is in folio op pergament geschreven en in zeer ouden juchtleeren band gevat. Behalve den aan het hoofd geplaatsten index, voorafgegaan van eenige formulieren van ambtseed en aan het einde gevolgd door eenige stukken, die niet tot het eigenlijke stadregt behooren en waarvan daarom ook de beide testamenten van Albert Goijer hier niet zijn afgedrukt, bevat het 68 bladen, waarvan echter blad 6 en blad 54 ontbreken en blijkens den index ook altijd schijnen ontbroken te hebben.

Het handschrift schijnt naar den uiterlijken vorm en den vermoedelijken leeftijd der daarin opgenomen bepalingen tot de laatste helft der 15e eeuw gebragt te kunnen worden. Het is geschreven met vrij groote uncial-letters, zonder eenige versiering, behalve dat de meeste aanvang-letters en getalletters op de gewone wijze rood zijn gekleurd.

Oorspronkelijk was het geheel met dezelfde hand aangelegd, maar niet geheel aaneengesloten geschreven. Integendeel groote tusschenvakken, zelfs van geheele bladen, zijn onbeschreven gebleven. Die tusschenvakken zijn gebruikt tot het inschrijven van latere wijzigingen of bijvoegingen, waarvan enkelen zelfs tot het midden der achttiende eeuw reiken.

Natuurlijk zijn deze latere wijzigingen of bijvoegingen ook met latere hand geschreven. Die omstandigheid is aangegeven, door zoodanige latere toevoeging aan begin en einde met een sterretje te merken. Het aantal dier later geschrevene toevoegsels en hunne onderlinge verscheidenheid zijn zoo groot, dat allen met één en hetzelfde teeken moesten worden aangeduid.

Aldus sullen sweren die die scepene kesen. [G] hij sweerd. dat ghij sullen kesen. sess scepene nae der stad eer ende orbar. dat en sulle ghij nijed laten. om maescap noch om swagerscapp noch om gheenrehande saken willen. nae iuwer bester witscap. ende wes ghi onderlinge seggen wanneer ghi kesen. dat sullen ghij in rade holden. dat iv god soe helpe ende alle sijne hijlligen ¹⁾

Aldus sullen die scepenen sweren [G]hij sweerd. van desen daghe. thent naeste iaer sante pauwels daghe. der stad raed. der stad eer. der stad beste te doen ende der stad kuer melden dat ghij dat nijed en sullen laten. om maescap. om swagerscap. ofte om geenrehande goed. ghij en richten recht. nae iuwer witscap. ende nae iuwer macht. Ende wes ghij jn Raede horen sulli jn Raede holden dat iv god zoe helpe ende alle sijne hijlligen

Aldus sal die raed sweren.

[G]hij sweren. dat ghij sullen wesen der stad raed. ende dat ghij der stadt eere ende beste sult doen, ende der stadt kuer melden ende recht helpen te claren. nae iuwer witscap. ende mede te richten off men iv daer toe eijschet. Ende wes gij jn Raede horen sulli in Raede holden dat iv god soe helpe ende alle sijne hijlligen.

Aldus sal die swoerne meente sweren.

[G]hij sweren. dat ghij sullen helpen raeden. der stad eer ende der stad beste nae iuwer witscap. wanneer ghi daer toe geeijscet werden. ende wes ghij in rade horen. dat sullen ghij in raede holden. Ende wat foir dat twintich punt is Ende dair bauen Dat sult ghij dat iv god zoe helpe en alle sijne hilligen.

Aldus sullen die kerckmeijsters Gasthuismeisters armen vageden ende weesenmeijsters sweren.

[G]hij sweren dat ghij sullen wesen. guede truwe kerc-

¹⁾ De 4 laatste woorden later doorgehaald. Dit is bij al de volgende eeden ook gedaan.

meijsters. ende ijn wijnnen. nae iuwer macht ende weten. al alsulcke schuld. als der kerken. bijnnen iuwen Jaer verschind. dat iv god zoo helpe ende alle sijne hilligen.

Aldus sullen sweren die burger werden.

[G]hij sweert. alsullick recht. als die stad van hasselt. wau ende warff. an bijscop henrick. ende sijnen raed. dat ghij dat sullen helpen. holden ende starken nae iuwer macht ende burger beste te doen. in redeliken saken dat iv god zoe helpe ende alle siene hilligen.

All dus sall die Secretarijss zweren.

[G]hij sweren dat ghij sullen recht scriuen wtdoen ende lesen Ende wes ghij Jnden Raede hoeren dat sull ghij Inden Raede holden dat iv god soe helpe ende all siene hilligen.

All duss sullen der stadt baeden ende dieners zweren.

[G]hij sweren dat ghij sullen wesen guede trouwe dieners recht gichten recht Panden ende wes iv die Borgermeister beuelt, dat sull ghij nae sijn beuell trouwelick doen, ende alle koer melden Ende wes ghij Jnden Raede hoeren Dat sull ghij Inden Raede holden, dat v god soe helpe ende all sijn hilligen.

[Gebed van de regeering der stad en de stadbrief.] ¹⁾

Van doet slaghe. j.

Van doet slaghe dat nijed bericht en werd mid den zweerde. »

Van wije scepen of raed doet scleed. »

[Van Dootslach A^o 1615]. »

Van wondingen. ij.

Van dat gheen burger enen gast an vechten sal. »

Van dat gheen gast enen burger wonden en sal. »

Van of een gast enen gast wondede bijnen onsen vrijen merkede. ij. [ij.] ²⁾

¹⁾ De tusschen haakjes gezette titels zijn gemakshalve bijgevoegd; zij staan niet in het oorspronkelijk register.

²⁾ De tusschen haakjes geplaatste Romeinsche cijfers wijzen de folio's aan, waarop de willekeuren werkelijk staan.

Van oft een gast sijnen broke nijed besetten en wolde.	ij. [ij.]
Van oft een burger enen burger oft enen gast wondede.	» [»]
Van oft een gast enen burger anvochte.	» [»]
Van oft ijemend in een vechtlic meer dan euen wondede.	»
Van of ijemend scepen of raed wondede of scloge	ij.
Van wie dat scepen of raed driuet.	»
Van oft ijemend enen mishandelde die toe ampte geset weer.	»
Van of ijemend scepen of raed mishandelde mid vlokene of quaed sprekene.	»
Van die der stad knechte mishandelde.	»
Van wijē hem seluen wondet willends.	iiij.
Van beteringe te doen wie den anderen wondet of mishandelt of scoeghe.	»
Van dat men den heren ghene clage doen en sall.	»
[Van die nae den anderen worpe.]	»
Van van wie Schepen of raet. ofte meente qualijck bejegende.	»
Van wondinge mit langhen messen.	v. [iv.]
Van wondinge jnder scheidē.	» [»]
Van vechten mit langhen messen oft verbadenen wapen.	» [»]
[Item wee den anderen wondet mijt gewapender hant.]	»
Van, wondinge, drigementen, vervolginge aen Schepenen ende Rade.	»
Van in vrije marct te wonden.	»
Van die messen ofte ander scherpgeweer op malcanderen trecken.	»
Van kuer opt meenthuis dubbelt.	»
Onschult van Broecke te doen voorde affloissinge	»
Van Borge te setten	»
[Van wondingen ter doot toe].	»
Die malcanderen met vuisten slaen.	»
Van. Wijē in toernigen moede compt op des anderen weer.	vij.

Van. wie den anderen vut den huus daget.	vij.
Van. wie den anderen mishandelt in sijns selts huus mid scelt woerden.	»
Van wie op des anderen huus stormet. of misdoed mid daeden.	»
Van. wie den anderen sijn huus off weer verbod bi den scepenen.	viii. [vii.]
[Jtem weert dat vechtlick geschiede etc.]	vii.
Als Emants in zijn huis belastet wordt.	»
Van particuliere Comploicterijen.	vij.
Van vrede.	ix. [vij.]
Van. wie den anderen sceled of mishandelt. die ijn enen gebodenen vrede staen.	ix. [vij.]
Van. wie scepen of raed of ijement mishandelt. die den anderen vrede bod.	» [»]
Van. wie bouen vrede vechtet.	»
Van. wie hand vrede weijgert.	»
Van vut te brengen. wie den anderen in vrede settet.	»
Van. wie op den anderen buerd die in hand vrede staen.	»
Van wie Scepenen of raed of ijemende ontgeed die den anderen vrede bod.	x. [ix.]
Van wie ijemende ondronge die men toeuen of vrede beden wolde.	» [»]
Van. wie ijemende mishandelt beuen dat hi den Scepenen toe zegede hij en leghe hem nijel.	» [»]
Jus dauentriense van vrede.	»
[Van bouen vrede te vechten — in hand vrede setten.]	»
[Die druwede die clocke te slaen — den anderen lockent Jnder kelre.]	»
Van ofte Jemandts eenen ontdringen wolden, die d' scepenen wolden laten apprehenderen.	»
Van Borgerschap te winnen.	xi.
Van praescriptie otte verjaronge.	»

Over t beleggen van Condtſchappen.	xi.
Van. wije op des anderen ere ſpreckt.	xij.
Van. wie den anderen deefte an tijet off hoer of verreder hete.	»
Van. wie den anderen toe zecht iv vader was een deef of iv moder ene hoer etc.	»
Van wie op des anderen eed ſpreckt.	»
Van wie op der sworn eed ſpreckt.	»
Van wie op eens gueds mans of wijfs ere ſpreckt.	xij. [xij.]
Van zaede te wegen of maelen te laeten.	» [»]
Van of een man bij een ander wijf licht.	» [»]
Van wie des ſtedes gued anvenge etc.	»
Van wie van eenre ſake twije gewroget werd in den zeend.	»
Van off een viſſcher den anderen vonde op ſijn water.	» [xij.]
Van die ſijnen eed bod ende betuget werd.	xiiij. [xiiij.]
Van wee aued ſtelt.	»
Van dat nijemend hold off plancken nemen en ſall.	» [»]
Van hold te ſcepen.	» [»]
[Wee den anderen verwid etc. katijff' hiet off boeue etc.]	xij.
Van onghewaert holt of tuijnen te houwen ende hen te hacken.	xiiij.
Van wie op der Scepenen off des Raids Eedt ſpreckt.	» [xiiij.]
[Van aver mure clijmmet etc., we Jn der Stat grauen vaert, holt, Van Inholt ende kantholt copen ende vercopen].	xiiij.
Van alrehande kuer.	xv. [xiiij.]
Van wie den anderen ſcleed mid ongewapender hand.	» [»]
Van wie nae den anderen ſcleed of keijtijf of boue hete of loechend. etc.	» [»]

Van wie een mess treckt of enich ding in die hand nijmpt.	xv.	[xiiij.]
Van wapen geruchte.	»	[»]
Van wie den anderen toe wijghe ladet.	»	[»]
Van wie wapen geruchte maket.	»	[»]
Van langen messen ende warp baerden.	»	
Noch van langen messen.	»	
Van wie mid harnaschen bezeen ward.	»	
Van wie den anderen voerwachtet.	xvj.	[xv.]
Van dat nijemand roeten sal maken in die Luttike Ae. etc.	»	[»]
Van dat ghene verkene en sullen gaen op der straeten	»	[»]
Van weddene.	»	[»]
Van den vnsteren weder te brengen.	»	
Van scepe te meren bijnnen der graft.	»	
Van dat men scepelen bernen sall.	»	
Van sald vut te meten.	xvij.	[xvj.]
Van int vrede te weijden.	»	[»]
Van den seluen.	»	[»]
Van den seluen.	»	[»]
Van dat nijmend om sal gaen bidden.	xvij.	
Van in der kerken te bidden.	»	
Van wie der kerken glase vijnster en twe warpt.	»	
Van wie hem grauen lad in die groete kerke.	xix.	[xvij.]
Van wie van buten ouerlud werd.	xvij.	[»]
Van rekenscap der kerckmeijstere.	»	[»]
Van ronder te scla(ch)then.	»	
Van schulde die d' lude kinder achter laeten,	»	
Anno Lxxvij woe men 1 broke ƒ betalen sall.	»	
Van den gevangenenen.	»	
Van jn husen te slachten.	»	
Van doden te laten begrauen opten kerchhof.	»	
Van alle vleiss te vertonen den Wrogeren.	xvij.	[xvij.]

Van keuschs vleijs ofte vinnige verken bij de ponde te verkopen.	xvij. [xvij.]
Van broke die gescheed in d' stad kelre.	xix. [xvij.]
Van twijsten opp den kerchoff.	" ["]
[Alle broke die opp j \mathfrak{W} staen ende holden gedubbelleert sullen v \mathfrak{W} wesen — doden laten grauen.]	xvij.
[Jnder straten hoij mijten setten — vechtlic gheuelle — Kerckhaue vochte die sculdich sijnt der groter kercken etc.]	xix.
Van voir schaden an te spreken.	xx. [xix.]
Van schuttemasschap te holden.	" ["]
Van kuer de geschiet opten kelre.	xix. [xvij.]
Van der kerken schult bij kuer Jn te maenen.	xx. [xix.]
[Van Armborsten ende knijppbussen.]	xix.
[Gheen man en sall meer Wijndemolen hebben dan een, etc]	"
Van woe voele koenen men int Vrede sall weiden.	xx.
Van der Kercken, Gasthuis, Weesenhuis, huisarmen, ende des Convents schulden te betalen.	"
Van vette beesten te verkopen.	"
Van het aenhouden ende inkoemen van vreemde luiden.	xxi.
De huijpenningen te betalen voort' verhujsen.	"
Van spelen ende dobbelen.	xxij.
Van die bij nachte dobbelen in schuren.	"
Van dat nijemend coluen en sal bijnnen der vrijheit.	"
[Jtem we enigerhande spill spoelt beneden Jnden Wijnkelre omme gelt.]	"
Van'dat men nijed raden off kreijebicken en sall.	"
Van zijseken ende anegangen bij keersen.	"
Van we ontgheet mit sijnen ghelaege	xvij. [xxij.]
Van ansprake van spolen.	" ["]

Van. kramen kinderen. doden etc.	xxiiij.
Van vadderen wat die op der vonten geuen sullen.	"
Van wanneer ene vrouwe een ionck kind heeft.	"
Van woe mennighe vrou daer eten sal.	"
Van dat nijemend teren en sal voer krame.	"
Van dat ene vrouwe comen sall ende sweren dat zee der stad bod gehouden heeft.	"
Van enen doeden jongen kinde.	xxiiij. [xxij]
Van woe men groue buten holden sall.	" ["]
Van den seluen.	" ["]
Van brullochte te holden.	" ["]
Van als een craemvroue oirs kijnds t' kerken gaet ende vanden crame.	xxv. [xxiv.]
Van brande.	" ["]
Van dat men brand melden sall.	" ["]
Van dat al man ten brande loepen sall.	" ["]
Van oft men een huus breke voer den brande.	" ["]
Van dat men ledderen ende oesvate holden sall.	" ["]
Van die in den brande verlore emmer etc.	xxv.
Van off ijemend gekoren worde scepen te kesen.	xxvi. [xxv.]
Van off ijemend toe scepen worde gekoeren ende des nijed wesen en wolde.	" ["]
Van of ijemend sijne burgerscap op zegede om dat hi gheen scepen wesen en wolde.	" ["]
Van dat nijemend dedingen en sal tegen een scepenbreeff.	" ["]
Van die scheld woerde maket voer die scepen.	xxvi.
Van recht te dedingen voer die scepen.	"
Ith. van smaetlicke woorden voor den Gerichte.	"
Van dat die scepenen nijed claren en sulle oeur oren magen.	xxvij. [xxvj.]
Van ghicht der scepenen.	" ["]
Van der stad renthe in te wijnnen.	" ["]
Van dat scepen gheen voerspraeke sullen wese.	xxvij.

Van wie een voerspraeke is.	xxvij.
Van dat men holden sal wat scepenen voer recht seggen.	»
Van die toe ampte gesed werd.	»
Van scelinge die veriaerd is.	» [xxvj.]
Van off een burger vut der stad voer.	xxvij.
Van den seluen.	»
Van den seluen.	»
Van die in burgers gemuede sitten.	»
Van burgerscapp op te seggen.	xxvij. [xxvij.]
Van den seluen.	» [»]
Van burger te werden.	» [»]
Van wie ghenen burger en is wat hi gelden sall.	» [»]
Van toe burgerrechte te staen.	xxix. [xxvij.]
Van wie voervluchtich ward van broke.	xxix.
Van burge te nemen van deen die nied vast en sitten.	»
Van die die stad rumede om broeke.	»
Van die sijnen broke nijed besetten en wolde.	»
Van die sijnen broke nijed besetten en mochte.	xxx. [xxix.]
Van of een burger den anderen toe twiste brachte.	» [»]
Van wie den scepenen claghe brachte etc. ende nijet volbrengen en konde.	» [»]
Van dat nijemend husen off houen sall die vut der stad gelecht is.	» [»]
Van kuer te nemen die men becrigen kan.	xxx.
Van dat men ghenen kuer quijd en sal geuen.	»
Van die sinen kuer nijed besetten en can.	»
Van alre hande wilkuer.	xxxj.
Van daghe breue op te setten.	»
Van gasten te richten.	»
Van water gruppen te maken	»
Van wie angesproken wart van kuer ende verhalinge will brengen opten anderen.	» [xxx.]

Van woe nae ene den anderen poten mach.	xxxj.	
Van arbeidjes lude die men wind.	xxxij.	[xxxj]
Van boden die nijed en comen in oren deenst.	»	[»]
Van verdreetliken boden oerlot te geuen.	»	[»]
Van woe lange dat men zeke boden holden sall.	»	[»]
Wanneer denstboden in oir denst sullen sijn.	»	
[Jtem Enich man off vrouwe die baden wijnen etc.]	»	
[Jtem Enijch knape ofte maghet Die hem bestedet etc.]	»	
Van dat men nijemend beswaren en sal an den heren.	xxxij.	[xxxij.]
Van dat men ghene noed bede doen en sal.	»	[»]
Van die geuangen worde die op des anderen dach gebeden weer.	»	[»]
[Jtem ten sall nijement te dage gaen buten onze vrijheid tegen onse Raedt.]	xxxij.	
Van scatinge te geuen.	xxxij.	
Van den seluen.	»	
Van dat nijemend ontseggen sall.	»	
Van wie den anderen trouwe an teghe.	»	
Van Ehebreuck.	»	
Van Bloetschande.	»	
Van of men enen sijn dochter of nichte ontfoerde.	xxxiiij	[xxxiiij.]
Van		
Van den anderen te betughen.	»	[»]
Van woe hem renthe weder coepen mach die in geestliken handen gegeuen is.	»	[»]
Van schulde.	xxxiiij.	
Van schuttinge.	»	
[Van betalinge Anno. L.]	»	
Van wederwerck te doen.	xxxv.	[xxxiiij.]
Van wie dach ghelecht wart voir den Scepen.	»	
Van bedene.	xxxvj.	[xxxv.]
Van bedene des manendages.	»	[»]

Van die nied voer en comp als hem dach ge- lecht ward.	xxxvj. [xxxv.]
Van dat men holden sal dat men bod.	» [»]
Van dat die scepenen alsoe wal moghen be- den bij xl ƒ als bij 1 ƒ .	xxxvj.
Van te betugene.	»
[Van peerden Jnt vrede.]	»
Van die Stadt Landen to weijdenn.	»
Van dachlegginge.	»
Van verdelinghe der boeten en breuken.	Lxviij.
[Een sall niemant der Stadt land weiden — scharen weruen — Jnt vrede weijden.]	»
Van. woe men penden sall.	xxxvij.
Van dat men vut leggen mach die ghene pande en heeft.	»
Van den seluen.	»
Van dat men pande vlutten sall.	»
Van den seluen.	xxxviij. [xxxvij.]
Van dat men ghene sware pande setten en sal dan men vlutten mach.	» [»]
Van dat men penden mach dat verwonnen is.	» [»]
Van die gepand ward ende nijed bi huus en is.	» [»]
Van vut te penden maegen aes verdeend loen ende rede geld.	xxxviij.
Van gued te vrijen.	»
Van hoijmiten toe pande te setten etc.	xxxix. [xxxviij.]
Van dat men nijemende holden en sal voer geld dat verteert is of voer schult.	» [»]
Van woe men husinge ende erue penden sall.	» [»]
Van pande die ouer een Jaer staen.	xl. [xxxix.]
Van dat een gast enen burger penden mach voer gerichts geld.	» [»]
Van woe men siluer weerderen sall.	» [»]
Van dat men den pender ghene kuerbaer woerde geuen en sall.	» [»]
Van die pande weder neme bijnnen den huse.	xl.

Van die pande weder neme. die die pender in sijn gewolt hadde.	XL.
Jus dauentriense.	"
Van dat nijmend pandweringe doen en sall.	"
Van dat een wijff een pand setten mach off oer man nijed bij huus en weer.	"
[Van dat die dragers sullen dragen pande die men vlutten en mach. Anno. L.]	"
[Van wie den ander misdede die men pen- det — van pandemeer dan eens opbeden etc. Anno. L; xLi.]	"
Van lande to Jaren te pachtene.	XLj.
Van lande to Jaren te pachtene ende dat te beholdene.	"
Van wie pandinge lijet.	"
Van pande voor Meije te lossen.	"
Van weerde der panden, soe Schepenen ende Raedt ontfangen.	"
Die geen gelt heft, pande t'mogen setten.	XLij.
Van penden.	"
Pande toe vlutten etc.	"
Wat Scholt men ontkennen mach.	"
Wat gelt schade men Richten sal.	"
De rebus seu bonis Litigiosis.	"
Van onkosten voor deesen gerichte.	"
Van quade pantkeronge.	XLij.
Van mombarscap.	XLij.
Van dat een burger den anderen kesen mach toe mombar.	"
Van dat gheen burger eens gasts mombar werden en sall.	"
Van dat vrouwen persoen mombars kesen sullen.	"
Van dat der vrouwen mombars gheen gued vercopen en sullen.	"
Van oft eenre vrouwen oer mombar af storue of vut der stad voer.	XLiiij. [XLij]

- Van dat scepenen onmondigen kinderen mombars moegen setten. xliij. [xliij.]
- Van dat men mans personen mombars setten mach. » [»]
- Van Mombers ouer Weeskinderen. » [»]
- Inventaris. xliij.
- [Van Onmundige kinderen ende Weeskinderen.] »
- De rebus seu bonis defuncti Inuentarisandis. »
- [Anno 1625. Statuit van Momberschap ouer Onmundigen van 1590. gerenoueert.] »
- Van coepen ende vercoepen. xlv.
- Van dat nijemend den anderen onder coep doen en sall. »
- Van dat men nijemend vut sijnre neringen copen en sall. »
- Van dat men nijed weijgeren en sal medecoep. »
- Van om enen coep te dobbelen ende wat op te setten. »
- Van dat nijemend den anderen bouen dije helft becoepen en sall. xlvj. [xlv.]
- Van dat nijement gued coepen en sall om dat weder te vercoepen. » [»]
- Van dat nijemend schuld of breue coepen en sall die een gast heeft op onsen burger. » [»]
- Van erfgenamen van buten ernisse te copen. xlvj.
- Van dat nijement gescediget en werde bij eens andere coepe. »
- Van dat men penden mach gued dat men vercoft sonder dach. xlvj.
- Van dat nijemend coepen en sall ijemendes gued ende lenen hem dat weder. »
- Van dat nijemend en wech sal helpen brengen die schuldich is ende oft men dat gued cofte. xlvj. [xlvj.]
- Van wie dat gued treckt dat bi vorwarde holden sall. » [»]

Van comenscap te setten te nemen of te geuen.	xlviij.
Van pacht te boren van ertnisse dije men vercolt.	»
Van gestolen goet te copen.	»
Van dat men gheen gestolen gued coepen en sall van der lude kinder dat zee den olders genomen hebben.	»
Jus dauentriense van gestolenen guede.	xlviij. [xlviij.]
Van die gued vercolste daer sijn huusvrouw nijed aff en wijste.	» [»]
[Van hold, vissche. huijsinge, ertnisse ofte Renthe te vercopen.]	xlviij.
Van Odrachten, ende Reuersael brieuen.	»
Van Erfnisse te kopen op die loese.	xlxi. [xlviij.]
Van ware eens vthgeroepen voort vth te slijten.	»
De Contractibus in scriptis conficiendis.	»
De Furto Pomorum.	»
Van in Tempest ofte daernae geen ongemerct holt te marcken.	»
Berchgelt van Gestict ofte Drifholt, ende wie het veruallen.	»
[Van Gerichtsacten tot versekeringe van schulden 1625.]	»
Van hoenderen, vis te neemen, ofte hoeven te besteelen.	»
[Van schuijren ende achterhuijse laeten tijmmeren.]	L.
Van tijmmeren binnen der muijren.	»
Van tijmmeren.	Li. [L.]
Van huse die men ghemene heeft te sceijden.	» [»]
Van of die scepenen werden geladen erff dinge te sceijden.	» [»]
Van dat men gheen tijmmer neder breken en sall.	» [»]

Van dat men op breken mach achter huse ende schuren.	Lj.
Van dat nijement tijmmeren en sal bi hem seluen.	»
Van woe men tijmmeren ende decken sall.	»
Van off ween te nae worde getijmmert.	Lij. [Lj.]
Van tijmmer dat wrijget.	» [»]
Van gelden toe stejgeren.	Lij.
Van vredege van lande.	»
Jus danetriense.	«
[Van vooruluchten omme scult.]	»
Van decken old dack.	»
Van vollest tot harden dake ende te tijm- meren bij den raide.	»
Van Brant te schouwen.	Lij.
Van hoij te leggen.	»
[Van hoijmijten setten.]	»
[Van die sijn Brant te nae an de schorsteen lecht 1609.]	»
Van erfvtlinge.	LV.
Van of enen man sijn wijff aff storue sonder buerd.	»
Van off enen wiue oer man aff storue sonder buerd.	»
Van dat erfgenamen van buten geen gued vut der stad voren en sullen. zee en heb- ben burghe gesad voer die schuld.	»
Van Samwijnnige.	LVj. [LV.]
[Van hilicx vorwarden.]	LV.
Van Successie der Kinderen tot Olde vaders ende Olde moders nalatenschap.	LVj. [LV.]
Van voordien Pastoor ende getuigen zijne vrunden niet meer dan 8. ofte. 10. ggl. te bespreken.	» [»]
Van Kinderen inder Oldereren stede te staen tot Ohems ende Moijen. nagelaten goederen.	LVj. [»]

Den Kinderen binnen Jaars. ofte eer, nae afsteruent den Oolderen beide. ofte eene. rechtmetige erfvinge te bewijsen.	Lvi.
Van dat suster ende broder op Malcanderen aruen etc.	"
[Van dat Vader ende Moder aruen sullen van kinderen.]	"
Hoererije.	"
Van Ghiftinge ende lijftucht.	Lvij.
Van. Wat hi doen sall die den anderen ghiftigen will.	"
Van dat men mach geuen die ene helft van den guede ter lijftucht ende die ander helft schlicht van der hand.	"
Van. wie pacht besid ter lijftucht.	"
Van dat men gheen liggende erue vercopen en sal. mer die pacht daer van te boren.	Lvij. [Lvij.]
Van dat men gheen gued vercopen en sal dat men besid etc.	" ["]
Van dat koen buten der stad lijftucht wesen sall.	Lvij.
Van wat men hebben sall toe enen bedde ter lijftucht.	"
Van lijftucht te eruen.	"
Van lijftucht te copen.	"
Jus dauentriense.	Lix. [Lvij.]
Van lijftucht te eruen.	" ["]
Van Testament ofte Lijftucht vnder Man ende Wijff.	Lix.
[Anno 1590 en 1615. van Testamenten.]	Lvij en Lix.
Van Mess ofte Vuijluisse.	Lix.
Van Iniurien.	Lx.
Ende van Scheldingen.	"
Van Proeueners inden Gasthuise an te nemen.	"
De Almoesen genieten, haar goet den Armen veruallen.	"

Van vut te reijsen.	Lxi.
Van off wie neder lege die men beleggen solde.	•
Van Soldeners te wijnnen.	•
Van dat die rike enen Soldenar wijnnen sall.	•
Van krancken ende olden luden soldenars te wijnnen.	Lxij. [Lxj.]
Van of ijemend van den raede voer den anderen vut reijsede.	• [•]
Van vut te trecken.	• [•]
Van roef te delen.	• [•]
Van teringe wanneer men compt van d' reijsen.	Lxij.
Van of scepenen of raed werden vut gesad behaluen heer reijsen	•
Van Geen wijn te drincken.	•
Van Gewichte.	Lxij.
Van te licht broot.	•
Van den Eedt te stauen.	•
Die een quade eedt doet.	•
Van recht dat te deunter gehaelt is.	Lxiiij.
Van Prauests ende abdissen luden.	•
Van of gelreschen storue bijnen onser vrijheit.	•
[Geld renthen ende erfpacht gerekent voer erfenisse.]	•
Van enen basterd ernfisse te boren.	•
Van maechtael te bewijsen ende pacht.	•
Van brudmans.	Lxv. [Lxiv.]
Van een scip te vervrachten.	• [•]
Van oervede.	• [•]
Van of wie an gesproken worde van eijgendoem.	• [•]
Van eijghenen luden schuld te betalen.	Lxv.
Van schepenen toe kiesien.	•
Poene der gene, tot Schepen ofte Raedt gekoren zijnde, des verweigerde aen te nemen.	•
[Geen Secretaris tot schepen te mogen kesen 1589 — 20 Febr. Dat geen twee swagers tegelijck de kuer en censure mogen doen —	

15 Jan. 1651 en 20 Jan. 1733. — De keur
van de Magistraat op Pauli bij Lottinge
doen. 26 Febr. 1612.]

LXV.

't Volgende staat mede oorspronkelijk niet in
't Register.

Bede van Burgemeesters Scepenen vnde Raedt an oren burgeren dat zee dese voers. wilkuren ende gesatte wall verstaen, etc.	LXvi.
Eedt van de keurmeisters.	»
Copia vanden Testamente meister Aelbert ghoeyers zaligher gedachten Als van sijnen Reden guede Reeschapen ende cleijnden.	»
Copia vanden Instrumente ende Testamente meister Aelbert goeyers zaligher gedachten Als van sijnen onweggelijken guede.	LXvij.
Van Clercke die der Stadt ja broeken ver- uallen sintt.	LXix verso.
Van die der Borgerscap ontbereren sullen.	LXX en LXXi.
Soe seijno koijlert Jnder venkgenscap ge- sat was.	» » »
Soe Egbert ten toerne geweiijert heft misse te doen.	» » »
Van herman ten busche	(op 't achter schutblad.)

Onse Hulp bestae Jnden name des Heeren
Die hemel ende Eerde geschapen heft.

O Heere Godt Barmhertige Hemelsche Vader, ghij die daer de Wijsheit licht, ende volheit aller dingen zijt, ende een opperste Regierder vnd Richter der gehieler Werlt. Dewijle v gelieft heft, ons te beroepen tot de Regierunge ende administratie der Justitie van dese Stadt, vnde wij alhier vergadert zijn, omme met malcanderen te beraetslagen ende resolveren op saecken betreffende vwe Eere. de Justitie deser Stadt, vnde des gemienen Landes weluaren, Wilt vns huden vnd alle de tijt onser bedieninge, doer uwe Godtlijcke genade Alzoe verligten ende bijstaen, dat wij in onse ampt, ons getrouwelijck quijten, vnd datt wij mogen sien, verstaen, resolveren ende doen, het gene dat regt ende best is, vnd tot uwer eeren, vnd deser stadt, vnd des landes welvaren, rust ende vrede. mieste dienende, sonder ter rechter ofte ter slincker hant aff te wijcken, ofte deur eenigen vthterlijcken schijn, van gunste, haet, ofte andere geneigtheiden ons te laten bewegen, ofte ons ergens iune bij eenige oorsake te vergeten. In allen onsen handel, anders nijet voor ogen hebbende, ofte doende, dan dat behoorlijck vnd recht is, Op dat wij ten Jongsten dage mit goeder Conscientie, voor uwen Richterstoel als Coninck der Coningen, Heere der Heeren, vnde Richter der Richteren, mogen onbeschaempt erschijnen, ende met allen Vthverkaren van v ontfangen het einde onser gelooffs, nementlijck onser sielen Zalicheit, Dat bidden wij oetmoedelijck doer uwen eenigen Soene. Jesum Christum, In wens name wij v. anroepen mit den Jegenwoordigen gebede, dat welcke hie ons geleert heft

Onse Vader etc.

In nomine domini Amen feliciter Incipit. anno m^ccclij.

1) Wij Henrick van viennen bij der gnaden gods Bisschop Twtrecht doen kont allen luijden dat wij hebben gegeuen onsen lieuen borgeren in hasselt All sulcke vrijheit recht end macht Als andere borgere hebben Als die van Deunter Campen ende die van Zwolle Dair omme hebben wij Scepenen ende Rait van Deunter gegeuen in scrite den borgeren van hasselt dat selue recht ende gewoente der stede des stichts van wtrecht dat wij bij ons hebt ende gehad hebben tot deser tijt, vanden eersten rechte ende gewoente, op dat wij ouer een mogen dragen in rechte mit anderen steden des stichts van wtrecht nae den geboede onses heren des Bisschops van wtrecht ende nae gewoente der stede des stichts van wtrecht.

Dat is toe verstaene, weer dat sake dat enen doet. slach gescheede In onser Stat, dat were omme den hals des genen die dat gedaen hadde

1) In margine staat: „Electus Anno 1252. Obijt Anno 1269.”

Van doed slage

(Fol. ƒ) Jtem. Weerd dat een doed slach geuelle bijnnen onser stad dat weer om den hals des gheens die dat gedaen hadde

Van doed slage dat nijed bericht en werd mid den zweerde

kat hic Jtem. Weerd dat een doedslach geuelle bijnnen onser stad. off van onsen burgeren buten onser stad. dat nijed bericht en werd mid den sweerde. wie dat dede dije sal verbroket hebben tegen die stad. xij gl. gl. en burger een gast xxv gl gl Sonnen Lxxx. pond ende daer toe sal hi die stad een iaer ontberen *Ende tendes den Jaer en sal hij noch In de stat nijet comen eer der tijt dat hij vanden here ende den vrenden gescheiden is Ende offt sake were dat hem de vrende nijet en wolden scheiden laten, soe mach hij die zwoene den Scepenen ende Rade an belouen ende dat ende sijnen broke te verborgen mijt goeden borgen Ende weert dat hij hier en bauen bijnnen qweme dat weer soe vake der stat XL ④ Anno etc (xv°) XLij renouatum Een doetslach van en borger op xii golden gulden ende een gast op xxv golt gulden.*

Mer weerd dat een burger enen gast doed scloge. die mach ijn comen bijnnen onser stad. wanneer hi gesceijden is van den heren. ende gesoend is mid den vrenden. ende der stad oren kuer besad heeft

Van Wie scepenen of raed doed scleed

Jtem. Weerd dat scepen of raed doed geslagen worde dat vander stad wegen rorende weer. Wie dat dede *ende nijet mijt den zweerde berichtet en worde der verbreke vijftich rijnsche gulden ende sall der Stat ewelicke ontberen ende alsoe vake als hij daer en tendes bijnnen qweme verbreke soe vake der Stat XL ④*

**Van Dootslach*

Anno 1615 den 16 Februarij op dach vander Stadts rekeninge, Is bij raet ende Mienthe geresolveert In achtervolch vant Olde Statuit deser Stadt van dootslach. Dat soe een dootslach tuschen deser Stadts Borgeren ofte Inwoneren geschiede, ofte geveiele buijten deser Stadt, dat sulx oock wesen solde, om den halss des genen die den dootslach dede.*

¶ *Van wondingen**Van dat gheen burger enen gast an vechten sal*

Jtem Soe en sal gheen onser burger enen gast an vechten. hi en hebbe hem alre eerst bewaert bij den Scepenen bij x ƒ . Ende queme die gast in een huus. soe wie dat dat huus anstormede dat weer om xx ƒ . Ende wolde dije gast dat op die scepenen geuen. daer sullen die Scepenen den burger toe dwingen. Ende wil die gast die soene op die scepenen niet geuen. soe en solde gheen onser burger in den huse bliuen off wesen. die wile dat die gast daer zid. noch den gaste helpen bij. xx. ƒ . Ende en wolde die gast dat op die scepenen niet geuen. Soe solde hi velichheit hebben deen dach. ende dan soe en doruen die burger dat huus nijed rumen. Ende queme die gast daer nae bijnnen onse vrijheit. wat hem dan onse burger dede und sinen vrenden, dat weer brokeloes tegen die stad. Ende alsoe vake als die gast daer na bijnnen onse vriheit queme dat weer soe vake. v. ƒ . ende nae der sonnen x. ƒ . ten weer dat hi gesoend weer mid den burger

Van dat gheen gast enen burger wonden sall

Vacat

Jtem Weerd dat een gast enen burger wondede bijnnen onser vriheit. dat weer om des gastes hand off. om xx ƒ . Ende bijnnen onsen vrijen merkede om xl. ƒ

*Van of een gast enen gast wondet bijnnen onsen
vrijen merkede*

Vacat Jtem Weerd dat een gast enen anderen gast wondede bijnnen onsen vrijen merkede. dat weer om sijne hand. of. om XL . *Renovatum anno xv^o vnd xiiij In registre op viij goltgl. oft sijñ rechterhandt* Ende buten merkede. verbreken zee gelijk onsen burgeren

Van oft een gast sinen broeke nijed besetten en wolde

Jtem. Weerd dat enich gast broke dede bijnnen onser stad ende den broke nijed besetten en wolde. deen sullen die scepene holden voer sijnen broke. thend dat hi sinen broke besad heeft. Ende weerd dat ijenich onser burgeren deen nijed en wolde helpen holden. dat weer elken burger. v.

Van off een burger enen burger oft enen gast wondede

Vacat Jtem- Een burger die enen burger of enen gast wondet die verbreckt tegen die stad xx. . ende nae der sonnen. XL

Van oft een gast enen burger anvochte

Vacat Jtem. Weerd dat enich gast onser burger enich anvochte. „onder kijflicke woerde offte wercke* dede die burger deen gaste ijeed weder dat weer brokeloes tegen dije stad op die tijd wtgesecht de kuer vanden langhen messen ende twijnsniders

11 Jtem. Weerd dat ijemend bijnnen onser vrijheit mid ongeual in een vechtlick queme. ende daer wondinge dede. alsoe menigen man als hij daer wondede. soe mennigen kuer solde hi der stad daer om gelden. Ende weerd oeck sake dat ijemend van enen manne gedrongen worde. deen hij gewond hadde. ende lepe daer weder an. ende wondede deen anderwerff. dat solden twee kuer wesen

Van of ijemend scepen of raed wondede of scloghe

Item. Weerd dat ijemend scepen off raed wondede [of scloge.] dat van der stad wegen rorende weer. die sal der stad gelden. xxv gold rijsche gulden ende te beteren toe scepenen ende raeds claringhe. *Mer weert dat ijemant Schepen of Raet anveerdichte dat weer hem op de helfte van xxv rijsche gl. Anno Lxxxvij Jn profesto purificationis dit punt gewillekuert op goltgl.*

Van we Schepen ofte Raedt drouwede

Item. weerd dat ijemend scepen of raed drouwede dat vander stad wegen rorende weer, dije verbreckt xl ₤. Ende daer en tendes sal hi enen oeruede doen. deen scepenen of raed deen hi gedruwet heeft. wolde hi des nijed doen. soe solden scepene ende raed mid der meente. deen man holden thend der tijd dat hi die oeruede gedaen hadde. Ende weerd datter ijemend weer die die oeruede nijed doen en wolde als voers. is. die sal der stad geuen twijntich dusend grotes steens bijnnen hasselt te leueren. *Anno Lxxxvij in purificationis marie dese gewillekuert op xl ₤*

Van of ijemend enen mishandelte die toe ampte gesed is

Item. Weerd dat ijemend van onsen burgeren die tot ampte gesad ward. dat si toe sworn. toe werfheren. toe kerckmeisteren. toe broedwegers. of straten stegen of stejgeren te maken. of toe enigen anderen ampten dat van der stad wegen rorende weer. werd dat zee ijemend mishandelde dat weer dubbelde broke. Ende weerd dat hi gewondet worde dat weer om. xl. ₤. ende nae der sonnen. Lxxx. ₤. ende daer toe te beteren toe scepenen ende raeds seggen

Van of ijemend scepen of raed mishandelde und vlokede etc.

Vacat Item. Weerd dat ijemend scepenen of raed in sine tegen-

woerdicheit quaed spreke. of vlokedede dat van der stad wegen rorende weer dat weer der stad. v. ƒ. alsoe vake als hi dat dede. ende te beteren bi scepenen ende raede. Ende des gelikes der stad boden dat van sijnen ampte rorende is.

Van wie der stad knechte mishandelde

Jtem. Weerd dat ijemend der stad knechte mishandelde dat van der stad wegen rorende weer. dat weer dubbelde bote tegen dije stad

iii *Van. Wie hem setuen willends wondet*

Jtem. Wie hem seluen willendes wondet. die verbreckt bi daghe. xl ƒ. ende nae der sonnen. lxxx ƒ.

Van beteringe te doen wie den anderen wondet of mishandelt

Jtem- Weerd dat ongelucke geuelle tusschen onsen burgeren. dat ene den anderen wondede of mishandelde. of scoege. dat sal hi hem beteren mid gelde ter scepene seggen tendes sijnen rechte

Van dat men den heren ghene clage doen en sall

Jtem. Weerd dat enich twist velle tusschen enen burger ende gast ende die gast. onsen burger wondede. soe en sal die burger ghene clage doen an den heren of an den schulte hi en doet bi den scepenen bij x ƒ

Van die nae den anderen worpe

Vacat Jtem. Weerd dat ijemend nae den anderen worpe mid kannen of mid kniuen. of mid enigen dingen daer men arch mede doen mach. men rake off nijed. dat is om v ƒ ende nae der sonnen. x ƒ Ende scede des wondinge dat sal staen op sijnen broke als recht is van wondinge

Van wondinge mid langen messen bij nachte Anno. L.

Vacat (J)tem Weerd dat ijemend enen anderen wondede mid langen messe bij nachte die verbreket twe olde schilde ende daer toe xx. Ɔ. Mer weer die verhalinge eens anders. soe en sall hij opp den anderen nijed meer brengen dan die xx Ɔ. ende die twee olde schilde nijed. Ende misdoed hij nijed meer dan hij dat mess vuttreckt. dat sal men berichten gelijk ander stad kuer. ende in den kelre bliuent twee olde schilde mer die ander broke dubbelt
 Vacat sed habetur Jn alia forma xv^o folio.

Van wondinge in den sceijde Anno. L.

(J)tem ijemend die twistel. ende wondet dan enen anderen in den sceijde. off anders ijemend die daer bij is dat is broke gelijk oft hie tegen hem getwistet hadde. dat geschee willendes off onwillendes

Anno Li Van vechten mid langen messen off verbodene wapene bij dage

(J)tem. Wie bij daghe vecht mid langen messen off mid verbodenen wapenen dat is dubbelt kuer *habetur Jn alia forma folio xv^o*

Jtem Wee den andern wondet mijt gewapender hant verbreket bij dage xx Ɔ ende na der zonnen xl Ɔ Renovatum Anno xv^o ende achte bij Scepenen Raide ende Zwoerne meente ut habetur Jn registro illius Anni praescripti renovatum bij dage ij gulden ende bij nachte twe golden gulden

Den 2 Mart: A^o 1648. is bij raet ende meente geresolveert van wie Schepen ofte raet ofte eene wt de swoorne meente qualijck bejegent dat van stadts. ofte amptsweegen roerende weer, sall verbreucken, tij: ggl:

**v Van wondinge. Drigimenten ende Vervolginge aen Schepenen ende Rade.*

Jtem weert dat iemandt Schepen ofte Raedt wondede,

dat vander stadt wegen roerende weer: die sall gelden de Stadt vijffentwintich golden Rijns gl: ende der stadt een Jaar t'ontheren Ende sall dan daertho doen een Oorvede den genen die gewondet is, ende beteringe tot Schepenen ende Raedts seggen, — Weert oock dat iemandt Schepenen ofte Raedt an veerdigde oft sloege. sonder wondinge oft mes op hem toge, oft nae hem worpe met eenigen dinge daer men erch mede doen mach, dat vander stadt wegen roerende weer, dat weer hem op Dartijndehalue golden Rijns gl, ende sall daertho den genen. die angeveerdicht is, ofte beschiet is gelijk voorss is, een oorvede ende beteringe doen tot Schepenen ende Raedts goetduncken.

Van in Vrije Markt toe Wonden

Voort weert dat een gast eenen anderen gast binnen onsen vrijen Marcke wondede, het sij met langen ofte corten messe, ofte anders waer mede, de verbreect zijn rechter handt, ofte *achte golden gulden van gewichte* Den: 26: Martij A^o 1640 is bij raet. ende meente deese breucke gestelt op vijffentwintich ggl: a: 28 st: stucke.

Wondingen, A^o 1590 geresolveert.

Jtem die van nu voortaan Messen op malcanderen trecken, ofte ander scherp geweer tegens den anderen vellen, om te misdoen, sullen de Stadt breken anderhalve golt gl., ende die voortaan den anderen met eenich scherp geweer ofte Instrument, in quaden gemoode bij maniere van slaen, steken, worpen ofte schieten, wonden ende bloetlaten, sullen der Stadt verbreken sess goldtguldens. ende de handtdadiger sall den gewondede, vergoedinge doen voersmerte, meesterloon ende versuijmenisse tot Schepenen ende Rades kennisse, T' verstaen dat de handtdadiger sall altijd plichtich zijn, inde bruecke ter tijt ende soe lange als deselue sall het verhael, met genouchsaem bewijss opten anderen hebben gebracht ende datmen woorden met woorden, ende daet met daet alleene sall verhalen,

Van kuer opt Mienthuis dubbelt.

Alle kuer die geschiet opt Mienthuis, wanneer dat recht-dach is, ofte Raedt gehouden wert sall dubbelde kuer wesen, gelijk inden kelre./.

Onschult van Broecke te doen, voor de affloiffinge

Weert dat Jemandt voor kuer affgeloift wordt, ende voorvluchtich daeromme worde, ende Langer dan een Jaer nae de Affloiffinge vth der stadt bleeff, die en sall daer nae tot gene onscholt daarouer staen ten weere dat hie auer Zee ende Sandt weer, ende dan weder queme, soe mach hie sijn onscholt doen. dat hie om de zake niet voorvluchtich en was

Van Borge te setten,

Jtem die der stadt gebroken heft, ende sijne broecke niet besetten en will, maer seluen borge wesen, den sullen Borgermeisters Schepenen ende Raedt hensetten,

Anno 1615 den 16 Februarij opten rekendach. bij Raet ende Mienthe gerenoueert belangende het punct van wondingen, soe eenige Wondinge gants swaerlijck, ofte ter doot toe geschiede, sal daervan de keur staen, ende de handdadiger in alsulcke boeten vervallen zijn, als Schepenen ende raet nae dersaken meriten ende swaricheit, ende nae haar eerss. discretie sullen beuinden te behoren/. sonder dat in dien gevalle op de poene van sess goltgl hijr bevorentz gestatueert sal behoeuen gelettet te wordden,

Den 26: Mart: A^o: 1640: is bij raet en meente gestatueert, die messen ofte scherp geweer op malcanderen trecken sonder emant te beserigen, sullen verbreucken vijf ggl: a: 28: st: stucck., ende als bloet gelaten wort, tijn ggl; eodem is gestatueert: dat die malcanderen met vuisten slaen sullen elck verbreucken 40: ƒ: ende als het nae schijn der sonne geschiet: 80: ƒ:* 1)

¹⁾ Folio VI bevindt zich niet in 't Stadregt.

vij *Van wie in toernigen. mode. compt op des
anderen weer*

Jtem. Wie in toernigen moede mid voersate compt opp des anderen weer. om arch te doen. die verbreckt bi daghe. xl ƒ . ende nae der sonnen lxxx. ƒ *Renouatum Anno xv^o quarto bij burghermeisters Scepenen ende Raide mit de Zwoerne meente op xl ƒ bij dage ende op lxxx ƒ bij nachte*

Van wie den anderen vut den huus daghet.

Jtem. Wie den anderen vut den huus daget. die verbreckt. bi daghe. x. ƒ . ende nae der sonnen. xx. ƒ

*Van. wie den anderen mishandelt in sijns selfs huus
mid sceld. woerden*

Jtem. Weerd dat enich burger genge in eens ander burger huus. in. toernigen mode. ende hi hem daer ijnne mishandelde mid sceld woerden. die verbreckt xl ƒ . ende nae der sonnen lxxx. ƒ .

*Van wie op des anderen huus stormet of misdoed
mid daeden*

Jtem. Weerd dat enich burger genge in eens ander burger huus mid toernigen moede. *sonderr verhalinge opp hem* ende hi hem daer ijnne mishandelde mid daden. off stormede an sijn huus. die verbreck xxv rijsche gulden ende nae der sonne l rijsche gl.

Ende wat hem die ander weder dede. dat weer broke-loes tegen die stad

(J)tem Weerd dat ijemend clage heer van anbrachte daer hem van ontgaen worde als recht weer soe en verbreckt die clager nijed meer dan vijf rijsche gulden

(J)tem. Wie den anderen sijn huus ende weer verbod bi den Scepenen. ende weerd dat die ander deen dat huus ende weer verboden weer bi den scepenen daer op queme,

dat weer hem om. xx. Ɔ. ende nae der sonnen. xl. Ɔ. Ende wes hem daer die ander weder misdede. dat is brokeloes tegen die stad

*(J)tem Weert dat vechtlick geschiede opp der Straten off in een huijs, Weert dat ijement liepe ende vloe Jn een ander huijs, daer en sall men den man nijet volghen, als bij xx. Ɔ bij daghe, ende xl bij nachte, Worde hem Jn dat huijs misdaen, dat weer dubbelt kuer. Ende stormede hie an dat huijs off breke daer ijn dat weer bij dage xl Ɔ, ende bij nachte lxxx Ɔ, ende mijt den kuer en sall siin ander kuer nijet quijt wesen den hie voir gebroken heft, ende daer en sall hem oeck ghene verhalinge Jn toe staden komen,

Jtem ist Zake dat ienants, Jmande in zijns zelfs huis, ofte weere, mit woorden ofte mit wercken belastet, ofte wes ongebeurlijx toekeert, soe mach de gene soe alzoe belastet wordt, sijn onschult mit zijn huissgesin doen, indien de voer goede eerlijcke, ende onberuchte luid gekent worden ende brengen den keur daerop staende, ende verhalinge opten genen, die de belastinge gedaen heft,

vlij *Van particuliere Comploicterien.*

Den 2: januar: A^o: 1656: is bij raet ende meente verstaen dat wie nae dessen bevonden wort, eenige particuliere tsamenrottingen en comploicterijen tot onderlinge ende mutueele verbintenissen teegens de regieronge deeser stadt aen te richten, om neuwicheeden te maecken, en de oude wetten ende costoumen teegens wille van raet ende meente te veranderen, sall verbeuren, vijftich ggl. boven arbitrale correctie*

Van vrede

Van wie den anderen scleed of mishandelt die in enen gebodenen vrede staen

Jtem. Weerd dat ijemond van onsen burgeren twisteden

in husen of op der straten. ende hem vrede geboden worde van enen scepenen. of van enen raele. off van tween burgeren eenpaarlike. deen sullen zee holden binnen der stad ende buten. Ende scloge ijenich den anderen mid vusten mid messen mid sweerden. of worpe mid stenen. of mid enigerhande dinghe daer men arch mede doen mach, eer zee gesceijden sind bij scepenen of bi den vrenden, dat weer der stad vijftich francixsche schilde die den vrede gebroken hadde. Ende en conde hi den broke voers. nijed betalen dat weer om sijn rechter hand. Voerd als hem die vrede geboden is. soe sal malck van den anderen gaen voet standes. ende nijed lenger sitten of op der straten staen. Ende bleuen zee langer sittende of staende — of daer nae mallick toe den anderen int huus genge. die daer sete mach daer sittende bliuen. Ofte weerd dat zee op malcanderen buerden. of sceld woerde den anderen geuen. eer zee gesceijden sind bij scepenen off bij den vrenden dat weer der stad. XL ƒ.

*Van wie scepenen off raed off ijemende mishandelt
die den anderen vrede bod*

Jtem. Weerd dat scepen of raed. of twe burgere vrede boden. ende die ghene dien zee vrede boden mishandelde mid enigerhande dingen, deen scepen, off raed, of der burg (ix) enich, dat weer om ene pene van vijf ende twintich francijxsche schilde.

Van wie bouen vrede vecht

Jtem. Weerd sake dat een vrede worde geboden tusschen onsen burgeren. ende ore een den vrede nijed holden en wolde. ende vochte daer en bouen daer hijd weder gehad hadde. wes hem die ander weder dede. daer en hadde hij ghenen vrede mede verbroken noch ghenen kuer verloren tegen onse stad

Van wie hand vredes weijgerd

Jtem. Weerd dat ijemend hand vredes weijgerde enen

scepen of enen raede of tween burgeren. die verbreckt. xx. Ɔ. alsoe vake als hi dat dede

Item we ghebaden vrede weijgert te holden verbreket x Ɔ Ende weert dat die gene die den vrede weigerde daer en bauen vochte die verbreke allike wall den vrede

Van vut te brengen wie den anderen in vrede settet

Item. Weerd dat enich van den rade of burgeren lude in hand vrede setten. of in enen gebodenen vrede. die sullen dat brengen an die scepenen bijnnen veertijn dagen. daer nae datten gesceed is, als bi. x. Ɔ.

Van wie op den anderen buurd die in hand vrede staen

Item. Wie in hand vrede staen. weerd dat die bijnnen deer tijd op malcanderen buurden. of sceld woerde mid malcanderen hadden. die verbreckt. xl. Ɔ. ende nae der sonnen LXXX. Ɔ

Van wie scepen off raed of ijemend [mishandelt] ontgeed die den anderen vrede bod

Item. Wie dat scepenen of raede. of tween burgeren ontgeed. wanneer zee toe ijemende comen. om vrede te eijtschen of te beden. die verbreckt. x. Ɔ. ende nae der sonnen. xx. Ɔ. ten sij dat hi hem af neme. dat hi om des vredes willen nijed en wech gegaen en is

Van wie ijemende ondronge die men toeuën of vrede beden wolde

Item. Weerd dat ijemend scepenen of raede. off tween burgeren. ijemende ondronge. daer zee toe comen wolden om vrede te beden. of burge te setten voer broke of om misdaed die hi tegen die stad gedaen hadde. die verbreket. xl. Ɔ. ende nae der sonnen LXXX. Ɔ

Van wie ijemende mishandelde bouen dat hi den scepenen toe zegede hij en teghe hem nijed

Item. Weerd dat scepenen of raed toe ijemende quemen

deen zee beureden wolden, ende hie hem dan toesege: hij en teghe hem nijed- weerd dat hi hem daer en bouen. om deer scelinghe mishandelde. mid woerden daer men broke mede doen mach. die verbreckt. **xl. Ɔ.** Ende (fol. **x**) weerd dat hi hem scloge of worpe of wondede die verbreckt vijf ende twintich olde schilde

Jus dauentriense

Vacat Jtem- Wie mid namen in ghenen vrede gesed en is. om twist die sine maghe of swagere gedaen hebben. ende daer zee om in vrede gesad sind. die en verbreket ghenen vrede of hi om deer sake wijllen twistede of broke dede tegen deen daer sijn maech of swager mede in vreden steed

Van bouen vrede te vechten Anno. l.

Jtem burgere off gaste die mid onsen burgeren off gasten in vrede staen. weerd dat ijemend van deen vrenden, daer om vochten, die verbreket ***vier golden gulden***, mach men deen verwijnnen. mach mens nijed verwijnnen. soe sall hij selff derde sijn onschuld doen, dat hee om deer saken wille nijed geuochten en heeft *** renovatum Anno xv^o xiiij^o op iiij golden gl***

***Jtem** soe en sullen ghene burgeren off, Inwoenere lude lichtelike in hand vrede setten om haestlike off streflike woerde see en sullen hem eerst beraden mid den scepenen off rade

Jtem Weer ijemant Die segede off druwede die clocke te slaen off die kusen op die Strate te brenghen die verbreckt bij daghe **xx Ɔ** ende nae der Sonnen **xl Ɔ** Ende sal daer en tendes beteringe doen tot Scepenen ende Rades seggen, Ende die dat dede verbreke **xxv** rijnsche gulden ende voirt beteringe toe des Rades seggen

Vacat Jtem Soe wije den anderen lochent Jnden kelre off op gewijede steden verbreckt bij dage **v Ɔ** ende nae der Sonnen **x Ɔ**

Anno xv^o xvj.

*Van ofte Jemants eenen ontdringhen wolden die de
Schepenen wolden laten apprehenderen,*

Verwilkeurt bij Schepenen Raedt ende Swoorne Meente weert dat eenich borger, Inwoner ofte gast, voer sijnen kuer ofte voer anderen saecken die sie tegens der stadt muchte gedaen hebben. vanden Schepenen off van eemandt anders die daer vande stadt toe geschicket ende geeischt weren: gehouden ofte angetastet worde, wiel den borger, Inwoner ofte Gast, den Schepenen ofte den geschichten ontdringen, ofte daertegens doen wolde in eeniger wijs, die sall soe vaecke alst gebeurt, verbeurt hebben, Vijff-entwintich goldengl van gewichte, ende daarentendes sall hi beterschap doen tot Schepenen ende Raedts claringe

x1 *Van borgerschap te winnen,*

Den 26 Februari A^o 1612. op den reecken dach is bij raet ende meente geresolveert, dat degeene, die van nu voortaan de burgerschap deeser stadt sall begeeren te winnen, daer voor sullen betalen achtijn. ggl.

Van praescriptie of Verjaronge

Den 4. Mart A^o 1670 is bij raedt ende Meente geresolveert,

Van nu voortaan sullen alle reeele ende personeele Actien in de tijt van een derden deel van Hondert Jaeren verjaert worden, ten waere inmiddels Gerichtelijcke interpellatie worde gedaen. minderiaricheijt, oorloch uitlandicheijt. En andere Wettelijcke verhinderonge uijtbescheijden tot Schepen. en Raedts kennisse.

Alle Winckeliers ende Herbergiers schulden, soo haere waren bij mate en gewichte vercoopen sullen veriaeren in de tijt van vier Jaren.

Advocaten procuratoren, en andere van gelijcke natuere

hare Boeckschulden sullen verjaren in de tijt van twee jaren, ten ware als vooren Gerichtelijcke Interpellatie ware geschiet, of Obligatie daer van gemaect.

Well te verstaen dat deese verjaronge niet sall worden geallegeert van die geene soo de Schult selven gemaect heeft, ende de Erfgenamen sullen bij Eede moeten verclaren van de geeijschte Schult niet te weeten, of dat de selve niet deuchdelijck en betaelt is.

Over t' beleggen van Condt-Schappen.

Den 4. Mart. A^o 1670. is bij raedt en Meente geresolveert.

Wanneer Getuigen Condtchap der Waerheijt sullen geeven soo sullen te bevorens distincte vraechstukken bij Articulen opgesteld worden overgegeeven, sonder dat nae deesen eenige Eedtljcke of Gerichtelijcke verclaronge sall worden gedaen op voorgaende afgegeevene Attestatien, soo Getuigen in t privie hebben geteickent.*

xij Van wie dat op des anderen eer spreckt

Van wie den anderen deefte an tijet of hoer of verreder hete

Vacat **Jtem.** Wie den anderen man of wijf onsen burgeren deefte an teghe. of verreder hete. of hore hete die verbreckt v. **ƒ.** ende nae der sonnen. **x. ƒ.** ende sal den anderen beteringe doen. nae gelegenheit der sake toe scepenen ende raeds seggen.

Van wie den anderen toe secht iv. vader was een deeff etc.

Vacat **Jtem.** Wie den anderen toe secht. iv vader was een deef. of iv moder was ene hore. of deer woerde gelijk daer men broke mede breckt. die sal daer alsoe vele anbreken. of hi deen menschen seluer die woerde toe zegede

Van. wie op des anderen eed spreckt

Vacat Jtem. Weerd enich man of wijf [die des anderen eed bespreke ¹⁾] die verbreckt [x] ƒ . ende voerd sal men dat beteren toe scepen ende raeds seggen

Van wie op der Sworen eed spreckt

Vacat Jtem. Weerd dat ijemend spreke op der swoernen eed. die die scepenen gesad hebben die verbreckt. v. ƒ . ende salt hem beteren toe scepenen ende raeds claringen

Van die den anderen an zijn ere spreckt

Vacat Jtem. Weerd dat enich man of wijf enen gueden manne of wiue an sijn ere spreke. ende des nijed beteren en wolde toe seggen scepenen ende raeds, soe solde men deen man ter stupen slaen. ende daer nae die stad doen versweren. Ende dat wijf solde den steen dragen. ende oeck die stad versweren

Van die der stad gued an venge etc

Jtem. Weerd dat enich wijff off man der stad gued anvenghe of weghe bescloge of des stedes hold neme of renthe. of enich gued dat der stad toe behoerd buten hete der Scepen dat weer der stad om. v. ƒ .

Van zaede te wegen ende malen te laeten

Jtem. Weerd dat ijemend zaed ter molen sande. ende woeghe dat bij tween sijnen naeburen. wes dat dan mijn weget bouen dattet verstuuen ende verlesen mach. dat sal hem die mulner weder richten. ende daer en sall hij nijed neen voer seggen

Van of een man bij een ander wijf licht

Ist dat ene vrouwe den scepenen clagede. dat oer man bij enen anderen wijue licht Ist bewijslic soe sal dat wijf die stad rumen

¹⁾ Deze woorden tengevolge van radeering bijna onleesbaar.

Van of een visscher den anderen vonde op sijn water

(Fol. **xiii**) Item. Weerd dat ijemand van onsen vijsscheren den anderen vonde op sijn water. bi nachte of bi daghe die sal tot hem seggen. Jck becrone mij des dat ghij mijn water vijsschen. ende sal dat voert an die scepenen brengen. die dat gedaen hadde sal der stad gelden. v. **ƒ**. Ende daer en tendes sal hi den ghenen beteren. deen hee zijn water of getoeghen hadde tot zeggen scepenen ende raeds. Ende daer en sal hij nijed neen voer zeggen al soe veer als hem die drie off twee ouertugen willen. die in der ander schuten vijsschen

Van wijs van eenre saken twijf gewroget werd

Enich man of vrouwe die twerf van eenre saken Jnden zendt gewroget waert bijden Scepenen/ den salmen anden derden dach dair na vter Stadt leggen niet binnen tween Jaeren dair weder Jn te komen/ Ende also vake als hi dair Junne queme verbreke die tegen d' Stadt x **ƒ**/ ten weer sake dat hie hem des onschuldich makede/ dat den Scepenen duchte guet onschult te wesen

Van wie sijnen eed bod ende betuget werd.

(J)tem. Wee sijnen eed bod voer schuld off voer der stad kuer ende deen men dan betuget. die verbreckt. x. **ƒ** *Renovatum Anno xv° xxxvij tot Scepenen ende Raits claringe*

Van wee aued steld

(J)tem. wee Aued steld die verbreckt. v. **ƒ** ende dat sullen dee scepenen melden gelijk ander stad kuer. ende welc burger off ijnwoenre dat anbrenge die sall den kuer half hebben *Anno xv° xxxvij is dessen kuer van t Auet stelen tot Schepenen ende Raits claringe geset!*

Off enich beclach dede van sijn Aued/ ende die gene die beclaget word sijn onschult dair voir dede so sall die

clager ledich wesen vander clage/ Des ghelijcs Js van
twige/ willigen ende paten *Anno Lxxvij*

Van dat nijemend holt off plancken nemen en sall

(J)tem Weerd dat ijemend des anderen hold off plancken
neme buten den ghenen deen dat hold off plancken sijne
is, off deent beuolen is die verbreckt x. pond. hed werde
geclaget off nijed. vut gesecht hold dat men heer binnen
vertijmmen will daer men twee guede manne bij nemen
sall sonder argelist

Van holt te scepen

(J)tem Een vre voer der sonnen. off nae der sonnen en
sall men geen hold laden off scepen hie en heb oerloff
van den burgermeijster als bij. xx. ponden

(J)tem. Wee den anderen verwid sijnen vader off broder
moder broder off suster oem off oems kijuder moijen off
moijen kijnderen mid woerden oft hem seluen angenck
daer men kuer mede breke, dat sall alsullic kuer wesen
oft hee hem dat van seluen toe segede

Jtem wee den anderen katijff hiet oft boeue of lochende
oft [(J)tem Wee den anderen] toe secht snijet iv moder off
suster off wijset opp becke midt sodanigen woerden off
deer gelijk dee verbreckt. v. ¶ *Ende hier mach men
verhalinge op brengen* Renovatum Anno xv^o z^o Jn
profesto purificationis per totum consulatum et Juratam
civitatem*

Ende wee den anderen Jn toernigen moede Jn den stert
hiet blasen verbreckt v ¶ bij dage ende bij nachte sonder
verhalinge

Jtem Soe wee dat opp der Scepenen ofte Rades eed
spreke. Die verbreckt Lxxx ¶, (xl. ¶) ende sal daer toe
beteringe doen tot Scepenen ende Rades seggen *Renovatum
Anno septimo per totum consulatum et iuratam communitatem
Datte die kuer hijr off wesen sall Lxxx ¶ ende sall daer toe
beterscap doen tot Scepenen Raeds ende zwoerne meente
seggen

xliij Item. We dat auer der Stat mure clijnmet oft auer der Stat grauen wadet oft onder der Stat poerten doer krupet die verbreckt xx **ƒ** ende Welck borger oft Jnwoenre dat anbrenck die sal den kuer half hebben

Item des gelikes die mijt Scepe Jn der Stat grauen vaert verbreckt oick xx **ƒ** Jn manijren voirsz Ende dit sullen Scepen Raedt ende zwoerne meenten melden ghelijck andre Stadt koer

Item We van onsen borgeren oft Juwoenres haelt ongewaert holt wt den broke off benessen den dijken oft anders waer die verbreck v **ƒ** halff ter Stat behoef ende half toe des geen die dat anbrenckt

Item Een ijgelick coepman Die Jnholt cofft ende hem duchte dattet onredelicken gesat were Die mach staen laten twe voir een

Item Een ijgelick coepman Die gestapelt kantholt kost ende hem duchte dattet onredelicken gestapelt were Die mach liggen laten drie voir twe oft die copper mach hem dat laten elck holt den derden pennijngh mijn

Item Nijemant en sal vercopen eens anders holt tensij dat hij daer Vennetscap an hebbe ter helfte oft ten mijsten daer an dat derden deell Wee daer en teghens dede verbreke der Stat **LXXX ƒ.** 1)

Ende wee dattet meldet sall daer aff hebn v **ƒ** *Anno xv° xliij renovatum Den koir op **LXXX ƒ** ende wee dattet meldet sall den koir halff hebben*

Van alrehande kuer

Van wie den anderen scleed mid ongewapender hand

Item. Wie den anderen scleed mid ongewapender hand dije verbreckt v **ƒ.** ende nae der sonnen. x. **ƒ.** Ende mijd gewapender hand is dubbelt

1) Vroeger stond hier xx pond.

Van wie nae den anderen scleed. of keijtijf of boue hete of loechent etc

Jtem. Weerd det yemend nae den anderen scloge ende en rakede hem nijed oft dat hi hem keijtijf hete. off boue. ofte loechende, ofte dat hi hem toe zegede. ghi spaerd die waerheit. die verbreckt v. ƒ. ende nae der sonnen v. ƒ. *dat sij bij dage of bij nachte Alteratum in folio praeterito*

Van wie een mess treckt of enigerhande dingk in die hand nijmpt

Vacat hic Jtem. Wie een mes treckt in vechtllic off ijn sceijde of enigerhande ding in dije hand nijmpt. om den anderen arch te doen. die verbreckt v. ƒ. ende nae der sonnen x. ƒ

Van wie den anderen toe wighe laedet

Jtem. Wie den anderen ladet toe wighe die verbreckt. v. ƒ ende nae der sonnen. x. ƒ

Van wie waepen geruchte maket

Jtem wie wapen geruchte maket bi daghe die verbreckt. v. ƒ ende nae der sonnen. x. ƒ. *Anno xv^o xxxix renovatum tot Scepenen ende Raits claringe*

Van Wapen geruchte

Jtem wiel een wapen geruchte Jnder Stadt maket, die kuer sal staen tot Schepenen ende Raedts Claringe

xv *Van langen messen ende werpbaerden etc* *Anno xv^o vernijet*

Jtem. Soe en sal nijemend *van buten noch van binnen* langer messe dragen bi daghe of bi nachte dan die mate die daer op gesed is *noch gheen twijsnider cort noch lanc* als bi den messe ende bi v. ƒ Ende wie dattet anbrengt sal den kuer half hebben

Ende des sall elc Weert off Weer-dijnen oeren gasten woernen dat sijss afleggen etc ende worden die messen dan niet af-gelecht sullen die weert of Weerdijnen den burgermeister Jnder tijd dat anbrengen Ende weert datter enich Weert oft Weerdijnen oeren gasten niet en woernen ende die gast dair auer besat worde den kuer sal die weert oft weerdijnnen gelden

Voerd soe en sal nijemend dragen bijnnen onser vrijheit vuyt haemeren oft werpbaerden ten weer dat hi van buten in queme. ofte dat hi daer mede ter stond vut der stad wolde gaen. mer die sal men ter stond afleggen als die lange messe. Oeck en sal nijemend dragen werpbaerden. of enich ander wapen verdeckt in der mouwen of anders verdeckt. als bij. v. **ƒ.** ende bi der baerden ende wapen. ende dat sullen melden scepenen ende raed ende swoerne meente. [ende knijfheren. ende wie dat ijemend bekoerd die sal daer van hebben. ij. **ƒ.**]

Noch van langen messen

Item. Weerd dat ijemend mijt langhen messen oft *twijsniders cort oft lanc* den anderen wondede De verbreket Acht golden Rijnsche gulden tsij bij dage oft bij nachte Ende we een lanck mes oft twijsnider Jn toernigen moede wt trect op enen andren sonder wondinge verbreket iiij golden Rijnschen gulden Mer weerde verhalinge eens anders so en sal he op den anderen niet brengen meer dan den kuer die daer op staet ende die vij of iiij golden Rijnschen gl niet mer die sal hie seluen ghelden Mer weert dat een gast enen borgher an vochte oft wondede mit langen messen oft twisniders ende de burger den gast weder wondede of lanck mes oft twijsnider op dien gast wt toghet ende de verhalinge daer van op den gast brengen konde als Recht weer So mach de burger de hellte van sijnen kuer brengen op den gast ende niet meer Mer

de gast en mach geen verhalinge daer van brengen opten burgher *Renovatum Anno xci^o coram toto*

Van we besien wort mijt harnasch

Jtem We besiet wordt Jn onser vrijheit mijt enighen harnassche dije heeft dat harnasch verloren off hi sals hem af nemen. dat hi dat nijed an en heeft getogen. om arch te doen of twist te maken. Ende zecht hi hem des onschuldich soe sal hi der stad gelden. v. ₤. Ten weer dat hi dat dede bij consent der Scepenen. of dat hi daer mede ter stond vut der stad solde gaen. of van buten daer mede in queme

** We den anderen voirwachtet**

Jtem. Wijc den anderen voerwachtet. hi come bi den ghenen dien hi voerwachtet oft nijed. die verbreckt bij dage x. ₤. ende nae der Sonnen. xx &

Van dat nijement roten sal maken in die A. etc

Jtem. Wie dat roeten maket in der stad grauen off op den borchwal of op den engk of in der graften die verbreckt v. ₤.

Van dat ghene verkene en sullen gaen op der straten

Jtem. Soe en sal nijemend verkene laeten gaen op der straten als bij v ₤. Ende wie dattet anbrengt die sall den broke half hebben

Van weddene

xvi Jtem. Soe en sal nijement hogher wedden dan om ene quaerte wijns- of om alsoe vele gelds. daer men ene quaerte wijns omme copen mach. als bij. v. ₤. ende dan sal die wedde onstantachtich wesen

Van den vnsteren weder te brengen

Vacat Jtem. Wijc die vnsters haeld van den ghenen die zee

verwaerd. ende die nijed weder en brengt des seluen dages. die verbreckt een halff ƒ . halff ter stad' behoef ende half toe behoef die die verwaerd

Van scepe te meren binnen der graft

Vacat Jtem. Ten sal nijemend scepe leggen onder die stenen brugge of daer buten int gad. vut gesecht zaed of hoij die sal allike wal rumen ende laten den anderen doer varen ende dan mach hi daer weder ijn varen als bij .j. ƒ Oeck en sal nijemend ghene scepe leggen binnen der graft tusschen der stenen bruggen ende der beghinen bruggen. hi en sall zie meren mid beijden enden an een land. vut gesecht cleijne scuten als bij enen haluen ponde
 Jtem niemant en sall scepe legn Jnt gat olte onder die brugge dat hinderlic Js ander hecke oft inden boom te sluten bij vijf ƒ / ende we dat anbrengh sal den kuer half hebben. Actum Lxxiiij^o anno

Van dat men scepelen bernen sall

Vacat Jtem. Ten sal nijemend meten mid scepelen of mid verendele zee en sind gewroget mid der stad copernen scepele ende verendel. ende gebrand mid der stad merke v ƒ

Van salt vut te meten

Vacat Jtem. Wijje salt vejle heeft. Jst dat hij vut med xij loep off daer en bouen toe. xxv loep soe sal hi geuen die Stad meter. een loep spind solts. Ende ist dat hij xxv vut med of daer en bouen woe vele dat hi oeck vut med. die sal geuen een loep scepell ende nijed meer. Ende die van Edam ende Monikedam ende die van hoerne en sullen nijed mer geuen dan een loep spind soltes

Van int vrede te weijden

Vacat Jtem. Ten sal nijement sijne scharen besclaen of weijden laten in der stad vrede of in den xv. morgen/ dan van onsen burgeren als bij v. ƒ .

Van den seluen

Item Soe en sal nijement int vrede meer scharen huren dan hij seluen beslaen will. Ende van elker scharen die hi meer huur. sal hi gelden een ₤:

Van den seluen

Vacat Item. Nijemend en sal meer ijn slaen int vrede off. ijn den. xv mergen dan ene guste koe (fol. xvij) Ende wijje daer vut vercoft een of twe of dree of meer koen dije en sal daer nijed meer weder voer ijn slaen dan ene guste koe bij. v. ₤

Van dat nijemend om sal „gaen bidden*

Item. Soe en sal nijemend om gaen bidden om die huse mid ijemende geld of anders see en doen dat bi den scepenen. als bij. v. ₤.

Van in der kerken te bidden

Item. Wanneer die kerckmeijsters omme gaen bidden in der kerken mid den brede. Soe en sal nijement anders omme gaen bidden van ijemendes wegen toe pelgre maetzen. of zuken. of des gelikes. zee en doen dat bij den scepenen. als bij. v ₤. Mer men moet wal staen ende bidden voer die kerck doere. Ende arme lude moegen altoes seluen omme gaen bidden als dat zedelick is

Van wie der kerken glaze vijnster en twe worpe

Item. Weerd dat ijemend der kerken glaze vijnster en twe worpe die sall dat weder maken laten ende gelden daer toe j. ₤ Ende weerd dattet kinder deden. die sullen dat desgelikes weder maken laeten ende gelden. j. ₤

Van wijje hem grauen lad in onse grote kerke

Vacat Item. Wijje hem grauen lad in onse groete kerke die sal der kerken geuen. v. stad pacht ponde *alsoe

vake alst gesceed* ende sal binnen iaers enen zerck leggen op dat graff

Weerd dat des nijed en gescede. soe sal die kerke daer van hebben. dree olde schilde. ende die mach hi iaerlix verholden mid enen heren ponde. thend daer een zarck op gelecht ward. Ende die kerckmeijsters sullen heer van burge ontvangen van des gheens ertgenaemen die daer gegrauen werd

Vacat Jtem Soe sullen die ghene die graue hebben binnen onser kerken daer ghene sarke op en sind. daer sarke op weruen tusschen heer ende Sante micheel Anno XL. concordatum est

Van wijje van buten ouertud werd

Jtem Wie sijne vrend ouer luden lad dije buten gestoruen is. die sal der kerken geuen een pond was ses *off die weerde daer voir an gelde ende betalen dat ijrst rede den coster Wee dattet anders dede verbreke daer to v 6*

Van rekenscap der kerckmeijstere

Vacat Jtem die olde kerckmeijsters van der groter kerken. ende van den hilligen geeste. die sullen rekenscap doen den nijen binnen achte daghen daer nae dat zee van der stad huus genoemet sind

**Van alle Vleiss te Vertonen den Wrogers — A^o 1505.*

Js oock auerdragen ter zeluer tijt, dat alle degene die vleiss ter bancke slaen ende slijten, sullen den vleiswrogers geuen, van elcken Runde een pondt vleiss onder hem beiden

Den 27 Februar A^o 1645 op dach van reeckenonge is bij raet ende meente geresolveert dat niemant eenich keusens vleijs otte vinnige verkens bij de ponden sall meugen verkopen bij de poene van 10 ggl: der helfte

voor der stadt ende die helfte voor de vleijsvroegers ende dat het vleijs voor de armen sall verbeurt sijn

1708. den 22 Febr Ter vergaderinge van Raad en meente is dese willekeur in soo verre verandert dat den vleesvroeger van elk Rundvee dat ter slijting geslagt werd, sal gegeven worden 3 st.
van een verken of kalf 2 st.
van een Schaap of Lam 1 st.

H. Hulsebosch Secret.*

xviiij *Van schlachtene*

Jtem. Soe en sall nijmend rondere slaen ter banck. hij en sal zee eerst bezeen laete den kuermeisteren die daer toe gesad sind. noch vleijsch op blasen noch wind daer yn brengen. noch te stoppen die neren of anders woer ende dije kuer sal staen ter scepene claringe ende daer sullen die keurmeijsters van hebben ij. Ⓔ.

Van schulde dije d' lude kinder achter laten

Jtem weerd dat ijemende sine kindere afstoruen die vader ende moder leuendich hadden daer die kindere op erueden soe en dorsten die olders ghene schuld vorder betalen dan zee gueds achter gelaten hebben ende daer van sal men ellic betalen nae grote der schuld

Anno xxxvij

Jtem. Ouerdrageu dat men een broke Ⓔ betalen sal mid xvj. placken

Van den geuangene

Jtem. Wie dat die geuangenene die binnen onser stad geuangen sind stuepet mid woerden of mid werken die verbreckt. v. Ⓔ.

**Van Jn Husen te slachten*

Anno lxxxj. Jtem Elck burger die Runder slachten will mach die slaen Jn sijns selfs wonijngende ende verkopen tvleisch bij ponden bij verendeelen ende sall die Runder

besien laten den vleijshes wroegers ende laten tvleijsh
roepen bij der straten

Van broke die gesceed in der stad kelre

Alle kuer ende broke die geschien opten kelre sullen
dubbelde broke wesen tegens der Stadt wtgesegt woirde
ende spolen dat sall gelijck wesen op anderen Steden buten*

Van twijsten op den kerckhoff Anno xl.vij

Vacat Jtem weerd dat ijemend mid den anderen twijstede ende
oir eenich opp den kerchoff genge soe en sall die ghene
daer hij den twist mede gehad heelt hem daer nijed volgen
als bij x. ƒ ende bij nachte bij xx ƒ Ende weerd dat hij
hem daer misdede mid woerden off mid werken dat sall
staen toe scepenen ende raeds claringen

*Jtem Wee hem grauen lad In onse grote kerke opp
der kore enich die sall der kerken geuen v heren ponde
Ende wee hem grauen lad daer beneden int cruuswerck
die sall geuen veer heren ƒ Ende wee hem anders voerder
beneden graue lad die sall geuen drie heren ƒ Ende sall
enen sarck leggen bijnnen Jaers opt graff Ende gescede
des nijed soe sall die kerke daer van hebben drie olde
silde ende dit sall staen al soe vake alst gesceed Ende
die drie olde silde mach men Jaerlix verholden mid
enen heren ƒ thend daer een sarck opp gelecht ward Ende
die kercmeijsters sullen heer van burge ontfange van des
geens erfgenamen die daer gegraven ward

Jtem Alle broke die opp 1 ƒ staen ende holden gedub
belleert sullen v ƒ wesen

Anno lxxvij Ten sall niement doden laten grauen
Jnder straten opten kerckhof hie en geue der kerke i
Heren ƒ ende sall dat graff toe laten straten bijnnen
achte dagen ende bijnnen Jairs een sarck dair op leggen
bij v ƒ Ende we dat grauet so na der straten dat die
strate In valt sall dat van stonden an weder straten
bij v ƒ

xix Jtem nement en sall hoij mijten setten off holden voir den husen opte graft noch verkenschte weteren Jnder graft noch assche noch vullneschen warpen Jnder graft noch potten dair schoene Jnne maken als bij v **Ⓔ** Oeck soe en salmen Jnder graft gene schepe noch potte sencken noch Jnder gront laten liggen bij v **Ⓔ**

Jtem ten sall niement braken bij keersen noch bij genen tijden schenen barnen bij v **Ⓔ**

Jtem, weert dat enijch vechtlick gheuelle tusschen onsen burgeren ofte gasten ende oerre enijch opp den kerckhoff ghenghe weerdt dat hem ijement daer volghede off nae worpe dat weer bij dage xx **Ⓔ** ende nae der sonnen xl **Ⓔ** Ende mijsdoet hie daer mijt woerden dat weer lx **Ⓔ** ende sclijet hie ijemend off tasten an sonder wondinge dat weer der Stat lxxx **Ⓔ** mer weert dat hie daer ijement wondede soe dat die kerckhoff off kerke ontwijet worde dat sall men holden an sijn lijff ende gued ter tijt toe dat hie off sijne vrende den kerchoff off kerke weder hadden doen wijen ende der Stat hondert **Ⓔ** betaelt hadde beholtlick onsen heren sijnen broke daer aff

Jtem weert oeck dat ijement vanden kerckhaue vochte dat weer bij daghe xx **Ⓔ** ende nae der sonnen xl **Ⓔ** ende rakede hie den off slogen mijt der voest off anders waer mede dat weer bij daghe xl **Ⓔ** ende bij nachte lxxx **Ⓔ**. Ende weert dat ijement soe gewont worde dat weer der Stat hondert **Ⓔ** mer weerdt dat hem daer weder opp den kerchoff geuolchet off mijsdaen wert daer en sall gene verhalinge mede wesen mer ellick sal sijnen kuer ghelden den hie dan gebraken hefft nae Jnholt deser wijlkoere voirscr.

Jtem gheue oeck enijch den anderen van den kerchoff off opp den kerchoff kuerber woert sonder vechten dat weer der stat daer toe x **Ⓔ** bij dage ende nae der sonnen xx **Ⓔ**

(J) Tem Onse borghere ende Inwoenres die sculdich sijnt der groter kercken off den hilligen gheeste die mogen die kerckmeisters anbrengen ende bekronen den burgermeister dat sij nijet betalen Alsdan sal die burgermeister den schuldener laten gebeden bij sijnen kuer die kerckmeisters te betalen gelijk als men vander Stat schulden doet.

Van Armborsten

(J) Tem ijement Die een Armborst spant bijnnen onser Stat ofte Stat vrijheide om ijement te scheten die verbreckt v rijsce gulden Ende schiet hij ende raket nijet Die verbreckt x rijsche gulden Schietet hie ende raket Die verbreckt xx rijsche gulden

Ende des gelikes sall oeck wesen Die kuer vanden knijppbussen

Item en sall niement Jn schuttemasschip wesen noch gaen dats te verstaen schutte te wesen hie en sall een armborst spantuijch kaker ende pijlen hebben die seluen hem toe behoeren ende holden dat Jaer lanck bij v ƒ Ende dat sall wesen ene massap ende dat sall hie bereijt hebben wanneer men hem dat toe eijstcht bij v ƒ

scat Item die den anderen anspreket voir schaden dien en salmen genen schaden richten dair die hoeftstoell van draecht beneden x heren pond ende die anghesproken waert mach den anspreker toe ruijmen off hie macht hem seluen onschuldich seggen

Gheen man en sall meer Wij(n)demolen hebben dan een bijnnen onser vrijheit Jn eijgendom Jn pacht of Jn huijz

xx * *Van Koenen int Vrede*

Anno xxxiiij op donredach nae onser lieuer vrouwen purification verwilkeurt bij Schepenen raedt, ende swoerne meente, dat niemands gene guste koen int Vhrede sal weiden, noch te vette laten gaen, tot geenre tijt bij xi. ƒ . wiel 't anbrengh sal den kuer halff hebben.

Ende niemants sall daer meer koenen in weiden, dan drie melcke koenen. ende hijrop salmen den vthree Meister eeden, hierop te siene trouwelijck, ende hij sal de Koen (: daerinne toe vette gaende:) vth dat vthree Jagen ende die daer koen vth neme sall daer gene weder inde stede brengen, anders dan bij bewijsselijcke ongelucke, dat sal staen tot kennisse des borgermeisters Jnder tijt

Van der Kercken, Gasthuis, Wesenhuis huisarmen, ende Convents Schulden t' betalen

Anno 1597 ¹⁾ bij Raedt ende Miente ouerkomen, dat van nu voortaan alle borgeren ende Inwooneren, alle pachten ende Renten die sie Jaarlix de Kercke, Gasthuis, Wesenhuis, Huisarmen, ende den Conuente schuldich, Jaarlix op agnetæ auondt betaelt sullen hebben, ofte men sall op den onwilligen procederen. als men metter Stadt Incomen is doende./.

De verkopers van vette beesten sullen haer beloofde penningen, soo liquide sijn, meugen vorderen met kennisse van de Burgemeesters in der tijt, met parate executie ende panthalinge: sonder gehouden te sijn met panginge of dachlegginge te procedeeren: Actum ter vergadering van raet ende meente den: 1: Mart: Anno: 1649:

xxi. den: 27: Februar: A^o: 1645: op dach van reecknonge: is bij raet ende meente geresolveert: dat alle diegeene, soo vreemde, personen aenhouden, ofte aen deselve eenich hujs ofte kamer verhuijren, sullen gehouden sijn, soo daene vreemde luiden twee jaren nae den dach van de inkomste, buiten laste, van de stadt, gasthujs ende Armen te onderhouden: dat meede geen vreemde personen binnen deese stadt met ter woonen sullen koemen ten ware deselve attestatie van haer eerlijck leeven aen de Burgemeester in der tijt verdoonden.

Niemant sal wt een gehuijrt hujs meugen vertrecken,

¹⁾ Vroeger stond er 1697.

eer ende bevoerens hij de beloofde huïjpenningen hebbe betaelt, ende de goederen, soo int huïjs worden bevonden, sullen daerin verblijven, ter tijt der betalonge, ende of, de bij nachte, ofte sonder consent van de verhuïjlder, verbrocht worden, sullen evenswell voor de huïjpenningen blijven verbonden ende executabell: Actum ter vergadering van rael en meente den: 1: Mart: A^o: 1649.

met consent vertreckende, soo sall de verhuïjlder geen parate executie genieten

Den 3: Mart: 1653: opden dach van reeckenonge is geresumeert het statuijt van den: 27: Februa: A^o 1645: aengaende het in koemen van vreemde luiden, ende verstaen, dat niemant een eijgen huïjs in deese stadt hebbende hetselve aen een vreemt persoon sall meugen verhuïjren, buiten consent ende kennisse Van de Magistraet bij de poene van twintich. ggl: ende sall daerenboven soodaene vreemde inkomelinck buijten consent binnen ge-koemen opt believen van de magistraet de stadt ruimen.*

xxij *Van spelen ende dobbelen*

Jtem. Soe en sal nijement spelen enigerhande spijl mid teerningen bijnnen onser stad. of in den kerspel van hasselt. om geld. of om enigerhande gued als bij. v. Ɔ. mer mid schiuen mach men spelen om een gelach ter stond mede op te drinken. Voerd soe en sal nijement spelen enigerhande ander spil anders dan om een gelach ter stond mede op te drinken. anders dan sceten ende balsclage als bij. v. Ɔ.

Van die bi nachte dobbelen in schuren.

Jtem. Weerd dat ijemend nae der sonnen dobbelde off enigerhande spil speelde bij keersen in schuren of in bergen. of in achterhusen. of op alsulke steden die verbreckt. xx. Ɔ. Ende wijje dattet an brengt dije sal den broeke half hebben

Van. dat nijement coluen sal binnen der vrijheit

Item. Soe en sall nijement coluen om geld of om gelach binnen onsen poerten of mid ballen of mid cloten werpen om den kerchof of op den kerchof als bij. v. ¶

Anno LXXvij Item we enigerhande spill spoelt beneden Jnder wijnkelre omme gelt die verbreket xx ¶ ende bauen x ¶ Ende hier op sullen die Wijnheer ende sijn knechten oeren Eedt doen dat sij alle kuer van spolen sullen melden des anderen daechs die Jnde kelre geschien

Van dat nijemend kreijebicken en sall etc Anno. L.

(J)tem Men en sall nijed raden effen off misse off misse off kreijebicken off ghijben om gelach off nergent om bij v ¶

Men en sall oeck nijed zijseken off anegangen bij keersen off geenrehande ander spill. des gelijcks bij v ¶ vut gesecht scaken waertafelen langen off puusten

Anno. Li. Van ansprake van spelen.

(J)tem. Weerd off weerdijnne die voer den scepenen ansprake doen an gesellen die zee hebben gelaest scadeloes te holden om dat zee in oren husen gespeelt hebben. daer en sullen die scepenen geen gerichte ouer doen

Anno. Li. Van wie ontgeed mid den gelage

(J)te(m) Weerd dat ijemend den weerde off der werdijnnen ontgenge tegen oren willen mid oren gelagen. soe sal men deen des anderen dages manen. ende en will hij dan nijed betalen. soe mach die weerd off weerdijnne daer ouer clagen ende dat is hem om. i. ¶

Welck weerd off weerdijnne lijdet dat men Jn oeren huse spoelt daer men koer an broeket. Die werd off weerdijnne verbreket alsoe vake der Stat v ¶ Ende geschiet dat spolen teghen oern willen so sullen die spoelres den

kuer gelden tot oern koer Mer des sullen die Weert ende Weerdijne dat des anderen daechs anbrengen of sie en sullen tot geenre onschult staen ende die kuer seluen gelden

Jtem Nijemant en sal den anderen toe spreken mijt rechte voir gelt off schult dat mijt spolen gewonnen is dan des seluen dages off des ijrsten werkeldages alst recht dach is daer nae Doet hij anders soe en sal daer gheen gerichte auergaen ende die anleggher sal der Stat gebroket hebben i Ɔ

xxij Van kramen. kinderen. doden. etc

Van vadderen wat die op der vonte geuen sullen

Vacat Jtem. Weerd dat ijement toe vadderen worde gebeden. die en sal den kinde nijed meer geuen dan enen penning als bij v Ɔ

Van. of ene vrouwe een ionck kind hadde

fabetur in
lia forma Jtem. Weerd dat god ene vrouwe berede mid enen jongen kinde bijnnen onser stad. Als men dat kind kerstent of als die vrouwe des toe kerken geed. soe en sullen mid den vader nijed meer teren dan .xij. man. Ende wanneer xij man sind gaen sitten. alsoe mennich als daer nae sitten geed dat is alsoe mennich. j. Ɔ

Van woe mennige vrouwe daer eten sall

Vacat Jtem Als men dat kind kerstent. off als die vrouwe des toe kerken geed. soe en sullen daer nijed meer vrouwen mede eten ende dree dan xij. ende dree. die ter tafelen denen. Ende men en sal nijemend bidden of bidden laten in der kerken als bij. v. Ɔ.

Van dat nijemend teren en sall voer crame

Jtem. Soe en sall. man off wijff van onsen burgeren voer crame gaen. daer zee geld of gued verteren als bij. v. Ɔ.

*Van dat ene vrouwe comen sall ende sweren dat see
der stad bod gehouden heeft*

Vacat Jtem. Als ene vrouwe toe kerken is gegaen van enen kinde. soe sall des naesten dinxedages comen ongebodet voer die scepenen. ende sweren dat zee der stad wilkuer gehouden heeft bij j. ƒ. Ende weerd dat zee vellich werde dat weer om. v. ƒ

Van enen doden Jonghen kinde

Vacat Jtem Als een ionck kind doet is dat ongeolijd is. dat sall staen als voersz is van enen kinde. te kerstene. Mer mid enen olden doden mach gaen teren wijje will.

Van woe men groue buten holden sall.

Vacat Jtem. Weerd dat enich onser burger te grouen worde gebeden van buten. die en sal nijed meer mid hem hehben dan. xii. man bij. v ƒ

Van den seluen

Vacat Jtem. Weerd dat man of vrouwe ore vrende te grouen bede buten der stad. deen moegen zee geuen. ij. quaerte wijns off. vj. quaerte beers ende nijed meer bij. v. ƒ

Van brullochte te holden

Jtem. Wanneer enige brullochte geuallen bijnnen onser vrijheit. soe en sal nijemend den brudegom ofte brund hoerre noch cost te bedde brengen als bij. v. ƒ

xxiiij *Anno LXXXIX*

Des Donredaechs na Sunte pauwel bij Scepenen Raed ende zwoerne gewillekoert

Wanneer een Craemvrouwe oirs kijndes ter kerken gaet so en sullen des daechs noch des anderen daechs mit oer niet meer vrouwen eten noch kost tot oeren huse

brengen dan vier van oeren naesten naberen ende vier van oeren naeste vrenden Ende weert datter meer vrouwen quemen dan achte dien sall die craemvrouwe waernen wt te gaen die dan ghewaernt wort genge die dan niet wt dat weer oer op v Ɔ Ende weert dat die craemvrouwe niemant waernde die daer bauen 'tgetall daer weren so sal sie gelden. v. Ɔ. ende elcx bauen 'tgetal j Ɔ Ende dat sullen melden Scepenen Raidt ende zwoerne meente so wal dat sij horen seggen als dat sij weten Oec en sullen mit den Crae(m)h(eer) niet meer teren des dages dan xij onser burger Ende nement en sal na comen schenken bij i Ɔ

Anno xcii des manendaechs aliter renovatum ut habetur in primo registro.

[Ende wee dit verbreckt dat is elken j Ɔ] Ende men en sall geen gelach meer teren van deen daghe als bij v Ɔ Ende als dat kind gekerstent is soe mogen die vadderen off zee te late comen gaen sitten ende teren off zee dat doen willen Ende heer mogen toe sitten ende teren vader broder ende suster man. Ende weren daer gaste daer burger mede teren willen dee en sullen Jn dat huus need teren *wtgesecht Jnden wijn* Ende niet meer te verteren dan Jnden wijn j quaerte Int hoemberger oft dubbelt bier ij quaerte ende Jn kojite oft hoppe iij quaerte

Jtem Als een kijnt gekerstent wordt ter vespertijd so en salmen dair niet meer mede verteren dan drie quarte hopen of koeijten als bij v Ɔ of ij q hoemberger Ende dair mach mede sitten alle die ghene die willen

Jtem Weert dat ijement enige doden liete verluden die buten onse Stadt oft kerspell wonachtich ende dair gestoruen weren ende tot onse kerken begaen dair en sall niemant mede teren tsij man of vrouwe bij v Ɔ*

Van brande

Van dat men brand melden sal

Jtem. Soe ween een ongeuall velle van brande. ende hij

dat sijnen naeburen nijed condich en dede op der straten dije verbreckt. v. ƒ

Van dat al man ten brande lopen sall.

Jtem. Weerd sake dat ongeuall velle van brande. daer sal al man toe loepen mid sijnen emmeren. ende brand reescape. ende daer weer doen ellick nae sijne macht. behaluen veer die naesten huus want die vluchten mogen Wij des nied en doet sonder argelist. die sal verbroket hebben. x. ƒ. halff ter stad behoef. ende halff toe des hijlligen geests behoeff. Ende dese lude sullen melden. Scepenen ende raed ende swoerne meente

Van oft men een huus breke voer den brande

Jtem. Weert dat enich huus brande ende men een huus breke voer den brande dat sullen die gelden daer die brand mede bescuddet weer toe scepen seggen ende des raeds Wie dat weerde dat men des nijed en breke. dat weer der stad. xx. ƒ.

Van dat men ledderen ende oesvate holden sall.

xxv Jtem. Soe sal ellick huus holden alsulcken led-dere daer die stad *dat* op gesad heeft als bij

Ende heer toe sal ellick huus holden een oest-vad bij ƒ

Van die in den brande verlore emmer etc

Jtem. Weerd dat ijemend in den brande verloer emmer of ketell. of anders enich reescap dat sal men hem gelden toe scepenen ende raeds seggen Ende worde die emmer ketel of reescap onder ijemende gevonden die solde die dubbelt gelden. ende sall daer toe der stad gelden. v. ƒ. Ende elc sal sinen emmer merken

*Anno xc sexto per consulatum et totam civitatem renouatum

Jtem Als een kijnt ghekerstent wort, so en sal des

middaeghes niement mit den kraemheren theren mer ter vespertijt mach een ijeghelick die will mit den kraemheren te biere gaen Oeck en sall niement gaen schenken voer den kraem Ende die kraemheer ende kraemvrouwe en sullen ghene gaste bidden so lange als die kraem duijrt dan vader ende moeder suster ende broeder ende so nae zwagher ende die vadderen Ende als die kraemvrouwe ter kerken gaet so en sall des daechs die kraemheren niet wt gaen theren noch niement en sall mit hem theren Oeck en sall mitter kraemvrouwen niement eten dan vaeder ende moeder suster ende broeder ende so na zwagher ende die vadderen ende die vroedemoeder Ende en sullen des dages noch des anderen daechs ghene gasterije holden noch niement en sall tot hem komen schencken Ende weert dat die kraemheer ende kraemvrouwe soe nae vrenden hier bijnnen niet en hadde die mogen dan daer voer kieser vier ander vrenden die hem belieft ende die vadderen die mit hem eten hier op salmen den kraemheren toe eijtschen sijn Eedt te doen dat he der stat willekuer ghehouden heeft doet hijs niet so sall hie gelden x ƒ Ende all die andere die hier Jnne brokich geuonden worden v. ƒ Ende dit sullen melden Scepenen Raedt zwoerne meente ende dienre*

*Van. of ijemend gheen scepen wesen en wolde *geenre loondiener scepen te kesen**

Vacat hic Jtem. Weerd dat ijemend daer om van huus toeghe off hem verhudde dat hij die *scepenen* nijed kesen en wolde. die verbreckt xx ƒ. of hi sals. hem onschuldich seggen. dat hi daer om nijed van huus getoegen en weer oft verhudt en hadde

Van of ijemend toe scepen worde gekoren en des nijed wesen en wolde

Vacat Jtem. Weerd dat ijemend toe scepen worde gekoren.

ende des nijed wesen en wolde. die verbreckt. XL. ƒ.
Ende deen mach men weder kesen of men will

*Van of ijemend sijne burgerscap op zegede daer om
dat hi gheen scepen wesen en wolde*

Item. Weerd dat ijemend sijne burgerscapp op zegede buten consente der Scepenen. ende des raeds. daer om dat hi gheen scepen wesen en wolde. die verbreckt x golden Rijnsche gl. ende sal des raeds ontberen toe hasselt mer wolde hij hem des af nemen mid sijne eenre hand. dat hij des daer om nijed en dede. soe sal hi der stad gelden. x ƒ ende alle Jaer j ƒ. al soe lange als hij binnen has-selt woende

Ende dese voirg. c ƒ sal hij rede des voirmiddages betalen bij v ƒ ende voirt alle dage bij hoger koer alsoe lange als hij die c ƒ betaelt heft Renovatum Anno xcvi in in profesto agnetae Anno LXX xvij Jn profesto is dese willekuer uernijet en geset op x golden Rijnsche gl.

Van dat nijemend dedingen en sal tegen een scepen breesff

xxvi. Item. Weerd dat ijemend spreke off dedingde tegen enen breesff deen die [scepenen] stad bezegelt hadde. off twee scepenen van der stad wegen alsoe vake als hij dat dede die verbreck al soe vake XL. ƒ

Van die sceld woerde maket voer die scepen

Vacat Item. Weerd dat ijemend sceldwoerde makede voer die scepen. off een allene sceld woerde makede tegen den anderen. off toe wige loede voer den scepenen. [off op die scepen spreke off op enen scepenen in den stoel off in des stedes dienste] alsoe vake als hi dat dede dat is alsoe vake v. ƒ der stad

Van recht te dedingen voer den scepenen

Vacat Item. Weerd sake dat een kijff geuelle tusschen onsen

burgeren van rechte te dedingen voer den scepenen. daer sullen zee rechts off eenre mijnnen van belouen den scepenen. Ende [weerd] wes die scepenen daer toe seggen dat zolen die holden Ende wie daer en tendes op spreke achter rugge ende des rechts of der mijnnen nied en holde. al sou vake als hi dat dede dat weer der stad een pond. ende elken scepen j ƒ

** Van Smaeltijcke Woorden voor den Gerichte.*

Anno xv^o ende (x)

Gewilkeurt bij Schepenen ende Raedt ende Swoerne meente, dat niemant van ons borger ofte gasten, sullen spijtige ende Scheldwoorden de een den anderen geuen, ofte verwijtinge doen voor den stoel ons Raedts, ofte daer de borgermeister In der tijt, te rechte sidt, als bij vijff pondt. ende geschiet [het] tegen eenen vanden raden, dat sal wesen om thijn ƒ.

den: 1: April: A^o 1644 bij raet ende meente gestatueert, indien de eene den anderen in maniere voors. bejegent, sullen verbreucken: 20: ƒ ende teegens eene van den raet: om: 40: ƒ.*

Van dat die scepenen nied claren en sullen ouer ore maghe saken

Jtem Soe en sullen scepen of raed nijed sitten ende helpen claren van saken die oren maghen of swageren an gaen die hem alsoe nae sind als oems off moijen kinderen. Ten sij dat hem beijde partijen all effen nae sind,

Van ghicht der scepenen

Jtem Scepenen ende raed en willen ghene ghicht doen van saken die voer hem gescheen in oren Jaer. nae Sante pauwel als zee versed sind

Van der stad renthe in te wijnnen

Jtem Scepenen sullen ijn wijnnen alle renthen ende

broeken die men der stad schuldich is/ ende nijemend en
sall daer burge voer setten

*Van scelinge tusschen burgeren daer kuer an henge
dije verijaerd is*

Anno **xlviij**

(J)tem Weerd dat scelinge geuelle tusschen onsen bur-
geren daer der stad kuer an henge ende dije kuer nijed
vut en queme voer Sante pauwell spreken zee malcan-
deren daer nae voer die gebreke an soe en wijllen die
scepenen daer geen gerichte van doen

xxviij Jtem Scepenen ende raed en sullen gheen voer-
sprake wesen. om geld of om mede als bij. xx. **¶**. Ende
daer toe sal hi des raeds ontberen alsoe langhe als hi
daer toe gekoren is

Van wie en voersprake is

Jtem. Wijde dat ijemends woerde holt omme geld die en
sall ghene woerde holden voer den scepenen ten sij den
weder saken toe wijlle

Van dat men holden sall wat die seggen voer recht

Jtem. Wat die Scepenen claren of ghichten. of vut seg-
gen voer recht off voer een mijnlick sceijd tusschen tween
partijen, dat sal men holden van beijden tsijden. Weerd
dat ijemend daer tegen spreke ende des rechts of mijn-
nentliken scheijdes nijed holden en wolde de verbreke
[xx] **¶**. ende nochtans solde hie holden alsullick recht of
mijnlick sceijd als hem ouer gesecht weer

Van die tot ampte gesad weerd

Jtem. Wijde tot ampte gesad weerd. ende daer voer
weijgeringe ijnne doed. ende nijed en compt opt huus als
hi daer geboden werd ende doed sijnen eed' die verbrekt.
v. **¶**. Ende deen mach men beden bij hoegeren kuer
ende salt nochtan doen

Van burg(er)scapp op te seggen

Vacat Jtem. Weerd dat ijemend sijne burgerscapp op zegede. dat en weer bij Consente Scepenen ende raeds dat weer der stad. x. ƒ. Ende sal alle Jaer. j. ƒ gelden. al soe langhe als hij bijnnen hasselt. woend mer dede hij dat daer omme dat hij gheen scepenen wesen en wolde soe solde hij gelden als voergesat slaet vanden Scepenen

Van den seluen

Vacat Jtem. Weerd dat ijemend sijne burgerscapp op zegede ende wolde toe ghenen burger rechte staen. die verbreect xl. ƒ. Ende sal sijne burgerscap weder wijnnen eer hij dije hebben sall.

Van burger te werden

Jtem. Weerd sake dat ijemend bijnnen onser vrijheit langer woenachtich weer dan een jaer. ende die scepenen van hem begheerden dat hi burgerscap wonne. ende daer voer weijgeringe bouen dede. ende en wolde gheen burger werden. die solde der stad geuen [twee olde] schilde alle jaer daer nae alsoe langhe als bij bijnnen onser vrijheit woen achtich weer. ofte hij solde den scepenen tonen. bewijslike noed saken. waerom hi gheen burger wesen en wolde

Renouatum op iij g. gl. Anno 1578

Van wie gheen burger en is wat hi gelden sall

Vacat Jtem. Wie gheen burger en is die sal Jaerlix der stad gelden j. ƒ

**Van Borgerschap op to seggen*

Anno xv^e xlj verwilkeurt, wiel sijn borgerschap opsecht om een borger ofte sijn goet buijten te belasten, ende aen te veerdigen, die sall de stadt ontbeeren, ende will hie der stadt weder hebben, soo sal hie geuen der stadt - x -

mille stiens, hijr ande werff toe leueren, ende sall tot gener tijden, geen borgerschap genieten*

xxviiij *Van of een burger vut der stad voer*

Jtem. Weerd dat enich burger vut der stad voer mid der woene, ende namels weder ijn queme die sal gelike burger wesen, of hij nij vte en hadde geweest.

Van den seluen

Jtem. Weerd dat enich burger vut onser stad mid der woene voer ende naemels weder in queme, ende weerd dat hij enighe scelinge olte twiste kregen mid enen burger die wijle dat hi vut der stad woende, die en sal den burger van deer scelinge nijed betugen wanneer hi weder bijnnen hasselt mid der wone is

Van den seluen

Jtem. Weerd dat ijemend vut onser stad voer mid der wone die en sal bijnnen sess weken nae deen dat hi daer vut gevaren is onse burgere off in woenres daghen doen, hij en doe dat bi den Scepenen, ende wie dit nijed en holt die en sal bijnnen iaers nijed weder comen mid der woene bijnnen hasselt

Van die in burgers gemuede sitten

Jtem. Alle die ghene die bijnnen onser vrijheit wonen ende in burgers gemuede sitten, die sullen gebruiken al sulke vrijheit ende recht als onse burgere hebben bijnnen onser stad vrijheit, vut genomen dat men [omme] oeren wijllen nijed buten rijden of reijzen en darff, van der stad wegen, ende dat men zee toeghenen ampte setten en sall van der stad wegen

Van te burger rechte te staen

Jtem wie bij verdingeden maeltiden teerd die sall toe burger rechte staen, vut gesecht weerd dat hij broke dede tegen die stad soe solde hij ter stond burge setten

*Item Weert ijenich gast van buten die hier dagelix leghe ende teerde bij maenden maeltijden/ salmen voir gaste holden Ende des gelijcks oick die ghene die hij anders van buten In queme mijt der woene ende huurden huse off kameran bij weken maenden off langer ende makeden ende hielden seluen cost salmen oick voir gasten holden Then tijden ende soe langhe wenth die ghene gegaen weer voer Den Borgermeister ende begheerde In borghers gemode te sijtten ende soe solde men hem dan voir(t) voir enen Inwoenre In borghers gemode holden ende richten.

Item Then sal nijemant Vijnster nerijnge doen hij en sij een Borgher bij sijnen kuer

Item soe mach een ijgelick hij sij borger ofte gast die mijt onsen borgheren twijstede die verhalinge bij brenghen ende belughen op den anderen/ Die Borger mijt tween borgheren ende die gast mijt drien borgheren *

xxix *Van. wijze voervluchtich werd van broke*

Item. Wie dat voervluchtich werd van broke of van guede dat hi der stad schuldich is *ende des nijet en betaalde den sal men off ropen ende daer en tendes en sal, den ghenen die soe off geropen is nijement husen off hauen als bij v ⌘ eer hij der Stat volgedaen heft Ende also vake als hij beseen wort bijnnen der vrijheit soe verbreckt hij een ⌘ Dit sullen melden Scepenen Raet Swaerne meenten* nochtan sal men *dair van* pande halen al soe lange als hi die heeft bijnnen onser vrijheit voer deen broeke ende schuld

Van burge te nemen van deen die nijed vaste en zete

Item Weerd dat ijemend broeke dede die bijnnen onser stad woenachtich weer ende den scepenen duchte dat hi nijed vast genoegh en zete ende die stad oers brokes bijster mochte werden. daer moegen zee ter stond burge voer ontfange sonder bedinge daer van te doen opt huus

Van die die stad rumede om broeke

Item. Weerd dat enich man off wijff die stad rumede om broeke die hi mid rechte verloren hadde. dat sal men holden an sijn gued. soe woer hi dat hadde binnen onser vrijheit. thend der tijd dat hi sijnen broeke besad heeft

Vacat *Item so we voirluclich word voir sijnen kuer. dien en salmen niet veruolgen an sijn guet wtgeseged dootslach*

Van die sijnen broke nijed besetten en wolde

Vacat Item. Weerd dat ijemend broeckachtich weer. ende sijnen broeke nijed besetten en wolde soe sullen scepenen ende raed gaen mid der meenten voer sijn huus ende penden deen broeke vut. al soe lange als hi penningwerd guedes hadde

Anno xv^e end xij verwillekuert bij Scepenen Rait end Zwoerne meenthe, oft dair ijemants were die der Stadt gebroeken hadde, ende sijn broeke niet besetten wolde, maer selfs borge wesen, den sollen borgermeesters Scepenen end raith hen settenen, vide fol. 2

Van die sijnen broeke nijed besetten en mochte

Item. Weerd sake dat enich man of wijff weer die sijnen broeke nijed besetten en mochte ende gheen gued binnen onser vrijheit en hadde. wije deen huset off houet alsoe vake als hij dat dede dat weer alsoe vake der stad. v. 8

Vau oft een bnrger den anderen toe twiste brachte

Item. Weerd dat ijemend van onsen burgeren den anderen toe twiste brochte mid kuerbairen woerden ofte werken. deen kuer sal die ghene gelden. deen die verhalinge sijne is in deen dat hi hem verwijnnen mach

Van wie den scepenen claghe brachte die hij nijed vollenbrengen en conde

Vacat Item. Weerd dat enich man of wijff den scepenen clage

anbrachte die an der stad kuer droegen. mochte hi des nijed verwijnnen als recht weer. soe sall die ghene die *den* die clage gedaen hadde den kuer gelden die die ander gegolden solde hebben *Wtgesecht van Auet, paten, twige, ende willigen*

Van lude te husen die vut der stad gelecht sind.

xxx Anno xlv.

(J)tem. Wijde dat ijemende huset off houet die vut der stad gelecht is die verbrekt v $\text{\textcircled{u}}$ alsoe vake als hij dat doet mer weerd dat ijemende geboden weer bij hogheren kuer ijemende te husen off te houen die sal den kuer gelden daer hem dat bij geboden is.

Van kuer te nemen die men becrigen kan.

(J)te(m) ijemend die kuer breckt bijnnen onser stad, tegen enen anderen *off meer* ween men daer aff becrigen kan, in onser stad die sall sijnen kuer gelden all en kan men sijnen wedersake nijed daer tegen brengen, ten weer dat hie verhalinge bewijsen mochte als recht weer.

Van dat men genen kuer quijd geuen en sall

(J)tem Men sal ghenen kuer quijd geuen om ijemendes wille ten geschee bij der swoerner meente.

Van die sijnen kuer nijed besetten en kan

(J)tem weer, ijemend die alsoe arm weer die sijnen kuer nijed betalen en conde mid gelde off mid pande, die sall an den derden dach daer nae dat hij becoerd is die stad rumen thent hee sijnen kuer besad heeft. ende gesceed des nijed soe sal men deen man off dat wijff in der stad stock setten achte dage lanck ende geuen hem water ende brood, ende dan sall oeruede doen ende wesen des kuers daer mede aff, tot. xx. ponden toe, Mer is die kuer daer en bouen soe sullen scepenen ende raed mid der swoerner meenten oer beraed daer opp hebben

Weert datter ijemant anghesproken worde van kuer, die hem wolde verhalinge vermeten, die sall dat doen des ijrsten Rechtdaechs als hie angesproken wart, oft hie en sall gheen verhalinge brengen op den anderen Ende Jst datter ijemant off gheloeijft wart van kuer, den en sall daer na gheen verhalinge brengen op den anderen.

xxxii Van alrehande wilkuer

Vun daghe breue op te [setten]

Jtem. Wanneer men enige dage breue op settet voer den scepenen. soe sal men daer dach van leggen nae der misse. of tusschen tween of dreem vren. Ende weerd dat ijemend weer die dan nijed en queme ende waerde sijnen dach als voerss is. die sal sijne ansprake verloren hebben op die tijd. ende sal die breue ende cost gelden Ende de gast sall burge setten slechts te bliuen bij den Rade ende wair die gast vellich Jn wert, dair sall die borge voir behacht wesen.

Van gasten te richten

Vacat Jtem. soe sal men gasten richten. al soe wel des hil-
deletum est ligen daeges als des werkel. dages *als des hilligen dages*
vut gesecht die in den ampte van hasselt woenachtich sind.

Van water gruppen te maken

Jtem. Wie water gruppen maket in die nije stad die sall die maken dree voed van des anderen lande. en die gruppe enen voed deepp

Van woe nae ene den anderen poten mach

Jtem. Ten sal nijment den anderen naere poeten dan veer voed. ende die toeghe die op des anderen land drupen die sal die ghene af houwen die die boeme toe hoeren. of die ander mach die aff houwen.

Van arbeidslude die men wijnd

Item. Wije arbeidslude wijnd op sijne dijke te maken dat sij mid waghene mid peerden ofte eerde te steken. of woe dat anders gelegen weer, weerd dat ijemend becroende dat dat die hem misdeden van deen saken. die sal anspreken den ghenen die die lude gewonnen heeft. ende nijed die arbeidslude

Van boden die nijed en comen in oeren deenst

Item. Weerd sake dat enich knecht of maeghet oer bestadeden toe ijemende ende nijed en quemen in oeren deenst die sal voll loen gheuen. geliker wijs oft hi vut oeren broede gegaen weer.

Van verdreeliken boeden oerloff te geuen

Item. Weerd sake dat enich knecht of maeghet hem alsoe verdreellick makeden dat die here of die vrouwe nijed mid hem omme gaen en mochten. deen mach men oer loen geuen nae behoep der tijd. ende laten zee varen

Van woe lange dat men zeke boeden holden sall

Item. Weerd dat ijemendes knecht of maeghet mid ijemende zeeck worde. die sal die holden xiiij daghe lanck ende doen hem wes hem noed is Ende en wolden zee deen zeken ~~xxxij~~ int huus nijed holden. soe sullen zee deen seeken een ander wech bestaden die xiiij daeghe. ende laeten hem gerack doen op ore cost

Item Enich man off vrouwe die baden wijnnen ende hem oerloff gheuen eer sij Jn oer broet komen, dien sullen sij halff alsulck loen gheuen als sij hem gelaeft hadden, Ende die baden moghen Dat selue atmael wal onverbaden denen Jn onser vrijheit

Item Enijch knape ofte maghet Die hem bestedet ende oeren dijenst weder segeden oeren heren off oerre vrouwen eer sij an oeren dijenst quemen soe solden sij geuen halff

loen dien ghenen den sij oeren dijenst gelaeft hadden. weren sij an oer broet gecomen ende ontvoren sij hem dan tot oeren onwille soe solden sij hem gheuen alsoe voele als hem gelaeft was, ende daer toe en sullen sij dat atmaell nijet denen bijnnen onser vrijheit Ende weer ijemant die sie wonne dat atmaell hem te dienen dat sie den anderen gelaeft hadde te dijenen alsoe veer als hij dat wijste Die verloer teghen die Stat j ⑥ nochtant solde hij den baden van hem varen laten

Wanneer de Denstboden in oir denst sullen zijn

De maechden ende knechten sullen in oire denst wesen. des Saterdaghes nae beloken Paeschen, ende des Saterdaghes nae S. Victoris dach/. ende wie dan in sijnen denst niet en is, den mach men laten gaen, ende winnen eenen anderen knecht ofte maecht'/.

Van dat men nijemend beswaren en sall an den heren

Jtem. Weerd dat enich burger den anderen beswaerde an den heren van den lande oft bij anders ijemend. die verbreckt tegen die stad. v. ⑥. ende sal den anderen soe gued maken als hi was. mach men hem verwijnnen mid. ij. burgeren. of mid. j. scepen of mid enen raede anders mach hi sijne onschuld daer voer doen

Van dat men ghene noedbede doen en sall

Jtem Weerd sake. dat ijemend van onsen burgeren sijnen broeke mid rechte verloren hadde tegen die stad ende luden van buten daer toe voerde mid breuen of mid anderen enigen noed rechte op die scepene bede of druijnghe te doen. wie dat doet. die verbreckt alsoe vake als hi dat doet. xl. ⑥

Van die geuangen worde die op des anderen dach weer

Vacat

Jtem. Weerd sake dat enich burger den anderen op sijnen dach bede ende hem ongeual queme van vangenscap

of dood slage dat god verbede. dat sal mallick voer hem seluen hebben. ende die zee vutgebeden hadde en sal daer ghene last van liden

Jtem Ten sall niement van onss(en) burgeren en Jnwoeners te dage gaen buten onss(er) vrijheit tegen onss(en) Raidt, dair die geschiet Js vand' Stadt wege bij XL Ɔ

Anno Lxxvij

xxxij *Van Schattinge*

Jtem. Weerd dat men enige scattinge geuen solde ter stad behoef. daer sal ellick toe gelden nae groete sijns guedes ijn redeliken saken toe gueden besceijde

Van den seluen

Jtem. Weerd dat ons enige scattinge an velle die der stad an genge ende toe deer tijd bijnnen onser stad woenachtlich weer. eer die scattinge gegeuen weer. daer sullen die scepene sijn gued voer holden bijnnen onser vrijheit. thend der tijd dat hi sijne scattinge gegeuen heeft gelijc onsen anderen burgeren

Van dat nijemend ontseggen sall.

Jtem. Weerd dat ijemend van onsen burgeren off ijnwoenren ijemende ontsegede mid breuen dat weer der stad. xx. Ɔ hij en hadde hem tegen die scepenen eerst verwaerd ende daer toe sall hi die stad ontberen thend den tijden dat hi gesoend is tegen den ghenen deen hij ontsecht heeft

Van wijc den anderen trouwe an teghe

Jtem. weerd dat enich den anderen trouwe an teghe des die ander nijed en lijede. wie des den anderen anteghe *ende nijet bijbrengen en mochte* die verleset. XL. Ɔ

Van of enen sijn dochter of nichte ontoferde

Den: 2: Martij: A^o 1644: is bij raet ende meente ge-

statueert, in val emant in ehebreuke vervallen sijde in deselve boosheijt continueert, ende met de ehebreecker ofte ehebreeckerse gemeenschap hout, sulckx sal arbitralijcken, een ander ten exempel gestraffet worden

Van Bloetschande./.

Anno 1608, Js bij Raedt ende meente gestatueert, dat die Bloetschande begaet, sal verbreken voor de stadt. LXXV. ggl, ende vorders daerentbouen te straffen, na dè meriten ende vereisch desseluen, nae gelegenheit der zaken ende personen vant bloet./.

Van Ehebreuck

Anno 1608 opten Rekendach bij Raedt ende Miente gestatueert. soe emant. tsij man ofte vrouwe in ehebrock bevonden wordt, sall der stadt vérbreucken LXXV ggl.

Van den anderen te betughene

Jtem weerd dat enich den anderen betugen wolde van schulde. die tuuch sall sweren dat hi hem dat geld off gued van rechter schuld schuldich is. soe wijje daer ijnne vellich ward dat is der stad. j. ⑆

Van woe men renthe weder copen mach die in geestlike hand gegeuen is ¹⁾

xxxiiij. *Van schulde*

Jtem Weerd dat ijemende sijn gaede off storue ende anghesproken worde voer schuld die die dode gemaket hadde wil dan die ghene sweren die angesproken werd [ende] dat hi vander schuld nijed en weed/ ende wil dat/ den anderen toe rumen soe sal die anspreker die schuld mid sinen rechte beholden

Van schuttinge

Jtem. Weerd dat enich burger off ijn woenre den anderen

¹⁾ Deze willekeur is niet ingevuld.

afschuttet sijn gued soe sal die ghene die sijn gued af gescuttet is een pand in die stede setten dat een heren pond geweerd is/ ende op dat pand mach hi hem dach laten leggen/ ende dan sal men hem die schuttinge volgen laten. Ende weerd dat ijemend den anderen anders anspreken wolde voer veld scaden sonder schuttinge dat sal hi doen die wijle dat men den scaden bezeen mach ende die scuttinge (of) ansprake en sal men nijed rumen op den ghenen die anspreker is. mer gescede ansprake van veld scaden sonder schuttinge off die men nijed bezeen en mach dien mach men den anderen toe rumen

Van betalinge Antho. L.

(J)tem die angesproken werd ende secht. hij hebbe betaelt. daer en sall gheen begriipp ijnne wesen. hie en vermete hem betalinge te bewijisen als recht is

Van weder werck te doen

Jtem Soe wee van onsen burgeren weder werck begeerd deen sal men terstond weder werck doen. ende gesceed des nijed soe sall die burgermeister hem gebeden malcanderen weder werck te doen bijnnen dreen dagen. doet men dan nijed soe mennigen werkeldach als dan nijed gevredet en worde soe mennich pond sall hij gelden In deen dat men dat den burgermeister soe vake clagede

xxxv Jtem We dat dach gelecht wort voir die scepenen legens ijemende, Den sall men baden ijrst bij j ƒ , nae bij v ƒ , dan bij x ƒ , soe voirt hoger tot Scepenen en Rades guet duncken ende den kuer sal men hem aff halen ende nemen ende nijemant qwijt gheuen, Ende wort soe wijje gebaden die sich dan bewaerde tegen den borgermeister ende segede dat hij van huijs moste trecken, ende bleue die dan bij huijs ende en qweme nijet voer, ende daer dan clage van qweme die verbreckt v ƒ tot den kuer daer hij bij gebaden were Ende des ghelijcks sall mijt den ghenen wesen die van der stadt kuer gebadet is

Van bedene

Jtem. Weerd dat enich man of wijff des auendes geboden worde. ende dat witlick weer dat hi bi huus weer. queme hij des anderen dages nijed voer. men solde hem richten gelijck of hi daer tegenwoerdich weer

Van bedene des manendages

Jtem. Weerd dat ijemend geboden worde voer die scepenen des manendages. ende nijed bi huus en weer. deen mach men beden toe allen tiden tegen den dinxedach. en wolde hij hem onschuldich seggen dat hij om des bodes wille nijed van huus getoegen en weer. soe sal dat hod dood wesen

Van wije nijed voer en compt als hem dach gelecht ward

Vacat.

Jtem. Weerd dat die scepenen of boden tween burgeren dach legeden tegen malcanderen. of enen burger tegen enen gast. die ghene die nijed voer en compt. die verbreckt. j. ℥. ende soe sal men hem enen dach leggen bij. v ℥. ofte meer

Van dat men holden sal dat men bod

Jtem. Weerd dat enich man of wijff geboden worde van der stad wegen. bij eenre boten die weer groed of cleijn ende des nijed en helde. die boete sal men hem afnemen geliker wijs of die veruochten weer Ende men mach hem des **xxxvi** anderen dages weder beden ende doen des gelikes alsoe veer als hem die bode ouer ghichtet dat hee gebeden weer.

Van dat die scepenen alsoe wal mogen beden bij

xL ℥ als bij. j. ℥

Jtem. Soe moegen die scepenen alsoe wal b(i)eden. bij. **xL** ℥ als bij. j. ℥ onsen burgeren alst hem gued dunckt

Van te betugene Anno XLV. ende tuuch te beden

(J)tem wijc hem vermed dat hij den anderen betugen will van enigerhande saken dije mach den tuuch ter stond beden laten, ende voerd verwijnnen

Van peerden Jnt vrede off ijn den xv mergen

(J)tem Deed men eniger hande peerde int vrede off in den xv mergen die sall gelden v ƒ die die peerde daer ijn geslegen heeft *off sijne sijnd* en men sall hem gebeden bij x ƒ van stonden an die peerde daer vut te halen Ende wee dattet anbrenge die sall den broke halff hebben Renovatum Jnt kleine register A^o xc^c xxxiiij

Jtem Soe en sal geen gast rechtvorderinge doen op onse borgheren binnen onsen vrijen marckten

Van Dachlegginge/

Anno xv^c lxxviiij den thijnden Februarij auerdragen bij Borgermeisters, Schepenen ende Raedt met der geswoerne meenten op de rekenschap/ dat als een borger eerstmael voor hooft geciteerd is, ende niet en compareert. datmen denseluen andermael sall dachleggen toe huis bij vijff pondt/ ende in gelijcken dardemael bij. x ƒ , des geschien, sall van acht dage tot acht dagen, ofte nae nodruft der zaken, tot goet duncken des Borgermeisters in der tijt, ende erschijnt de gedaechde alsdan niet, sall hie per contumaciam verwonnen worden, kentlicke noetsaken, auer vthgesondert

Van der Stadt landt te weiden

Jtem en sall niemant der Stadt landt weiden dair ijement mede paert an heeft van buten als bij xl. ƒ van elken kampe/ Ende wie dair Jnne bekuert waert/ die sal hem dat af nemen mit sijnen Eede/ dat dair ghene komenscap noch gaue Jn en Js, of dat daer nement mede an heeft te wijnen noch te verliesen sonder archelist hier jnne te trecken.

Ten en sall niemant scharen weruen Jnt vrede om weder te verdoene meer dan hie seluen beslaen will bij v ƒ , ende we dattet anbrengh sal den kuer half hebben

Elck burger mach weijden Jnt vrede vier melke koen of twe guste koenen ende twe melke koen te samen ende niet meer elk koe bij v ƒ Oeck soe en sall geen burger eens gasten koen an nemen Jnt vrede te weijden, elck koe bij v ƒ Ende we dit anbrengh sal den kuer half hebben Dit sullen an brengen Scepenen Raidt ende zwoerne meente bij oren Eede 1434. Anno xc xxxiiij Renovatum

xxxvij Van. woe men penden sall

Van die ghene pande en heeft vut te leggen

Jtem. Weerd dat enich burger of ijnwoenre. enen andere burger of ijnwoenre of gaste schuldich weer. ende ijn brukender weer zijt ende huusraed holt. deen sal ment vut penden alsoe lange als hijd heeft. Ende en heeft hij nijed en lijede dat hi schuldich weer. soe sal hij des seluen auendes die stad rumen bij alsulker pene als hem die scepenen beden laeten hij sij gast of burger hij sij wie hij sij

Van den seluen

Jtem. Weerd oeck dat enich burger den anderen an pande ende die gepand worde ghene pande en hadde te setten bijnnen hasselt. soe mach die die pandinge doet daer op vorderen stad recht ende mach allike wal penden an zijn gued dat hij buten hasselt heeft gelijk enen gaste

Van dat men die pande vlutten sall

Jtem. Wat pande gepand werden die men vlutten ende voren mach dije sal men vlutten. ende gesceed des nijed ende een ander queme ende pande daer an ende vluttede ende voerde die pande. soe sal die pandinge stantachtich wesen ende die eerste onstantachtich, well te verstaene,

weell eerst vander weren vluttet die pande, die pandinge sall voergaen, Datmen doen sall them langesten een borger vpten vijftienthen dach vur die middach, na der pandinge, vnd een frembdman upten eenentwintighsten dach nae die panding Vnd geschede enige panding, vur sanct Pauwels dach, soe kortz Datmen dieselue niet vermochten. vur Sanct Pauwel vijthrichten. In manieren als vurgs Stait soe sall nochtans derselue stantthafflich wesen vnd bliuen nha Paulj vurss mitten anderen scepenen tachteruolgen mid vijth te slijten als vurss ist.

Van den seluen

Jtem. Wat pandinge gesceed van guede dat men vlutten ende voren mach. ende ist dat die pander des nijed en vluttet ende die ander die gepand weer dat gued vercofte. eer die pander daer an geeijchent weer. soe sal die pandinge nijed wesen. ende die coep stantachtich. Ende weerd oeck dat een ander queme ende pande. ende vluttete die pande soe sal die eerste pandinge nijed wesen

Van dat men ghene sware pande setten en sal dan men vlutten mach

Jtem. Wie gepand werd die en sal den anderen nijed toe pande setten swaer holt of molen stene. off alsulke sware pande gelijk. ten sij deen toe wijllen die daer pendet in deen dat hi ander pande heeft die men vlutten ende voeren mach.

Van dat men penden mach die verwonnen is

Jtem. Weerd dat enich man off wijff. verwonnen weer voer den scepenen deen mach men penden woer hi bij huus is of nijed. Ende die pande die men pendet mach men verwinnen mit eenre opbedinge ende sullen nochtant sess weken lanck staen

*Van die gepand werd ende nijed bij huus en is***xxxvij.**

Jtem. Wie gepand werd ende nijed bij huus en is. die sall comen bij der sonnen ende verantwerden sijne pande. in deen dat hi bij der sonnen toe huus compt Ende en compt hi nijed bi deer sonnen. soe sal hij comen alsoe vroe als hi dat eijschet ende bij huus compt ende verantwerden die pande, ende en doet hi des nijed. soe en sal hi die pandinge nijed verantwerden. mer die sal stantachtich bliuen. mer wil hij hem onschuldich seggen dat hi des nijed eer geweten en heeft. dan als hij die verantwerd. soe salt onstantachtich wesen

Van vut te penden maegen aes. verdeent loen ende rede geld

Jtem. Soe mach een ijgelick burger of gast vutpenden maegen aes ende verdeent loen als pacht onbeclaget. mer wijl hi scaden hebben daer sal hi voer beden laeten. ende verwijnnen dat mid rechte. Ende onse burger of iijnwoenre die malcanderen geld of gued lenen. die moegen dat oeck al soe penden als voers. is. ende die gaste en mogen des nijed doen

Van gued te vrijen

Jtem. Wie gued vrijen wil dat gepand is of ander gued dat hij mid rechte vrijen mach dat sal hi doen alsoe vroe als hij dat eijschet sonder vertoch

Van hoijmiten te pande te setten etc.

Jtem. Weerd dat ijemend den anderen penden wolde. ende wolde die ander sweren dat hi anders ghene pande en hadde dan berge mid saede of mid boije. of hoij miten. soe sal hi hem die setten gelijck een kisten pand. ende die pande en darff men nijed van der stede voren. men en wilt doen. Ende die wijle dan die pande daer staen. soe en sal daer nijemend an penden anders dan an die beterscap vutgesecht die dat huus ofte weer verhuerd

heeft. of die daer pacht vut heeft. die mach daer an penden. die wijle dat zee die pande op der weer vinden Ende worden die pande verloeren bij ongeualle binnen der tijd dat men die verwijnuen mach. soe sal hi hem sijn geld geuen. ofte guede ander pande setten in die stede

Van dat men nijemende holden en sall voer geld

Item. Weerd dat enich burger in des anderen burgers huus geld verdronke ofte geld schuldich weer. soe en mach die burger den anderen burger daer nijed voer holden noch nijed voer penden mid machte. als bij. v. f . mer hi sal hem mid rechte daer voer manen

Van. woe men husinge of erue penden sall.

Item. Weerd dat ijemend pande an huus of an **xxxix** hofstede of an erue binnen onser vrijheit. die sal penden op enen manen dach alst werkel dach is, ende beden dat rechte voerd op voer twee scepenen ende doen dat twee burgeren te weten. Ende ist een gast van buten deen dat huus hofstede of erue sijne is. soe sal men deen ene wete doen. wanneer die eerste op bodinge gesceed is. Ende dije pande sal hi daer nae echter op beden ouer veertijn dagen. ende daer nae ouer veertijn dagen des gelijkes. alsoe veer als dese manendaghe. werkel daghe sind. Ende en werend ghene werckel daghe, soe sal hi beijden ten naeste manen daghe dattet werkel daghe sind. Ende weerd dat hij enen manendach versumede. ende woldes hem dan onschuldich seggen dat hi die op bedinge nijed willendes versumet en hadde. soe mach hi dat des naesten manen dages op beden alst werkel dach is. Ende nae desen dreen op bedingen. sal hi beijden twee weke lanck. Als dan dese drie op bedingen. ende veertijn daghe geleden sind. soe sal hij comen voer die ghemene scepenen ende seggen hen dit. ende dan sullen hem die scepenen seggen dat hi dat noch holden sal Tijn weke lanck: Als die tijen weke om gecomen sind. soe sal hij dat weijden

laeten ouer die kerke. ende gaen dan sitten ende vercopent. hij der keersen voert meeste geld Ende wattet meer geld dan men hem schuldich is dat sall hi geuen den ghenen deen die husinge hoff ende erue sijne is. Ende woldet nijemend soe duer copen als hi daer an liggende heeft soe mach hi dat seluen beholden. Ende heer en sal hij nijed meer op verteren dan ene quaerte wijns

Anno xv^e ein ende dertich op Sancte pancratius dach, op desse voirss pandinge ende atmaelinge ouer komen bij Scepenen Rait ende zwoerne meente, dat die Borgermeister jndie tijt onder sijn segell all die genen die daer Rinthen wt hebben sall ene wete senden een maent toe voren eert die tijt weken omme komen ende leggen den genen die dan vut hebben enen stemmigen Rechtdach van onss gemenen Rait, als die tijt weeck omme komen, mitt oere Rechlicheijt end bescheijt sie hebben End ween opten Richt dach niet en komt mitt sijn bescheijt omme den pander voll te doen sall sijn rechlicheijt ende Rinthen verloeren hebben, ende voirt all die gene die den pander voir sijne verschenen pachte daer gepandet heft niet voll doen willen ende te vreedden stellen sie niet voldoen sall ende dair an op sijne pacht Richten ende eijgenen, ten tijt Dair wt gesleten is Sonder Arglist

Van pande die ouer een Jaer staen

Jtem Wat pande die gepand sind die ouer een iaer staen daer en sal men geen gerichte van doen zee sind verwonnen of onverwonnen.

Van dat een gast enen burger penden mach voer gerichtsgeld

Jtem. Weerd dat enich burger enen gast anspreke ende die gast den burger mid rechte entgege. soe mach die gast den burger ter stound penden voer gerichtes geld.

ende daer en sal hij nijed neen voer seggen. ende cost
ende scaden sal hi hem terstond richten tendes sijuen ede

Van woe men siluer weerderen sall.

Jtem. Een loed siluers dat men pand dat sal men weer-
deren op. iv. vlemesche groete

Van dat men den pender ghene kuerbaer woerde geuen sal

Jtem. Weerd dat ijemend gepand woerde ende hi den
ghenen sceldwoerde geue die die pandinge dede, die ver-
breckt. j. Ɔ. Ende. weerd dat hi hem mishandelde. of
enige woerde toe zegede die ander stad kuer droeghen.
dat is dubbelde broke tegen die stad. Ende wes hem
die ander weder dede dat is brokeloes tegen die stad

XL *Van die die pande weder neme*

Jtem. Weerd dat ijemend gepand worde, ende deen men
pande die pande weder neme bijnnen den huse, die ver-
breckt v. Ɔ. ende voert pande te geuen

Vacat Renovatum Anno xv^e xij op x Ɔ

*Van die pande weder neme die die pender in sijn
gewolt hadde*

Jtem. Weerd dat ijemend gepand worde. mid onses
stedes boeden. ende die die pandinge dede die pande in
sijn gewolt hadde. wie die pande bij hem selueren weder
neme. die verbreckt. xx M[ille] groetes steens bijnnen
hasselt te leueren

Jus dauentriense

Jtem. Weerd dat een burger pandinge doen wolde bijn-
nen onser vrijheit. an enich gued daer men mid rechte
voer panden mach. dat enen gaste toe behoerde. ende daer
men den gaste enen wete van doen solde laeten. die pan-
dinge ende wete sal gescheen van den scepenen. ende
nijed van den schulten. Ende die wete ende bode loen.

sal betalen die ghene die dat begeerd. ende dat sal hem die ander weder richten Ende ist gued daer men nijed voer penden en mach. soe sal men dat veruolgen mid den schulten

Van dat nijemend pandweringe doen en sall

Anno xi.vij

(J)tem Wijc pandweringe doet off ghene pande ghift, wanneer hij gepand ward die verbreckt j v alsoe vake als hij doet, en nochtan sall hij geld off pande geuen, off ter stond voer den burghmeijster gaen

Vacat sed habetur . . . v v In folio xx^o renovatum

Off een gast enen burger penden wolde ende die burger nijed bij huus en weer Anno XLvij

Jtem Weerd dat een gast enen burger penden wolde ende die burger nijed bij huus en weer soe mach des mans wijff off sijn gesijnne deen man een pand te rechte setten, ende setten den gast guede burge dat hij als hij dat pand verwonnen heeft genoegh voer sijne schuld te penden vijnden sall

Van dat die dragers sullen dragen pande die niemend vluten en mach Anno. L.

Jte(m) Weerd dat ijemend van onsen burgere pande sattle dije die men nijed draghen en conde soe sall men onsen drageren beden bij oren kuer dat zee dije panden helpen dragen ende deen scaden sal men mede van den panden nemen

Van wie den anderen misdede die men pendet Anno. Lj.

Jtem: Wie gepand weer off gepand is. weerd dat hie daer om misdede den ghenen die hem gepand hadde dat weer dubbelt kuer. **XLI**

Jtem Ten sall nijemant pande meer dan eens opheden

voir den burgermeister ende sullen staen Dre weke lanck,
vanden gasten, ende vanden borgeren xiiij dage

xli Van lande, of huijs to Jaren te pachtene
Actum Anno LXXIX

Jtem enich onse burger die den anderen anspreect dat hij lant off huijs weder hem gepacht heeft dair hij jaren an heeft ende will hij des den anderen auergaen als Recht js/ seget dan die ghene die anghesproken wart Ick lije dat Jck so mennich jair dair an hadde mer die jaren die sijn wt/' mach oen dan die anlager ouergaen mit tween gueden mannen off luden die dair ouer ende an gheweest sijn dat hij die Jaren dair an heuet so en mach hij dair gheen neen voir seggen/ mach hij hem des niet ouergaen so mach die ander sijn onschult dair voir doen mit sijne hant dat sijn jaren wt sijn

Van lande to Jaren te pachtene ende dat te beholden.
In eodem Anno

Onse burger die lant pachtet tot Jaren, die js sijne Jaren naerre te holdene mit tween gueden mannen die dair an ende ouer geweest sijn dan hem die ghene off te wijnnen js die dat lant verpacht heeft

LXXX Jtem Wie pandinghe lijet voir schult ende na segn wolde/ dat hie betaelt had/ sall die betalinge bewijsen bijden borgermeister dair die panden voir op ghebaden sind off bij tween andren gueden mannen/ ende en sall dair niet neen voir seggen

**Van de pande voor Meije te lossen*

Des donredages post Paulj Conuersionem, bij Schepenen ende Raedt ende Sworene Miente ouerdragen ende gewilkeurt dat alle die pande, die int Jaar verleden ende daer to voren gesat sijn, degene weder zullen lossen, die sie gesat hebben tusschen dit ende Meidach naestcomeude, ofte de Schepenen oldt ende nije, sullen die des anderen

dages vander handt vercopen ende en moghen de panden dan soe voel niet gelden, als daer sij voer staen, soe sullen de gene die sie gesatt hebben, daer voert op leggen, datter an gebreckt/ Ende alle de silueren panden die voertaen gesat worden, die salmen toe meije daernaer weder lossen. ofte sie sullen verstaen wesen. voer tgene sie voer gesatt sindt, elck loot siluer daeruan voer drie oort heeren pondes, ende des en salmen geen siluer ontfangen dan goet siluer./.

Anno xv^e xvj,

Van Weerde der Panden, soe Schepenen ende Raedt ontfangen

Voert soe en sullen de Schepenen voertaen gene pande voer der stadt schulden ontfangen, ofte sie sullen den darden penninge beter wesen dan de schult beloopt: daer die voer gesat worden. ende Schepenen ende Raedt sullen gehouden wesen, die sonder versuijm ende Jnvall des Meijes daer naest volgende te vercopen/

XLII *Die geen gelt heft. pande t'mogen setten,*

Anno etc (xv^e) xxxj Op St Benedicti dach in Martio auerkomen, bij Schepenen Raedt ende Sworene Meente, ofte eemants van onse borgeren ofte borgersen voor schult gepandtet worde/ ende de schult dan zich bedraecht op thijn ggl. ofte daerbouen/ wil dan de borger met eede beholden/ dat hie geen gelt en heft, noch oock geen gelt op sijn goet en weet te krijgen/ soe wach de Borger ofte borgerse tot Schepenen ende Raedts goet duncken, voer de Schult renthe setten, ende daerna wissheit ende vestenisse doen/

Van Penden

L Item wie gependet wordt, ende geen pandtkeringe toe Rechte doen wil dat men opbieden mach noch ende will oock niet van stonds aen voordien borgermeister gaen omme de pandinge toe verantwoorden, die sal verwonnen

ende vellich wesen, ende daer machmen stadt Recht op vorderen./.

Item wie een onrechte pandinge ofte pantweringe doet, sal altijt verbeurt hebben vijf pondt.

Pande toe Vlутten./.

Item aengaende t'vlутten der panden daer aen gepandet wordt soe mach men die pande alster eemants gepandet wordt, slicht binnens huises vander stee vlутten, ende dan salt gevlутtet wesen, ende salt dan voort veruolgen nae onseren Stadtrechte, ende men sall de roerende pande mer eens opt marct veilen ende opslaen/ ende kammense niet vercopen voer de weerde, soe sullen de Schepenen ofte Borgermeisters der pander de pande toe setten, voer de weerde, ende die gene die de pande affgepandet sinnen, holt de losse daeraen 14 dagen/ Hierinne vthgesondert die dat huis ofte were verhuirt heft, ofte die daer pacht vth heft, die mach daeraen penden, dewijle datse de pande op de weere vinden, sonder argelist./.

Item wat pande gepandet worden, die men vlутten ende voeren mach, die salmen vlутten soe vroe men pandet, ende geschiede des niet, ende een ander queme, ende pande daeraen, vluttete ende voerde de pande, soe sal de pande standtachtich wesen, ende de eerste onstandtachtich wel te verstaene. weel eerst vander weeren vluttet de pande, die pandinge sal voortgaen Datmen doen sal thom Langsten een borger opten vijftjenden dach voor de mid-dach nae der pandinge, ende een vremdt mau opten. xxj-dach na der pandinge/.

Ann^o xv^c. xlvj- opten vierden dach februarij auerdragen bij Schepenen ende Raedt ende Swoerne meenthe, wie eemants wil panden sal de pandinge ende opbadinge bijden L Secretarium op scrijuen laten, van stondes aen als dat geschiet is, Vnd soe veeren dat iemants versuijmden, sal de borgermeister Jnder tijt niet genodiget wesen, sijn gichtinge daeraff tot eenigen tijden te doen, des salmen den Secretario het tekenen betalen/

Anno xv. LV den 8 Februarij, doemen de Slottel auerleuerde sinnen Borgermeisters Schepenen ende Raedt. eendrachtelijck auercomen. dat nu voortaan vnd nummermeer geen bezegelde brieue, dan goede siluer ofte golden pande. voor der Stadts schulde ontfangen, ende op de Raetkamer gesat sullen worden/

Wat schult men ontkennen mach.

Jtem ist dat een den anderen anspreect voor schult, soe mach degene, die angesproken wordt den kuer hebben, oft hie den aenspreker die schult wil toe rijmen, dan ofte hie daer neen wil voer zeggen. vtgesecht schult daer pandinge voer geleden is, ofte die registreert is,

Wat gelt schade men Richten sall,

Jst oock dat een den anderen aenspreect van schaden. die van schulden compt, dien en salmen geen schaden meer Richten dan gerichtsgelt, ten weere sake die angesproken wordt, hem anders auergegeuen hadde mit brieue ende mit zegel

De rebus. seu bonis Litigiosis

Jtem sal niemandts eenich goet verstecken ofte wechbrengen, dat in rechts vordering hangt als bij. 40. ¶., ende sall dat weder inder Rechtsvordering brengen ende opter plaetzen holden, daert hen genomen is, ter tijt toe dat Recht daeruan gesleten is, ofte soe goet goet weder Jnde Stede te brengen./

Den. 26: Martij: A^o: 1640: is bij raet ende meente gestatueert, dat alle die geene die in de proceduiren in ongelijck bevonden wort ofte in rechte vermits quade betalonge wort angesproocken de onkosten tot gerichtelijcke taxatie sal betalen.

Den: 2: Martij: A: 1644: is bij raet ende meente gestatueert in val bij tgerichte erkent wort, dat emant een quade pantkeronge gedaen heeft, sal verbreecken: 40: ¶:*

xv.iiij. Van mombarscap

Van dat een burger den anderen kesen mach toe mombar

Item. Soe mach een burger den anderen kesen toe mombar binnen onser stad te dedingen voer den Scepenen tegen enen anderen burger. ende deen sall men richten nae onsen stad rechte oftet die burger seluen weer

Van. dat gheen burger eens gastes mombar werden en sal

Item Soe en sal gheen onser burgere. eens gastes mombar werden. op onse burgere van ernfisse of van schulde in te wijnen. ten weer den weder saken leef als bij. v. ¶. Ende weerd dat hi daer enich hinder of scaden bij neme. dat solde die mombar onser burger op richten. alsoe lange als hi penning werd guedes hadde. al soe veer als dese saken den burger angaen

Van dat vrouwenpersoen mombars kesen sullen

Item. Vrouwen persoen die oer vader af sterft ende gheneu man en hebben. of vrouwen die oer man af sterft. die sullen comen binnen sess. weken voer die Scepenen. nae den daghe dat zee van vader of weduwe beroeft sind ende laten hem mombars setten als bij. v [¶]

*Van dat der vrouwen mombars gheen gued vercopen
en sullen*

L (J)tem. Mombars die vrouwen gesad sind die en sullen gheen gued vertijen dan bij den Scepenen

Van of eenre vrouwen oer mombar af storue

Item. Weerd dat eenre vrouwen oer mombar affstorue of vut der stad voere. soe sall die vroupersoen enen anderen weder kesen binnen. vi weken. nae deen 'dage dat hi vut der stad gevaren off affuich geworden weer. als bij. v. ¶.

*Van dat Scepenen onmondigen kinderen mombars
setten mogen*

Jtem Soe sullen Scepenen ende raed mombars setten onmondigen kinderen. daer die dunckt dat die kindere mede bewaert sind. zee sind maech of gheen. ende die sullen alle Jaer rekenscap doen *voor twee Schepens [ende die naeste vrunden] als bij die pene van xx fl. *

Van dat men mans personen mombars setten mach

L Jtem. Soe mogen scepenen ende raed mans personen mombars setten daer hem dunckt dattet noed is. ende dije sullen des gelikes alle Jaer rekenscap doen

**Mombars ouer Weeskinderen a^o 1590 gerenouert*

Jtem ouer alle Weeskinderen die goet bearuen sullen Schepenen ende Raedt Momberen stellen, die op de onderholdinge ende opvoedinge der kinderen ende opte bewaringe ende dispositie van haar goederen sullen acht nemen, ende daeruan alle jaeren Rekeninge bewijzen, ende jnder Schepenen handen schriftelijck ouerleggen, naden Inventaris daeruan gemaect, van welcker Rekeninge het besluit alle Jaren mede iut Weseboeck onder den Inventaris sal worden opgetekent. Ende soe wanneer de Momberen versuijmich bliuen, Jaerlix haar rekeninge te presenteren sullen verbroecken haar Jaerlix Salaris, ende daerentbouden ande Stadt anderhalue goltgl. ende euenwel nae stadt rechte daertoe worden geconstringeert

XLIIJ *Inventaris.*

Jtem de Inventarien sullen worden gemaect voordien Gerichte opten eedt vanden genen die de erfftynghe bewijzen, ende ter praesentie van den naeste bloetverwanten ten beiden zijden./.

Jtem daer de Onmundige kinderen bliuen, bij haer Vader ofte Moder, noch inden leuen wesende, ende daer

doerdien geen rekeninge behoeft te geschien salmen eeuwenwel acht nemen op de Onmundige kinderen, om versekeringe van den goederen, soe veer de leuende Vader ofte moder haar ofte der kinderen goederen geraecten te verminderen

Jtem daer Onmundige Weeskinderen nablijuen, weinich Erffnisse, van haer verstoruen Vader ofte Moder hebbende, sall de leuende Vader ofte Moder eeuwenwel gehouden zijn de kinderen nae haar vermogen te alimenteren ende op te brengen/

De Rebus, seu, bonis de functj. Inventarisandis

Anno etc (xv^e) xxxiiij- op donredach nae onser Lieuer Vrouwen purification/ verwilkeurt oft eemandts afflijuich worde, ende de erffgenamen muchten bezorgen, dat des doden nagelaten schulde merer muchten wesen dan de nagelatene goederen/ Soe mogen des doden erffgenamen de slotelen leggen, opten doolhatt, ende gaen voor der baren uth, sonder ietwes te genieten vander nagelaten goederen, ende men sall de nagelatene goederen bijden Schepenen daer voortt doen beschriuen ende in bewaerder handt stellen/ daer sie bewisset sindt/ soe mogen de erffgenamen haar beraet hebben twee maent lanck/ ende sullen In middeler tijt. tgoet, schult, ende wederscholt doen beschriuen, ofte sie tguet willen antasten, ende betalen, de nagelatene schulden ofte niet/

Jst sake dat de Erffgenamen voort nae de twee maenden int erffhuis gaen sitten/ ofte wes genieten vant goet ofte schult, soe sullen sie de schulden des doden betalen, anders sullen de Schepenen dat goet vercopen. ende de wederschulden mede antasten, ende daeruan salmen elcke betalen, ende de Schulteischers misvallen nae grote der schult ende die goederen mogen verstrecken, dat bewijsslijcke scholt is, sonder argelist./

Anno 1625 op dach van rekeninge gerenoueert het statuit ofte statuten van Momberschap, anno 1590 opgericht.

ouer onmundigen, die van oir affgestoruen Older ofte Olderen. eenich goet bearuen, dat den Jnholt derzeluer resolutionen strictelijck nakomen ende bij den Olderen ende Momberen In alles sonder Jubreucke nageleuet sullen worden, op de poene ende boete daertoe staende./.*

.xlv. Van copen ende vercopen

Van dat nijemend den anderen ondercoep doen en sal

Jtem. Weerd dat enich burger den anderen ondercoep dede. die verbreckt. j. ƒ.

Van dat men nijemend vut sijne neringe copen en sall.

Jtem. Weerd dat enich onser burger den anderen vut sijne neringen cofte dat weer der stad. v. ƒ. ende wat gelde dat hi daer om geguen dat weer verloren

Van dat men nijed wijgeren en sall mede coep.

Jtem. Weerd dat enich burger den anderen wijgerde coep *om tijlber gued* mede te nemen. dat weer der stad. j. ƒ. nochtan sal die ander den coep mede hebben. Ende gescede die comenscap op daghen soe sal die ghene die den coep mede nijmt. burge setten den vercopper off hi dat hebben will.

Van om enen coep te dobbelen ende wat op te setten

Jtem. Weerd dat enige comenscap gescede van husingen of enigerhande dinghe. dije ijemend mede neme. daer mach die coepman al soe vele op setten als hij wil ende dan sal men daer omme dobbelen wije dat beholden sal. ende die dobbelinge sal ter stond gescheen. ende wie ter stond nijed dobbelen en wil. die en sal an den guede nijed hebben

Van dat nijemend den anderen bouen die helft becopen en sal.

Jtem. Weerd dat ijemend den anderen becofte bouen dije helft indertijd des coeps dat kenlick weer daer en

willen die Scepenen gheen gerichtē ouer doen. ende sal onstantachtich wesen tusschen onsen burgeren. Ende wes wijncoeps daer van gegaen is deen sal elck gelden dije deen vut gelecht heft

Van dat nijemend gued coepen sal om dat weder te vercoepen

- L Jtem. Ten sal nijemend gheen gued coepen om dat weder te vercoepen. eer die ghene die dat vejle heft .ij. vre sijne merket daer mede heeft gehalten als bij. v. ƒ.

Van dat nijement schuld of breue copen en sal die een gast heeft op onsen burger

Jtem. Weerd dat enich burger gasten van buten schuldich weer. ofte breue op onsen burger hadde. soe en sal gheen onser burger die schuld of breue coepen op onsen burger. als bij. x. ƒ. Ende die schuld schuldich is. die mach den naecoep hebben of hij wil. ende nochtan sal die ander. v. ƒ gelden die den coep gecoft heeft

.xlvi. Van erfgenamen van buten erfnisse te coepen

Jtem Weerd dat enich onser burger storue. ende erfgenamen van buten hadde. weerd dat enich onser burger die erfnisse cofte- wie die erfnisse vten sal. die mach den nae coep hebben of hi wil.

Van dat nemend gescediget en werde bij eens anderen coepe

Jtem. soe sal een ijgelick burger alsoe coepen ende vercoepen dat gheen onser burgere daer scaden bij lide of onse stad. Ende neme enich onser burger of onse stad daer scade bi. dat solde hij beteren den burger ofte der stad. alsoe lange als hi penning werd guedes hadde.

Van dat men penden mach gued dat men vercoft sonder dach

Jtem. Weerd dat ijemend van onsen burgeren den an-

deren gued vercofte sonder vorwarde van enigen daghe te geuen, soe mach hi des anderen daghes of daer nae als hij wil den anderen penden ende daer mede voert te varen als pacht

Van dat nijement copen en sall ijemendes gued ende lenen hem dat weder

Jtem Ten sal nijemend coepen cens anders gued ende lenen hem dat weder. ende wes dat gued beter is dan hi daer om gegeuen heeft. dat hi seggen sal tendes sinen ede. dat sal hi richten den schuldeners. deen die ghene schuldich is die dat gued vercoft heeft. Ende wolde die ander deen hi schuldich weer- dat gued hebben. die sullen burge setten den ghenen die dat gued vercoft hadde ende dat geld dat hi daer voer gegeuen hadde te betalen bijnnen xiiij daegen

Van dat nijement en wech sall helpen brengen die schuldich is ende oft men dat gued cofte

Jtem. Wie die lude heijmelic en wech helpt brengen die schuldich is onsen burgeren. die verbreckt hij daghe. x. ƒ. ende bij nachte. xx. ƒ. Ende Weerd dat ijemend meer cofte. van den ghenen die en wech voer dan hij hem schuldich weer. wat hi meer cofte dat solde hi ander werue betalen den ghenen deen hi schuldich gebleuen weer. Ende wes guede dat hi genomen hadde an sijne schuld. daer moegen die schuldeners den nae coep van hebben. oft hem genoaget. ende geuen hem sijn geld in deen dat die coper wijste. dat hi heijmelick en wech vaeren wolde. Ende wolde die ghene die hem en wech voerde hem aff nemen dat hi nijed en wiste dat hi alsoe en wech varen wolde. soe solde hij niet gebrokert hebben

Van wie gued treckt dat hi vorwarden sal holden

xlvij

Jtem. Wie dat ijenich gued treckt dat men op scleed. ende die ghene die dat op scleed claget dat hem die

trecker die vorwarden nijed en holt. soe verbreckt die trecker. x. ƒ. Ende soe mach men dat gued weder omme op slaen ende wes dattet mijn geld. dat sal die trecker daer toe betalen.

Van comenscap te setten te nemen ende te geuen

Item. Weerd. dat comenscap gescede van onsen burgeren bijnnen onser stad die men satte te nemen ende te geuen. daer en willen die Scepene gheen gerichtē ouer doen. ten weer dat men t'gued ter stond leuerde. of. dattet gemene gued weer. sonder argelist.

Van pacht te boeren. van erfnisse die men vercoft

Item. Weerd dat ijemend vercofte husinge erfnisse of renthe bijnnen onser stad vrijheit die hi verpacht hadde soe en sall die vcrcoeper ghene pacht daervan boeren. nae den daghe des coeps. anders dan daer die pacht dach van verleden weer. ten weer dat hij anders in coepe besceijden hadde

Van dat men ghestolen copen en sal dat der lude kindere den olders genomen hadden

Item. Weerd dat ijemend van der lude kindere. off van oren boeden. of van oren gesijnne enigerhande gued cofte dat zee vut den huus gestolen hadden. wie dat cofte die verbreckt. v. ƒ. Ende sal dat gued weder richten deen dat gued af gegaen is. ende en sal oeck gheen geld weder hebben van den ghenen die hem dat vercoft heeft

Jus dauentriense van gestolen guede

Item Soe en sal gheen coep stantachtich wesen van L guede dat gestolen is. dat gued en werde gecoft op enen vrijen merkede. off in eenre opener tauernnen. Ende is die scelinge tusschen tween burgeren soe en sal die schulte nijed hebben vanden gestolenen guede. Ende wie geslolen gued coft. die sal sweren dat hij nijed en wiste dattet gestolen was

Van die gued vercofte daer zijn huusvrou nied af en wiste Jus dauentriense

Jtem. Weerd dat ijemend den anderen gued vercofte of geld leende daer sijn huusvrou nijed van en wiste. ende die man deen dat geld geleend weer. of die dat gued vercoft hadde buten lands weer of toege eer hi verwonnen weer mid rechte. ende worde des mans wijff daer voer angesproken. ende wolde zee dan sweren dat zee van den zaken nijed en wiste. daer mach zee toe der tijd mede van hem gaen

**Van gestolen goet te Kopen*

Anno 1588 geresolueert./.

Jtem sullen geene borgeren ofte Inwooneren deser stadt, L eenich gestolen goet kopen, als bij verbeurte van LXXX. ₤. waerbij deselue oock gehouden sall wesen tzelue goet sonder eenige verweigeringe den eigener toe restitueren

XLVIIJ Jtem Weerd dat enen wiue oer man off storue. ende dat wijff oer onschuld doen will dat zee van des mans schuld nijed en weed. soe sall die anspreker die schuld beholden

(J)te(m) geen onser burger sall der gaste hold vercopen zee en hebben oerloff van den scepenen als bij. XL. ₤

Van vissche te vercopen

Vacat (J)tem Alle die ghene die vijssche plegen te vercopen die sullen alle vasten lanck alle daghe ore vissche an die merket brengen ende holden ore merket tusschen seuen ende achte vren ende vercopen die daer ende anders nergent Ende nae acht vren mogen zee vercopen onsen burgeren toe oers selfs behoeff woer zee willen Ende anders en sullen zee nemende vissche vercopen see en hebben daer twije merket mede gehouden. Ende en sullen oeck ghene vissche te voren verdingen laten anders dan spijrling als bij. v. ₤ Ende weerd dat ijemend vissche verdingt

hadde dat sall ledich ende onstantachtich wesen als bij v. Ɔ ende wee dattet meldet die sall de broke half hebben

Anno 1617. opten rekendach geresoluiert. dat geene borgeren ofte Jnwoneren, eenihe Viss, buijten deser Stadt an vremde personen sullen mogen vercopen, sonder voer gaende Consent vanden Borgermeister Jnder tijt, bij poene van vijff goltgl./.

Noch van vissche te vercopen

(J)tem Nemend en sall copen vissche dal sij zee vijsch off rijueer vijsch om die weder te vercopen die an die stad comen off daerijn hij en doe dat bij den Burgermeesters als bij. x. Ɔ Ten weer. dat ijemend vijssche opp satte bij nachte

*Oeck so en sall nement vissche to voeren verdingen oft verdingen laten anders dan spirinck jn ore tijd ende brasseme Jndie mej tijd vnd dat bij consent des burgermeisters jnder tijt als bij. v. Ɔ

Ende weert dat ijement vissche verdingede oft verdingen lete, dat sall ledich ende onstantachtich wesen als bij v. Ɔ Ende we dattet meldet sal die broke half hebben. Oeck en sal nement vissche kopen wt schuten of wt anderen schepen [v]oer den tijd die visch ijrst op die visch merct geweest is bij v. Ɔ*

(J)te(m) wee dat slijtet hering bucking. olij vigen rossijnen mandelen speck erweten gorte boter oft enich gued bij tale bij gewichte off maten dee sall dee ware eerst roepen laten eer men dee vercopen sall. Ende dee ware en sall men dan needt hoeger geuen dan see geropen is Ende wee dat dit need en hold die verbreckt v Ɔ

Jtem Weert dat ijemant vercofte husinghe ernnisse off renthe bijnnen onser vrijheit/ ende daer meer renthen ofte pachtet voer wtgenghen, dan daer hij hem die husinghe ernnisse off renthe opp opgelaten ende geuestet hadde/ Die verbreke teghen die Stat alsoe vake xi. Ɔ/ Ende die vercopper solde die husinge ernnisse off renthen vrijen ende

leuren opp sulcke vorwerde als hij die vercoft ende ge-
laeft hadde te waren/

Anno (M^v) LXXXJ

Ghewillekoert bij Scepenen Raedt ende Zwoerne meente

So en salmen na desen daghe voirt an ghene Renthe
verkopen wt Huijsen Hauen Weren oft Landen Die In
onser vrijheit ghlegen sijn anders dan opdie loese

**Van Opdrachten, ende Renversael brieuen*

Anno 1600 den 7 Februarij, Js bij Schepenen ende
Raedt, sampt gesworene gemiente opten Rekendach gehre-
solueert, dat voortaan, van alle huijsen, hauen, Landen,
Renten, in dess stadt ende derseluer vrijheit gelegen, de
vercoper bijde betalinge des eersten termijns den Coper
opdracht sal doen ende den Coper wederomme den ver-
coper bij de ouerdracht vande resterende penn: renversael
geuen, Ende bij soe verre sulx niet en geschiede, ende
daerouer eenich dispuut quame, willen Schepen ende raedt
daerouer gene kennisse doen./

XLIX Van ware eens Vthgeropen voort vth te slijten/

Item ist dat eenich van onsen Borgeren ofte Inwoners,
eenigerhande ware, vth liete roepen te vercopen bij mathe,
bij gewichte, ofte bij getale, ende deselue ware rijsinge
crege, eer sie vth gesleten weer, soe en salmen die ware
niet duijre geuen, eer sij anderwerff om der stadt ge
roepen is, ende dat salmen doen bij Oorloff ende Consent
des Borgermeisters jnder tijt/

De Contractibus in Scriptis Conficiendes

Anno 1582 den 15 dach des maents Februarij, opten
rekendach, is bij Schepen ende Raedt, sampt gesworene
gemiente eendrachtelijck verwilkeurt, dat nu voortaan
gene Contracten, Comenschappen, ofte eenige andere huijren
opgericht, noch gemaect zullen worden, dan bij loffweer-

dighe scriften, oft Schepen ende Raedt willen daerouer nijet richten. Ten ware dat Parthijen hare Contracten, Co-menscappen, ofte andere Huijren, bij loffweerdige condtschap den rechten genoechaem, sullen kunnen bewijzen/

De Furto Pomorum

Iem wiel den anderen zijn auel stelt, die breucke daervan sall staen, tot Schepen ende Raedts claringhe, ende de Oldereren sullen staen inde breucke voor den kinderen,

Van in Tempest. geen ongemarct holt te marcken.

Anno 1591 opten rekendach/ is bij Raedt ende Miente voor een duirachtich wilkeur gestatueert, dat niemande bij Tijden van Tempest, ofte hoghe wateren, noch tot eenigen tijden daernaer sall eenigh verdreuen ongemarct holt mercken/ ten ware dat deselue den rechte genoechaem conde bewijzen dat hetselue holt zijne ware/ ende soe veer daerentbouen iemande worde beuonden, eenich holt gemarct te hebben./. twelck naderhandt wordt bewesen anderen toe te comen, die sal der stadt verbueren, vijffduijssent steens./.

Berchgelt van gestic oft drifholt./. ende wie het Veruallen.

Iem wie voortaan eenich onbekandt gestic oft drifholt vercrijcht sal daeruan niet meer genieten dan behoerlick berchgelt, ende de eigendom sall comen tot behoef der weeskinderen ende de huijsarmen elx voor de helfte./.

Anno 1625 op dach van rekeninge, geresolueert ende gestatueert bij raet ende mienthe, dat alle Gerichts acten soo van onsen borgeren ofte Inwoneren, tot versekeringe van eenige schulden voor Schepens gepassiert worden, schoen deselue acten maer voor een, twee ofte drie Jaren te duijren waren opgericht, ende deselue met expiratie der

tijt van anbelaeffde betalinge nijet voldaan muchten worden. sullen alzulcke acten, soe voel die bereetz gepassiert mogen zijn, ende die noch alsoe vthgegaen muchten worden, alsoe deuchsam ende vast voor deser Stadt Gerichte gehouden ende ju weerden erkant worden als andere Rentebriueu die ten bestendichsten nae rechte opgerichtet connen worden./.

den: 2: Mart: 1648: is bij raet en meente geresolveert aengaende het neemen van hoenderen, gansen, schapen vis ofte anders ofte besteelen van de hoeven; dat degeene, die sulcks doet sall verbreucken. vijf en twintich ggl:, waer van de aenbrenger vijf ggl: sall genieten ende in wiens huijsen de hoenderen, vis ofte ander gestoolen goet, gegeeten wort sullen gelijcke breucke schuldich sijn: de breucke datelijck te executeeren.*

.L. Additum Anno Septimo coram toto consulatu et communitate

L Dat all diegene die schuijren ende achterhuse laeten timmeren sullen dat timmer decken laeten mit eenuolde pannen Ende des sall die Stadt den genen betalen ende toe volleste komen die helfte vanden harden daeke alst opt tichelwerck gelt Ende sullen dat timmeren twe roeden vanden huijse Indien dat die were soe lanck is Ende niemant en sall ijel timmeren hie en bespreke him eersten mitten Raide als bij x ƒ Ende sullen dat timmer weder aff breken tot kennisse des Raides

Renouatum et additum Anno xij^o coram toto consulatu et civitate

So en salmen ghene huijse bijunen der muren tijmmeren op straten op steghen, dan alleen mijt harden dake te decken, ende mijt steenen gheuelen ende steenen wanden Ende des sall die stadt betalen dat twee deell vanden dake alst opt tichell werck ghelt Oeck en sal nement tijmmeren schuijren bergghen oft achterhusen, hie en sall

sick des jerst bespreken mijtten Raide als bij x ⑥ Ende
sall dat tijmmer weder af breken

Van tijmmeren

Van huse die men ghemene heeft te sceijden

Jtem. Weerd dat enige lude huus of hofstede ghemene hadden. dat die ene riker weer dan die ander. al soe dat die rike den armen vut den huus of hofstede drucken wolde. soe solde die rike setten ende die arme kesen. ende keset die arme dat geld. soe sal men hem daer nae bijnuen. vj. weken betalen. ende keset die arme dat huus of hofstede dat sal hij betalen bijnnen Jaers. Mer wie die sceijdinge begeerd. die sal setten ende die ander kesen bijnnen. iij. vren daer nae dat die settinge gesceeed is

Van of die Scepen werden geladen erfdinge te sceijden

Jtem Soe woer die scepenen tusschen tween onsen burgeren worden gelaeden toe erfdinge te sceijden bijnnen onser. vrijheit. daer sullen die Scepenen van hebben een verendel heren pondes. ende die vellich ward die sal dat betalen Mer worden zee beijde gelike gevonden. soe solden zee dat beijde gelike betalen

Van dat men gheen tijmmer neder breken en sall.

Jtem Soe en sal nijemend husinge noch tijmmer neder breken bijnnen onser vrijheit dan berge ende verkenascoete. hij en sal (i.1) daer bijnnen iaers een beter weder setten. ten. weer dat hij dat dede bij scepenen ende bij raede. Ende weerd dat dit ijemend dede hi en dedet bi scepenen ende bij raede dat weer der stad om vijftich olde schilde

Van dat men op breken mach achterhuse ende schuren

Jtem. Soe mach men op breken achterhuse ende schuren. bij consente scepenen ende raeds. alsoe veer als

men den scepenen burge settel. dat men die weder setten sal binnen iaers binnen den twee poerten. ende die nijed te verquaden

Van dat nijement tijmmeren en sal bij hem seluen.

Jtem. Wie bij hem seluen tijmmerd op stegen ende straten hi en dedet bi den scepenen ende raede die verbreckt. x ƒ . Ende weerd dat hi toe nae tijmmerde. dat sall hi weder op breken op sijns selfs hand ende cost. ende daer en sal men gheen verset van doen

Van woe men tijmmeren ende decken sal

Vacat Jtem Soe en sal nijement tijmmeren bijnen hasselt enigerhande tijmmer dan bij den scepenen ende raede ende swoerne meente. ende dat sall men ten mijnnesten decken in leme.

Ende wil ijemend in pannen decken. deen sal men die pannen halff betalen. als die op die tijgelrije gecoft sind. Ende weerd dat ijemend bij hem seluen soe tijmmerde. dat sal hi weder neder breken. op sijns selfs cost. en gelden daer toe. v. ƒ .

Van of ween toe nae worde getijmmert

L Jtem. Weerd dat ijemende duchte. dat die stad off ijemend hem toe nae tijmmeren wolde. die mach die scepenen daer op eijschen. ende die sullen dat tijmmer bezeen. ende en konnen die scepenen dan des nijed verliken. soe sal men die tijmmeringe ter stond staen laten. ende soe sullen hem die scepene daer daghe van leggen opt huus

Van tijmmer dat wrijget

Jtem. Weerd dat ijemend man of wijff husinge binnen onser vrijheit hadden die wrijgeden. ende daer bekroen van queme voer die scepenen. al soe dat zee van deen voers. huze ende gebreke gebreck crigen mochten dat kenlick weer. soe solden die scepenen den ghenen deen

dat huus toe hoerde ene. wete doen laeten bijnnen eenre redeliker tijd. dat huus te maken ende te verzekeren: Weerd dat hie dat nijed en dede bijnnen der tijd voers. al soe mennigen dach als hee dat staen lete ende nijed en makede nae der voers al soe mennich. j. ƒ breke hi der stad ende den broke sal men holden ant huus voers.

.Lij. Van geldene toe den steijgeren

Item. Wie husingen onder eenre dekenen heft staende ende daer mer ene hofstede en is. daer en sal men van deen huse mer een steijgergeld gelden

Van vredinge van lande

Item. Weerd dat ijemend tegen den anderen land hadde dat die ene vreden wolde. dat sal hi den anderen te voren seggen achte daghe dat hi hem weder werck doen sall weerd dat hi des nijed en dede. soe mach die ghene dije vredinge begeerd lude daer toe wijnnen ende laetent grauen of vreden. ende wat dattet cost dat mach hij vut penden als pacht

*Jus dauentriense van voeruluchten omme scult**

Item Weerd dat ijnich burger van schulde voer vluchtich worde. ende huus hoff renthe of land bijnnen onser vrijheit hadde. weerd dat hi ijemende dat vercofte die coep solde onstantachtich wesen. ten weer dat hi dat vestede voer den scepenen sonder argelist

Van decken

(J)te(m) ten sall nijemend olde dake van husinge nijes verdecken hij en doe dat bij Scepenen ende raede bij x ƒ

Ten sall niemant tijmmeren an enigen straten hie en sall dair enen stenen gheuel setten/ ende dat eersten den Rade te kennen geuen bij v ƒ

Jthem Soe en salmen ghene huse tijmmeren bijnnen der Stadt mujre op straten off steghen dan alleen mijt harden

dake decken ende mijt steenen gheuelen ende steenen wanden ende des sall die stad betalen dat tweedeell vanden dake alst opten tichell werck ghelt

LIIJ. *Van Brandt te Schouwen

Oock soe sullen Schepenen ende Rade Jaarlix eens, omme gaen schouwen ende besien elck zijn hoij ende barninge, hoe dat gelecht is, ende hoe elck zijne bieste staen, daer sie elck aff hebben sullen, die daeromme gaen ende besien een mengelen wijns/

Van hoij toe Leggen

Anno — xcix

Auergedragen bij Raedt en Miente des donredages nae Sanct Paulj, als dat niemandt hoij leggen en sall in eenigen huise, ofte woninge daermen vuer ofte keersch holt, onder eenen dake als bij xx ƒ . ende de kuer salmen hem van stonden aen aff halen ende niet quijt geuen/ ende daerentendes sal mense gebieden/ bij hogeren kuer/ dat hoij daervth toe brengen

Anno octauo

Voert soe en sall niemandt hoijmijten setten/ op stegen noch op straten als bij — x ƒ . —

Jtem A^o 1609. opten Rekeudach bij Raedt ende miente gestatueert, soe eemandt sijn Brant te nae ande Schorsteen ofte Vuersteden lecht, sal verbueren x ƒ : ende als hem sulx geboden te verleggen, ende sulx niet dede xx ƒ , ende sal voorts met hoger kuer, soe nodich, daertho gehouden worden.*

¹⁾ LV Van erfutinghe etc.

Van oft enen man sijn wijf af. storue sonder buerd

Jtem. Weerd dat enen man sijn wijff af storue sonder witlike buerd. soe sal die man te voren behouden all sijne cleder die hem toe rugge gesneden sind. sijn harnasch

¹⁾ Folio LIV, welke hier moest volgen, bevindt zich niet in 't Hs.

daer hem die stad op gesed heeft in deen dat hij dat heeft. all sijn tijmmer tou. Daer en tegen sullen der vrouwen erfgenamen hebben all oere doeke die toe oeren houede behoren. ende oer beste couele-oer beste vijftich. ende oere budel brasene. anders sullen zee delen. all gued half ende half

Van of enen wiue oer man affstorue

Jtem Weerd dat eenre vrouwen oer man of storue sonder wylke buurd. soe sal die vrouwe te voren beholden. oer beste cleder daer zee mede toe hocheiden toe kerken plecht te gaen oer omme cleed ende all ore doeke die toe oren houede horen. Daer sullen des mans vrende weder tegen beholden. al des mans cleder die hem toe rugge gesneden weren sijn harnasch daer hem die stad opgesad hadde. in deen dat hi dat heeft sijn tijmmer tou. ende all ander gued sullen zee sceijden half ende half vutgeschet tijmmer lude die sullen geuen als anderen burger van tijmmer tou

Van dat erfgenamen van buten gheen gued vut der stad sullen voren zee en hebben borge gesad voer die schuld

Jtem. Weerd dat enich man of wijff storue binnen onser stad vrijheit. die enige ernnisse achter lad. ende erfgenamen van buten hadde. soe en solden die erfgenamen gheen gued voren laeten vut onser vrijheit. die erfgenamen hadden eerst wisheid gedaen voer alsullick gued. als men schullich weer onsen burgeren. ende wie dat verbreke dat weer der stad. XL. R . in deen dat hem die scepenen dat te weten hadden gedaen

Van Samwijnge

*Actum LXXvij^o Anno Pauli

Jtem Woir hilicx vorwarden ghemaect worden na dessen dache tusschen onss burgeren ende inwoenres dair ghene

brieue van ghemaect worden/ binnen jaers na dattet hilick geschiet js/ sullen alle guede die die brudegom ende bruijd mit malkanderen vervaren ende hebben jn samwijnige wesen ende bliuen

Anno xv^e xxxj op Sancte Chrispini ende Crispinianj dach auercomen bij Schepenen ende Raedt ende sworne meente, ofte vader ende moder storue, soe sullen de kinderen van de vader Ende moder staen indes vaders ende moders stede, tot Olde vaders ende Olde moders nagelatene goederen. tweten mit eenre handt in te tasten, gelijk mit die nagelatene Oldevaders ende Oldemoders kinderen

Den derden februarj A^o 1559 Jst bij Schepenen ende Raedt, sampt der gesworener meenten, eenpaerlick auercomen, ende verdragen dat niemant van nu voortaan voor den Pastoor ende twee bequeme getuigen meer sal mogen geuen, ofte Testamentsche wijze sijn vrunden verspreken dan acht ofte thijn ggl.: ende dat vth zijnen grieden guederen, gene erfrente ofte onbeweeglijke guederen, vth-gesundert der karcken, den rechten armen, vnde den Gasthuise, denwelcken zoe grootlick daerbouen, eetwes, gegeuen michte worden, tzelve sal staen tot Schepenen ende Raedts kennisse./.

Den achten februarj A^o 1564- auerkomen ende verdragen, dat voortaan de kinderen sullen staen, inder Olderren stede, ende togelaten worden tot ohems, ende moijen nagelaten goederen, Jn aller gestalt als de Constitutie Carolj Quinti des Keisers toe Norenborch. anno 1521 opgerichtet, daeruan spreect ende vth wijset, mit dem voorbeholt op walt oorden ende plaetzen onse Borgeren van hasselt dit-selue recht genieten (LVI) dat deselue in gelijcken gevalle, datselue hijr wederomme genieten sullen./.

Erffscheidinge, Momberschap.

Anno 1590, bij Raedt ende Miente gestatueert

Schepenen ende Rade zampt Gesworene Gemiente, con sidereren: dat nae Godes beuel het ampt der ouerheit

principalijck mede bestaet int opsien van onmundige kinderen, hebben voor een Stadtrecht gestatueert ende ouercomen, dat nu voortlaen daer versterff geschiet van vader ofte moder, ofte van heiden, naelatende wetlicke kinderen, daer sall de lanxstleuende gehouden zijn, binnen Jaars den kinderen Rechtmelige Erffvtinge te bewijzen, ofte oock eer soe de Schepenen des nodich vonden, ende soe die lanxstleuende weder hijlicte, voer ende alear hij ofte sij sijne ofte hare voorkinderen gerichtelijcke erscheidinge hadde bewesen, sall der stad verbrecken sess goltgulden, ende sall voorts met poenen daertho nae stadtrechte worden gecoustringeert./.

Den 25 februarij 1603./ hebben Schepenen ende Rade sampt de Gesworene gemeente, het Olde stadtrecht gerenouert ende daerbij geordineert ende gestatueert, gelijk haar eers. statueren mitt desen, dat soe wanneer een Man sijn Wijff, ofte het Wijff haren Man aff sterft, nalatende kinderen bij hem tzamen inder ehestande geprocreert ende de Man ofte t' wijff sich wederomme totten twieden ehestandt muchten Begeuen sall deselue man ofte vrouwe (: voer ende alear sulcke verandersatinge sal mogen geschieden :) komen, voor twee Schepens ofte Raden/ met de momberen vande kinderen, ende de naeste vrunden vanden verstoruenen soe daer eenige zijn, ende aldair inden Gerichte bij eede verclaren, dat sij haare kinderen die alsdan int leuen zijn. de gerechte heste aller goederen getrouwelick, ende in aller oprechticheit hebben bewesen, ende toegedielt. alsoe deselue. op des eerst afflijuigen starfdach sijn geweest, ende soe daer twee, drie, vier ofte meer kinderen zijn, ende daaraan eene ofte meer in hun minder Jaricheit afflijuich worden, sal het eene kindt opt ander aruen totten lesten toe, maer soe het leste kindt, alsdan oock sonder kinder muchte steruen, in sulcken gevalle salt wederomme deuolueren op de vader ofte moder nae stadtrechte behoorlick/

Anno 1615 den 16 februarij op dach van der Stadts Rekeninghe, Is bij raet ende miente, nopende de successie vant eene kindt opt ander Λ° 1603. gerenouuert, verstaen, dat hij versterf. der kinderen in haar *minderjaricheit*, deselue aruen sullen, op haar leuende vader ende moder, ende dat van nu voortaan tselue sal ingaen, ende alzoe cracht gewinnen, mitz desen voorbeholt, nochtans soe bij hijlix vorwerden desen ter contrarie worde helieuet ofte gestipuliert, ofte bij Testamente tusschen ehelujden anders voor schepens gerichtelick worde gedisoniert, dat in den gevalle alsulcke opgerichtede hijlixvorwerden ende Testamenten nae haren teneur achtervolcht ende nageleuet sullen worden, edoch soe de lanxtleuende vader ofte moder, zijne ofte hare goederen verquistede, ofte onbetaemlijck te niette makede, sullen schepen ende raet denseluen persoon mombers setten, die goede opsicht daerop dragen sullen./.

1716 den 4 Novembr

Bij interpraetatie van dese bovenstaande wet van den 16 Februarij 1615. is bij Raad en meente verstaan dat de Erffnisse der kinderen in haar meerderjarigheid stervende, hier niet uitgesloten is, maar dat die soo wel, als van de minderjarige, devolveerd op derselver levende vader of moeder, om dat hier alleen gesien word op de naaste in den bloede, dat die ook de naaste sijn tot tgoed, sonder consideratie te nemen, waar 't selve heen gekomen is.

Hoerrerije.

Die van nu voortaan in onechtschap, sonder solemnisatie, bij malckanderen blijuen sitten, bauen de tijt van sess weken, sullen nijet alleene voor onechte worden gehouden, ende de vruchten vande echtschap niet genieten maer oock der stadt verbueren thijn goltgl., ende sulckes alle Jaar soe lange als sijn in sulcke hoerrerije volherden./.*

.LVII. Van Ghiftinge

Van wat hi doen sall die den anderen ghiftigen wijl

Jtem. Weerd dat man of wijff den anderen ghiftigen wolde. die man sal al soe mechtich wesen dat hi hem seluen cleden ende schoen kan ende staen op ende sclaeen drie slaghe int hael mid enen zweerde of in enen stijl. Ende die vrouwe sal soe mechtich wesen dat zee oer seluen cleden ende schoen mach ende staen op ende spijnnen drie vademe garens elck vadem eenre ellen lanck. Sonder argelist. Mer in sterften sullen zee op die strate gaen. in deen dat hij nijed lam en is ende daer sall die ghiftinge gescheen. ist dat die scepene dat hebben willen sonder argelist

Van dat men mach geuen die ene helft van den guede ter lijftucht. ende die ander van der hand

Jtem. Soe mach een ijglick van onsen burgeren en wech geuen nae sijnre dood die ene helfte van alsijnen guede dat in onser vrijheit gelegen is. sclicht van der hand. ende die ander helft maken ter lijftucht. in deen dat hi daer der stad recht toe doet

Van wie pacht besit ter lijftucht

Jtem. Wie pacht besit ter lijftucht die bijnnen onser stad vrijheit. weerd dat die ghene die die lijftucht besit sterft eer die pacht dach gecomen is. soe sal die erfge-name des gheens die die lijftucht beseten heeft ghene pacht boeren

Jtem. Welc mensche besit bijnnen onser stad ter lijftucht liggende erue of land. of staende tijmmer of renthe. daer sal hi al gebruken die pacht of renthe die daer af compt ter lijftucht ende dat nied te vercopen mer dat sal weder comen op des gheens rechte erfge-name daer dat van vut gecomen is

*Van dat men gheen gued vercopen en sal dat men
besid etc*

Jtem. Wanneer een man sinen wiue ghiftiget of een wijf oren man. die en sal daer gheen gued van vercopen. hi en doet bi den scepene. Ende weerd dat hi ijeed vercofte van den guede bi den scepenen. wes hi daer van boerde. soe vele sullen des anderen erfgename weder boren nae sijnre dood. in deen dat hi soe vele achter lad

LVIJ Van dat koen buten der stad lijftucht wesen sall

Jtem die gaue die men ghift ter lijftucht bijnnen onser vriheit van allen tilbaren guede daer sullen mede ijnne wesen die melke koen. die men vut den huse melket daer die ghene ijnne woend die die gaue ghicht al weren zee buten der stad ende anders gheen gued dat buten onser vrijheit is

Van wat men hebben sal toe enen bedde ter lijftucht

Jtem. Wie den anderen ghift sijn beste bedde ter lijftucht mid sijnen toebehoren die en sal nijed meer toe den bedde hebben dan den poln. ende die beste tzaertze of dekene ende twe die beste lakene. ende twe die beste oercussene

Van lijftucht te eruene

Jtem. Weerd dat ijemend den anderen ghiftede toe sijnen liue wanneer die ghene sterft die die ghiltinge gemaket is. soe sal dat gued comen op den ghenen of op sine erfgename daer dat gued op solde gecomen hebben. of die ghiltinge nij en hadde gesceed geweest

Van lijftucht te copen

Jtem. Weerd dat man of wijf die ene den anderen ghiftede bijnnen onser stad. wanneer die ghene dood is die die ghiltinge gegeuen heeft den anderen. soe mach

die ghene die toe liue blijft. die ghiftinge quijd scelden des doden erfgename ende copen zee erflic weder tegen hem. Mer eer enige vestinge gesceed van den cope soe sal men den brief van der ghiftinge eerst schuren

Jus dauentriense

Jtem. Weerd dat ijemend man of wijf storue dije den anderen ghehittiged hadden ter lijftucht wanneer die eerste dood is. soe sal die ander die daer leuendich blijft rechte voert gaen in die lijftucht nae belope der tijd voert an te rekenen. ende nae dode des anderen

Van lijftucht te eruen

Jtem. Weerd sake dat man of wijff bijnnen onser stad die ene den anderen ghiftede tot sinen liue. wanneer die man off wijff sterft deen die ghiftinge gemaket is. soe sal dat gued comen op die ghene die in der tijd des mannes of der vrouwen naesten sind

**Van Testamenten etc*

Anno 1590 gestatueert

Jtem alsoe int Ordonneren ende oprichten van Testamenten ende lijftuchten eenige verscheidenheit alhijr is gehalten, sal voortaan een ijgelijck oock ofte luiden van haar goederen, vrij nae haren willen mogen disponeren Testamentsche ofte Legaetsche wijze, sonder alleene sijn kinderen ofte olderen in haar legitima te vercorten, weluerstaen: dat oock man en wijff geen kinderen oft olderen hebbende, sullen nae haar welgevallen malcanderen oock erflick mogen begiftigen etc.

.lxx. Jtem Soe mogen man ende wijff all oer gued dat zee achter laten Een den anderen genen toe rechter lijftucht

Js verandert den 25 februarij 1590

Anno 1615 den 16 februarij. op dach van rekeninge.

Js bij raet ende miente geordiniert. belangende het

punct van Testamenten, dat een vader ofte moder zijn kint ofte kinderen van hare ernnisse niet sullen vthsluijten, sonder beweelijcke redenen, die een older in sulcken gevalle, indesse Testamenten vthdruckelick verhalen sall./. Volgens is belieuet ende goetgevonden./ Van man ende vrouwe geene Olderen ofte kinderen hebbende, aen beide zijden inalcanderen sullen mogen erflick begiftigen ofte belijftuchtigen nae Jnholt het statuut A^o 1590. daerop be sloten./. mits dat sulx van nu voortaan sal ingaen, ende achtervolcht worden.

Van Mess ofte Vuijnisse

Anno 1.xj den 24 Octobr. sinnen Schepen ende Raedt ouerkommen ende verdragen, dat niemant nae desen dach. eenigen mess ofte vuijnisse op Gemiene straten ofte stegen sal leggen, als bij v: w: des men hem terstondt sal affnemen./.

LX *Van Injurien/*

Den 5 Febr: A^o 1590. bij Raedt ende miente opten Rekendach. verwilkeurt,

Jtem die van nu voortaan den anderen scheldet ende iniurien ouerspreect. ofte nascrijuet, ofte anders daetlick aendoet, van saken de naem ende faem eere ende Glimp angaen, ende niet genegen is, daerbij te persisteren, ende deselue ten Rechte genoeghsam waer te maken, ende vth te voeren, sall der Stadt verbruecken vijffentwintich goltgl. ende den Gejniurieerde zijn eere vergoeden, tot kennisse van Schepenen ende Raedt, ende de broecke datelijck betalen./.

Jtem soe veer in dier gestalte de Scheldinghen ende Jniurien geschieden aen een persoon vande magistraet ofte gesworen miente, ofte andere officieren vande Stadt, van saken die van Gerichts ofte stadts wegen hercomen sall de broecke dubbelt wesen te weten vijftich goltgl.: ende daerentbouen sal de vergoedinge der Eere geschien, nae de qualiteit vande persoon,

Jtem soe de Scheldingen ende Juiurien geschien, op Schepenen ende Rade, ofte op gesworen gemiente eensamich, sall de Broecke sijn vijflich duisent ijssele stiens./.

Van Proveners inden Gasthuise te nemen/

Den achten Februarij anno .(15)64. ist bij Schepenen ende Raedt. zampt der Geswoorner gemienten eenpaerlick believet. ende auergegeuen./ dat na datum van desen, niemant in den Gasthuise tot een Proeuener aengenomen sall worden/ ten were hie gelaefde daerinne te brengen/ ende t' laten. allet hie hadde, ofte hem namaels ancomen solde moghen./.

Anno 1597 opten Rekendach. Js bij Raedt ende miente, geresolueert dat alle arme personen/ het sij mans ofte vrouwen, alhijr aelmoesen genoten hebbende, als sie geraken te steruen, en sullen hare Erffgenamen daervan gene erffnisse genieten, dan sall al t' goet dat te bekomen is van alsulcke, aruen ende comen opten armen deser stadt, allent ter dispositie vande magistraet.*

LXI *Van vut te reijzen*

Jnt Jaer ons heren m.cccc ende een ende twintich. des wondesdages nae paesche daghe. ouerdrogen die ghemene scepenen ende raed ende sworene meente. bi consente vele gueder ander burgere als heer nae bescreuen staed

Van of wie neder lege die men beleggen solde

Jtem. Weerd sake dat ijemend van onser stad wegen vut gesed worde. hie weer van den raede of van der meente. ende in der reijzen neder lege of geuangen worde dat god verbeden moete. weerd dat men deen beleggen solde. ende dat geld vut der stad ende meente scatten solde daer sall ellick toe gelden. nae groete sijns guedes woer hie dat hadde bijnnen of buten hasselt gelegen

Van soldeners te wijnnen

Jtem Soe mach men soldeners wijnnen bij gued duncken

der scepenen ende twe van der meente. die vut reijssen sullen. Ende waer den dreun of veren an genueget die mede vut te reijssen daer sal den anderen an genuegen die mede vut reijssen sullen

Van dat die rijke. soldenar wijnnen sall

Jtem weerd dat ijemend die vut reijssen solde. soe rike weer alzee dat den veren voerss duchte dattet nutte weer dat die bij huus bliue die solde enen soldener wijnnen. Ende weerd dat die rike ghenen soldenar wijnnen en wolde. ende wolde immer seluen vut reijssen weerd dat hi dan neder lege deen en solde men nied beleggen van der stad wegen

Van kranken ende olden luden soldeners te wijnnen

Jtem Soe sal men olden crancken luden. ende die hem nijed en vermogen seluen vut te reijssen soldenars wijnnen.

*Van of ijemend van den raede voer enen anderen
vut reijsede*

Jtem. Weerd oeck sake dat ijemend van den raede voer enen anderen vut treckede die vut den raede weer. deen solde men beleggen gelijk oft hie voer hem seluen vte weer

Van vut te trecken

Jtem wie vut sal trecken van onser stad wegen hi sij vut gesad of nijed. hi sij wie hi sij in heer reijssen. die sal die doen als bij vijf ende twintich olde schilde. of hi sal hem onschuldich seggen dat hij om deer saken willen nijed van huus getogen en is

Van roeff te delen

Jtem. Wat guede die gesellen rouen die van der stad wegen vut werden gesad dat sullen die gesellen te samen delen. Ende weren daer gesellen mede die nijed vut en weren (LXXII) gesad van der stad wegen. die en sullen daer gheen paerd mede an hebben

Van teringe wanneer men compt van der reijse

Jtem. Wanneer men vut reijset van der stad wegen soe en sal men ghene teringe. of cost doen op die stad bijnnen onser vrijheit. Mer wanneer die reijse gedaen is. soe sal men elcken manne geuen enen vlemeschen groeten ende deen mach elck verteren woer hi will

Van of scepenen of raed werden vut gesad behaluen heer reijssen

Jtem. Welck scepen off raed werd vut gesad van den burgermeijsteren op enighe reijse vutgesecht heer reijssen die sal die reijse doen nae gebode der burgermeesteren als bij v ƒ ende nochtan die reijse te doen mach men gebeden bij hogeren kuer. of in der eerster gebodinge gebreck velle. Ende deen kuer sullen scepenen ende raed ijn wijnnen gelijk der stad ander broecke ende deen sullen scepenen ende raed te samen verteren Ten weer dat hem bewijslike noed saken die hij den burgermeijster seluen tonen sall. daer hi dat om laeten mochte ende dunckt den burgermeijsteren dattet hem noedsaeken doen. soe mach hij enen anderen setten bij den broke voerss. ende als voerss. is.

**Van geen Wijn te Drincken*

Jtem Anno (xv^c) XLj op vridach nae Mariae Purificationis, hebben Schepen ende Raedt verwilkeurt, Datmen op aller kinder dach, op Sancte Pouwels dach, ende als men reken-schap doet, salmen doen bij hamborger bier ende genen wijn./.

LXIIj *Van Gewichte*

Den 14 februarij anno 1587 opten Rekendach auercomen ende verdragen dat alle borgeren, Inwoneren ofte vremde personen, dien haar gewichte binnen deser stadt te licht beuonden wordt, sullen verbuert hebben xx ƒ . van elck perceel dat te licht beuonden wordt, waerbij niemandts

nijt eenich ijseren ofte loden gewichte wegende twee pondt ende daeronder sal mogen wegen, als bij de verbeurte van x. ƒ . niet tegenstaende dat hetselue swaer genoegh is, sonder sullen met claer coperen gewichte, wegende twee pondt ende daer onder moeten wegen/ ende niemandts en sall oock ijets in noch vth meten mit schepelen noch mit geenrehande maten ende wegen met gewichte anders dan mitter Stadt brande ende marcke gebrandet, ende getekent, bij x. ƒ . Ende wie dattet meldet sal den kuer halff hebben/ de melk maten en ellen hier onder begrepen.

Van Broodt dat te licht beuonden wordt.

Anno 1606 opten Rekendach gesloten/ De van nu voertaen beuonden worden haar broot klein ofte groff toe Licht te sijn. sullen voorde eerste mael verbrueecken xx. ƒ . de anderde mael 40 ƒ , de derde mael lxxx ƒ , ende ten vierdenmael de neringe verlaten en haar vensteren toholden, ter tijt Raet ende miente, daerouer nae vereisch entelick geresolueert sullen hebben.

Vanden Eedt toe stuaen

Wanneer eemants een eedt doet, met opgesteecken vingeren, soe sullen Schepen ende Raedt opstaen, mit onbedekten hoofde, ende de Borgermeister Jnder tijt sal hem den eedt voorholden./.

Die een quade Eedt doet./.

Jtem wie beuonden wordt, een quade eedt gedaen te hebben, ofte die sulcken quaden eedt biet te doen, voor schult ofte keur. dat sall staen tot Schepen ende Raedts Claringe*

Lxiiij Van rechte dat [te deunter] ¹⁾ gehaelt is

Van prauestes ende abdissen lude etc

Jtem. Weerd sake dat een prouestes of abdissen man

¹⁾ Deze twee woorden hier uitgewischt; in den index echter te vinden.

een wijf neme ende daer kinder bij kreghe bijnnen onser vriheit die sind horich ende geloedet nae der moder ende nijed nae den vader. Ende wes lude in ons heren camere daer en bewinde wij ons nied mede

Van of gelreschen storuen bijnnen onser vriheit

Vacat Jtem. Weerd dat enich man storue bijnnen onser vriheit vut den lande van gelre of vut anderen lande die en weer den heren ghenen kuer schuldich

Jtem Soe sind alle geldrenthen ende erfpacht gerekent voer ernnisse

Van enen basterd ernnisse te boren

Jtem gheen bastard mach ernnisse boren mid rechte van sijnen maeghen dan allene van sijnre moeder

Van maechtale te bewisen. ende pacht

Jtem. Soe mach elck man sijne maechtale bewijsen ende bij brengen mid gueden onversegeden mannen zee sind maghe of nijed

Jtem. des gelikes soe mach ellic sijne pacht beholden

Van brudmans

Vacat Jtem. Twee manne die brudmans sind van elker zijde ene. ende daer ghenen meer ouer gewesen en hebben. wat die dalingen van guede bijnnen onser vriheit gelegen dat sal stantachtich wesen

Van een scipp te verrachten.

Jtem weerd dat ijemend een scipp ¹⁾

Van oervede

Jtem. Weerd dat ijement oervedich weer. ende broke dede van wondingen of anders daer die verhalinge sijne

¹⁾ Hier is verder niets ingevuld.

van weer. ende queme die sake nijed toe om der sake wille. daer hij die oeruede om gedaen hadde. soe en had hi ghene oeruede gebroken

Van of wie anworde gesproken van eijgendoem

LXV

Jtem Weerd dat ijemend an worde gesproken van eijgendoem van onsen burgeren hi weer leuendich off dood. deen sal men bebuesemen mid tween achter zuster kinderen van sijne moder wegen ende nijed vorder. ende daer sind zee hem nare mede ouer te gaen ende te bebuesemen dan hi zick te weren is wijff ofte man. ende die in der seluer echt sind. Jtem weerd dat hi des nijed loeuen en wolde. soe solden die twee die den bosem doen solden te voren sweren dat hij hem achtersuster kind heijnelick weer ende nijed vere ende daer moegen zee hem mede beuezemen

Van der eijgene luden schuld te betalen 1)

** Van Schepenen te kiezen*

Vacat

Anno xv. ende eenen vijftich op dach Conversionis paulj. hebben Schepenen ende Raedt, eenpaerlick aerkommen ende geordineert. datmen nu voortaan niemandts twee Jaaren nae den anderen volgende, sall setten ofte kesen mogen tot Schepen in eeniger wijse. ditseluyge wilkeur hebben de Swoerne gemiente eendrachtelick mede jngegaen. ende geconsenteert. op Donredach post purificationem Mariae Virginis anno vt supra [Jedoch altijt kentlijcke noetsaken vtlbesondert. vnde dat bij consent Schepenen ende Raedt t'geschien vnde anders niet./.

Poene Vande gene, tot Schepen ofte Raet gekoren zijnde, des verweigerde aen te nemen

Schepenen ende Raedt mit sampt de gesworene gemiente, insiende de grote mennichfoldige swaricheiden,

1) Hier is verder niets ingevuld.

daermede niet alleene deser Stadt Corpus maer oock de borgerije hoe langer soe meerder beswaert werden, waer durch te bezorgen stadt dat nu eerstcomende paulj. eenige personen, die tot Schepen ofte Raedt deser Stadt bij electie vander Kuermeijsters gekoren mochte worden sich weigerich mochten laten vinden, omme denseluen last voor dese tijt aen te nemen, Sijn derhaluen eendrachtelijck ouerkomen ende geresolveert datmen het olde wilkeur, dies aengaende sall navolgen Ende dat dien volgens de gene die tot Schepen ofte Raedt gekoren wordt, ende sulx niet wil aennemen, terstondt vter stadt sall moeten vertrecken. ende soe veer deselue daerbij persisteert, soe sullen desseluen Wijff ende Kinderen van gelijcken de facto vth der stadt vertrecken, sonder dat deselue binnen twee Jaeren daernaer gene Residentie noch Woninge binnen deser stadt sal mogen genieten, actum ende aldus gedaen opten^e xxij Januarij Anno 1588 — In presentie van Schepenen ende Raedt sampt de gesworen meentlie,

Anno 1589 — opten xx februarij opte Reekendach, zijn Schepenen ende Raedt, mit zampt de Geswoorene meente eendrachtelijck auerkomen ende geresolveert, dat de kuermeisters die bij Ordentlijcke lottinge tot den kuer geroepen worden omme die Schepens toe kiezen, nu voorten geene macht sullen hebben. omme eenigen Secretarius deser stadt tot Schepen te mogen kiezen, actum als bouen

den. 15: januar: A^o: 1651: is bij raet ende meente verstaen dat geen twee swagers te gelijcke de keur ende censure van de Magistraet sullen meugen doen, soo wel onder de geswoorne meente als minder meente: ende in vall: twee swagers onder de geswooren ofte minder meente mochten sijn tusschen deselue sall eerst ende alleen de boone getrocken worden.

den: 26: februa: A^o: 1652: op den reekendach is bij raet ende meente geresolveert, dat neemant van nu voorten tot Schepen: ofte raet sall meugen gekooren worden

wt de geene, soo op Pauli bij ordentelijcke lottinge de keur van de magistraet doen.

1733 den 20 Janua: is nevenstaande Wet bij de Heeren van Raadt en. Meente naders vastgesteld ende gearresteert om deselue in vervolg van tijden prout jacet te observeren

P. Vatebender

Secretaris

den: 26: februa: A^o: 1652: op den reekendach is bij raet ende meente geresolveert dat neemants van nu voorten tot schepen: ofte raet sall meugen gekooren worden wt de geene, soo op Pauli bij ordentelijcke lottinge de keur van de magistraet doen.*

Lxvi Voerd. Soe bidden *ende begeren Burgemeisters* die Scepenen *vnde Raedt* oren gemenen burgeren. dat zee dese voers wilkuren ende ingesatte wal verstaen ende onthouden willen/ ende die vast holden willen/ opp dat zee ghenen scaden en lijden Ende weerd dat enich burger off ijnwoenre misdede in anderen enigen saken oft anderen wilkuereenn daer vann wesende die heer voer nijed gescrevenen en sind/ daer hij enige broke mede doen mochte/ dat solde hij beteren toe scepenen ende raeds kennisse/ van hasselt/ ende die selue saken sall men scriuen in dit boeck ¹⁾

**Eedt van de keurmeisters*

Wij belooven ende sweeren eenen eedt tot Godt Almachtich dat wij sullen keesen wt de geheele borgerije vier Schepenen ende vier Raden na der stadt eere ende nae der stadt beste, ende dat van de Godtvreesenste, vroomste, eerlijckste, ende redelijckste borgeren desser stadt; geen papisten, noch spaensgesinden. maer die daer sijn doende openbare bekentenisse van de waerachtige, christelijcke gereformeerde religie, ofte geen verachters maer liefhebbers van deselue. ende dit ende sullen wij

¹⁾ De 10 laatste woorden zijn in 't oorspronkelijcke doorgehaald.

niet laten. noch hijrinne niet aensien noch gedencken aen maegschap, ofte aen swagerschap aen vruntschap noch aen vijantschap, noch aen geenerhande saecken wille naer onser conscientie ende beste wetenschap: ende wat wij onder malcanderen van jemant spreekken, wanneer wij in de verkiesonge sijn, dat sullen wij all te samen in onsen rade secreet ende verborgen houden: Alsoo waerachtich moet ons Godt helpen.

LXVIIJ 1746 Den 25 Augustus

Js bij Burgermeesteren Schepenen ende Raden goed gevonden en verstaen dat van nu voortaan alle boeten en breuken groot of klein sonder onderscheid, bij alle de regerende leden van Schepenen ende Raad nevens de Secretaris ingelijcke delen zal verdeild worden; schoon een of ander lid 'in soo een vergaderinge niet praesent was geweest.

LXIX verso. Anno (xv^e) ende xv. Js, op die Clercke als namentlijcke Johan koetken ¹⁾ Wilm koetken Henrick ten Ouer Seijne kojilert Wessel euertss./ Henrick euertss Geert Dulber Albert Dulber/ ende voert all anderen clercke die der Stadt jn broeken veruallen sintt/ ende hijr naemaels noch mogen/ ende tegens der Stadt ijct misdaen moge hebben ende dair van niet berichtet willen wesen/ noch dair niet onderstaen en willen/ bij Scepenen Rait ende zwoerne meente eenpaertlijken mitt rijpen beraide willekoert dat see der stad priuilegien noch rechticheit jn genen punthen groet uoch cleijn tot genen tijden sullen geneeten/ Noch men salsse mitt genen Ampten officien ofte beneficen geestlick ofte werlick tot genen tijden jn genen stucken voirsien Oeck en sullense Der Stadt gueden niet in pachten paert noch deell dair an hebben noch niet gebruijcken jn geenre wijs Ende ofter ijnants were die den clercken enich paert mede dair an gunde die sall gebroeken hebben soe vaeck alst geboert Lxxx stad ponde ende sall hem allijcke weil Die Vennetsscap oft dat paert opseggen mitt

¹⁾ Deze naam doorgehaald.

hem gene vennetsscap te hebben ende jn all sullen see
neet meer geneeten dan een wtliemsch mensche

Lxx Jtem dese nabescrieuen sul(len) der Borgerscap
ontberen

Albert ter Lijnde is op sijn clerckscap hen gegaen anno
Lxxij Pauli alsom v **¶** de hie gebroket had tegens Albert
ten toern ut registrum docet

Egbert mulert Js des gelijcks op sijn clerckscap hen
gegaen om spelen daer hije koer mede gebroken hadde
als kreijbicken ende anders om gelt A^o Lxxiiij

Lumen ter Lijnden Js op sijn clerckscap hen ghegaen
Anno Lxxv van vijff **¶** die hie ghebroket hadde tegen der
stadt mit kreijebicken

Lumen voirss heft sijn kuer van dess saken betaelt
Ende is weder borgher geworden bij consent des Raides

Anno Lxxx quinto Js Egbert ouingk ontgaen van sijne
kuer den hie gedaen had mijt Wondinge op Johan holt-
sag(er) omtrent mids meije laetst verleden Ende Daer op
js hem gesecht Jst sake dat hie der clerckscap daer op
wil geneten dat hie daer om die borgherscap ontberen
moet ter tijd dathie den voirss kuer betaelt ende sijne
borgherscap weder ghewonnen heeft Ende die kuer js
xl **¶** ende v. **¶** voir den holtzager

Anno xciiij post Lucie js hermanus ouinck op sijn
clerckscap hen gegaen van sijnen kuer dair hie op ge-
teijkent was tegen zwane wens jn Registro Anni xviiiij

Anno xcviij post stephanie heft Hermanus Ouinck sijn
clerckscap voir genomen om sijne kuer daer he opgeteij-
kent js jn Registro Anni xvviij tegen henrickz Wijchers

Anno xv^e ende drie jn profesto Agnetis heft peter smit
hier enen besegelden wijell brieff gethoent sij sone Johan
mede gewijet js Ende Johan voirss js vunder den brieue
op sijn clerckscap hen gegaen van dat lange mes trecken
daer he op geteijkent was jn Registro Anni praedicti tegen
Johan hegehuijs

Sijmon andreess js op sijn clerckscap afgegaen voir Den

kuer he geteijkent waer jn Registro Annj xv^e tertij tegen Johan kotijken want he sijnen wijelbrief hier gethoent had Oick heft he sijn clerckscap vermeten van bejide kueren als teghen Jacob smits knecht ende an Roelof mulner jn Registro Anni xv

LxxxI Jthem Hessell mulert js ghegont van den Raide den Wijer te besighen beneffen sijnen ghoerden tot weder segn ons Raide ende niet langher

Anno xv^e ende souen ante festum barbare is Albert goijer op sijn clersap hen gegaen van sijnen koer die hie gedaen hadde jnden seluen Jare mit spoelen.

Jtem Die koer die sijmon andreess Jnden Jare xv^e ende tijne an Johan Henrickss vrouw ende an Aernt Wents huijsvrouw gedaen heelt blijuen staen op sijn Clerckscap onberichtet

Anno xv^e xij

Sijmon andreess koer gedaen anden paten blift onberichtet staen op sijne clerckscap

Seijno kujlerts koer gedaen omme langhe messe blift staen onberichtet tot presentijrincck sijns clerck briefve

ffrans van bemmellss koer gedaen mitten langhen messe tegens wijchert zwartecost blift oeck onberichtet staen op sijne clerckscap

Johan mulerts koer ernstss soene mitten langhen messe blift staen onberichtet op sijnen clerck breeff

Anno xv^e xij^o de koer die henrick ten ouer gedaen heft an Reijner beerntss blift staen onberichtet op sijne clerckscap

Anno xv^e xij^o die koer die wilm koetken gedaen heft Dat hee en slot van weggen toernen geslagen heft ende sijn peert wt der scuttincke genomen blift staen onberichtet op sijn clerckscap

Thijmen Johanness soene die koer gedaen Jnden Jaere van Achten ende xij^o blift staen onberichtet op sijn clerckscap

ffrans van bemmels koer gedaen Anno x.^e xij^o tegens

Johan dubbere soene blift staen onberichtet op sijn clerckscap

Anno xv^e xij die koer die Johan koetken oelde Johan koetkens soene gedaen heft tegens den gemene Raidt blift staen op sijn clerckscap onberichtet

Wilm koetkens koer gedaen jnden seluen jaer blift oeck staen onberichtet op sijn clerckscap

Wessell euertss koer gedaen jnden seluen jare tegens Henrick cranss blift oick staen onberichtet op sijne clerckscap

Anno xiiij Die koer die Seijns kojbert gedaen heft jn den Jare blift staen op sijn clerckscap

Anno xv^e xxv Den koer die Henrick holle ende Claess egbertss gedaen hebben blift staen op oir clerckscap onberichtet

Des vrijdaechs post Letare sullen die zentwroeghe toe Swolle den Eedt doen

Des vrijdaechs voir Cantate sullen die zentwroeghe toe Swolle wroegen

.....
 Vnd m^c
 secretelijck holden"

Het is au(er)gekomen anno octauo zwoerne meente dat
 . . . gehoirt heeft hee die
 Stadt van hasselt in fraude doen Die wolde hee doen . .
 hee koste ende mochte

.....

 hasselt doen wolde
 waer hee konde ende ¹⁾

Meister ende vijftijn des wondessaechs nae Johanniss natiuitatem
 hijnc soe seijno kojbert Jnder venkngenscap gesat was/ Dat Alert
 Koetken brandenberch Geert godsscalck Henrick van keppell ende

¹⁾ Het openstaende is in 't oorspronkelijke gedeeltelijk uitgewischt en onleesbaar.

Herman van gelre van des Raidss wegen gegaen sint tot Seijno kojleret Soe is dair brijten der ponthe gewest meist^r Hinrick koetken ropende seijnen toe/ onder andern woirden/ had gij oeck en knoepmess sede seijno neen jek hadde enen daggen seede heer Henrick hadde gij enen soe voell gegeuen/ dat hij bij iv hadde sitten bliuen ende god gene dat see allen besijckt ende beseten mochte werden die dair auer geraden hebben/

Egbert
ten toerne

Oeck heft heer Egbert ten toerne ter seluer tijd ge-
weijgert misse te doen jnder hilliger stede/ ende heft
sommige Raitstunde wt der hilliger steden doen heten
gaen/ oft hee en wolde anders gene misse doen/ desgelicx
meist^r Heinrick koetken/ Woirop/ bij Scepenen Rait ende
zwoerne meente mitt rijpen berade auerkomen iss/ Dat
die stadt van Hasselt Den seluen Heren Egberde ende
Heren Hendric voirss Jmmermeer niet sullen prouidijren
ende versien mitt enighe geestlijke beneficien

[Op het achter schutblad staat 't volgende:]

Van herman ten busche

Jnt jair onss heren duijssent vijffhondert ende Dertijne hebben Scepenen Rait ende zwoerne meente eenpertlicken mitt rijpen berade Herman ten busche vut den Raide gesat ende toe huijss heeten gaen Omme des willen dat hee als kennemer Jnder tijd der stadt hasselt heijmelicke onderhouden heft vander Stadt guede ende Cijse Jnt eerste Sestijn heren ponde ende Een oirt Ende dair toe noch Een ende dertichste halff heren ponde die welcke hee neet jn schulde noch pände als recht is heft doen auerscriuen Ende ander pennige noch dair toe die der stadt van hem verschenen was niet betalen wolde nae weerde ende ganckberheit der heren ponde gelijk andere borgere

Jthem Soe Scepenen Rait ende zwoerne meente hermane voirss nae oir beraet toe seeden dat die stadt veell omme sijnen willen doe hie toe hardwijck getoest was gereijst

ende verteert hadde Dair see hem noch beraden wolden
Dat hee doe seede mit Jarden straffelike worden tot
Scepenen Rait ende zwoerne meente Dat en weet jck v
genen danck weell hefft v dair omme gebeden gij hinderden
mij meer dan gij mij hulpen.

OVERIJSSELSCHE
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

OVERIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. ZEVENDE STUK.

STADREGT VAN OOTMARSSUM.

ZWOLLE,
DE ERVEN J. J. TIJL.
1 8 8 7.

Daar de oudste oorkonde, waarbij aan Ootmarssum stedelijke rechten werden toegekend, verloren is gegaan, en de latere stadbrieven geene nieuwe rechtsbepalingen bevatten, maar slechts de eens verkregen voorrechten bevestigen ¹⁾, meen ik het beste te doen om de uitgave van het eigenlijk gezegde stadrecht te beginnen met den brief, waarin Guydo van Henegouwen aan de stad het recht tot het houden van een week- en jaarmarkt gaf. Deze oorkonde, het oudste stuk uit het Ootmarssumsche archief (zie Register no. 1),

¹⁾ De hier bedoelde privilegiebrieven zijn de volgende, alle afgedrukt in de Deductie voor de stad Ootmarssum betreffende het jachtrecht (uitg. te Deventer 1708) bladz. 14—18: van Johan van Diest, 1 Juli 1325; Johan van Arkel, 2 Maart 1346; Johan van Verneborch, 26 Aug. 1367; Arnout van Hoorn, 19 Maart 1373; Floris van Wervelichoven, 20 Juni 1381; Frederik van Blankenheim, 1 Jan. 1394; Rudolf van Diepholt, 14 Juli 1433; David van Bourgondië, 17 Febr. 1459; Frederik van Baden, 9 Dec. 1496, en eindelijk een van George Schenk van Toutenburg, die 27 Juni 1533 uit naam van Karel V de voorrechten bevestigde.

Behalve den brief van Arnout van Hoorn zijn al deze charters nog in originali in het stedelijk archief te Ootmarssum aanwezig; zie het Register op dat archief, bewerkt door Mr. R. E. Hattink en uitgegeven door de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Stuk I. Zwolle 1878. Nos. 2, 6, 10, 13, 16, 67, 87, 115 en 147.

is in het Latijn op perkament geschreven en goed bewaard gebleven; alleen het afhangend zegel van bruin was is geschonden.

Aan dezen brief gaan eenige aantekeningen vooraf, welke uit het later te bespreken Stadboek van 1512 (capittel 14, zie HS. fol. 26 v.) zijn genomen en welke ik, hoewel sommige niet direct met het eigenlijke stadrecht in verband staan, voor de merkwaardigheid en volledigheid laat afdrucken. De oorkonden, waarbij de bisschoppen de hier aangehaalde voorrechten verleenden, zijn meerendeels nog in het oud-archief van Ootmarssum aanwezig. Volgens het Register vindt men er den reeds aangehaalden brief van 1314 en ook onder no. 38 de oorkonde, waarbij deze bevestigd werd. Het privilegie van Jan van Arkel schijnt verloren te zijn gegaan, maar onder no. 14 van het Register is de bevestigingsbrief van Floris van Wevelichoven beschreven, waarbij men nog kan voegen een tweeden confirmatiebrief van 1395 onder no. 18. Het charter, waarbij deze bisschop de stad het Humbroick gaf, is waarschijnlijk de onder no. 19 aangehaalde oorkonde, terwijl men onder no. 81 den daarna vermelden ruilingsbrief vindt. Onder no. 24 is de verpachtingsoorkonde (1399) van de gruit beschreven en onder no. 70 de brief, waarbij aan de schepenen het weggeld gegeven werd, onder no. 118 eindelijk de brief over het houden van een windmolen.

Na den marktbrief laat ik in mijne uitgave eene oorkonde van 1425 volgen, waarin bisschop Johan van Diest een achttal bepalingen over het stadrecht bevestigde. Blijkens de mededeeling aan het slot dezer, door mij van nummers voorziene, artikelen is zij eene latere kopie, welke in het Register als no. 2

is beschreven; het origineel schijnt verloren te zijn gegaan. De kopie is geschreven op papier met eene hand uit de eerste helft der 17^e eeuw. De heer P. C. Molhuijsen heeft reeds in den Overijsselschen Almanak voor Oudheid en Letteren van 1843 op bl. 106 en vgg. het stuk laten afdrukken; bij vergelijking met mijne uitgave zal men slechts eene enkele aanvulling en afwijking opmerken. 'Over de afwijkende lezing van art. 8 nog even nader; de heer Molhuijsen las »waere" in plaats van »waers," zooals er staat; maar ook na deze verbetering was de bepaling mij nog niet geheel duidelijk; ik meende daarom in de noot het vermoeden te moeten uitspreken, dat er na dit woord uit den tekst iets weggevallen was. Eene vergelijking evenwel van het voorschrift met een artikel uit den Privilegiebrief van Enschede van 1325 (zie Racer, Overijsselsche Gedenkstukken, Eerste stuk, vervolg, Kampen 1783, bl. 117), overtuigde mij van mijne dwaling en hielp mij de bepaling eenigszins ophelderen; wij lezen hier namelijk: »Voert so wie ander scepen ede spreket, die *waers tieghen elcken scepen* op twe pont." Ten laatste merk ik nog op, dat ik hier gelijk ook in de volgende stukken de namen van de muntsoorten, welke nu eens voluit zijn geschreven dan weder op verschillende wijzen zijn afgekort, overal genormaliseerd heb ¹⁾.

Nu volgen de stadrechtsbepalingen van 1507, welke door eene staande hand en met tal van afkortingen op een groot langwerpig blad perkament zijn geschreven; de 56 door mij genummerde artikelen vindt men

¹⁾ In art. 33 van de Stadsrol van 1507 is bij vergissing de verkorting blijven staan.

in twee kolommen geplaatst, en wel 26 in de eene en 30 in de andere.

De verdere 6 bepalingen, die ik met cursieve letters aan het einde laat drukken, zijn met latere hand op verschillende plaatsen er bijgevoegd, zooals men dit kan nazien in de noten onderaan de bladzijde.

In het Register is deze stedelijke keur beschreven onder no. 124.

Eindelijk geef ik nog eenige rechtsbepalingen uit een handschrift, dat behalve het Stadboek van 1512 een groot aantal bijvoegselen, waaronder ook keuren van lateren tijd, bevat. Het is een MS. op papier in 4°, met perkamenten omslag, oorspronkelijk bestaande uit 60 folia, waarvan het eerste evenwel thans ontbreekt. Eerst loopt het werk, met dezelfde hand geschreven, behoudens een paar open plaatsen en enkele toevoegingen van lateren tijd, geregeld door tot folio 9 r., 9 v. is open; dan volgen 9 geheel of ten deele met latere aantekeningen beschreven folia, hieronder, behalve de latere keuren, welke ik op bl. 43 vgg. heb laten afdrukken, en den privilegiebrief der schoenmakers, welke op bl. 46 te vinden is, o. a. een lijst van de uitgaande renten der stad en een verhaal over den fabelachtigen stichter der plaats Odemarus en zijn priester Vechtan, welke volgens de legende in de Vecht verdrong en aan deze rivier zijn naam gaf. Hierboven staat: *Historia haec excerpta ac descripta ex Joanne Tritenheimio, historiographo, per me Jo. Richters secretarium.*

Het corpus van het Stadrecht wordt voortgezet op fol. 19 en loopt nu weder geregeld door met dezelfde hand geschreven tot fol. 29 r. Op fol. 30 r. begint eene kopie van de bovenbeschreven stadsrol, welke,

behoudens eenig verschil in spelling en enkele latere veranderingen, welke ik in de uitgave in de noot heb aangegeven, met het origineel overeenkomt.

Hierna volgen, te beginnen met fol. 34 onderaan, de latere keuren, welke met verschillende handen geschreven ¹⁾ vrij wel onafgebroken doorloopen tot fol. 41 v. Op fol. 42 r. vindt men eene vertaling van den Latijnschen vidimusbrief (van 1407) van het reeds besproken privilegie van 1314. Op fol. 43 r. worden de keuren voortgezet tot fol. 44 v., waarna eene lijst der landerijen, aan het Gasthuis toebehoorende (van 1619), volgt. Dan komt eene keur van 1620 (zie bl. 43) en de confirmatie van den privilegiebrief der schoenmakers (bl. 48). Fol. 47 is onbeschreven; dan volgen aantekeningen aangaande financieele en andere zaken, welke niet tot het stadrecht in betrekking staan. De folia na 53 r. zijn verder onbeschreven, alleen komen op foll. 55 v. et 56 r. nog een paar annotaties voor.

¹⁾ Ik heb in den tekst eenvoudigheidshalve alleen bij de keuren, welke geen jaartal aangeven, in de noot naar de bepalingen verwezen, welke met dezelfde hand zijn geschreven en van eene zekere tijdsbepaling zijn voorzien. Tot aanvulling diene de opmerking, dat de eerste keur *zonder jaar* op bl. 32 door dezelfde hand is geschreven als de vorige bepaling van 1548, maar met bleekere inkt.

Voor de volledigheid zij hier nog medegedeeld, dat behalve de handen in de noten vermeld in de latere keuren daarenboven nog negen andere zijn op te merken: 1° hand: keuren van 1548, bl. 30—32; 1556, bl. 33; 1561, bl. 34; 1563, bl. 35, alsmede de Privilegiebrief der Schoenmakers, bl. 46. — 2°: keuren van 1557, bl. 33 en 34. — 3°: keuren van 1591, bl. 36; 1590, bl. 38; 1578, bl. 39; 1615, bl. 42; 1620, bl. 43; 1615, bl. 43; 1617, bl. 44; 1623, bl. 44. — 4°: keur van 1567, bl. 38. — 5°: keur van 1568, bl. 39. — 6°: keur van 1575, bl. 39. — 7°: keur van 1600, bl. 41. — 8°: keuren van 1591, bl. 41; 1593, bl. 42. — 9°: keur van 1639, bl. 48.

Ziet men uit deze opsomming, dat het boekwerk stukken uit verschillende tijden en van den meest verscheiden aard bevat, ook de eigenlijke kern van den kwartijn, welke in haar geheel met dezelfde hand is geschreven, heeft in bonte volgorde bepalingen en aantekeningen over verschillende ongelijksoortige onderwerpen. Men leze slechts de inhoudstafel, die ik aan het begin van het stadrecht laat afdrukken, en men kan reeds daaruit opmaken, dat ook het hoofdwerk behalve een aantal stadrechtsbepalingen en wat hiermee indirect in verband staat, hoofdzakelijk aantekeningen van financieelen aard bevat.

Uit de 12 capittels, die van de 15, waaruit dit boek oorspronkelijk bestond, zijn overgebleven (cap. 11, 12 en 13 zijn verloren gegaan), heb ik in deze uitgave natuurlijk alleen de tot de twee eerstgenoemde rubrieken te brengen bepalingen overgenomen (de tweede soort met kleine letter). Den aanhef van het stadrecht en het register (bl. 16 en 17), welke voorheen op het nu niet meer bestaande eerste folio van het handschrift waren te vinden, druk ik af naar eene kopie van het geheele werk uit het begin der 18^e eeuw.

Deze kopie in 4°, ook in het Ootmarssumsche archief aanwezig, bevat het stadrecht met al de latere aantekeningen, ongeveer in dezelfde bonte volgorde, waarin het origineel die ons doet kennen. De secretaris Arnt. Vosdingh attesteerde 18 Februari 1710, dat het afschrift na collationeering met het oorspronkelijke accordeerende was bevonden, en »pro memoria» volgt de mededeeling: »deese voorenstaende copien sijn geschreuen door Jan Dreszelaer, Duijtse schoolmeister in Ootmarssen, en is alles geschreuen met de linkerhandt.»

En hiermede zou ik mijne voorrede kunnen eindigen, wanneer ik niet gaarne ten slotte nog mijn dank bracht aan diegenen, welke mij bij deze uitgave verschillende zeer gewaardeerde diensten hebben bewezen, niet het minst aan het gemeentebestuur van Ootmarssum, hetwelk mij de benoodigde stukken welwillend tijdelijk afstond en mij daardoor de uitvoering van mijn plan mogelijk maakte.

ZWOLLE, Juni 1887.

A. TELTING.

I N H O U D.

	Bl.
1. Opgave der bisschoppelijke privilegiebrieven .	1
2. Privilegiebrief van <i>Guydo van Henegouwen</i> betreffende de week- en jaarmarkt 1314. .	3
3. Bevestiging van stadrechts-bepalingen door <i>Johan van Diest</i> 1325	5
4. Stadsrol van 1507. ,	7
5. Stadrecht van 1512	15
6. Latere keuren	29

Dit sint de priuilegie der stadt, vor ende na gegeuen van onsen gnadighsten heeren van Vtrecht.

Int jaer dusent drehundert ende verteyn biscop Guido heuet ghestadighet synen dorpe Oetmerssen oer wicbolderecht, dat se van oldes plegen to hebben, ende hefft gegeuen eyn wekemarket op alle Dinxdagen; ende op Sondach na Natiuitatis beate Marie virginis eyn jaermarket, eynen dach vor ende eynen dach na mit allen gherechten, ghelyc andere stede hebbn.

Dit solffte vernyet ende confirmert van biscop Ffrederic van Blankenheim int jaer dusent verhundert ende vii.

Biscop Johan van Arkel ende biscop Frederic vorscr. hebben gegeuen de borgher tolvry to varen ter Nyer Bruggen ende ten Hardenbergen, des ghelikes oic ter Vennebruggen alsovelle, want sommighe van onsen gnadichsten heren wille is in oere priuilegie ons gegeuen, dat wy sollen alles rechtes ende vryheiden bruken, de de ander steede ende dorpe ouer Ysele bruken etc. Mer dat priuilegium is gegeuen int generael, also dat de Vennebrugge en is nicht vthgesproken offte nemptlic ghenampt. ¹⁾

¹⁾ De laatste zin, van dezelfde hand als het andere, is er later bijgevoegd; evenzoo het voorgaande „alsovelle”, dat boven den regel staat.

Biscop Frederic vorscr. noch der stad gegeuen dat Humbroick om oer stad to vesten ende to verbeteren ende den singhelgrauen to maken, als den scepenen dat guet ende best dunket to syne. ¹⁾

Mer dat Marccotte is anghebutet van den Dutschen Huse M^o CCCC^o ende L.

Noch biscop Ffrederick van Blankenheim verpachtet in erffpacht den gruet ende assys des helen gherichtes van Oetmerssen den scepenen voer x oelde vulwechtige ffrancksche schilde ofte myt gelyken guden paymente, jarlix den renthmeister van Twenthe to betalen, de eyne helffte op Mychael, de andere op Walburgen in den Mey.

Int jaer dusent CCCC^o ende XXXVIII° heuet gegeuen ende ghestadighet dat wechghelt den scepenen bynnen gherichte van Oetmerssen om steghen ende straten to beteren, beholtlic den heren jarlix eynen olden schilt.

Int jaer dusent vyffhundert ende twe biscop Ffrederic van Baden hefft gegeuen der stadt or mollerecht to den wyndemolle, beholtlic den heren drie heren punt jarlix.

Desse priuilegien gheconfirmeret van heren tot heren wal twe hundert jaer van tyden des erwerdigen biscop Guido wes to biscop Ffrederic van Baden.

¹⁾ Op den kant staat: Anno M^o CCC^o XCVII.

PRIVILEGIEBRIEF

VAN

GUYDO VAN HENEGOUWEN.

betreffende de week- en jaarmarkt.

1314.

Nos Guydo, Dei gracia episcopus Traiectensis, notum facimus vniuersis, ad quos presentes littere peruenierint, quod nos de consilio fidelium nostrorum pro emendatione ville nostre de Oitmershem, que ab olim ius et libertatem habuit, que dicitur *Wigbilde-recht*, concessimus et in hiis scriptis concedimus incolis ipsius ville ius et libertatem habendi perpetuo forum ebdomedale singulis terciis feriis in ebdomada et forum annuale die dominica singulis annis post Natiuitatem beate Marie virginis proximo occurrente vno die ante et vno post dictam dominicam duraturum, sub eo iure et libertate, quo seu qua oppida ecclesie nostre Traiectensis forum ebdomedale et annuale consueuerunt habere. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus litteris duximus apponendum. Datum anno Domini M^o CCC^o quartodecimo feria quarta post beati Nycholai episcopi.

BEVESTIGING VAN STADRECHTS-BEPALINGEN

DOOR

JOHAN VAN DIEST.

1325.

Wij Johan, bijder genaden Gotz bisschop Tutrecht, maken kundt allen luiden, datt voer vnss qwemen onse guede luide die schepenen van Oethmerschen ende brachten onss aen, datt dese puncten, die hier nha beschreuen staen, hoere vrijheit ende recht waere.

1. Int eerste datt wigbolde goeth, datt gelegen iss binnen paelen ende buiten paelen, noch hennegen vereruen sall noch ende mach, mer datt sall eruen vpt naeste litt also veere alst die schepenen beholden wilt mett hoeren ehde, datt ett wigbolde goeth iss.

2. Voert so sullen de schepenen opboren van den genen, die kniue trecken binnen der vrijheit, een pundt louens.

3. Voert sollen sij hebben van oerslagen vijff schellinge louens.

4. Voert van loechnen ende scheltworden vijff schellinge.

5. Voert watt die schepenen mett hoeren ehde be-

holden wilt, datt van oldes heer recht gewesen heuet, datt wille wij hem stede ende vast bliuen.

6. Voert datt die schepenen burichten sollen van wigbolde goede ouer hem seluen alss van oldes gewoentlick gewesen heuet.

7. Voert van twiste, de gescheen in haere vrijheit, sollen sie burechten onder hem, ten wahren broecke, die an vnse hoecheit gehengen, die solle wij of vnse amptsluide burechten.

8. Voertz wij bouen schepenen ehde sprake waers ¹⁾ op hondert schellinghe.

Alle dese puncten, vrijheit ende rechten wij stede ende vast bliuen.

In oerkunde des breues besegelt mett onsen zegell, gegheuen int jahr ons Heren dusent drehundert vijf ende twintich dess Maendages na sonte Johansdach Babtisten dess Middenzomer.

Wass an den originaell breeff hangende ein segell in roden wasse.

Pro vera copia Bern. Kremer Secret. scripsit et subs.

¹⁾ In de kopie heeft men hier bij vergissing tweemaal „op hondert” geschreven; eenmaal is het doorgehaald, maar men verzuimde het woord, dat vermoedelijk in het origineel stond, er voor in de plaats te stellen.

STADSROL VAN 1507.

Anno Domini dusement vyff hondert ende seuen.

1. Item oft yemant schepen ghekoren woerde ende nicht wesen en wolde, breket zees beyers gulden.

2. De vp der schepenen eyt spreket, breket der stat xx beyers gulden ende elker schepen eyn gulden.

3. De bynnen onse stad wigbolde wonnet, de sal voer den schepenen toe rechte staen. ¹⁾

4. De bynnen onser stad brocke doet, de sal he betalen bynnen vertyen daghen, oft men sal daervoer penden.

5. De schepenen wylt nemande eyn pender geuen dan des Maendages to richte tyt, dat en sy pacht oft *txy verwyllkoert*. ²⁾

6. De eyn wondinghe doet, daer de her nicht off en heft, van onsen borgers oft inwonners, breket eyn

¹⁾ In de kopie is met latere hand bijgevoegd: *ende borger wexen*.

²⁾ De cursief gedrukte woorden zijn er later bijgeschreven.

golden gulden, ende eyn butenman breket dre beyers gulden.

7. De eyn mess trecket oft eyn logent oft yemant wyl smyten myt kannen, myt stolen oft eyn düesslach, breket der stad sees vlems.

8. De den anderen myd vpsate naevolget toe slane oft yemant den anderen voerlaget, breket vi vlems. ¹⁾

9. Nemant en sal vyschen in den stat grauen oft den hagen scaden doen oft der stat holt houwen, breket der stad dre beyers gulden.

10. De den anderen heyt mordener, deff, huer oft ²⁾ huerkynt oft der gheliken, breket eyn golden gulden, ten sy dat in haesten mode schoet, breket zes vlems.

11. De myt den anderen schelinghe heft, de sal hem myt den rechte tospreken, ende dede hy daerbauen drüwynghe, dat verclaget wort ende bewyslick is, de breket soe vake als dat scheet eyn beyers gulden.

12. Nemant en sal van borgher oft inwoner ³⁾ tospreken myd vüthemeschen rechten, wye dat doet, de sal hem daeroff qwiten, ende breket der stat iii beyers gulden. ⁴⁾

13. Wye den schepenen claghe anbrenget, de sal der claghe volghen, oft he is vellich in der claghe.

14. Wye den anderen eyschet vut eyn huse oft

¹⁾ Later veranderd in: *dre golden gulden*.

²⁾ „Huer oft” staat in 't HS. boven den regel.

³⁾ In de kopie is boven den regel tusschengevoegd: den anderen.

⁴⁾ In de kopie is bijgevoegd: ende bij verloes synre borgerschap.

van den kerckhoff oft vüt der poerten, dat men bewysen mach, breket zes vlemschen. ¹⁾

15. Wort eyn vut syns selues hues gheyschet oft wort hem ghewalt ghedaen, dat men bewysen kan, breket der stat hogeste koer. ²⁾

16. Nemant sal in de stat of vut dan by openen porten. De breket der stat hogeste koer.

17. Wye spelt myt dobbelsteyn sonder bricken oft ander spyl dan tot eyn redeliken ghelaghe, breket der stat eyn beyers gulden, ende de wert twe, ende den wert to manen voer al.

18. De schepnen wylt nicht richten auer loffte, de gheschen auer spele, oft ienighe scult maket ouer spele oft wedde.

19. De schepnen wylt ghene voerderinghe doen auer pande, de de statbade nicht ghepant en hefft, oft daer de schepen ghen oerkunde op ontfanghen hebben.

20. Eyn ittelick sal den anderen wechlike pande doen, soe langhe hy se heft, ten sy myt wyllen des ansprekers.

21. Nemant en sal molt to mollen senden, dat men veyle brouwen wyl, de bade sal dat ersten sacken, den de schepenen darto setten, by vi beyers gulden.

22. Nemant sal ber verkopen, ten sy ghekervet

¹⁾ Later veranderd in: *dre herenpunt*.

²⁾ In de kopie is met latere hand bijgevoegd: *tweetten die dat doeth*.

vp de stocke, oft myd wyllen der schepnen, by eyn beyers gulden.

23. Nemant sal vromet beer tappen bynnen onsen wygbolt dan by rade der schepnen, by eyn beyrs gulden.

24. Een yghelick sal rechte mate holden ofte waghe in syn hues, by iii beyers gulden.

25. Nemant sal decken dan in leem ende begheten myt leem by vi vlemsen, ende de decker vi vlemsen.

26. Nemant sal oly braden oft scrempen in pannen dan in kettelen oft in potten by ses floms; de dat anbrenckt sal hebben twe floms.

27. Nemant en sal van onsen borgers oft inwonners slyten in syn hues oft vp synen venster, ten sy borger guet, by eyn beyrs gulden.

28. Wye bynnen onsen wigbolde woent, sal de borgerscop wynnen, er he yenighe neringhe doet, by consente der scepnen, by eynen beyrs gulden.

29. Wye velinghe vpdoet, salt alsoe voert vtsliten sonder verhoghen, by eyn beyrs gulden.

30. Nemant en sal vorder in- oft vütweghen myt punden dan xv ¹⁾ punt, bij vi vlemsen. ²⁾

31. Nemant en sal meten noch weggen myt maten, de der stat brant nicht en hebn, by eyn beyrs gulden.

32. Wye pantweringhe doet to vnrechte, sy man oft wyff, breket eyn beyrs gulden.

¹⁾ De kopie heeft dit later veranderd in: viff en twyntich.

²⁾ De kopie heeft dit later veranderd in: *goltguldens*.

33. Wye vp der vuer ¹⁾ schepnen eyt spreket, breket eyn beys gl.

34. Wen de vuerheren bekoert, breket eyn vlems.

35. Wye nicht to tyde vp de wake geyt ende eertyt wedder offgeyt, breket i ²⁾ vlems ende des anderen dages wedder to waken.

36. Wye nicht to tyde to buerwerken kumt, breket i punt.

37. Nemant en sal fflassen by kersen oft enich dinck in den auen hebn, daer men mede beanxt is, by vi vlems ³⁾; *vnde dat fflass verloren hebben den vuerheren.* ⁴⁾

38. Nemant van onsen borgers oft inwoners sal den anderen besaten, soe langhe he vp ghenen waghens ghetymmer en heft, by eynen beys gulden.

39. Wye van onsen borgers oft inwoners buten brocke deden vnder malcanderen, breket der stat so vele oft se in onsen wychbolde weren.

40. Wat pande de scepenen laten penden voer syes oft brocke, de sal men losen in xiiii dagen oft men sal daer voerder gheen bewyes van doen.

41. Wye den anderen scaden doet an synen wruchten off an syn appelen ende noten, breket eyn punt ende den scaden to richten, ende dat sal men manen daer he to hues gaet.

¹⁾ „Vuer” staat boven den regel.

²⁾ De kopie heeft dit later veranderd in: *ses*.

³⁾ In de kopie met latero hand in marg.: *twe goltguldens*.

⁴⁾ De cursief gedrukte woorden zijn er later bijgeschreven.

42. Wye myt den anderen to doen heft van velt-scaden sal daeromme spreken bynnen jars myt den rechte, oft he en sal hem vorder nicht to rechte staen.

43. Eyn ittelick sal syne ledderen ende haken holden daer se vortyds vp ghesat synt, by eynen punde.

44. Wye pande koft van den pale ende den clagher nicht en betalt bynnen der tyt by verluces der pande ende de clager den schepnen claget, de breket to den ersten eyn punt ende to den anderen male twe punt, ende dan soe vake hye claget eyn beyers gulden, hent soe langhe ¹⁾ de clager vernoget ys.

45. Wye onstuer maket des nachtes vp der straten, sal staen vp der sschepnen beraet.

46. Nemant en sal waschen in der stad grauen dan vp der woesche, by eynen vlems.

47. Wye nicht en komt voer dat raethues ²⁾, want ³⁾ men dye klokke roret ⁴⁾, by eyn vlems.

48. Wye hoene woerde doet voer den schepen, dat steyt vp der schepenen beraet wat se breken.

49. Nemant en sal vercopen erflick guet, bynnen onser stad wyckbolde gheleghen, gesteliken loeden oft eyghenen loden. ⁵⁾

¹⁾ In de kopie staat boven den regel: *tot dat.*

²⁾ In de kopie is met latere hand bijgevoegd: *of in de kercke.*

³⁾ In de kopie staat boven den regel: *als.*

⁴⁾ De kopie heeft hier verder met latere hand: *breect eyn haluen keyzers gulden. Die auerst vp sunt Peters auent wtbleue, stehet op einen gulden.*

⁵⁾ In de kopie is met latere hand bijgevoegd: *ende offte sulkes ghescege sal van onwerden sijn ende sal der stadt gebroken hebben sees beirs guldens.*

50. Oft yenighe sentencie ghewyss woerde van den schepenen ende dan wedder beropen worde, de dat doet sal van stunden an borghe setten de vncost off to doen, ende wye dan verlost de sal den scaden to hoepe hebn.

51. Ock sal men wetten, wanner syck twe begyftighen oft betuchtighen als man ende wyff, de eyne dan sterft ende de ander sick versüet, soe is de giftinghe van nicht.

52. Oft hyr vüersnoet were, dar God voerbede, sal eyn yttelick borger lopen vp den brant behaluen veer de naesten nabers, by der stad hogeste koer.

53. Ock sal men wetten, oft yemant belastet were van vuersnoeden, de sal selues gheruchte maken, oft he breket der stat hogeste koer.

54. Wye vor den schepenen verwonnen wort to der pendinghe, de sal van stunden an doen bewechlicke pande, de dar guet vor synt, ten sy sake dat he enen koper maket, de voer dat pant so vele gyft als de scade myd den hofftstoel guet is.

55. Oft yemant van onsen borgers verstoltmodich vp onse molle to varen, de en sal gheen bevel oft gheneyt hebben van onser stad.

56. Voert alle brocke ende insate, de hyr nicht ghekundiget en synt, de sal men voert holden als de to holdenen placht.

57. *Niemant van ons burgers off inwonners sal*

den anderen breuen tot Oldenzael by III beyers gulden. ¹⁾

58. *Item we borger wyll worden, sall geuen I golden gulden, I hake, I post van xv voten.* ²⁾

59. *Item nemant sall int raethues gaen to gerichtē tyt, anders de daerto geeyset wort, by VI fle-meschen.*

60. *Item alle de vors. punten ende brocken sol-len de scepenen vthmanen bynnen XIIIII dagen, ende nemant daer by oren eede eyn plac van quyt to geuen, ende dat tot der stadt tymmerynghe tkeren.* ³⁾

61. *Item alle dye ghene, dye der stat schuldich synt, dat sy van sys offte van anderen vpkomst der stat, solen ghein neringhe doen, sye hebben der stat ersten betalt ses beyers gulden offte van brocke.*

62. *Nemant sal vrouwen off tappen van onsen borgheren ende sal betalen alle maent, of den bade en sal em nicht mer to molle sacken.* ⁴⁾

¹⁾ Dit art. is in de stadsrol tusschen art. 7 en art. 8 gevoegd. De kopie, waarin dit art. geplaatst is tusschen art. 11 en art. 12, leest: Niemand en sal van ons borgers off inwonners thot Oldenzael malkanderen breuen bij III beijers gulden.

²⁾ In de kopie met latere hand veranderd in: *sestyen voten*. Art. 58 is geschreven aan de benedenzijde van de stadsrol over de geheele breedte van het vel perkament; in de kopie heeft men het art. geplaatst tusschen art. 26 en art. 27. Het woord: *post* is niet meer te lezen; ik neem dit uit de kopie over.

³⁾ In de kopie is later bijgevoegd: *nochtans is eyne ghenade by den ghemeynen borgemeisters ende ghexworen meente*.

⁴⁾ In de kopie is later bijgevoegd: *alsmen dar gheyme pande krigen kan*.

Artt. 59, 60, 61, 62 komen voor in margine aan den linker-kant van het perkament; zij zijn op verschillende plaatsen on-leesbaar geworden.

Artt. 57 en vgg. zijn van latere hand.

STADRECHT VAN 1512.

Op het schutblad van het HS. leest men :

Ve iudicibus, qui mane surgunt ad inebriandum.

Isai. Ve tempori, ubi iudices mane surgunt ad inebriandum.

We den lande, spreck Isayas profeta, dar de ouersten des morghens opstaen om sic vul to drinken.

Non sumus nati nobis dumtaxat, sed partim nobis, partim parentibus et amicis, partim vero reipublicae.

Wy synt ons seluen alleen nicht gheboren, spreket de ffylosophus Plato, mer oick mede onsen vrunden ende onsen lande int ghemenebest.

Bene valet respublica, cui praestat sapientie amor.

Diligite iusticiam, qui iudicatis terram.

De wijze man spreket: hebbet lieff de rechticheit, gij de dar ordelen de menschen. ¹⁾

¹⁾ Wat hierna volgt tot het eerste capitulum is genomen uit de kopie van DRESZELAER, daar in het origineel het blad, waarop dit geschreven stond, verloren is gegaan.

Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur.

**REFORMATA CONSERVATIO REIPUBLICAE,
POST EXORDIUM OLDENZALIENSE PER DUCEM GELRIAE
ANNO DOMINI 1512 CONCEPTA.**

Dat liggende register der ampte der stadt Ootmarssum, dat men zolde apenen der gezworener meent alle jaar op St. Petersavent ad Cathedram, wes datze den gekorenen raad ende schepenen hadden uitgekundiget, en dan to openen den nijen raad.

Dit is den staat der stadt Ootmarssum, voor dat gemeene best beschreeven.

Dat begin aller twijdragtigheid is dat gemene guet in eigener nntticheid to keeren, alzo dat de eigene nutticheit gaat boven de eer, als Tullius schrijvet, de was der wijseste raadman in der stadt Romen.

*Dit is de tafele der capitulen hijrna registreeret
anno Domini 1512 etc.*

1. *De eeden der gesworenen der stadt Ootmarssum.*
2. *Der exijsmeisters ampt.*
3. *Der molmeisters ende zegeler ampt.*
4. *Van den brokemeisters ende de broke der stadt.*
5. *Van den xingenden missen door de weeke.*

6. *Van dat ampt der provisores int gasthuis en ör land.*
7. *Van de rente, lande, ander opkomste ende denste onxes officius in den Hilligen Geist.*
8. *Van de insprake twijer ander viccarien mit dat Laxarushuis.*
9. *Van onxes schoolemeisters rente ende opkomste.*
10. *Van de rente ende deelinghe Onxes Leve Vrouwe-gilde.*
11. *Van rente ende delinge des Hilligen Sacraments-gilde.*
12. *Van St. Annengilde, rente ende deelinghe, mit dat regt des officius.*
13. *Van der hilliger kerken land, rente ende weder uitgeven.*
14. *Van allen privilegien der stadt, van onxen genadigsten heeren vor ende na gegeven, uit itliken breif kortlik den zin ende de menunge.*
15. *Van den contracten ende compositien, eertijd gehalten tusschen der stadt ende dat Dutsche Hues to Oetmarssum.*

DAT EERSTE CAPITULUM.

*Dit is dat register der stadt Oetmerssen van den
ampten ende beuelle myt oren eeden to dat
ghemeene beste.*

De heele meent pleghen sic to vergadderen na deer
auentz clocken alle jaer op sunte Petersauent ad Ca-
thedram, om te keesen ende to setten veer ¹⁾ erbare
borghere vth oer meent, de by oren eede, hyrna be-
screuen, sollen keesen eyndrachtlike ses scepenen ²⁾
van den erbarsten borgheren to eer ende noetdrufftich
vorstant der heler meent, na inholt des eedes hyrna
bescreuen.

*De eet der ghekorener verendelsluden, den se sollen
doen den scepenen vant jaer vorleeden, to
behoeff der gantzer meent.*

Wy Arent, Berent, Clawes, Deric, etc. (als se dan
ghenompt synt), alle samptlic ende eyn itlic bisun-
deren, louen ende sweeren der stadt Oetmerssen eer
ende beste to done ³⁾ na onsen besten verstande ende
witscop, wyllen keesen ende setten ses erbare ⁴⁾ bor-

¹⁾ Met latere hand in marg.: *echte geboren*, en boven den
regel: *gereformeerde*.

²⁾ Aan den kant is met latere hand bijgevoegd: *ock echt geboren*.

³⁾ Boven den regel is bijgevoegd: *ende nicht an to seene
gunst offte gawe, vrunde offte maghe, maar* —

⁴⁾ Aan den kant met latere hand: *echt geboren*.

ghere vth onser meent vor scepenen, richters ende vorstanders onser meent ¹⁾, den wy darna, als se ons van wegghen der heeler meent oren eet ghedaen hebben, willen vnderdanich wesen na reeden guder older ghewonte ende rechte.

So moet ons God helpen ende al syne hilligen. ²⁾

De eet der scepenen.

Wy A. B. C, etc., alle samptlic ende eyn itlick bisunderen, louen ende sweren der stadt Oetmerssen eere, rechte, priuilegie, seghele, breue, registers, slotele ende guet ons beuollen woert int ghemeene beste to verwaren.

Wy willen oic na onsen besten verstande ende witscop vorstaen der gantzer meent, so velle in ons is, to richten na reeden ende rechte den armen ghe-lyck den riken, to ordelen na stadtrechte, lantrechte, keiserrechte offte guder older ghewonte; de ampte ons beuollen worden to verwaren in profijt der heeler meent, ende daroff rekenscop ende bewislike betalinghe to done na older ghewonte; ghelt, opkumste offte renthe in eygen nutticheit nicht vnder to holden, et en sy mit consent ende witscop der ghemeener scepenen, mer onsen gnadichsten heren ende ander onse kuntlike ende bewyslike rentheners wal to betalen ende to vernoghen na al onsen vlyte ende neersticheit.

So moet ons God helpen ende al syne hilligen.

De eet des boden.

Ic Adriaen, etc. loue ende swere der stadt Oet-

¹⁾ Boven den regel staat: *eyn jaer lanck.*

²⁾ De laatste woorden zijn doorgeschraapt, evenals in de volgende formulieren.

merssen ere ende guet, my beuollen, troulike ende wal to verwaren, den scepenen in betemeliken saken vnderdanich to syne, botscoopen, dachlegghen, penden, ter mollen to sakken, na older ghewonte offte sunderlinghe beuel der scepenen, wal to done ende int beste to verwaren myt anderen denste myne vordeeners ghedaen ende ghehouden hebben.

So moet my God helpen ende al syne hilligen.

De eet des scriuers.

Ic Sueer, etc. loue ende sweere der stadt Otmerssen eere ende beste, ansprake, antworten, ordele na mynen besten verstande ende witscop, de ic horen ende na older wyse int register to teiken darto worde gheyscet ende myn loen op ontfangen, heymlicheit der scepenen offte ic wes hoerde nicht to melden, dat der stadt hinderlic offte scadelic muchte syn.

So moet my God helpen ende al syne hilligen.

De eet der poerteners.

Ic Wolter offte Arent, etc. loue der stadt Otmerssen eere ende beste, slotele ende poerte wal to verwaren; de slotelen alle auende in des borghermeisters hues truwike to brengen; buten to sluten alle personen als trukelers ende lantlopers offte der ghelyken, wanneer ende so vake my dat van den scepenen in sunderheit wort beuollen, offte ic se nicht keeren kunde, dat dan van stunden an den borghermeister to wittighen; neemans to leue offte to leede to sluten op offte to, dan na beuelle der scepenen ende older ghewonte; in allen den scepenen daerin vnderdanich to syne by verlos mynes eedes ende amptes.

So moet my God helpen ende al syne hilligen.

De eet des mullers.

Ic G, etc. loue ende sweer der stadt Oetmerssen eer ende beste to done, so velle in my is, myne molle ende ampt trowelic to verwaren, de mulster rechtuerdich to nemen na der mate my wort beuollen, den armen ghelyc den riken, de buren als de borgher na eener maete to mulsteren.

So my God helpe ende al syne hilligen.

De eet der vurheeren.

Wy A. B, beide samptlike ende eyn itlick bysunder, louen ende sweren eer ende profyt der meent Othmerssen, ende na onser bester witscap, war wy onghedorlic vuer vinden in kelres offte in hues offte in den ouen by vlas offte anders, na older ghewonten to penden, des ghelykes war wy des sommers gheyn water vinden vor de doer na der vthkundinghe (offte onghekeerde straeten vinden) to penden na older ghewonte, den ryken als den armen.

So help ons God ende syne hilligen.

De eet eynes nyen anghenomenen borgher.

Ic N, loue ende sweere eere ende dat beste der stad Oetmersem, vnderdanicheit der scepenen na stadrechte ghelyc myne naburen in allen betemeliken ende redeliken saken, stadrecht ende lantrecht to holden, onsen gnadighen heren van Vtrecht ¹⁾ gantze trouheit mit liue ende mit gude, ghelyc ander ghelyke lantsaten des ghemeenens landes ende bisunder

¹⁾ Het woord „Vtrecht” is doorgehaald en in plaats daarvan is met latere hand aan den kant geschreven: *van weghen der keyserlyken majhestat.*

der stad Oetmerssen, so langhe als ic onder syne ¹⁾ gheboden stae.

So my God helpe ende al syne hilligen.

N O T A.

An to merken, dat men solde keesen ende setten to scepenen int eerste vnberuchtighe gude mans; mer dat gude gheruchte ofte quade is to verstaen, dat al man vor guet wort ghehouden, ten sy dat he ghe-richtlic quaet wort ghewesen. Dat quadeste gheruchte thegens deer meent is nydicheit ende onrechtuerdicheit, vor al sulke moet men em int meeste vorhoeden ende de solffte verghetten. Item omme de onrechticheit als van der meente guet to onderhouden, is in sommighen steeden dat recht, dat alle, de van der stadt gude vnderhebben, moten ghelt ofte pande geuen, want men rekenscop doet, etc.

An to merken, dat alle moghentheit is van Gode, als sunte Paulus scriff, want onse hillige vader de pawes is sunder middel vnder den christenen menschen de alreouerste ende bysunder in alle gheistlike saken, ende de alremoghentlikeste keyser ofte coning van Romen de alreouerste in dat wertlike sweert; onder em synt de lantforsten des Hilligen Rykes alreueghest; de derde hant vnder den keiser synt de sculten ofte richters, ofte borghermeisters ende scepenen, mer de drosten synt also velle als statholders des lantforsten in oer deel landes, dat em ende so velle em dan beuollen wort. Hyrom ist dat alle menschen synt onderworpen hogher moghentheit bouen em selues, als oic sunte Powel scriff, want alle slichte ghemene borgher sollen staen ende onderdanich wesen oren borghermeister ende richters, de ²⁾ borghermeisters ofte richters den lantforsten, de lantforsten den Romschen coning ofte keiser, etc. De keiser heuet God almechtich allene bouen em.

In onser stadt ende meente van Oetmerssen worden

¹⁾ Later veranderd in: *haere*.

²⁾ In het HS. leest men: des.

jarlix ghecoren ses scepenen als vors. Desse sesse setten onder sic twe ende twe tot dren ampten vnderse., itlike twe van den dren ampten synt samptlike veermael borghermeisters dor dat hele jaer. Desse solfte sollen richten ende gichten na reden ende rechte, alleyne God almechtich an to seene ende oren eet, den se der meent ghedaen hebben, daroff or orkunde to nemen na older ghewonten.

DAT ANDERDE CAPITULUM.

*De opkumste ende renthe der stadt Oetmerssen
int exijsampt.*

De exijsmeisters sollen inmanen ende boren ter stadt behoeff van itliken brower offte tapper, de hoppe offte coyte tappet, dat nicht to Oetmerssen is ghebrowen, van sesteyn tunnen eynen golden rynsgulden offte syne werde, ende darna myn offte meer, na aduenant.

Item fromet beer als Homborgher offte Bremer offte der ghelyc offte meede, dubbelden exijs.

Item van eyne ame wijns eynen haluen rynsgulden. ¹⁾

.

Item dat wechghelt sollen de ghemeenen scepenen verpachten alle jaer onuerjaert op sunte Peter so hoich als se kunnen.

.

¹⁾ De laatste drie woorden schijnen later te zijn bijgevoegd.

Item eynen nyen borgher to eeden, sal den eet de borghermeister em stauen, mer de exijsmeister sal vor de borgerscop eeschen 1 olden schilt ende daeroff rekenscop doen na gnadigher deghenscop.

Dit is dat vthgeuen ende last der exijsmeisters.

Se sollen alle tymmer der stadt holden in eeren ende verbeteren na rade der scepenen ende oick der meente, wante wes nijes ende grottes tymmers van noden weere, ende de straten, weghe ende steghen in eere holden.

Darto gegeuen van den heren de beterscop van assys ende wechgelt ende dat Humbroick. ¹⁾

.

Van der Wisscher vede.

Item itlike vurstede giff jarlix 1 kamper krumstert, de scepenen borent op ende betalen mit III golden rynsgulden, ende also mach ment quiten etc. ende afflosen mit LX rynsgulden. ²⁾

Item itlic exijsmeister sal hebben van der stad gude vor trowen denst ende gude verwaringhe syns ampts beuollen eyn herenpunt.

Des ghelykes 1 itlick scepenen van oren ampte in oren jaer, als molmeisters ende brokemeisters.

Want erliker ende godliker ist van trouwen denst eyne kentnisse loens witlike ende apenbaer to ontfanghen dan heymlic to steelen ofte to vntholden, want we der meent wat ontholt, de stelet dat sick selues, synen vronde ende naburen ende al den lande.

¹⁾ De laatste zin schijnt later te zijn bijgevoegd.

²⁾ Hier volgt in het HS. een open plaats van ongeveer een halve bladzijde.

Item giff ic wal reeden, dat de ghenne, de der meente sumtydes merkelike ende nerstlike deenet, dat he hebbe eyne houessche terynghe na older ghewonte etc., so velle als syne eer ende conscientie muchte verantwren. ¹⁾

DAT DERDE CAPITTEL.

Van den mollenmesters ende seghelers.

De mollemeisters pleghen to hebben dat seghel ende dat brantijseren, to den scepelen ende spinde te vroghen. Ende moghen boren van den borgers vor itlic brant opt scepel i olden vlemscen, van dat ²⁾ halffghelt, van butenloede dubbelt ghelt.

Item van eyn hanghende seghel i quarte wijns, van i plackaet i menghelen van den borgers.

Item van butenlude dubbelt ghelt.

¹⁾ Het laatste is in het HS. met dezelfde hand later bijgevoegd. Daarna komt de volgende bepaling, welke ik in de noot laat afdrucken, omdat zij niet dan indirect op het stadrecht betrekking heeft.

Van der older ghewontliker lantscatinghe.

Na older ghewonte is de stad ofte ghemeente des wicboldes van Otmerssen schuldich sestich golden ryngulden, wanneer onse gnedighe heer to velde licht ofte anders dat ghemeene lant op ghewontlike scatinghe wort ghesat.

Dan plecht men de vuersteden to setten in dre partyen, na dat se rijk ofte arm synt, ofte in guder neringhe sitten, dat beste part op dre ort rynguldens, dat ander part darna op $\frac{1}{2}$ ryngulden, dat derde part op eyn aert. Item de alderarmesten vth ghesaede noch wat myn, na erkentnisse der scepenen.

Desse settinghe is gheapprobeyrt ende ghestadighet van den erbaren raet van Deunter, als wat twistes was darom tusschen den scepenen ende sommigher van der meent to Otmerssen na der Wischer vede.

Anno domini dusent veerhundert ende achtendeneghentich.

Rogate que ad pacem sunt.

²⁾ Waarschijnlijk is in het HS. hier het woord „seghel” uitgevallen.

Dit solffte noch dubbelt van den inganck ende vthganck alrer onbewichliker erffnisse, als eyne verendel wijns. Mer van renthe op eyne lose is de inganck ende vtganck ghelijc dat seeghel vors. ¹⁾

Vorsichticheit ende raet vor den mollenmeisters: gheenen rogghen to vercopen van der molle na sunte Jacob, meer op to slane ²⁾ in guder bewaringhe wes to sunt Merten om de pacht der mollen wal to betalen, vncost der mollen van den molte to nemen ende dat vesperghelt ³⁾ int eerste op Paschen te betalen ende dat te vergadderen tusschen sunte Peter ad Cathedram ende Bylokenen Paschen, sowal van den rogghen als van den molte.

.

DAT VERDE CAPITTEL.

Van der brokemeister ampt.

De brokemeisters solden na reden ende insate der stad broke nerstlike inmanen, want dat aller meynte is van groten noden om doghet des vredes. Want in den groten steden ghene saken worden donre ghestraffet dan ghewelt ⁴⁾ van werken ende valscheit in ghelde, in ghewichte ende in maten. Daerom solden de brokemeisters int eerste or ghesette loen hebben van den broke offte van anderen gude der meent, ende dat ander in eer ende nutticheit der meente to keeren, na raet der ghemeener scepenen, bysunderen in den grotesten broken, de bouen vi vlemschen staen, hierna bescr.

Item an to merken, al ist wal dat men in vechtsel offte scheltworde op sommighen plaetzen nicht en richtet na verhalen, noch-

¹⁾ Hier volgt in het HS. een open plek.

²⁾ In het HS. staat „slate”.

³⁾ Het volgende is in het HS. naar het schijnt later bijgevoegd met dezelfde hand.

⁴⁾ Hiertusschen is in het HS. uitgeschrapt: van woorden.

tans na den reden to spreken, eyn de verhalt wort mit worden offte mit werken, de eghet ghenade, ist dat hee matighe breket.

Item in scheltworden solde men anseen offte se eyns offte meer ghesceen weren, offte se vth vnbedachter haesticheit offte vth sunderlinghe verhatede boesheit ghescheghe, ende darna in reden to richten mit beraet der ghemeiner scepenen. ¹⁾

.

DAT SESTE CAPITTEL.

Van de prouisoires int gasthus.

De raetlude offte prouisoires der armen int gasthus worden ghesat ende gheordineert van den ghemenen scepenen na older ghewonte, ende de prouisoires sollen den scepenen jaerlix rekenscop doen op sunt Antonijs van allen vthgeuen ende ontfencknisse.

.

DAT X CAPITTEL.

Van de renthe ende delinghe Onser Leuer Frowengilde.

De scepenen setten ende ordineeren de raetlude der drier ghilden, als van Onser Leuer Frowen, van den Hilligen Sacramente, van sunt Annen; na older ghewonte jaerlix rekenscop van ytliken to ontfangen, ende dan weder to setten de raetlude offte to vntsetten, na dat den scepenen by oren eede best ende godlic dunket to syne.

¹⁾ Van de negentien bladzijden, die nu in het HS. volgen, zijn drie geheel open en zestien geheel of gedeeltelijk met latere bijvoegsels beschreven.

LATERE KEUREN.

1530. Item in den iaer ons Heren M CCCCC ende XXX vp Meyauent sijnt dije schepenne, nije ende olt, met der mente, nije ende olt, ouerkommen, dat ghijene van onsen burgers off inwonners sal laten vuir boeten in oiren huse off spiker, daer dije stat mijt belastet sij, bij der stadt hogeste koer.

Zonder jaar. ¹⁾ a. Item dije schepennen, nije ende oelt, sijnt met den ghezworene mente, nije ende oelt, eijndrechtlijk auercommen, dat alle die ghenne, dije vander stat excijs, wechgelt ende alle vpkumpste der stat ²⁾, ende voert onse brouwers, die sollen betalen, wanner sije eijnen gulden vp den stocken hebben; off sulxs nijcht gheschege, sal dije excijsher, dije dan der stat reken-schap doet, leueren ghelt off pande, off dije schepenen willen dat holden an dije excijsheren.

b. Item off desse vors. verstoltmodigeden ende wolden dije pande staen laten ende wolden dije nycht lossen, sult sije ghiene nerynghe doen, hen ter tijt

¹⁾ De hier volgende twee bepalingen zijn even als het voor-gaande artikel geschreven met dezelfde hand als de kopie van de stadsrol.

²⁾ Hier schijnt in het HS. een woord (boren?) te zijn uitge-vallen.

toe dat sije betalt hebben, by der stat hogeste koer, ende dat die pande nae statrechte ghesleten sijnt als vors. ¹⁾

1548. Item anno Domini duserit vijfthondert acht ende ffertich des Dinxdages post Reminiscere sijnnen de schepen mijdt der ghezwoeren mejnte enedrechtliken ouerkomen, dat van nue vortan niemant sal wijn offte vromet beer opsteken noch in sijne kelder leggen, ten sij sake dat hie des den wijn-excijsheren die grote des vates hefft lathen besien, ende sal den wijn nijcht dorrer verkopen als men tho Deunter op der Sternen gelt, ghelick men tho Oldenzael doet, ende dat bij consente ende raede der schepen, bij drie beirs guldens als vors. als van den vromden beir.

1548. a. Anno etc. XLVIII synnen die schepen, nye ende oelt, eeyndrechtlyken auerkomen op Maendach post Remygy, dat niemant van onsen borgeren ende inwonneren sollen voer onder pannen noch kettelen boten tho browen vor vier vren, noch backen.

b. Item noch ghen torffassche vthdragen, men salsie natt begieten.

c. Item oeck en sollemen nycht naemyddaghe beginnen tho browen dan des morgens guedt tydt.

d. Item wie smorgens vor vier vren beginnet tho dorsscen offte des auendes nae souen vren, allen desse vors. puncten, wie dar auer doet, sall der stadt, soe vake hie des doet, gebroket hebben i horns guldens,

¹⁾ Het cursief gedrukte is van dezelfde hand als het volgende artikel.

ende wie dat anbrenget, sal die helffte hebben; ende men sal oeck gheyn holt noch ryse indie stadt voren noch brengen tho bernen, dar loeff an is, by der vors. pene. Actum myt consente der ghezworner meynte anno vt supra.

e. Item op vors. tydt synnen die schepen, nye ende olt, ouerkomen, dat van nue vortan gheyne browers kettele noch pannen sal bemuren, sie sollen ii voet van den grontholten blyuen ende poste, by drie beyers guldens.

f. Item oeck sal niemant ouene bynnen hueseren ofte kameren setten dan buten den huese, wie dar auerdoet sall gebroken hebben drie beyers guldens.

1548. *a.* Anno Domini duserit vyfhondert acht ende uertich op Vrydach post Remygy synnen de semptliken borgermeesters ende schepen myt der semptlike ghezworen meentsluede, olde ende nye, eyndrechtliken ghesloten ende auerkomen, dat men van nue vortan niemant vergunnen noch ghestaden sall enyge spikeren tho tymmeren, ten sy sake sie ersten die steden hen vergunt worden, vth den grondt opmuerden ende op eynen steinen voet tho setten, ende nae der grafft op tho mueren ende niet myt wanden, ende dan myt pannen tho decken, ende men sall die spikeren tho den hueseren holden ende nycht tho wonyngen verhueren, ten wer sake die olden borgeren darinne wolde varen oer leuent lanck ende nycht lenger; ende is het sake dat sie die spiker verkopen willen, sal die stadt tho den tymmer die negeste syn, angesien der stadt den grondt thokump, ende sall der stadt darvan gheuen i kanne wyns jarlix.

b. Op vors. datum ende dach synnen noch die borgermeisteren ende schepen vors. mytt den vors. meintslude eyndrechtliken auerkomen ende ghesloten, dat van nue vort gheyne vthhemessche offte vrommede luede, gesetten buten onser stadt, et si man edder wyff, onse borgersscaph sollen genieten noch winne, ten si sake dat eyn yder tot der stadt proffite ende bate sollen betalen ende gheuen twelff golden guldens; dan weer dat sake dat een manspersoen borger were ende onse borgersscaph hadde, ende hillikede an eynen vthemesschen vrowenpersoene, sal die vrowenpersone die borgersscaph des mans ghenieten als van oeldes; dan hilliket eyn borgersscaph an eynen vthemesschen manspersoen, soe sal die manspersone die borgersscaph des wiues soe volle genieten ende sall niet mer gheuen der stadt dan drie goltguldens, eyn halue hake, eyn post dartho, gelick nae older ghewonte gheschreuen staet; *is tho verstaen noch 1 goltgulden, 1 haecke, ein post van sestein voet.*

Zonder jaar. Item die schepen, nye ende olt, myt der gezworner meynte synnen eyndrechtliken auerkomen, dat niemant, het sy borger ofte borger kyndt, knecht offte maget, op den kerckhoff noch in der kercke spollen sollen; soe wie dat doet ende soe wake alst gescheit, sal der stadt gebroket hebben eynen oelden vlemsschen; ende war knecht, maget ende kynt tho hues gaet, salmen die broke versoken anden hueswert, dar sie tho hues horen.

Zonder jaar. Item dat ock nemants vann denn borgeren holt een legge in den weege bij Wylgenndijck bij der Copelle, bij verboerthe des holtes, daer men heen vaert oft gaet.

1556. a. Anno Domini M V^o LVI vp sancte Mathysdach synnen die schepnen myt der ghezworner meynte, nye ende oelt, eyndrechtliken auerkomen, dat nyemant van vnsen borgheren offte andere hore wonnyngen offte tymmeryngen enyghe ffromden lueden sall verhueren noch tot sich innhemen, ten si myt consent der borgermeisteren, by eyne pena van drie goltgulden.

b. Item vort dat niemant nye voerstedes in spikeren offte huseren dan van oldes ghewontlich maken, ten si sake dat sie by den ghemeinen borghermeystersen erst vor vellich erkant worden; soe dar iemant bouen dede, sall verborth hebben die vors. pena.

c. Oeck soe jemant vor recht vor die schepnen ghedacht worde vnde personelich soluest nycht qweme off syn vulmechtyghe, alst nae rechte behoert, salmen darvp eyn pender gunnen ende lathen darvp gheschein, alst nae rechte behoren sall.

Zonder jaar. ¹⁾ Item die porteners sollen bij oeren eede anbrengen alle die gheenne, die holt offt rijse inder stadt dreegen, ende soluest gheene wruchte een hebben, ende offt jemants den porteners tseluijge verweethe, sullen gebroeken hebben eenn beijers gulden.

1557. a. Anno etc. LVII den 21 Marty synnen die schepenen myt der ghezworner meynte eendrechtlich ghesloten ende auerkomen, soe als grote armoet is vnder die ghemeinte vnd die rentheners die pachteners

¹⁾ Deze keur, alsook de op bl. 32 onderaan afgedrukte, is door dezelfde hand geschreven als de bepalingen van 1566 op bl. 37, maar met bleekere inkt.

seer bezworen vermydts die duerte des roggen, dat alsdan nae desser tydt eyn yderen sal mogen lossen ende betalen die renthe van twelff gulden, dat mudde myt eynen guldens, ofte een mudde roggen, ende die renthe die duerder belecht is nae aduenant, to wethen, dat ¹⁾ gulden sall geacht werden, dat ²⁾ vthgedaen ende vntfangen worth.

b. Oeck is verdragen, dat niemants der straten nae dessen daghe neger tymmeren sall als sie nue staen, by pena van viii beiers guldens, ende dat tymmer van stunden an aff tho breken.

1557. a. Item anno vt supra op Maendach nae Natiuitatis Marie den seesten dach Septembris synnen noch vors. borgermeesteren vnde ghezworen menthe eyndrechtlike ghesloten ende auerkomen, dat eyn yder, die broet bucket tverkopen, sall gehouden syn dat broet nae der ghewechte to backen allent nae aduenant als dat koren gelt, ende die ghewechte sollen hen die schepen setten.

b. Vort sall niemant beer tappen vnder mysse ³⁾ op hillghe daghe dan enen wechuerdigen manne, allent by die penae van drie Carolus gulden, ende die seluyge pena sall die dryncker soe wal als die werdt breken, vnd die ghenne, die solx den broke-meisters anbrenget, sall den haluen broeke ghenieten.

1561. Anno Domini M V^c LXI dem xix Martij synnen

¹⁾ Hier is later boven den regel bijgevoegd het woord „die”.

²⁾ Hier is later boven den regel bijgevoegd het woord „als”, en het woord „dat” is veranderd in „die”.

³⁾ In plaats van het woord „mysse” heeft men later boven den regel gezet: „der predige”.

die buirgemeysteren, scepen vnd raedt met der gezwaren meenten, ny vnd olt, eyndrechtliken auerkamen, dat alle die genne, so von vnsen borgeren vnd borgerschen ebrokes haluen befamet worden, dat yd stratenmeer, mollenmeer worde, *vnde soe hie sich der befamynghe nijcht ontslaen konde* ¹⁾, sollen der stadt gebraken hebben xxv goltgulden, beholtlich dem archydiaakon synen brocke vnd gerechticheydt.

1561. Noch vp dach vnd dato vurs. synnen die burgemeyster meth der gezwaren meenten, ny vnd olt, eyndrechtlich auerkamen, dat geene dachhuirer na desser tydt meer nemen sollen dan eyne wytte des dages, sommers vnd wynters, vitgenamen tymmerluiden, zagensnidrs vnd meyers, die des sommers sollen nemen π stuer brabant, nha Mychaelis $1\frac{1}{2}$ stuer. Actum vt supra.

1563. a. So als yn anno LXIII vp auendt Agnetis die sementlike borgeren vntrenth des morgens iii viren meth groten voersnoeden dorch eynen genant Egbert Pyninges, wonende vp dem wall achter Kyp Hermens vnd Hermens Wylmes huiseren vp stadgrundt, dem vergunth was vit luitter barmherticheydt idzlige beeste to holden, seer besweerth vnd belastet sindt gewesth, is vermiddes solke orsake by burgemester, schepen vnde raedt meth der gantzen meenten vnd summigen vrommen burgeren eyndrechtliken auerkamen vnd geslaten, vnd sall van nu an standhafftich gehalten werden van vnsen nakomelingen tot profyt vnd wal-

¹⁾ Het cursief gedrukte is in het HS. met andere hand aan den kant geschreven.

faerth vnser stadt, dat men yn solken spikeren nicht gestaden noch vergunnen sall ennige vuirsteden to maken, als voerhen by vnser voervederen ingesath, ock ennige beesten, koe ofte verken, to holden ofte ennige voedinge daryn to vaten; wie hyrenbauen dede, sall der stadt hoegeste koer gebraken hebben.

b. Noch ys auerkamen vnd geslaten, dat alle voer-steden, die yn borgerhuiser gemaket sindt als desser tydt gedaen, sollen die seluigen borger die seluige doen affbreken vmb alsoke besweringe vnd lasten ock darmeth voer to kommen, by der vurs. poena.

c. Voert so ys ock auerkamen vnd geslaten, dat na dessen tyden niemant van vnser burgeren ofte ynwonneren vnser stadt sollen ennich vlas yn oeren huiseren ofte kameren vp benken ofte anders bloedt laten liggen, sunder sollent leggen vnd bewaren yn kysten ofte tunnen vmb die vurs. ¹⁾ lasten tho vermiden, by verboerte van drie beyers gulden.

1591. Anno etc. 91 den 20 Februarij synnen die borge-meisteren, nye vnde olt, mith die gesworen gemehte, nye vnde olt, eindrechtliken auerkommen, vnde wyllen voer ein standthafftich vnde duerhafftich statutum vnde stadtrecht gehalten hebben, dat nu vortan van vnser borgeren giene vtheimschen, die giene borger synnen, tot sick in syne behuesinge nemen sall oder syne behuesinge ofte kameren verhueren sall, ten sy dat hem sulxs ersten van den raede vergunnet is worden; vnde so daerenbauen geschege vnde die

¹⁾ Boven de woorden „die vurs.“ staat „brandt“.

selue vtheimsche borger neringe dede vnde in borgerrecht vnde gerechticheidt vul tho done weigerich befunden werde, salmen den gantzen interesse vnde schaden dessulfs geleden verhalen an den genen, die sodaenige luden in syne behuesingen worde nemmen, vnde daerenbauen van syne borgerschap sunder gnade versteken wesen.

1566. a. Item vp den xvi Januarij anno LXVI bijnnen burghemeisters, scepnen vnde raedt myth meente, ny vnnde olt, vnde daerby gheebeeden olden borger, eyndrechtlich auerkoemen vnde gheslotten, dat angesehen die almeechtige Godt ons jameerlicke meeth pestilention gesandet vnnde volle onordentlickes daervyt gefolget, alsoe dat gheyne ordnunghe meeth den krancken thoe waerene gheweesen, dat nue voortan gheijne krancken, daer sie inden huysereen befallen, etsij kyndt, knecht oder maeget, beholden, sunder van stunden an die seluyghe laeten brengen op die veerordenthe platz, so die burghemeisteren vnde meenthe daerthoe verordenenn weerden, by poena van der stadt hogester koer.

b. Noch synnen auerkoemen vp dach vurs., dat na data dusses gheijne vytheijmschen onsse borger vnde borgerscheen sollen weerden, ten sy dat sie eersten gheuen vnnde wall betaeleen tot profijte der stadt, die wagen vnde peerde holden wyllen, xxiiii golden gulden, eenen leederen emmer, etc. Die sich eeres ampts eerneeren wyllen, sollen gheuen vnde betaelen xii golden gulden, een leederen emmer, etc. Soe auerst een vythemschee man sich hiliken weerd

an eijne borghersche oder borghersdochter, sall des wiues so volle geneeten ennde sall nycht meer gheuen dan vi golden gulden, eenen leederen emmer; dan soe die amptsman, die sich meeth synen ampte to erneeren vndernaeme, vnnde daervp syne borgerscap ghewonnen hadde ende wijl peerde holden, sall vp dat vorige verdrach noch xii golden gulden gheuen tot behoeff als vurs. beetaelen sunder enich wedderreedenth. Vnde sollen alle dusse vurs., soe die burgherscap wynnen, noch baeuen dith vurs. maeken op oere kosten een roede straethen, xvi voeten lanck vnnde soesten voete breeth, daer hem dan die burghemeister inder tijt wisende weerth, enz.

1590. *a.* Anno etc. 90 den 16^{den} Julij synnen die borge-meisteren, nye vnde olt, mith die gesworne gemeente, nye vnde olt, eindrechtlik auerkommen, vnde wellen henforder voer eyn duerhafflich stadtrecht gehalten hebben, dat nu vortan niemandt ennigen mest vth der stadt voeren, noch plaggen vth der stadt mors meyen sall, ten sy dat hie borger sy vnde den anderen inwonenden borgeren gelick der stadt lasten helpe dragen, by die poena van drie beyers gulden.

b. Ock synnen die borgemeisteren mith der gemeente, nye vnde olt, eindrechtliken auerkommen vp dach vorg., dat nemandt van vnsen borgeren offte inwonneren sal mest verkopen an luden, die hyr in die stadt nicht en wonnen vnde der stadt lasten nicht helpen dragen, by die pena van drie beyers gulden.

1567. Anno etc. 67 vp Meijauent sijnnen auerkommen borgemeistere, schepen vnd radt mith der gewarener

gemeinte, vnde hebben verordinert vnde statuert, dat nü voertan in erffdelinge der kinder vnde fründen die hüse nicht verdeelt sollen werden, sunder sollen bij older gestalt gehalten bliuen; vnde so die kinder offte fründe de behusinge nicht an ene hant brengen konden, so sollen sie gehalten sijn de seluen tho verkopen, vnde de penninge thot verdeelinge brengen.

1578. Anno etc. 78 den 16 Junij sinnen borgemestere, schepen vnd raidt meth der geswaren gemeenten auerkommen vnd is folgentz meth der geheelen gemeenten ingewilliget, vnd willen voer ein stedich vnd durhafftich recht gehalten hebben, dat nu vortan geene vitheimsche vnse borgerschap winnen noch borger werden moegen, die nicht an einer sidt an borgerskinder, wedwen off wedwers hyliken, vnd so hie bauen geschege, sall van gener werden sin; ¹⁾ doch by den gemenen scheppen vnde geshwaren gemeente, nye vnde oldt, is gnade vmme hyrauer te modereren.

1568. Anno etc. 68 den vierden Majj sinnen schepen vnde gemeinte, nie vnde olt, aüerkommen vnde voer ein stanthafftich stadtrecht beslotten, dat nü voertan gene appellation an eijn erbar raedt van Deunter thogelaten sal werden in saken, die vnder viff vnde twintich golden gulden wert sijnnen, sünder sollen daereinbauen werdich befünden werden.

1575. a. Noch anno etc. 75 auerkommen, dat nemant sal

¹⁾ Het hier volgende is met bleekere inkt geschreven, door dezelfde hand en met dezelfde inkt als de keur van 1580 op de volgende bladzijde.

messe, bilen ofte iserwerk wetten ofte scherpen vp ofte an den stenen der kerken, kerckhaüe, poerten ofte stadttymmeren, ofte daeran stene entwe slaen, daervan werpen ofte wech nemen, bij ene pena van III golden gulden, so vake als dat geschege, sunder genade tho betalen. Vnde de dat sege ofte wüste, sal dat den schepen anbrengen vnde sal daervan hebben den derden penninck, vnde wie dat nicht anbrachte, sal so velle gebraken hebben als de principael dede. Vnde alle degenne, de desses berüchtiget weren ofte werden vnde nicht auerwiset mochten werden, sollen sick des vntslaen met eren ede.

b. Item wie stadtpkümste ofte guedt getagen hefft vnde daervan schuldich is, de sal nicht thogelaten werden wedder tho trecken, eer den tijd hie betaelt hebbe.

c. Item wie stadtpkümsten vnde guedt getagen hefft, de sal geen borge werden voer den anderen, die ock stadtguedt getagen hadde, ende wie voer den anderen borge weer, die sal geen stadtguedt trecken.

1580. *a.* Anno 1580 sinnen raedt vnde meenthe eindrechtlick auerkommen, dewile volle misbrukes van vnser mollenganck, dat vortan alle vnse borgers sollen geholden sin all ore koren vp der stadt molle tho brengen vnde twe dage aldar liggen tho laten by windes gebreck, ehr man dat selue wedderumme daraff moge halen. Wie dar thegen dede, sal die erste reise gebrocket hebben 3 golden gulden, then anderden male 6 golden gulden, vnde ten derden male der stadt hogeste koer, sunder ennige genade tho bethalen. Vnde die

dat sege offte wuste, sol dat den scheppen anbrengen, vnde wie dat nicht anbrachte, sol gelick die principal deder 3 golden gulden gebrocket hebben. Vnde alle die genne, die des beruchtiget weren vnde nicht auerwesen mochte werden, sall sick darvan vntshlaen mith sinem ehede.

b. Item, thor seluer thidt is auerkommen, dat gene dachhurer mer nemmen sollen als 18 placken, vthgenommen tymmerlude, sagenshnider, die des sommers 2½ stuer vnde des winters 2 stuer hebben mogen.

-
1600. Anno 1600 den 21 Februarij, gewest sinde St. Petersauent ad Cathedram, hefft die geheele gemeinte in die kercke eindrechtliken besloten, vnde willen sulx duirhafftich gehalten hebben, dat nu vordan die borgemeistere geine penninge vp die stadt sollen mehr mogen vphemen offte eenige verseegelinge offte handschriften van sick geuen; vnde so het sake were dat de stadt ettelick gelt nootdrengheliken tho wegge brengen moste, vnde van doen worde hebben, sollent die borgemeistere der geschworen feerdelsluiden angeuen, dewelcke feerdelsluiden dan oick nicht anstundt ör consent hirin van sick geuen sal, sunder sollent die gantze gemeinte tho kennen geuen, dewelcke gemeinte dan twee offte drei voernheme vnde olde borganen vth ider feerdel bi dien feerdelsluiden ordinieren sal, vnde wat deselue mit den borgemeisteren verrhamen werden, sal mogen thogelaten worden.

1591. Anno Domini 1591 denn 6 dach Septembris sinnen die boergemeisteren, schepen vnnd raedt mit der

gantzen geswaren gemeindt, nie vnd oldt, eins geworden, vnnnd willen nha dussenn tiden vor duirhafflich recht gehalten hebbenn, das nhu vordan nemans in vnser stadt mersche geine plaggen meien sal vor Pinxteren, alstan nha Pinxteren ghein von vnse borgeren des dages niht meher dan einen meier darin meien tho laten, bi ein poene von drie goldtgulden.

1593. Anno Domini 1593 den 5 Martij binnen die semplice burgemeisteren mit der gesworen gemeinte eindrechtlichken auerkommen vnd oick beslotten: wie von vnse mitburgeren die waege toege, sall von ein vaedt botteren vor dat holdt offslaenn 30 pundt, vnd 1 halff vnd verdels nha aduenant, gelick wie binnen Deunter, Campen vnd Zwoll ein gebrueick ist.

1615. a. Anno 1615 den 9 Januarij synnen die borgermesteren meth die geshworne gemeinte, nye ende olt, eindrechtliken auerkommen, vnde willen henferner voer ein standthafflich ende duerhafflich stadtrecht gehalten hebben, dat nu vortan niemandt van vnser borgeren offte inwonneren den anderen in die hure van landerijen oder anders enigen vnderstecke offte vnderkoop sall doen, by die poena van 6 beiers gulden, mitzdien dat die huerlinck syne iarlicxsche pachten offte huerpenningen well betalen sall, ende geuen iarlicx watt ein ander geuen will, edoch den eigenaer tot synen eigen bedrijff ende gebrueick syn recht vnbenommen, by die poena van 6 goltgulden. Actum vt supra.

b. Eodem auerkommen, aldewile velle misbrukes entstandenn in die pachtinge van die generale middelen, dat niemandt van vnser borgern offte inwon-

neren tot drie, vier ofte meer personen masschappie sallen hebben meth den anderen, belangende die verpachtinge der generale middelen, in vnser stadt ende stadtsjurisdictione vallende, by die poena van 25 goltgulden ende verlies syner borgerschap, waervan die borgermesteren by ehede die executie sunder ennige gnade te doen mitz dessen expresseliken belastet wordt. Actum als bauen geschr.

1620. a. Anno 1620 den 3^{den} Martij synnen borgermesteren, nye ende olt, mith die geswaeren gemeente, oick nye ende olt, eindrechtliken auerkommen, ende willen henferner voer ein duerhafflich statutum oder stadtrecht gehalten hebben, dat nu vortan alle die genigen, die hyr befoerentz noch giene schepen gewest ist ende schepen te wesen gekoren worde, die stadt voer eine verehringe tot oerer noitdrufft an gereden gelde te geuen verobligeret sall wesen ses Carolus gulden; ende die hyr befoerentz oick nicht ein geswaeren meensman gewest ist ende meensman te wesen gekoren worde, die stadt voer eine verehringe te geuen schuldich sall wesen drie Carolus gulden.

b. Eodem auerkommen, dat int erwelent der meensluden nae desen dage niemandt thogelaten sall worden syn stemme te geuen, ten sy dat hie iersten borger sy, by poena van nulliteit ende $\frac{1}{2}$ goltgulden te verbeuren tot profyt des verdelens. Actum vt supra.

1615. 1) Anno 1615 den 22 Februarij synnen die borger-

1) De twee volgende keuren staan in het HS. op de zeventiende van de negentien bladzijden, welke op het vierde kapittel van het stadrecht van 1512 volgen; zie noot bl. 27.

meisteren auerkommen mith die geshwaren gemeente, dat men tot nodich stadttimmerwerck die tymmerlueden sall meden ende annemen op oere eigen kosten vnde niet der stadt vnkosten voer ein seker gelt.

b. Oick beramet, dat die prouisoren des gasthueses ende der armengilden alle iare sollen reckeninge doen, leuerende voer die restanden gelt oder pande.

1617. Anno 1617 den 20 Martij die borgermeisteren, olt ende nye, mith die gesworene gemeente, olde ende nye, synnen andermall auerkommen, dewile hier befoerentz in anno 1598 mith die gesworene gemeente, olde ende nye, den borgermeisteren, olde ende nye, gestatueert ende auerkommen, dat giene onechte geborene sollen tot verdelensluden oder borgermeisteren gekoren worden, dat dat selue statutum henferner achterfolget sal worden ende duerhaffich wesen; ende so iemandt op dith statutum worde blameren oder calumnieren, sall verbrocket hebben telcken reese, so vaken dat geschiet, die stadt hogeste koer. Actum vt supra.

1623. ¹⁾ *a.* Anno 1623 den 19^{den} Februarij sinnen die borgermesteren mith die gemeente, nye ende olt, beraemet ende geaccorderet, dat die borgermesteren nu henferner wegen der stadt giene schenckasien by die gemeine schutten, schomakers ende snyders tot naeedeale het corpus van die gemeente sullen geleisten, sundern

¹⁾ Deze keur staat in het HS. op de vijfde van de negentien bladzijden, welke tusschen het vierde en vijfde kapittel van het stadrecht voorkomen.

daer sie die bykompsten van dien werden bywonnen, sullen vth oeren eigenen budell erstaden, wes ter thidt die stadt in merdere voerraedt, als sie etzunder is, geraden werdt.

b. Item die stadtkammaer sall gehalten wesen van alle stadtopkumsten, ordinaris ende extraordinaris, pertinente reckeninge te doen, insunderheit betalende die dienaers ende arbeidsluden.

Dese 2 vorgeschr. poincten sollen staen tot widere beleuent der naestfolgende bykumst van die gehele gemeenten. Actum a^o 1623 den 22 Februarij.

GRATIE- VND PRIUILEGIJBREFF DER SCHOEMAKEREN
BYNNEN OTHMERSENN. 1)

1595.

Kundt vnd apenbaer sy jdermennychlyck, de dessen thegenwoerdigen apenen breff werden shen, lesen oft hoeren lesen, woe dat ym jhar vnser Heren salychmakers Jesu Christi 1595 vnse stadt vnd borgher van Othmersen swerlick synnen besatt gewesen van Co. Ma^{tes}. tho Hispanien, vnser aldergenedichsten heren, garnisuen vnd kryegsvolck, vnd dat neuen anderen vthheymischen koeplyuden, de vnser borgeren hoere nerynghe vnd gewynst deden verkorten, vnd se doch de vnkosten des krygesvolcks musten dragen, duckmals ahngekomen etlycke schoemakers van Oldensel, Vlsen vnd anders, volle schoe vnd werckes tho marcke brengende vp fest- vnd andere dagen jn der wecken. Als dan dat solue vnser schoemakers grothe vndracht vnd schaden gedaen, welcke ennen nycht wal tho lyden, hebben se vns angelanget vnd gebedden, wy darynne enyghen voerfanck vnd vorshenynghe doen vnd dem nha remedieren wollen, vnd se myt enygen gylden ofte priuilegio vershen, waerdorch

1) Deze brief volgt in het HS. op de voorafgaande keur.

vnse borgeren oere olde gerechtycheydt moegen beholden bliuen. So wy dan yn allen vnser borgher nutt vnd beste tho doen schuldich vnd geneyget, hebben wy daerauer vnse gemhentesluyde, nye vnd oldt, met vollen anderen den oldesten borgheren by den anderen geropen vnd darauer consultyret vnd endtlyck met eynmodigen rhade beslotten: dat nu vortan geyne vthhemschen schoemakers met enigen schoen offte wercke hyr yn vnse stadt Othmersen sollen moegen kommen dye soluen tho verkoepen, dan vp vnser gewondtlycken weckemarketdach, nemlyck den Dynxdach, vnd alle frye marketdaghe. So daer teghen geschoege vp enighe andere daege, sollen de deders verloeren vnd verbrockket hebben de thegenwoerdighe schoe vnd twe beyyers gulden, den verfallende half den borgers vnser stadt Othmersen vnd de ander hellefte den genanten semptlycken schoemakers ahn beyden zyden tho veruallen. Vnd sollen de schoemakers de ahnkumpst vnd praesentie der vthheymischen erforschen vnd den borghemeysteren tho kennen geuen, dye ennen alsdan assistentie sollen doen tho fuller emenden offte boeten. Daermytt dan de genante schoemakers desser genaden vnd gunstes gewys mughten syn vnd tho ewigher tydt genyeten, hebben se vns flytych ersocht, ennen desseluen schyn vnd gratiebryeue uwt tho delen, welcke wy ennen, oere begeren byllyckmetych erachtende, nycht hebben konnen verseggen, sunder darup dessen vnser apenen besegelden breff thokommen laeten vnd gegeuen. Jm jhare vnser Heren als baeuen den ersten dach Septembris.

1639. ¹⁾ Alsoe sick oick naderhandt grote misbrueck en-
 standen tegen der schomakeren deser stath Oethmorsen
 verleende priuilegie ende affgegeuenen gildebreeff in
 anno 1595, datt sick ettlicke schomakeren als oick
 andere koepluden, soe wall buten als hier binnen
 sunder borgerschap ende gilde leuende, tegen tenoer
 der stattrulle vnderstaen den schomakeren tho vnder-
 koepen, de velle klein ofte groeth, offt ²⁾ eeck tho
 schellen ende oeck ³⁾ schoene tho maken ende ver-
 koepen, tott groten nhadeel der gemeener schomakeren,
 soe hebben borgemeysteren vnde meente, ny en
 olt, dyttsoluige ⁴⁾ de nouo geratificeert ende appro-
 beert, ratificeren ende approberen krafft deses, datt
 nu voertan alle vithheimsche als oick inwonders deser
 statt, buten die gilde en borgerschap leuende, dar-
 ouer als voer verhaelt befunden zynde, verboertt sol-
 len hebben den broeke in den vors. gildebreeff ver-
 haelt, ende sall dittsoluige nu ende tott euigen dagen
 voer ein statutum en stattrecht geobserueert worden,
 waerna men seek altoes sall reguleren. Actum in
 pleno senatu den xi Nouembris 1639.

¹⁾ Deze bepaling staat in het HS. fol. 46 r., volgt op de keur van 1620, afgedrukt bl. 43.

²⁾ Het woord „offt” is doorgedaald.

³⁾ De woorden „ende oeck” zijn doorgedaald.

⁴⁾ Het woord „dyttsoluige” is doorgedaald.

**OVERIJSSCHE
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.**

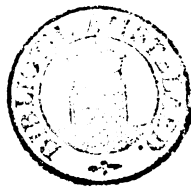
VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS

OVERIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. ACHTSTE STUK.

STADREGT VAN OMMEN.

ZWOLLE,
DE ERVEN J. J. TIJL.
1887.

De uitgave der stadrechten van Ommen, welke voor een gedeelte reeds vroeger in het licht werden gegeven, voor een gedeelte hier voor het eerst meer algemeen worden bekend gemaakt, wil ik beginnen met den afdruk van den stadbrief, door Otto van Holland gegeven, of liever gezegd van de oorkonde, welke daarvoor wil doorgaan.

Dit zonderlinge stuk, dat geheel gesteld is in den gewonen vorm der oorspronkelijke stedelijke privilegiebrieven en zich door geen enkel opschrift of bijbehorende nadere verklaring als kopie of vidimus doet kennen, draagt evenwel in alle opzichten de bewijzen, dat het in veel lateren tijd moet zijn ontstaan.

De hand, waarmee het charter is geschreven, behoort tot de 17de eeuw en ook de slordige redactie, waarin men zelfs bij de opgave van het jaartal ¹⁾ een woord weglief, doet ons zien dat wij hier hoogstens met eene kopie van het oorspronkelijke, zoo niet met eene navolging van andere dergelijke brieven te doen hebben.

Uiterlijk draagt de oorkonde op het eerste gezicht de kenteekenen van authenticiteit, zij is op perkament van het gewone formaat geschreven en nog van een brokstuk van een ahangend zegel voorzien.

¹⁾ Dat de oorspronkelijke brief in 1248 werd afgegeven, blijkt o. a. uit de Overijsselsche Chronycke in Dumbar's Analecta, Dl. II, bl. 232.

Het stuk werd reeds opgenomen in de Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren 1854, bl. 192, in eene verhandeling van Mr. H. W. Jordens, getiteld: »Stads Willekoer van Ommen”. ¹⁾

Op den stadbrief laat ik een vidimus volgen van het privilegie door Jan van Arkel in 1346 geschonken, welke oorkonde een drietal rechtsbepalingen bevat. Ook dit stuk is op perkament geschreven en nog van een, hoewel niet ongeschonden, afhangend Deventer zegel voorzien. Men vindt het gedrukt in Racer's Overijsselsche Gedenkstukken, Dl. V, als Bijlage van de »Bezwaaren der kleine steden van Twente ten aanzien van derzelve rechten en vryheden”, bl. 191 en vgg.

Het grootste gedeelte van hetgeen verder in deze uitgave in druk wordt gegeven: de eedsformulieren, de stadswillekeur van 1451 en de daarop volgende latere bepalingen, komen met tal van andere aantekeningen in het stedelijk keurboek voor, dat tegenwoordig op het Rijksarchief in Overijssel wordt bewaard. Het is een perkamenten handschrift in groot 4°, gebonden in een met leder overtrokken en van een koperen slot voorzien houten band, welke thans niet meer ongeschonden is en o. a. twee der acht

¹⁾ Daar de thans nog bewaarde confirmatiebrieven van latere bisschoppen geene nieuwe stadrechtsbepalingen bevatten, laat ik die ter zijde. Men vindt in het oud-archief van Ommen nog zoodanige oorkonden van Jan van Arkel van 4 Nov. 1343, van Floris van Wevelinchoven van 10 Sept. 1381, van David van Bourgondië van 14 Mei 1499 en een vidimus van laatstgenoemd charter, door den magistraat van Deventer afgegeven 4 Sept. 1647.

Deze brieven zijn alle op perkament geschreven, maar alleen de tweede en vierde zijn nog van zegels voorzien, welke evenwel niet meer ongeschonden zijn.

knoppen mist, welke hem aan de voor- en achterzijden voor beschadiging moesten vrijwaren.

Oorspronkelijk bevatte het handschrift 4 octernen, daarvóór 2 losse folia en achteraan een dubbel gevouwen blad, alles te zamen 36 folia. Later werd na de losse bladen en vóór den eersten octern een ander dubbel gevouwen blad ingeschoven, waarop men de tweede redactie der eedsformulieren schreef, welke in oorspronkelijker tekst op de keerzijde van het gemelde tweede losse folio te vinden zijn; achter aan het handschrift voegde men verder nog een quatern, een octern, benevens een dubbel gevouwen blad en een los folio bij, waardoor het gezamenlijk getal der folia tot 53 klom.

Op den eersten octern begint de stadswillekeur, welke, steeds met dezelfde fraaie staande hand geschreven, $11\frac{1}{4}$ folia inneemt en uit 127 artikels bestaat, die door mij van volgnommers zijn voorzien. Slechts hier en daar heeft men er later eene bepaling bijgevoegd, welke ik met cursieve letter in de noot heb laten afdrukken. Het opschrift en de initialen zijn in rood aangebracht, terwijl ook de in den tekst voorkomende hoofdletters met streepjes van dezelfde kleur zijn versierd.

Dan komen de latere bepalingen, eerst in onafgebroken volgorde, daarna met inlassching van vele andere aantekeningen, welke tot het eigenlijke stadrecht in geene betrekking staan. Onder deze laatste vindt men annotaties van allerlei aard: geschiedkundige bijzonderheden, rechterlijke uitspraken, verbalen van verkooping en verpachtingen, consenten, aanstellingen van stedelijke beambten, financieele aantekeningen, burgerlijsten enz.

De latere stadrechtsbepalingen zijn met een groot aantal verschillende handen geschreven ¹⁾; voor zoover zij van ééne hand waren voegde ik ze onder ééne letter ²⁾, de afzonderlijke bepalingen door cijfers van elkander onderscheidende, terwijl ik bij al deze voorschriften de volgorde van het handschrift bewaarde.

De willekeur van 1451 werd door Mr. Jordens in bovenaangehaalde verhandeling in haar geheel opgenomen (bl. 199 en vgg.); uit de latere verordeningen deed hij eene keuze.

Eindelijk laat ik nog de zoogenaamde Vuurheeren-cedule volgen, een reglement, dat, behalve een aantal bepalingen over het gebruik der markegronden, ook eenige belangrijke politievoorschriften bevat.

Het is een handschriftje in 12°, dat uit 10 bladen perkament bestaat, in een omslag van dezelfde stof.

De cedule begint op de keerzijde van den omslag en de 50 genummerde artikelen, welke alle met eenzelfde staande hand zijn geschreven, loopen onafgebroken door tot de laatste bladzijde. Gelijk in de noten nader is aangegeven, heeft men later hier en daar tus-

¹⁾ Ik merk hierbij op, dat, voorzoover de handen te onderscheiden zijn, de volgende bepalingen hetzelfde lettertype vertoonen. Van de 1^e hand zijn de voorschriften in noot *b*, bl. 10 en noot *a*, bl. 19, het gecursiveerde in de artt. 111, 117 en 121 (behalve het woord „drie”), benevens de artt., die onder *a*, *e* en *g* voorkomen; van de 2^e, de bepalingen, die onder *f* en *k* zijn opgenomen; van de 3^e, die, welke onder *j*, *l* en *n* zijn te vinden; van de 4^e, het art. van noot *b*, bl. 15, het gecursiveerde in noot *d*, bl. 24 en de voorschriften onder *h*. geplaatst; van de 5^e, de keuren van 1605 (noot *a*, bl. 29); 1620 (*v*, bl. 40) en de bepalingen van 1614 (*bb* en *cc*, bl. 43).

²⁾ Van dezen regel is alleen afgeweken op bl. 43, wegens het groote verschil van inhoud, bij de bepalingen *bb* en *cc*, welke beide met dezelfde hand geschreven zijn.

schen de bepalingen en ook op de andere binnenzijde van den omslag het een en ander bijgeschreven.

Uit art. 47 blijkt, dat deze cedule na 18 Jan. 1636 moet zijn opgesteld.

In de hier uitgegeven verzameling worden natuurlijk op verschillende plaatsen dezelfde onderwerpen behandeld; sommige voorschriften komen zelfs met geen of weinig verschil zoowel in de willekeuren als in de Vuurheerencedule voor; ik heb nu, om het na slaan gemakkelijker te maken, bij verschillende artikelen aan den voet der bladzijde de overeenkomstige bepaling aangehaald, en dat wel naar gelang van de meerdere of mindere overeenkomst door eenvoudig het bewuste artikel op te geven of door er met het voor-gevoegde »Vgl.» ter vergelijking de aandacht op te vestigen.

Ook bij de bewerking dezer rechtsbronnen mocht ik van verschillende zijden weder groote welwillendheid ondervinden; het is mij een genoegen de inleiding met een woord van dank te kunnen besluiten en dit wel niet in de laatste plaats aan het gemeentebestuur van Ommen, dat mij bereidwillig de oude stukken overzond, welke ik voor mijne uitgave behoefde.

ZWOLLE, September 1887.

A. TELTING.

I N H O U D.

1. Stadbrief van *Otto van Holland*. 1248 . . . bl. 1
 2. Vidimus van den Privilegiebrief, in 1346
door *Jan van Arkel* gegeven . . . » 3
 3. Eedsformulieren » 6
 4. Stadswillekeur van 1451 » 9
 5. Latere bepalingen » 30
 6. Vuurheerencedule » 49
-

S T A D B R I E F

VAN

OTTO VAN HOLLAND.

1248.

Otto, Dei gratia Traiectensis episcopus, omnibus præsentia visuris notum facimus, quod omnibus hominibus præsentibus et futuris inhabitantibus oppidum nostrum Ommen libertatem talem, qualem oppidani nostri Daventrienses, Swollenses, Campenses habent a nobis et prædecessoribus *a)* habere consueuerunt propter bonum *b)* et utilitatem nostræ Traiectensis ecclesiæ de prouido consilio nostrorum fidelium liberaliter contulimus et ipsum locum Ommen liberum ordinamus, mandantes singulis et uniuersis, ne quis contra libertatem prædictis hominibus et loco a nobis concessam venire præsumat, sed apud singulos inhabitatores loci volumus expediri et fideliter promoueri et hæc omnia inuiolabiliter præcipimus *c)* obseruari.

Datum et actum Vullenho anno Domini millesimo

a) In het HS. ontbraken oorspronkelijk aan dit woord de letters „ri”, deze zijn er later bijgeschreven.

b) In het HS. staat: bonam.

c) In het HS. heeft men dit woord veranderd in: percipimus.

ducentesimo (quadragesimo) octauo feria tertia in crastino Bartholomei, præsentibus Gerhardo de Deisten, præposito Dauentriensi, H. capellano nostro *a*), S. de Vorste, P. de Putten, Stephano, castellano Couordensi, S. de Gernere, sculteto Sallandiæ, Sigero, sculteto de Vullenho, B. Boading^a, S. de Gernare *b*), militibus, et alijs quam pluribus.

-
- a*) In het HS. staat: nonstro.
b) In het HS. staat: Geruare.

VIDIMUS VAN DEN PRIVILEGIEBRIEF,
IN 1346 DOOR JAN VAN ARKEL GEGEVEN.

Wij burgermeesteren, schepen ende raedt der stadt Deventer tuygen openbaer, dat voor ons persoonlick erscheenen zijn die eerentachtbare ende frome Derrick Roeloffs burgermeister ende Derrick Meijnerts meentsman der stadt Ommen, ons vertoonende sekeren privilegijbrieff haere stadt in den jaare 1346 den 2^{den} Martij van heeren Johan bisschop tot Vtrecht verleent, wesende heel olt ende verlegen ende den steert vant uythangende zegel eenigermaten beschadigt, sulx deselve met een spelde was gehegtet, om niet t'eenemaal doer onvoorsienicheit affgeruct te worden, met begeerte wij wilden haer E. daervan een vidimus onder onser stadt secreetsegel verveerdighen om als den originalen privilegijbrieff in ende buyten rechte volcomen gelove toegestelt te worden, lujdende het selve privilegium soe volgt:

Wy Johan, byder genaden Godes bisschop t'Vtrecht, doen te weten allen luden, die desen brief zullen sien of hooren lesen mit kennisse der waerheit, dat wij geloeft hebben ende geloven mit desen tegenwoerdighen brieve onsen lieven ghetruwen scepenen, raet ende onser ghemeijnre stat van Ommen, dat wi se

holden sullen in alle hoere vrijheit ende recht, also als sijt van onsen heeren ende voervaerderen bischoppen t'Vtrecht haerghebracht hebben.

Voert wille wy ende geven hun mit desen selven brieve, dat men voertane ghenen burger van Ommen van wonden of van doetslaghe vredeloes legghen en mach, hij en hebbe aen die misdaet hulper geweest mit sijns selves live, die men in gemeijnen woerden handadige heijt.

Voirt waer enich borger binnen Ommen, dien men beteghe dat hij aen wonden of an doetslaghe hulper of handadigh hadde gewest, dien moegen die gemeijne scepene van Ommen ontsculdigh behouden mit hoeren eede.

Voirt worde enich borger van Ommen van wonden of van doetslaghe vredeloes, dat men daerom gheen hujs binnen der vrijheit van Ommen houwen en sal.

Ende omdat wij willen, dat hem dese voergenoemde vrijheit ende recht vaste ende gestede blijven ende onverbroken, soe hebbe wij hem des desen brieff beseghelt mit onsen groten segel.

Gegheven te Daventer int jaer ons Heeren dusent drie hondert ses ende veertigh op den anderen dach van Maert.

Wyl dan dit vidimus met den originalen privilegij³ brief in franchijn geschreven ende met eenen uijt-hangenden groten zegele in rooden wassche eeniger-maten doer die oltheit verbroken, soe nochtans dat d'effigies eenes bisschops daruijt heeft konnen gekent worden, van woorde tot woorde gelijckluidende wordt

bevonden, hebben wij daervan dese wel willen verleenē, om den comparanten wegen haerer principalen te mogen strecken naer behooren, sonder argh off list.

In oirconde der waerheit hebben wij onser stadt secreetsegel an desen doen hanghen.

Gegeven in den jaare sestien hondert ende achtien den soevenden dagh Octobris.

Ad mandatum senatus
Henr. ab. Haexberghen. Secret.

EEDSFORMLIEREN.

De eedsformulieren gaan in het HS. aan de hier volgende stadswillekeur vooraf. Zij komen voor in twee redactien; de eene uit het laatst der 15^e eeuw; de andere gedeeltelijk uit de 16^e, gedeeltelijk uit de 17^e, misschien ook uit de 18^e eeuw (Eed van den secretaris). De voornaamste verschilpunten zijn in de noten aangegeven.

Eed van de nieuwe schepenen.

Wy zweren, dat wy der stat eere ende guet ende wylker sollen hueden ende waren, ende den armen toe rychten alsoe als den riken, ende der stat broeke vyt toe nemen nae onser macht, ende nemant nyet iets (?) toe gheuen *a*), van desen sunte Pauwel hent toe den anderen. Dat ons God soe helpe ende al syne hylghen. *b*)

Eed van de oude schepenen.

Wij zweren, dat wij den nyen scepenen soelen helpen wt dragen der stat wilkoer, den ze beswaeren *c*) hebben, van den enen sunte Pauwels hen to den anderen, na onser macht. Dat ons God so helpe ende al syn hilgen. *d*)

a) De zes voorafgaande woorden zijn grootendeels geradeerd en daardoor moeilijk meer te lezen. De tweede redactie der eedsformulieren heeft hier: ende njemant daervoor aen toe seen.

b) In de tweede redactie is het woord „heyljge” aan het eind van het formulier later veranderd in „heyljcheyt”. Nog later zijn de woorden „ende syne heyljcheyt” doorgeschrapt.

c) De tweede redactie heeft: belouet.

d) Dit formulier is hier later ingelascht.

In de tweede redactie zijn hier en in het volgende formulier de laatste vier woorden doorgeschrapt.

Eed van de keurlieden.

Wy zweren, dat wy zullen vier guede mans kesen toe schepenen nae onser bester witscap toe der stat behoef, de eerbersten ende de besten nae der older ghewonten, de wy weten; ende des en sullen wy niet laeten om lief noch om leet, om machscap noch om zwagherscap *a*), om hat noch om nijt, om lofte, gaue noch mede. Dat ons God soe helpe ende al syne hilgen.

Burgereed.

Yc zwere dat yc der stat wilker sal helpen holden, soe wat (?) voer inghesat is *b*) ende men noch insetten sal, nae miner macht, ende der stat beste te doen. Dat my God soe helpe ende al syne hilghen. *c*)

Eed van de gexworen gemeente.

Wy zweren wes ons schepenen ende raet ons toe kennen gheuen, dat der stat angaet, dat wy dat soelen zwygen ende helen *d*), ende dat helpen hem wtdraghen, jgelich hem seluen, ende der stat wilker helpen toe holden. Dat ons God helpe ende al syne hilighen. *e*)

Eed van den stadsdienaar.

Ick zwere, wes my scheppen ende raedt toe kennen

a) De tweede redactie had oorspronkelijk: „vruntschap”, welk woord later veranderd is in: swagerschap.

b) De tweede redactie heeft: dat al voor ingeset is.

c) Met latere hand heeft men hier het woord „eeuangellyum” bijgevoegd. De tweede redactie las oorspronkelijk aan het eind van dit formulier: ende sijn heilige Euangelium, hetwelk later werd doorgeschrapt.

In deze latere omwerking volgt de burgereed na het formulier voor den stadsdienaar.

d) De tweede redactie heeft hier: hoden.

e) In de tweede redactie zijn hier en in het volgende formulier de laatste vier woorden doorgeschrapt.

gheuen, dat sal ick zwygen ende hollen, ende an-
 brengen wes my vorkomt, dat der stadt angaet, om-
 me leeff omme leet, ende der stadt beeste toe done.
 Dat my Godt soe helpe ende alle syne hillygen. a)

In de tweede redactie vindt men behalve de hier afgedrukte
 formulieren nog den volgenden:

Eed van den secretaris.

Ick sweere, dat ick de magistraet van Ommen in
 alles na vermogen sall helpen, en alle stadssecreten
 getrouwlyk will bewaaren. Soo waarlyk helpe mij
 Godt.

Op bladz. 1 der eerste katern van het HS. leest men:

Het gerychte wort geheget ynden naeme der heylge 3-vou-
 dycheyt; dat daer nyemant en spreke dan met ordel vnde recht
 vnde met synen behorlyck voerspraeke, als byde pene van eenen
 olden schylt.

en daarboven den volgenden:

3 *Eed van de getuigen.*

Wy sueren, alle wat wy hyr met monde bekant
 hebben, wyllen wy met onser zelen zaelych bewes-
 tygen, nyet te versuygen om lyeff, omme leet, om
 vruntschup offt machschup, omme gyfften offte gauen.
 Dat my Godt soe helpe vnde alle syne hylgen. b)

a) Dit formulier is van latere hand.

b) Met latere hand heeft men hier het woord „eeuengelyum”
 bijgevoegd.

STADSWILLEKEUR

VAN

1 4 5 1.

Dit is der stad wilkoer van Vmmen, datum anno Domini M^o CCCC^o quinquagesimo primo, feria secunda post Bonifacij episcopi et martiris.

1. Int eerste: wie ghebodet wort voer die scepene ende niet voer en comet, als hie gheboden wort, dat is der stat een menghelen wijns. Ende weert dat hie niet voer en queme, so salmen hem weder beden toe vespertijt of in sine wonynghe. Weert dat hi dan niet en queme, dat weer der stat een quaerte wijns ende dat claghelike guet verloren, ende die pande te vercopen op viertien daghe des anderen daghes. Ende dese bodynghe machmen doen tot allen tiden vander weke teghen den naesten richtdach.

2. Item als die stat buersprake leghet, welc borger daer dan niet en comet, dat is om een half pont; anders dan op sunte Pauwel, dat is een pont.

3. Item welc borgher dat niet comet to stades wercke, als hie ghebodet wort, dat is om een pont; ende des anderen daghes sijn andeel werckes, of die scepenen moghent bestaden op sine kost.

4. Item wien die wachte gheboden wort ende niet en waket, dat is der stad een pont; ende des anderen nachtes allyke wal to waken als bi den seluen broke.

5. Item een oploep een *voeryser*. a)
6. Item wie een mes trecket ende schone opstect, dat is om twe *voeryser*. ¹⁾
7. Item wie na den anderen werpt mit eenre kannen of mit anderen dyngghen, dat is om twe pont; raeket hie hem, dat is om drie pont; wondet hie oen, dat is om vijf pont. b)
8. Item alle kuerber wonden syn dubbelt broeke teghen die stad.
9. Item wie een arborst spant op den anderen, dat is om vijf pont; schote hie, dat weer om tijn pont; wondet hie oen, dat weer om twyntich pont.
10. Item wie op den anderen loept mit eenre werpbaerden, dat is om vijf pont; werpet hie, dat is om tijn pont; wondet hi oen, dat is twintich pont.
11. Item welc man of wijf op des anderen eer spreke, ende dattet die ghene bewisen mach, dent gheschiet weer of daer op ghesproken were, dat weer der stad om enen olden schilt, alzoere vere als hiet claghede, ende den clagher te beteren, alzoere dat hie segghen sal, dat hiet gheloghen heft, ende kloppen voer sine mont. Weert dat hie den broeke niet betalen en mochte, so solen sie der stad steen draghen

a) Het woord „voeryser” is hier en in het volgende art. later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

b) Tusschen art. 7 en 8 is later op de plaats van iets, dat geradeerd is, de volgende bepaling bijgeschreven:

Item we den anderen daghet van den kerchoue, of wt husen, of wt hoeue, dat is em vm vijf punt.

¹⁾ Vgl. Keur 1615 (aa).

van der eenre poerten ter anderen, ten were dattet een persoen weer, die sijn eer niet verantwerden en konde, den en solde men ghene beterynghe doen; *en wolden se dat niet doen, soe salmense setten ter tyt se sulkes doen. a)*

12. Item vochte een borgher teghen enen gast, welc borgher mitten gaste anvolle, dat weer der stad om tijn pont.

13. Item welc borgher den scepenen noetbede ouer den hals brenct als van luden, die buten ghezeten sint, dat is der stad om vijf pont.

14. Item weert iemant, die op die scepenen, of yemant van den scepenen, of die scepen gheweest had onredelike spreke of die sie verspreke, dat vander stad weghen toqueme, dat weer der stad om tijn pont. Ghenghet an oer eer, dat were elcken scepen of die schepen gheweest heft om enen olden schilt ter stad behoef, ende beteringhe te doen als voers. is.

15. Item weert dat yenich man of wijf den anderen lochende, dat weer der stad om een pont.

16. Item wie der stad knechte mysdede mit woerden of myt wercken, dat vander stad weghen toqueme, dat weer broeke der stad ghelike of hiet den scepenen dede. *b)*

a) Het cursief gedrukte is van veel latere hand.

b) Aan den voet van de bladzijde is in lateren tijd de volgende bepaling bijgeschreven:

1593. *Item scheppenende ende geswarene meente hebben anno 93 een wyltkoer gemakett, omme alle moettuylycheit toe efiterem, elcker pont op soeuen stufer, ende dat alle broecke solt datelicke fort rede solt (!) betalt worde sonder borge, ende byden eedt folsten dat nae te kommen.*

17. Item weert dat een gast vochte teghen enen borgher, ende hem vrede gheboden worde, die vrede sal staen ten scepenen wederzegghen.

18. Item weert dat twe gaste scheelachtich worden bynnen onser stad, ende hem vrede gheboden worde, die vrede sal staen bynnen onser stad thent sie ghezoeent syn.

19. Item weert dat enych borghers of inwoenres teghens malcanderen vechtlick makeden ende ghenen vrede gheuen en wolden ende der zone niet bliuen en wolden bi den scepenen, den solen die scepene touen ende hoelden alzoelanghe dattet gheschie. Weert zake dat hie hem to weldich worde ende men daer borghers to hulpe riepe, die daer niet bi en queme den scepenen to hulpen, dat weer der stad om tijt pont.

20. Item weert dat yemant dootslach dede bynnen onser stad vryheyde van Vmmen, dat is der stad om *xxv golden gulden a)*, niet te comen bynnen onse vryhede bynnen iaer ende dach. Weert dat hie daer bynnen queme, dat weer to elker tijt tijt w.

21. Item weert zake dat die scepenen noetzaken te doen hadden vander stad wegghen teghen gaste van buten, ende daer borgers of inwoenres to eysscheden te hulpen, die daer niet terstont bi en queme, dat weer om tijt pont; wie mit voerrade daer afbleue, dat weer om tijt pont; die mitten gaste anvelle teghen die scepene, dat weer om twintich pont; geschiede

a) Het gecursiveerde is later bijgeschreven op de plaats van woorden, die geradeerd zijn.

daer wondinghe bouen, dat weer om viertich ƒ ; ende weert zake dat die scepene die klokke lieten slaen, wie daer van stonden dan niet bi die scepene en queme, dat weer om twintich pont.

22. Item weert dat die scepenen enen gast touen wolden om broke, die hie der stad ghebroken hadde, welc gast hem den ontweldighen wolde, dat weer der stad om tijn pont; ende ontweldigheden sie oen hem, dat weer om twintich pont; gheschiede daer wondinghe bouen, dat weer om viertich pont.

23. Item weer yemant, die den anderen steete of sloghe mitter vust, dat hie niet en blode, dat weer een pont; blodede hie, dat weer der stad vijf pont.

24. Item wie dat lopet op den anderen mit enen spete, kuse, peke of enigherhande wapen, die niet voers. en syn, dat weer om een pont; wonde hie oen, dat weer om vijf ƒ .

25. Item weert dat yemant ouer onser stad mure klumme, dat were om twintich pont.

26. Item welc den anderen onghemack of ongheuoech doet in sinen hues mit woerden of mit wercken *a*), dat is om *xl* *b*) pont. Ende wees hem die weert wederdoet, dat is sonder broke teghen die stad. Ende schede daer wondinghe, dat weer om *LXXX* *c*) pont.

a) Hier volgden eenige woorden, die nu geradeerd zijn.

b) Het cijfer *xl* is later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

c) Het cijfer *LXXX* is later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

27. Item weert dat yemant den scepenen claeghe anbrachte ouer enen anderen ende des niet bewisen en konde, die solde seluen den broke ghelden: XL pont. *a)*

28. Item weert dat yemant den anderen wachte mit opzate to slaene, dat is om xx *b)* pont; wonde hie oen dat weer om XL *c)* pont.

29. Item welc borgher *of inwonre d)* der stad hynderde mit woerden of mit daeden, datmen bewisen mach, van guede, van renthen of van pachten, dat weer om viertich pont en sine boergerscap.

30. Item welc dat wilkoer makede buten den scepenen, dat were der stad om tijn pont.

31. Item wie verbont makeden, dat teghen die scepenen of die stad ghenghe, dat weer om twintich pont.

32. Item welck borgher of borghersche broke breken buten onser stad teghen malcanderen, dat weer ghelijck oftet daer bynnen gheschiet weer.

33. Item welc den anderen brenct tot noetbroke, ende die ghene, die daerto ghebracht wort, dat bewisen mach mit twen onuersegheden personen, so zal die ghene, diet den anderen anbrachte, beide broke ghelden.

34. Item wat scepen ende raet claerden ende wijsden voer recht, daer en sal gheen beroepen voir-

a) De woorden „XL pont” zijn er later met andere hand bijgevoegd.

b) Het cijfer xx is later aldus veranderd, waarschijnlijk uit: vijf.

c) Het cijfer XL is later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

d) De geursiveerde woorden zijn met latere hand boven den regel geschreven.

der of hogher van gaen. Ende weert zake dat daer yemant op spreke, dat weer om viertich pont ter stad behoef.

35. Item daer en zal gheen notarijs tughen bynnen onser stad bouen die scepene.

36. Item welck die pande wedernemet, die mitter stad boden ghepant syn, dat weer om vijf pont; hadden sie die scepene ghepant ter stad behoef, dat weer om tijn pont.

37. Item weert dat een vechtelick worde bynnen onser stad ende die scepenen daer vrede boden, die den vrede breke, dat were om twintich pont; gheschede daer wondinghe, dat weer om viertich pont. Ende weert dat daer gheen scepen by en weer, so mach een borgher vrede beden; die den breke, dat were om tijn pont; gheschede daer wondinghe bouen, dat weer om twintich pont.

38. Item enen vrede, die gheboden wort in onser stad van scepenen of van borghers, brect men mit a) kuerbaren woerden of wercken na inholt onser stad boeke.

39. Item weert zake dat iemant den anderen schaden dede an huese, hoeue of bepaelden acker, dat weer der stad om vijf pont, alzo veer als ment claghede, ende den clagher to beteren. ¹⁾ b)

a) Het woord „mit” is later boven den regel geschreven.

b) Tusschen art. 39 en 40 is later met andere hand de volgende bepaling bijgeschreven:

Item schade van beesten sal men besien mit twee nabuers offe twee anderen gueden mans, de soelen groten den schaden of vm mach vm to rimen. (?)

¹⁾ Keur g no. 2.

40. Item wie een hoes breken wil bynnen onser stad, die sal daer bynnen jaers een soe gueden of beter weder zetten, bi eenre penen van twintich olde schilden, ende daer sal hie borghe voer setten woenachtich binnen onser stad, daer den scepenen an genoghet, ende des anderen iaers allike wal te tymmeren bi der seluer pene. Ende die penen moghen die scepenen doen penden ghelijke herenpacht.

41. Item wat wijn of bier in onser stad vercoft wort mit vaten of mit mathen, zal helen cijs gheuen; ende queme hier van buten yenich wijn of bier ynne to ligghen, dat vele weer ende men niet vercopen en konde ende weder hen gheuoert worde, dat zal haluen cijs gheuen. ¹⁾

42. Item wie enych bier duerre tappede dant die scepene ghezat hadden, dat weer van elken vate vijf pont.

43. Item Homborgher bier sal geuen dubbelden xcijs. ²⁾

44. Item een aem wijns sal gheuen to xcyze een herenpont.

45. Item men en sal ghenen wijn tappen dan to vier hoechtiden ende to kermissen binnen onser stad buten oerlof der scepenen, bi tijn pont tot elker tijd.

46. Item weert dat yemant enich bier tappede voer ander bier dant weer, dat weer der stad van elken vate vijf pont, alzoer veer als hiet wiste.

¹⁾ Vgl. Keur *g* no. 2.

²⁾ Vgl. Keur 1520 (*s*).

47. Item welck gast binnen onser stad den weerde of weerdynnen buten oeren moeten mit sinen ghelaghe ontghiet, ende sie dat clagheden den scepenen, dat is der stad een pont.

48. Item een borgher of inwoenre mach gaen mit sinen ghelaege op sine borgherscap thent des anderen daghes, ende queme daer en bouen claghe, dat weer der stad een pont.

49. Item welc enen borgher bier weyghert om rede gelt ende dairna vanden zeluen bier vercoft, dat is to elker tijd een pont, alzo veer als ment claeghet.

50. Item wie in vuersnoet is ende terstont niet openbaer en maket, dat is der stad om tijt pont.

51. Item wie onghene guet of hude brachte in die stad, dat is tot elker tijt vijf pont. ¹⁾

52. Item ten en zal niemant meer gheuen to vaderscap van onsen borghers of inwoenres dan enen pennyng bynnen onser stad, bi enen ponde.

53. Item ten zal gheen borgher bidden gaen mit enen gaste bynnen onser stad dan mit gheesteliken luden, bi enen ponde.

54. Item ten zal gheen borgher eens gastes woerde holden teghen enen borgher of inwoenre voer sculten of scepenen, tot elker tijt der stad om vijf pont.

55. Item ten en zal niemant gheuen hues noch hof noch liggende ernisse bynnen onser vriede in gheestelike hant, ten sy bi consente of beleuen der scepenen ende des rades onser stad.

¹⁾ Vgl. Vhc. art. 32.

56. Item worde yenighe pennyng renthe ghegeuen in gheestelike hant wt erfnisse, in onser stad vryhede gheleghen, die moghen lozen besitter der erfnisse mit seestijn pennynghen enen, of sie willen.

57. Item gheen borgher en sal methen guet, datmen mit mathen vercoft, dat en sy na der stad maete; weert dattet niet en gheschiede, dat is tot elker tijt een pont. Ende die clene mathe na der groeter. Weert dat hie die maete by hem zelueren vermynrede, dat weer om vijf pont. Ende des ghelikes vander wichte. ¹⁾

58. Item woe men guet opstect, dat zal men voert slyten sonder verhoghen, bi enen ponde. ²⁾

59. Item in wies hues men draghet der stad guet buten orlof der scepenen, dat is een pont.

60. Item welc borgher guet coft, daer een ander borgher bi were, ende wolde den coep mede hebn, des en sal men hem niet weygheren, indien dat hie voldoet voer sijn andeel, als by vijf ponden.

61. Item gheen borgher en sal tymmeren, hie en doet bi den schepenen ende bi sinen naebers, als by vijff ponden.

62. Item welc borgher, borghersche of inwoenres heymelike trouwe deden bi hem zeluen, die en darf niemant manen om bruetschat; weert dattet yemant heymelike dede, dat weer der stad vijf pont.

63. Item welck man of wijf hinderde an der stad

¹⁾ Vgl. Vhc. art. 21.

²⁾ Vhc. art. 22.

grauene, an hagen, an wallen, of aeze worpe inden grauen of hagen, dat weer tot elker tijt een pont. a)

64. Item worde daer yemant gheschoten inder schutten doele van onser stad schutten sonder voer-raet, dat weer sonder broke teghen die stad.

65. Item weer enich woeste hues of hoofstede binnen Vmmen, die yemant huren of betymmeren wolde, ende niet ouerdragen en konde mitten ghenen, diet sine weer, soe salment hem doen ter scepene zegghen.

66. Item wie enich guet valschet, dat hie vercopen wil, ende ment voer waer eysschet, dat is om vijf pont.

67. Item waer die scepene oren boden zenden om pande, die der stad angaen, of voer schult, daer sie voer verwonnen syn, daer en salmen ghene pandweringhe op doen, bi enen ponde. Weert dat hie daer pantweringhe op dede, so solen die scepene gaen ende doen pande, die den derden deel beter syn dan dat claghelike guet. Ende dat weer om vijf pont an die stad; ende mitten panden voert te varen als onser stad recht is.

68. Item gheschede in onser stad enighe pantweringhe van pachte, moghenaes of verdient loen, daer salmen enen gast dach van legghen ouer dwersnacht ende enen borgher op den naesten richtdach. Ende wie vellich wort inder zake, dat is der stad een pont, ende voert to richten na onser stad rechte.

a) Tusschen art. 63 en 64 is later de volgende bepaling bijgeschreven:

Item weer dat yement in den hagen ghenge sunder noet der stad, of holt of twighe snede, to elker tijt om een punt.

69. Item alle pande, die in onser stad ghepant werden, die salmen veyle beden in twee of in dreen herberghen; ende vercopen pande, daer op gheweddet is, op drie daghe, ende daer niet op gheweddet is, op viertijn daghe. Ende en kan hie oir niet vercopen, so sal hie daer seluen omme beden ende zoelen an hem verstaen, ghelijck of sie een ander ghecoft hadde; ende sal hem doer ende dorpel wysen bynnen onser stad.

70. Item weert dat yemant pande cofte ende den clagher niet vol en dede, dat weer ter eerster claghe een pont des eersten daghes, ende ter ander claghe des anderen dages vijf pont, ende den clagher pande te doen, die den derden deel beter syn dan sijn claghelike gued, daer hie sijn beste mede doen mach; ende den clagher sine kost, so veer alst een gast is, ter schepenen zegghen.

71. Item wie dat pandet in onser stad, die mach panden pande, die den derden deel beter syn dan sijn claghelike guet.

72. Item men en zal der stad strate niet beslaen bouen drie daghe, tot elker tijt bi enen ponde, ende steghen ter scepenen zegghen.

73. Item wie ernnisse onder heft in onser stad, die sijn niet en is, die en darf hie niet langher holden dan sees weke ende drie daghe, alzoe veer als hiet versocht an die scepenen.

74. Item welck borgher of borghersche boden heft, die hem niet en ghenoeghen, den mach hie oirlof gheuen ende lonen nae der tijt, alzoe veer als hie hem ene redelike ticht mochte gheuen.

75. Item weert dat yemant van onsen borghers beteghen worde mit punten, die an weldelike zaken draghen, daer mach hie sijn onschult voer doen mit sijnre eenre hant.

76. Item wie louet voer der stad broke ofte wylkoer, die sal louen als een zakewoelde.

77. Item weer enich borgher, die sijn guet hen gheuen wolde, die sal alzoec mechtich van lyue wesen ende wetich sijnre synne, dat hie hem seluen mach cleden ende schoen, ende nemen een zweert ende trecken dat vut ende houwen drye in dat hael ende stecken dat zweert weder in die schede van hem seluen; wanneer dat gheschiet is, soe mach hie sijn guet kieren waer hie wil, alzoec wal bi nachte als bi daghe.

78. Item weer enich vrouwe binnen onser stad, die oer guet hen gheuen wolde, die zal zoec mechtich wezen van lyue ende wetich oerre synne, dat sie oer seluen cleden ende schoen mach, ende nemen enen spynrocken ende spynnen drie vademe ende dreyen die weder op; wanneer dat gheschiet is, soe machsi oer guet kieren waer sie wil mit oren monber, alzoec wal bi nachte als bi daghe.

79. Item waer een borgher of borghersche sterft, die ghene kynder toe zaemen hebn, welck langhest leuet, die sal hebben van oerre twyer guede to voren af een bedde, een paer laken, een deken, enen poelen, een oerkussen, ené tafel ende een laken, ene dwele ende enen stoel ende een kussen, enen ketel ende enen pot.

80. Item wien die scepene broke antyen, daer zal die daer beteghen wort, den broke ghelden, of sijn recht daervoer doen; mer wees die scepenen seluen sien, daer en sal hie gheen recht voer doen.

81. Item wat pande dat die scepenen den anderen scepenen ouerleueren to sunte Pauwel, die moghen sie vercopen opt meeste gheelt ter stad behoeff. ¹⁾

82. Item weert dat yemant vele guet anden market brenghen wolde, die dat buten der stad vercofte, dat weer een pont.

83. Item waer twe scheelachtich ghewezet hebn ende in vrede staen, waer die ene zit in eenre taueernen of anders in enyghen hues, daer en zal die ander niet sitten gaen als bi vijf ponden.

84. Item daer en sal niemant kuelen noch grauen greuen in stegen noch in straeten op der stad meente, elkes daghes bi enen *w*; dat daer enich borgher schade van kreghe, den sal die ghene richten, die dat ghegrauen heft. ²⁾

85. Item weer enich borgher, die een ander gherichte sochte op enen borgher of inwoenre dan die scepene, dat is to elker tijt om vijf pont. ³⁾

86. Item welck man comet in onser stad vryheit te wonen, ende die scepenen begheren, dat hie borgher wolde werden, wie dies niet doen en wolde, die zal gheuen *xx a)* krumstert jaerlix toe iaerghelde. ⁴⁾

a) Het cijfer *xx* is later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

¹⁾ Vgl. Keur *j* no. 3.

²⁾ Vhc. art. 13.

³⁾ Vgl. Keur *p*.

⁴⁾ Vgl. Keur *e* no. 2.

87. Item weert dat enich borgher op die meente patede, die en zal niet meer dan dat haer van hebn. *a)*

88. Item wie een wapengheruchte maket sonder noet, dat is een pont.

89. Item weer enich man, die oerlof gheue, dat die schepenen verboden hadden, dat weer ter schepenen genade.

90. Item weert dat twe borghers scheelachtich worden ende die to hues liepe om een ander weer dan hie bi hem hadde, dat weer om tijn pont.

91. Item weer enich man of wijf den anderen schuldich ende ontuaren wolde stille swyghende bi nachte of bi daghe, weert zake dat hem yemant daerto hulpe dat gued beziden brenghen, dat weer om vijf pont, ende dat guet toe vtene bi sinen ede.

92. Item wie dat kyndelbeer heft, die zal te voren gheuen den ghenen, die hie bid, zalt ende broet; die dies niet en dede, dat is om twe pont.

93. Item wie dat renthe sculdich is, also die pander comet ende niet en vynt te panden, so sal die clagher gaen totten schepenen ende segghen, dat hie daer niet en vynt, dat is der stad een menghelen totter eerster claghe; totter ander claghen, als ouer een half jaer, een menghelen; totter derder claghe, oec ouer een half iaer daerna, oec een menghelen; ende den clagher dan to weldighen an dat guet ende vesten als een stadrecht is.

94. Item welck borgher of borgherssche in ouerspele gheleuet hebben ende daer eens van ghewroghet

a) Hier volgt aan den voet der bladzijde eene latere bepaling, welke door den tijd bijna geheel is uitgewischt.

syn, wanneer die scepene mit waren woerden ontwaer konen werden, dat sie dat noch meer deden daer en bouen, dat weer der stad om vijf pont, ende dat wijf vter stad te legghen, ende niet weder in die stad te comen buten oerlof der scepenen, als bi vijf pont to elker tijd.

95. Item weert dat yemant speelde mit dobbelstenen in onser stad vryhede anders dan a) mit schiuen *off kreygbycken* b), dat is den weerde om *tien* c) *û* ende elker dobbeler om een pont. d)

96. Item weer iemant, die onredelike spreke voer scepenen, ende hem die scepene waernynghe deden, ende die dat daer en bouen dede, dat weer der stad om twe pont.

97. Item worde enich borgher to scepene ghekoren ende des niet doen en wolde, die breke der stad drie olde schilde ende nummeer in den raed te comen. Ende datmen enen anderen in die stede kore, die daerop spreke, dat is om soeuen pont, wantmen sie alzoe guet sitten laet als men sie kieset.

98. Item nae der sonnen syn alle broke twyuelte.

99. Item weer iemant, die den anderen dreghe, of onghenuoch dede voer eens anderen doer *of vp*

a) De woorden „anders dan” zijn doorgehaald.

b) De geursiveerde woorden zijn met latere hand boven den regel geschreven.

c) Het woord „tien” is later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

d) De woorden „om een pont” zijn doorgehaald en met latere hand is het volgende er bijgevoegd: *of spelman om een û anders dan om een bierghelach, so vele als een man vp een dach verteren mach.*

stegen ende straten a), dat were der stad om xx b) pont.

100. Item weert dat enich man of wijf broke dede in onser stad ende den broke niet betalen en konde, so solen sie wt der stad, ende niet weder daer in to comen bi vijf ponden, eer sie oeren broke betaelt hebn. Weert datsi daer weder inquemmen ende oren broke niet en betaelden, so solen hem die scepenen toeu en ende gheuen hem water ende broet.

101. Item daer en sal niemant des anderen greft grauen dan bi sinen oerloue, die daer en teghen dede sal sijn arbeit verloren hebn ende ghelden den broke. Ende den die greft sijn is mach den torf behouden. ¹⁾

102. Item wie sine ghreft twe jaer ledich laet ligghen onbegreuen, so mach sie een ander antasten sonder bespreck ende broke.

103. Item daer en zal gheen man torf vercopen buten der stad van Vmmen, als bi drie c) pont van elker voder. ²⁾

104. Item daer en zal niemant vysschen inder stad grauen dan mitter scepenen oerloff, als bi vijf pont to elker tijd. d)

a) Het gecursiveerde is later bijgeschreven op de plaats van woorden, die geradeerd zijn.

b) Het cijfer xx is later bijgeschreven op de plaats van een woord, dat geradeerd is.

c) Het getal „drie” is later veranderd in: vijf.

d) Aan den voet der bladzijde vindt men de volgende bepaling van lateren tijd:

Item daer en xall niemant borgersschup geneten van Ommen, dye bynnen Ommen geboren synt, ten sy dat syn vader eyrst borger geweest ys.

¹⁾ Vgl. Keur d no. 1.

²⁾ Vgl. Vhc. art. 14.

105. Item die daerto hulpe, datmen enen op die huut worpe, dat weer der stad om een pont.

106. Item welck der scepenen behouet als van noetzaken, daer hi recht to heuet, ende wil dies bliuen bi den scepenen, so solen die scepene medetrecken op der stad kost. Ende weert dat hie onrecht hadde, so solde hie die kost seluen ghelden.

107. Item daer en solen ghene meste verken gaen opter strate ongecrampet, elcs daghes om een pont. ¹⁾

108. Item wie verken heuet opter straten, die sal daer of holden ende loenen den zween. ²⁾

109. Item een broke ⌘ van borghers van binnen is een *woyryser*. a)

110. Item een broke ⌘ van gasten van buten is seuen krumsterte.

111. Item *wert sake dat yement ghekoren worde to schepen ende den schepenen ghene maeltijt denen en wolde, so soelt schepen ende raet ende swoerne meente in een herberghe gaen teren, ende dat sal he betalen, ende nummer dan inden raedt to komen.* b) ³⁾

112. Item niemant en sal torf vaten bouen sijn

a) Het gecursiveerde is later bijgeschreven op de plaats van woorden, die geradeerd zijn.

b) Dit artikel is later geschreven op de plaats van eene andere bepaling, die geradeerd is. De woorden „ende nummer dan in den raedt to komen” zijn van jongere hand dan het overige.

¹⁾ Vhc. art. 20; vgl. ook Vhc. art. 19.

²⁾ Vhc. art. 38.

³⁾ Vgl. Keur i no. 2.

vuer noch auene setten, men en mach sie ommegeaen, elck bi vijf ponden. ¹⁾

113. Item weert dat iemant onredelike vatede bi sijn vuer off bouen sijn vuer, ende die scepenen of die vuerheren hem dat verboden, ende des niet laten en wolde, dat weer tot elken bode vijf pont.

114. Item weer dat yemant den anderen verwonne voer den scepenen ende niet en pande bi oerre tijt, die mach comen op den naesten rictedach na sunte Pauwel ende latent gheschien an die nyen; weert dat hie des niet en dede, so sal hiene weder laten beden van nyes.

115. Item weer yemant van onsen borghers of inwoenes, die verwonnen weer mitten rechte voer schult, ende die clager gheen tilber guet en vonde te panden, hadde die schulder bynnen onser vryhede enich hues, hoff of erfrenthe, daer solen hem die scepene wt vesten voer zestijn pennynghen enen, thentter tijt to dat hie den clagher vermoedet.

116. Item daer en sal niemant gheen hantwerck doen bynnen onser vryheit, hie en sy een borgher, bi enen herenponde tot elker tijt.

117. Item daer en sal gheen schomaker villen of villen laten binnen of buten, bi enen herenponde, of knechte annemen to leren, hie en sal gheuen een pont wasses *in de kerke, dat en wer sake dat enighen scomaker seluer een beest ofstorue, daer mach he enen to winnen van butens huses, de em dat villet.* a)

a) Het gecursiveerde is later bijgeschreven op de plaats van woorden, die geradeerd zijn.

¹⁾ Vgl. Vhc. artt. 37 en 41.

118. Item weer yemant die borgher wolde werden ende een hantwerck doen wolde, die sal gheuen twe pont wasses in die kercke *binnen iars, ende dat solt de kerckmeisters inmanen.* a)

119. Item weer dat enich borgher verwonnen were mit rechte, ende dat die clagher niet to penden en vonde, dien salmen vter stad legghen op achte daghe; weert dat hie daer en binnen niet en betaelde, so zal hie vter stad bliuen hentter tijt dat hie betaelt heuet.

120. Item wat pande ghezat werden buten den scepenen, of enich werck, dat staende blijft voer meysterloen, machmen vercopen op viertien daghe, alzo veer alsment veruolghet an den schepenen.

121. Item wie sine borgherschap opsecht, *dat is der stad omme drie oelden schilt, ende nyet weder to nemen tot enen borgher, ende sal sijn vulle iaerghelt gheuen.* b)

122. Item wie een half iaer voer sunte Pauwel in onser stad woent, zal vol iaerghelt gheuen of sal borgherschap wynnen.

123. Item wie borgherscop wynnen zal, dat sal hem kosten an der stad *vier olde schilde* c), ende sinen eed te doen. ¹⁾

a) De gecursiveerde woorden zijn er later met andere hand bijgevoegd.

b) Het gecursiveerde (zie Keur a no. 1) is later bijgeschreven op de plaats van woorden, die geradeerd zijn.

c) Het gecursiveerde is later bijgeschreven op de plaats van woorden, die geradeerd zijn.

¹⁾ Vgl. Keuren 1563 (r); 1605 (noot op bl. 29); 1620 (e); 1632 (ee).

124. Item scepene ende raet syn zamentlike ouerdragen, dat sie alle Maendaghe, wanneer dat richte-dach is, comen solen opt raethues, wanneer der scepenen klokke ghelut ys, elck bi enen haluen ponde, ten weer zake dat die borghermeyster of scepene hem oerlof gheuen. a)

125. Item wes die scepenen den voerheren jaerlix beuelen in oere cedelen, solen sie hem helpen vutrichten.

126. Item welck man sijn guet verwapent, een deel of al, ofte versettet, die verwapenynghe of die settinghe en sal niet langher staen dan vertien daghe.

127. Item weer iemant, die sijn guet vercofte, daer salmen kerckensprake van doen, dat hiet vercoft heuet,

a) Aan den voet der bladzijde vindt men de volgende bepaling:

1605. *Item scepen vnde mente synnen oeverdraegen op aeuont Pouly anno 1605: soe daer een paer volcks van buyten ynkueme, sollen toe borgerschap geuen tuyntych goltgulden vnde eene tunne goedt byeers; een manspersoene allene kueme yn onser stadt, sal toe borgerschap geuen tyn goltgulden vnde eene tunne goedts byeers.*¹⁾

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 123. — Keuren 1563 (r); 1620 (v); 1632 (ee).

LATERE BEPALINGEN.

a. 1. Item we sine borgherscap vpsecht, dat is der stad omme enen oelden schilt, ende nyet weder to nemen tot enen borgher, ende sal sijn vulle iaerghelt betalen. ¹⁾

2. Item schepenen ende raet ende swoerne meente synt ouerdragen, dat men nemant nyet quijt en sal gheuen van der stad broken, dat men in vnser stad vrijheden ghebroken heft.

3. Item we na den duuen schot vp den poerten of vp den toerne of vp der kerken, of vp de kerke werpt of yn de glasuenster, dat is der stad een punt, ende dat sullen de olders betalen.

4. Item welc borgher of borghersche assche wtdragen of wtdragen laten, daer vuer ynne is, dat weer der stad om twintich punt; ende we dat anbrachte, de sal hebben twe punt van den twintich punden. ²⁾

5. Item schepenen ende raet syn ouerdragen myt der swoerner meenten, dat de schepenen gheen guet verdoen en sullen buten den rade.

¹⁾ Stwk. art. 121.

²⁾ Vhc. art. 46.

b. Item scepene ende raet ende die swoerne mente synt ouerdragen, of en boergher enen anderen totten ede dringhen wolde, die sal gheuen ene quarte wyns van elleken ede.

c. Item wert dat de schepenen jement toe zwaerne mente koeren off toe voerheren, de des niet wesen en wolde, dat weer der stat om enen olden schilt; ende weert dat men enen anderen inde stede koer, die daervp spreke, dat weer der stat om souen pont.

d. 1. Item nement en sal des anders greft naerre grauen dan op ene roede nae, ofte zetten, ende ghene weghe to grauen off grauene dijcken, als bij v *u*, also veer alsment claget. ¹⁾

2. Item we den heerden toe wercke zet, dat is hem om 1 *u* ende den heerden om 1 *u*, *wanner de heerde mit den guede wte is.* a)

e. 1. Item daer en sal gheen eghen man handwerck doen of wonen yn vnser stad vrijheyt, he en sal der stad gheuen enen goldenen gulden, ende sal voertan alle iaer sijn vulle iaerghelt gheuen. ²⁾

2. Item daer en sal gheen man woenen in vnser stad vrijheit na desser tijt vp sijn iaerghelt, den de schepenen eyschen borgher te werden; de dat weygheren sal ende daerna buertich is, to elker tijt om enen oelden schilt, of he en sal hijrbinnen nyet woenen. ³⁾

a) Het gecursiveerde is van een latere hand.

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 101.

²⁾ Vgl. Keur 1473 (*k* no. 1).

³⁾ Vgl. Stwk. art. 86.

3. Item men en sal der stad poerten nyet beuaten myt hoye ofte myt stro, by tyen punden.

4. Item de schepenen ende raet myt der swoermer meente hebben ouerdraghen, datmen ghene vaelde leggen en sal tusschen Eryer porten ende des kupers gaerden, bij tijt punden.

5. Item schepene ende raet ende swoerne meente syn ouerdraghen, dat gheen wullenweuer en sal sijn dreck ende sijn vnreyne water, dat van der vullekupe wtghegoten wort, synen nabuers, de beneden em woent, doer syne grope lopen laten beneuen der straten, to elker tijt om tijt punt, *of vp eens anders grunt, so veer als he dat claghet.* a) ¹⁾

f. Die concordancie van den schepenen ende raet van Vmmen myt oerre meente van oerre schelinghe.

1461. 1. Alsoe als die schepen ende raet van Vmmen ende oerre meente schelinghe hebben van angrauen oerre meenteguede, dar sie vor ons borghemeystere, scepen ende raet der stad van Deuenter omme gheweset syn, so hebben wy in den jar ons Heren dusent vierhundert een ende tsestich op sunte Petersaent ad Vincula een wtsprake ghedaen ende is onse guetdunken ende onse maniere van oldes ghehouden, datmen sodane ghementeguet, dar onse stadghemente to gherechtighet wer, niet angrauen, verkopen ende verpachten mach, buten consent onser mente.

a) Het gecursiveerde is van een latere hand.

b) Zie de Uitspraak van den Deuenter Magistraat van 1614 (ee) hierachter.

¹⁾ Vgl. Vhc. art. 26.

2. Item als sie schelafflich sint van oeren raede to kesen, so is onse guetdunken, dat schepen ende raet dat ene jar schepen ende raet kyesen sullen, ende dat ander jar sullen schepen ende raet twelleff ghesworen meente kesen, ende die ghesworen meente sullen sick offloten myt der bonen op die helfte, ende die helfte, die dar blyfft, sullen op oeren eet des iars schepen ende raet kyesen, den wysesten, den nuttesten ende den besten, tot oerre stad behoeff; ende die vors., die also kyesen, en sullen nemende wt hem sessen kiesen, anders hebben sie oeren vryen koer.

3. Item van oerre stadguet sullen schepenen ende raet kerksprake doen ende nomen enen dach, wan sie dat verdoen wyllen, ende gaen darop sytten ende verdoen sodane guet by der bernender kersen ten meesten orber ende nütticheyt oerre stad, ende van den genen, die den schlach beholt, borgen ende wysheit to nemen van allen perselen.

4. Item so is vort onse guetdunken, dat die olde schepenen den nyen, die also ghekoren worden, rekenscap doen sullen by den sessen van der ghesworen meente, die den koer ghedaen hebben, achte daghe na den koer van allen opboren ende wtgheuen, wes sie to voren offte tachteren synt.

5. Ende want die schepenen ende raet sick dan beclaghen, dat sie myt schulden belastet ende tachteren synt, ende oere porten ende müren niet holden konnen, so is onse guetdunken, dat schepenen ende raed myt oerrer ganser ghesworner meente ouerkomen ende vynden, dat nütte offghegrauen wer to verpachten

ende anders to verdone van oerrer mente guede, dat dat van werden wesen sal.

6. Ende want schepenen ende raet van Vmmen ende oerrer meente omme desse vors. punten wylle schelafftich ende twistich gheweset syn, so is onse guetdunken, ende segghen wy, dat nement achter dessen daghe dar vorder ghene onredelike worde oft twyst off maken sullen; ende oft darenbouen ymans teghen dede, dat sullen schepenen ende raed berichten op horen hoghesten koer.

7. Ende oft in enyghen punten vors. enygh schelinghe oft quaet verstaen were oft ynne viele, dat beholden wy schepenen ende raet der stad van Deunter an ons tot onser verclarynghe.

Do desse wtsprake gheschede op den dach vors., dar weren teghenwordich schepen, ghesworen meente ende meente der stad van Vmmen.

g. 1. Item schepenen ende raet myt der swoerner meenten hebben ouerdragen, datmen in der stad steghe ghene vaelde leggen en sal anders dan elck teghen dat syne, ten weer sake datment hem gunnen wolde de ghene, de dat hues of hof tohoerde, bij tijt punden.

2. Item we den anderen schaden doet an hues of houe of bepaelden acker, de mach hem tospreken myt eenre slichter claghe, ende so sal de ghene vijf punt ghelden ende den clagher to beterenne to der schepenen seggene of sijn eet daervoer doen. ¹⁾

3. Item daer en sal gheen borgher of inwoenre

¹⁾ Stwk. art. 39.

in vnser stad mit den anderen trecken vp eens anderen dach, bij veertich punden to elker tijt, dat en sy myt oerloue der schepenen.

4. Item we de poeten houwet buten vnser stad, dat is der stad elke poete tijt punt, half to der stad behoef ende half to der ghener behoef, de dat anbrengen.

5. Item weer dat sake dat hijr we broeke dede in vnser stad van borghers oft inwoenres ende de schepenen om bode zanden, dat he synen broeke besetten solde, ende queme dan nyet, dat wer om vm een punt, ende dan soelen vm de schepenen dach laten leggen vp den naesten rechtdach, dat weer em om vijf punt; ende he dan nyet en queme ende woldet den schepenen vnthouden, dat he des nyet doen en wolde, we den dan husede ende houede teghen der schepenen wille, dat wer em to elker tijt om tijt punt.

h. 1. Item men sal ghene kersen gieten voer daghe offe vuer in ouene hebben of in daeren voer daghe off nae den dat daer Aue Maria gekleppet is, to elcker tiit vm viif w , de helfte to behoeff des anbrengers ende die ander helffte to der stat, ende men sal nyemande en taelsman setten. ¹⁾

2. Item een brouwer en sal nicht vnderboeten des winters voer vier vren des morgens, ende dan voert so veruolgen bi den seluen broeke als voerscreuen is. ²⁾

3. Item elck sal sine straten waren tegen siin hues.

¹⁾ Vgl. Vhc. art. 27.

²⁾ Vgl. Vhc. art. 27.

i. 1. Item we de stat versmeliket heft, de sal nummer in den raet comen.

2. Item weer iement to schepenen ghecoren worde ende sine maeltijt niet en deende, de sal gheuen to der stat dre olde scilde ende nummer inden raet to comen. ¹⁾

j. 1. Item worde iemant verwonnen myt den rechte voer de scepenen, de ansprake sal geuen toe teyckengheelde een halue placke, of dat verwyn en sal van gheenre weerde wesen.

2. Item schepenen ende raet ende zwoeren meenthe syn auerdraghen: wes versat, vercoft of verseghelt wer van der stat guede of van oers selues guede, dat loueden se voer om ende oer nakomelynghe malkan- deren helpen wt toe draghen ende elken schadeloes to holden.

3. Item de oelde schepenen sollen alle jaer de pande to ghelde maken ende den nyen ghene pande auerleueren, of se sellen seluen dat gheelt daervoer legen ²⁾

4. Item schepen ende raet ende zwoeren meente syn auerdraghen: woerde jemant belast ende des rechtens blyuen hyr wolde, de ende soldemen nyet wt der stat leggen voer den schepenen ende raede.

5. Item schepen ende raet ende zwoeren meenthe syn auerdraghen, dat de meenthe een van den schepenen ende een van den raede sollen nemen ende boeren den tsys, ende doen des jaers daer twye re-

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 111.

²⁾ Vgl. Stwk. art. 81.

kenscoop van voer den schepenen ende raede ende twe van der meentht, bij oren ede; ende wes den twen auerloept, dat sal wesen ter stat behoef, ende wes om ontbrecht, dat solen de scepenen daerin legen.

1473. *k.* 1. Item schepen ende raed myt der swoerne meenthen sin samentlike ouerdragen, dat gheen eghen man wonen en sal binnen onser stad dan vp jaer gheelt ende gheen ampt toe hebn van onser stad weghe. Dit gheschiede int jaer van drie ende tseuentich vp sancte Pouwelsauont. ¹⁾

2. Item schepen ende raed ende swoerne meenthen sint samentliken ouerdragen, dat gheen houeman noch deenstman noch nyemant wonen en sal binnen onser stat vryheyt, hie en sal schattinghe gheuen, ghelyken synen nabuer ende enen anderen borger, ende stadesdeerst, behoudelick Steuen vander Cloester syn spyker, dat em in voirtyden ouerghegeuen is; dat is alsoe vele dat wie den spyker voirs. heuet, de sal dairvp holden ene loetbusse of een vogeler, dair sal hie mede vry wesen van den denste ende saken voirs.

l. Item daer en sal niemont scheten met ener bussen in onser stad vriheyt, tot elker scotte omme XL fl .

m. Item we dat de schepene verspreckt oft dreghet om oers rechtes willen, dat vander stad weghe toequeme, dat is der stad om XL fl , ende de saken of te doene.

n. 1. Item we dat huze of hoef of enige erfennisse copet in onser stad vryhede, daer sal de stad

¹⁾ Vgl. Keur *e* no. 1.

aer zeghelen, of men salt laten tekenen inder stad registry, of de coep en sal van gheenre werde wesen.

2. Item we der stad sloetten vpsteck of vpspreckt of enich yserwerck breckt, dat is der stad omme den hooghesten kueer ende der schepenen ghenade.

3. Item al de ghenne, de der luede reetscap toebreckt ende onstuer driuet by nachte, dat is der (stad) omme XL fl .

4. Item ellick, die der stad een eet ghedaen heft, sal alle broecke anbrenghenen, ende men en sal niemement melden, ende die ghenne, die dat anbrenck, sal een fl vanden broecke hebben.

o. 1. Item we dat loeuet voer ernnisse, ende die coepman vanden vercopper enen bezegelden breek ontfaenct, soe is die borghe vri ende quit vander lofte.

2. Item allent, dat die stad vander meente annymt ende vercoft oft verset enen borgher, ende besittet, voerdatt hie der stad daervoer gheeft ende hie dat vercopet, dat mach een borgher hebben ende lossen ende wesen die naeste bynnen jaer ende dach ende staen in die selue stede, daer die borgher dat voer gecoft heft.

p. Scepenen ende raet ende swoerne meente synt ouerdragen: weer enych boergher off boirghersche off inwoenre woer vut der stad ende wolde onse boerghers belasten met anderen rechten, we dat doet, die sal verlesen syne boergherscap, ende syne kynder, geboeren ende ongeboeren, nummer inde stad to von-

nenne, als by LXXX R tot elker tyt, ende settense soe lange dat sie den koer betalen. ¹⁾

q. 1. Item scepenne ende radt ende sworne mente sijnnen eijndrachtelike ouerdraghen: alle die ghenne, die wt onsser stadt varen ende daer niet veder ijnne en comen bynnen iar ende dach, sollen nye borger-scop vijnnen, et sij dattet notsaken sijnnen.

2. Scepenne ende radt ende sworne mente sijnnen eijndrachtelike ouerdraghen: alle tappers ende brouuers, vat byr dat sie van buten laten halen, vanttet comt in onsser stadt ende den gront roert, ende by tonnen vercopet ende niet en tappet, sollen die tappers darvan vollen zys gheuen. ²⁾

1563. r. Inden jare ons Heren dusent vijff hondert ende drensescijch op sant Pauwels hebben scheppen ende raedt mijt de gezwaren meente eendrachtelijken mijt den anderen auerdragen: soe we nae desser tijt van buijtenlujde, man ende wijff, in onser stadt wijllen wonnen, de sollen geuen twijntijch golden gulden vor de borgerschap, anders en sollense in onser stadt nijet wonnen, beholtelijck queme een man van buijten in ende neme een borgers dochter ofte ene wedewe bijnnen verstoruen weren, de sal geuen vor sijn borgeschop vi golden gulden ende enen haluen toe wijcop. ³⁾

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 85.

²⁾ Vgl. Stwk. art. 41.

³⁾ Vgl. Stwk. art. 123. — Keuren 1605 (noot bl. 29); 1620 (v); 1632 (ee).

1520. *s.* Anno etc. tuyntych des Maendaeges nae Heren Hemeluaert.

Item schepenen ende raet mytter suaerner meente synnen samentlyken auerdragen, datmen geuen sal van Hamborger byer ende van Bremer byer toe syse ses Brabans stuuer ende van Deunter koyte dre Brabans st., off van ander koyte, demen van buten haelt, ende datmen hyr bynnen brouwet, daer salmen van geuen vyer st.; soe mannyge placke als men dye quaerte geuet, soe mannygen st. salmen geuen to syse. ¹⁾

1538. *t.* Inden jaare ons Heren dusent vijfhondert ende xxxviii sijn schepen oevercomen ende verwillecoert met haere geswoeren meente, dat nijemant eenige neeringe in onse stadt sal moegen doen, hij hebbe eerst de borgerschap gewonnen ende sijn borgereedt gedaen.

1568. *u.* Inden jare ons Heren dusent vijfhondert ende lxxviii op sant Pauwel hebben scheppen vnde raedt mijt den anderen verdragen, dat gene scheppen nae dessen dage in gene horbargen sollen schenken, dan alset van noeden is vander stadt wegen ende daer eer an gelegen is; ende wes dan de scheppen werden schenken, dat sollen de weertijnnen altoes op laten tekenen an enen borgermeijster, de dan dartoe verordent wort, anders en salmen dar geen rekenschap van ontfangen noch betalijnge van doen.

1620. *v.* Op dach Pouly anno 1620 synnen schepen vnde gesuoeren gemyente oeverdraegen, dat daer nye-

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 43.

mandt van buyten yn onser stadt sal koemen woenen, jofte sal te borgerschup geuen, een persoene 13 gl. gl. vnde eene goede ffrye halue tunne byers, tue persoenen solt te borgerschup geuen 25 gl. gl. vnt ene ffrye tunne byers met 30 poplen potten, vnde date-lyck te betaelen vnde haeren eet te doene. ¹⁾

1570. *w.* Inden jare ons Heren dusent vijfhundert LXX op sant Pauwel hebben sijch scheppen ende radt mijt de gezwaren meente mijt den anderen verdragen, ingegaen ende geslaten; soe wijje nae dessen dage enijge worden ofte oproerijcheijt maket, het sij scheppen, gezwaren meente ofte borgeren, datmen de sal straffen nae onse stadtbock; ende ofte enijge scheppenende ofte gezwaren meentman hijrinne contrarij beuonden wort, de seluijge salmen affsnijden ende daernaer nummer weder inden raedt ofte inde gezwaren mente toe komen; ende wat borgeren hijrinne contrarij beuonden sollen worden, salmen straffen als vorg.; hetwelke scheppen ende gezwaren meent alsoe hebben gelauet mijt den anderen wt toe dragen.

x. 1. Item of in vnser stat also gelegen were, dat men enen bebosmen woelde, de den anderen ouer bebosmen sal, de sal dat doen mit twuen des wijues achtersuesterkynder van der moeder wegen, off soe nae ende niet verre, ende dat sullen wesen manspersonen.

2. Item wanner emant vor ons daromme angesproeken woert, soe plegen sy de bebosmynge vor ons te doene.

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 123. — Keuren 1563 (*r*), 1605 (noot bl. 29); 1632 (*ee*).

3. Item een eygen persoen mach jaer ende dach in onser stad blyuen mit der woenne nae der tijt hem syn heerscap anghespraeken hadde, buyten bespreck sijns heerscapes.

yj. 1. Item enen vrede breectmen blodich ende blau.

2. Item ene morgengauē is doet ende stat recht achter den, dat daer ene leuindige buert is geweest.

z. Item schepenen ende raet mit der zuorne meente hebben den scomakers ghewesen inden haghē, dat se daer moghen setten ore kupen ende moghen ore velle legghen inden grauen buten bespreck enyghen borghers; ende wert sake dat daer meer scomakers in wolden gaen, de solen tve rode oec grauen als daer ghegrauen is; ende wert sake dat der stat noet weer, soe sullen se hem den haghē oppenen ende laten se daer doer gaen. Meer daer sal nyement ghene cupen achter an setten, daer Spanyers cupe steet ende Johans Coster.

1615. *aa.* Schepen vnd raedt neffens der gesuoerene mente sinnen ouerkommen, omme alle moijte, hijnder ende schaede van haere borger voer tho kommen, dat nha dato deses sich niemandt en sall verdristen een mes op een man jn tornige moet tho trecken, als bij 10 golden gulden, ende sall gerets sonder genaed betaelt worden; voerts alle andere brocken, soe doer tjaer gescheden, sullen datelick van die maegistraet, jnt selue jaer regierende, gestrafft worden. Aldues gedaen op Pauli anno 1615. ¹⁾

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 6.

1614. *bb.* Alsoe de maestraet van Ommen een rekuest voer haere appellantheren, dye ffrunde van Deunter, op haer raetkaemer yngelecht hebben, daerop dye fronde van Deunter geapostelyert hebben als ffolget:

Schepen ende raedt der stadt Deunter, dese requeste ende daerby geuoechde authentycque copye vt der stadt van Ommen legerboeck dye data 1461 op auont Petry ad vyncula geëxtrahyertt voerlesen, ynholdende dat by dye magestraet der stadt Deunter doemaels ys wthgesproeken, daer eenyge onredelycke worde offte tuyst tott Ommen voeruallen muchte, dat schepen ende raet aldaer tselue berychten sollen op haeren hoegesten koer, verstaen, dat borgemeysteren, schepen ende raedt der stadt Ommen, daer die geschapenheit van die saeke conform den inholt deses requestes syck also draeget, den ynfracteurs oerer pryuylegien ende perturbators des gemyenen rustes ende vreedes sollen straffen nha behoeren. Actum yn senatu 6 Yuny 1614.

1614. *cc.* *Copya vuytter stadt Deunter Boeck van Memoryen*

Alsoe wedderom eenyge verschellen, questyen ende mysverstandan synnen erresen tusschen de borger offte groete gemyente der stadt Ommen ter eener ende dye borgemeysteren samt der gesuoeren gemyente daerselues ter ander syden angande die electye offte koer van haeren raet ende dye gesworen gemyente, darvan dan borgemeysteren, schepen ende raet der stadt Deunter ynden yaere duysent vyer hondert een ende tsestych op auont Petry ad vynckula ock

eene vuytspraeke hebben gedaen met voerbeholt omm die selue wyder tho verclaren, yndyen noch eynyge schellynge offte quaet verstant daeroever muchte ynvalen *a)*, soe ys het dat op huyden data onderschreuen, nae dat gedachte partyen haere respectyue grauamina, clachten ende defensyen der wegen an schepen ende raedt der stadt Deunter als haere appellantheeren yn der raedtsvergaderynge voergebracht ende entscheydynghe wegen soedaenyger dyfferenten versocht, welgemelte schepen ende raedt der stadt Deunter, ynhaerrende der voerg. wtspraeken ende affscheyde vanden yaere 1461, wyders hebben verclaert ende wtgesproeken, verclaren ende spreken wt wermyts desen, dat schepen ende raedt der stadt Ommen, ynder tyt synde, op auont Conuersyonis Pauly anstande haere gesuaeren gemyente nae den ynholt der voerg. wtspraeken wedderom sullen versterken van achte tot twalue cloecken, vrommen ende eerlyeuende persoenen ende dye selue totter stadt beste kyesen op haeren eedt, den sye alsdan voer den koer daerthoe solemelyck sullen doen ende melkanderen affnemen; wyders sullen schepen ende raet giene geswaren myentzlyude, dewelcke alsoe eens wettelycken gekoeren synen wuter myenten, sonder erhafflycke ende bewyselycke reden ende oersaeken moegen ontsetten ende yn derseluer plaesen anderè kyesen; soe ffeere het ock geboerde, dat by den respectyue koeren van schepen ende raedt offte van gesuoeren gemyente yemandes voergeslaegen ende geworpen worde, dwelcke ynden raedt offte ynder gesuoeren gemyente synen vaeder, synen zoen offte synen broeder hadde sytten,

a) Zie hiervoor bl. 32.

dye selue borgermeyster offte myentsman sal alsdan gyene stemme mede daeraewer hebben, dan moeten opstaen ende sych soe lange affkyeren, totdat van soedaener persoenen gesproeken ende gedaen sal wesen. Actum bynnen Deunter ynder raedtcaemer den 27 Desember anno sestyn hondert ende vyertyne.

1631. *dd.* Schepen vnde myente synnen oeverdraegen, dat men nyet sal verpachten off verhuyren dan by eenen oppenbaeren opslach vnde nyet anders. Geschyet op onse raethuys den 24 Junyus 1631.

1632. *ee.* Anno 1632 synn schepenn vnde ghesuoerenn myente myt denn aender oeferghecoemenn, dat ghen nyye boergher yn Ommen soellenn coemen, dye fan buyetenn yncoemen, maen vnde frouuen, dat bouluye-denn synn, soe soellenn sye ann dye staedt betaellenn 50 gg. fan dye boerscup vnde 1 tonne byer vnde 1 tyennen kaenne vnde 25 poeppeleenn poetenn, vnde dat, ee sye eennych fe vp dye Marse soellenn dryefenn; vnde soe daer eennych aemsmaen yncoemt, sael myt 50 gg. vnde 1 tonne byer vnde 1 tyenne kanne vnde 25 poeppele poetenn. Dyt gheschyet vp onse staett raethuys vp hyelghe-drye-konghendaech anno 1632. ¹⁾

1655. *ff* *Stadtwillekeur, vastgesteld op Paulidach 1655.*

Scheepen ende raedt neffens geswooren gemiente hebben vastgesteld ende eendrachtich geresolveert, dat van nu aff geen toeslaegen inde veenen off anders sullen toegelaten worden ande geene, soo de borger-

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 123. — Keuren 1593, (r); 1605 (noot bl. 29); 1620, (v).

schap nijes mochten coomen te winnen, dan sijn ende blijven als het tegenwoordich is.

1655. *gg.* Also op huden dato onderschreven sich eenige borgeren off de meeste in onse stadt tegens scheepen ende geswooren gemeente hebben geopponiert ende eenich tumult off oproer in onse stadt gemaect sonder redenen, soo sijn scheepenen ende geswooren gemeente overcoomen ende een vaste willekeur gemaect, dat, bij aldien een offte meer borgeren nae deesen eenich oproer wederom in onse stadt mochte maecken off tegen onse scheepen stellen, ijeder ande stadt gebroockt sall hebben tachtentich stadtpont sonder tegensprecken, ende evenwel ande hoocheijt oevergeschreven om gestrafft worden. Gedaen ende gearresteert op onse stadthuis den twaelfften Februarij 1655. a)

1660. *hh.* Alsoo eenige jaren herwaerts bij eenige borgeren alhier oever het stuck van scheldinge off geperpetreerde moetwillige eerroerige scheltwoorden tot laesie van goede luiden eere, naem ende faem, onrechtelick ende tegens onse stadtsordres, statuten ende willekeuren indirectelik voorgenomen is de besendinge bij het Oeverijsselsche lantrecht geordonnert, waeran dese stadt Ommen off derselver borgeren nijet gebonden sijn, ende regelrecht tegens onse stadstatuten ende wetten is stridende, soo ist dat nu op huden den 25 Januarij 1660, sijnde Poulidach, bij scheepenen ende raedt opt stadthuis ende raetkamer in volle vergade-

a) Hierbij heeft men het volgende aangeteekend: ende sijn de selve borgeren voor deese mael oever de broecke geaccordeert, ende de selve oock betaelt.

ringe alnoch is geresolveert ende gearresteert, dat alhijer in onse stadt nae desen geen besendinge oever injurien off scheltwoorden an ijemants eere gaende plaetse sal hebben, maer dat sich de scheepenen inder tijt sullen hebben te reguleren int judiceren ende vonnissen nae het stadtcuerboeck, waerinne derselver wetten ende statuten sijn geëxpresseert, ende partjen oever soodane injurieuse offte andere civiliter voorvallende saecken cort spoedige expeditie van justitie verleenen.

1670. *ii.* Wij schepenen ende meente resoluieren, datt egeene jaghten der honden offte vangen van hoenderen in onse stattsvrijheid willen lijden, maer onse gerechtigheid mantunieren. Aldus gedaen tegen alle die geene, die hijr tegen moghten toe koeme overtreden, gelijk wij schepen ende meente hebben geteikent.

Gescheet den 13 7-ber anno 1670.

**CEDUL DER FUERHEEREN DER STADT
VAN OMMEN.**

1.

Wye geen fuerheer wyll wesen, breckt der stadt vyf goltgulden, ende sal des alljcke wall fuerheer worden.

2.

Wy sweren, dat wy dese fuercedull also achtervolgen wyllen na onse beste macht ende nyet laeten, noch om leeff offte leedt, noch vryndschap offte maechschap. Dat ons Godt also helpe.

3.

.
.
.
. a)

4.

Item oft saeke wehr, datt daer een borger wehr, die eene swacke koe hadde, die nyet met toe velde kan gaen, sallmen moegen dryuen op den Mers; ende so dye fuerheeren daer bouen deyden, dat sall staen tot kennisse van die schepenen.

a) Art. 3 is op enkele woorden na onleesbaar.

5.

Item die schaepc sollen 3 wecke voor den Mey van den Mers bliuen, off de fuerheeren sollen sij schutten *a*).

6.

Item sollen geene kaluer op den Mers gaen, die daer eens gegaen hebben, wante de fuerheeren sollen sy schutten, ijder op een kanne beers.

7.

Item sollen geene starcke koen voor Mey op den Mers gaen, offt die fuerheeren sollen sij schutten, jder op een kanne beers.

8.

Daer en sullen geene peerde int Flyer gaen, off de fuerheeren sollen sy schutten, yder peerd op eene kanne byers.

9.

Daer sollen geene vythemsche in onse marcke komen, dye fuerheeren sollen sy schutten, jder schaep op eenen stuer.

10.

Daer een sall nyemant soen steeken op die Dannete offt Rotbrinck dan de derde deel sall heyde wesen, dat veerde deel gras *b*), off die fuerheeren sollt sye bekoeren, yder soe op $1\frac{1}{2}$ stuer.

11.

Daer en sall nyemant voor offt omme den Mollen-

a) Art. 5 is doorgehaald; in het HS. vindt men daaronder eene latere bepaling, welke grootendeels onleesbaar geworden is.

b) Aan den kant staat met latere hand geschreven: *of buiten kennis van schepen.*

camp meyen, oft de fuerheeren sollen sy becoeren op 42 stuer.

12.

Daer en sollen geene beeste offte schape int Sant gaen, off die fuerheeren sollen sy schutten.

13.

Daer en sall nyemant graeuen off stapkuelen in steegen offte wegen graeuen, oft dije fuerheeren sollen sy bekoeren. ¹⁾

14.

Daer en sall nijemant torff in onse marcke graeuen vnde die verkoepen bouen een foer hen toe geuen; soe daer bouen befonden worde, sollen de fuerheeren hem den broeke ofnemen, jder foer op 8 stuer ende den torff verfallen aen de stadt. ²⁾

15.

Daer en sollen geene schape voorder aent Flyer gaen dan die paelen staen, off de fuerheren sollen sy schutten, well toe verstaene vry toe wesen van St. Merten beth op St. Petrj. Vortz sollen oeck geen schaeppen moegen int Sant gaen; so dickwijs als daer emantz ouer befonden worth, sollen verbuert hebben elckmael een halue tonne beer, dan alleene haer olden wech.

16.

Nyemant sall meer schape houden daen een half verdel met eenen ram, vnde de kercke een, de scheper eene; so daer bouen befonden worden, sollen die fuerheeren schutten ijder op 4 stuers. ³⁾

¹⁾ Stwk. art. 84.

²⁾ Vgl. Stwk. art. 103.

³⁾ Vhc. art. 49.

17.

Den meijer Johan van Versen is toegestaan, dat hij mach holden de helffte meer als een ander borger; so daer meer schape in syn schot befonden worden, sollen de fuerheeren schutten, jder schaep op 4 stuuer. ^{a)}

18.

Daer en sollen geene vercken voor den Clemtuijn gaen offte gedreuen worden, off de fuerheeren sollen sij schutten, ijder op eenen haluen stuuer.

19.

Daer en sollen geene vercken ongekrampd op de strate gaen, off de fuerheeren sollen sij schutten, jder op eene kanne bijers, want sy het hem aengesecht hebben. Alle mutten, de koen dragen offte suygen, moegen 6 weken ongekrampd gaen, maer wan de koen ses weken olt sijndt, solt sy ock gekrampd worden, off de fuerheeren sollen sije schutten, yder op een kan beers. ¹⁾

20.

Daer een sollen geene meste verckens op de straete ongekrampd gaen, offt men sall sij schutten, jder op eene kanne beers. ²⁾

^{a)} In het hiervoor afgedrukte Keurboek van Ommen vindt men nog de volgende bepaling:

1595. Item anden jaer XCV hebben schepenen ende meenthe toe der stadt behoef toeget een hondert schaepen ende den meijer inden hoff gunnende oick hondert schapen tho holden; ende wandt die stadt ghiene schaepe holden, soe sall die meyer anden hoff niet meer holden dan dre vierdelen ende die scheper $\frac{1}{2}$ vierdelen.

¹⁾ Vgl. Vhc, art. 20. — Stwk. art. 107.

²⁾ Vhc. art. 19. — Stwk. art. 107.

21.

Alle gewichte sollen so swaer wesen als der stadt van Swols gewichte ys; so sij te licht befonden worden, elcker tydt vyff stuer. ¹⁾

22.

Wye goet opsteeckt in onse stadt, dye sall dat vyt-slijten sonder verhoge, off de fuerheeren sollen sij schatten, jder op een stadt pondt, ys seuen stuer. ²⁾

23.

Alle backers sollen haer brot backen op het gewichte, het graue brodt nijet gebuedelt, vnde sall so swaer wesen als der stadt van Swols brodt. Ende so anders befonden worth, so sall dat brot verfallen wesen aen den armen, vnd daer bouen geschattet te worden tot elcker tydt x stuuers.

24.

Daer en sall niemant der stadt straeten met mes langer beleggen dan 3 dagen, off de fuerheeren sollen sij bekoeren tot elcker tydt een kanne byers.

25.

Elck borger sall tegen syn hues syn gruppe opmaecken, dat dat water synen ganck hefft; so dat nyet gedaen en worth, sollen sy geschattet worden tott elcker tydt een kanne bijers.

26.

Daer en sall geen wullenwefer syne vnrejne fullenisse voor een andermans door latten loepen; so sulcx

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 57.

²⁾ Stwk. art. 58.

geschiet, sal daervoor aengesijen worden op een kanne byer. ¹⁾

27.

Daer een sall geen beecker ofte brouwer voor daege onderbothen; ende want het auent ys, so sall dat fuer vyt oeuën ende daerne wesen, off de fuerheeren sollen sy schatten tot elcken tydt op x stuuer. a) ²⁾

28.

Daer en sall nyemant by de lucht braeken, heekelen offte enich gaern, flas offte spijt hanghen offte leggen, daer man mett lucht offte kersen by kan kommen; so sulcx befonden wort, tott elcker tijdt 5 stuuer. b)

29.

Daer en sall nyemant fuer in spinden offte kasten by melck setten, tot elcker tijdt een kanne bers. c)

30.

Elck sall syne jshaeken verdich hebben, als hem dat die fuerheeren hebben aengesecht, die ledderen als jshaeken, tott elcker tydt een kanne beers.

31.

Als die fuerheeren den dejner omgesandt hebben, dat elck syn water voor de door sal hebben; vnde die dat nyet en doet, die breck tot elck tydt een kanne bjers. d)

a) Met latere hand is hier iets bijgevoegd, dat thans onleesbaar geworden is.

b) Het woord „stuuer” is later veranderd in: *gl.*

c) Men heeft later „een kanne bers” veranderd in: *10 st.*

d) Men heeft later „een kanne bjers” veranderd in: *6 st.* Verder staat onder het artikel met zeer bleeke inkt iets geschreven, wat niet meer te ontcijferen is.

¹⁾ Vgl. Keur *e* no. 5.

²⁾ Vgl. Keur *h* no. 1 en 2.

32.

Daer en sall nyemant ongeue huede off koegesche felle in onse stadt brengen; so daer emant op befonden worth, tot elcker tijdt x stuer. a) ¹⁾

33.

Daer en sollen geene goste beeste nae Mey manck die koen gaen; so solcx befonden worth, sollen sy de fuerheeren schutten, ijder beest een kanne beers.

34.

Elck sall syne putten ganckbaer holden, off de fuerheeren sollen sije bekoeren, elck op een kanne beer.

Alle veltschaede steijt tot kennisse der schepenen.

35.

Die fuerheeren en sollen nyemant laetten verdragen; vnde laetten de schape aleuen wel gaen, hebben dije fuerheeren gebroeken aen de stadt eenen olden schilt.

36.

Daer en sall nijemant van syn naebers fuer laetten haellen, off sy solt so wys wesen, dat dat fuer wall bewaert ys, off die fuerheeren sollen sij bekoeren op x stuer.

37.

Daer en sall nyemant foer naerder faetten den heertt, daer geen schorstejn en ys, dan dat opt naegeste gebondt; ende schorstejne syndt, sall men so nae vaeten, datmen daer wall om kan gaen; soe daer anders befonden worth, sall tott elcker tijt x st. verbueren. ²⁾

a) Het woord „stuer” is later veranderd in: *gl.*

¹⁾ Vgl. Stwk. art. 51.

²⁾ Vgl. Vhc. art. 41. — Stwk. art. 112.

38.

Daer en sall nyemant vercken op de straeten holden, of hij sall daer van foen vnde lonen den heerden. a) ¹⁾

39.

Wan de fuerheeren een ijder hebben aengesecht van den Broeckdjck, ende die dan sijn slach nijet verdich en hefft, breckt tot elcker tydt 2 kanne beers.

40.

Daer en sollen geene kjnder met fuer buytten Ommen ofte onbehoerlijk gaen; so daer kjnder befonden worden, die solex deiden, sollen die older daervoor aengesien worden, t'elcker tydt 2 kanne beers.

41.

Daer en sall nijemant torff naerder den heert faeten dan 8 voth; so daer emantz naerder lecht, tot elcker tijdt 2 kanne beer. ²⁾

42.

Daer en sall nijemant ouer onsen Mers vohren dan alle op den reewech; so daer eenen op befonden wort, sollen de fuerheeren schatten, tot elcker tydt eenen b) goltgulden.

43.

Dye meyer in den hoff wortt by prouisie toegestaen, dat hij sall holden drey gansen ende eenen ganten; ende dat dieseluige aenvoeden, sall de hoffmejer mogen holden op St. Lambertj ende dan voortz nijett langer.

a) Achter het artikel staat met latere hand: *krampen en jokken.*

b) Het woord „eenen” is later veranderd in: *vijff.*

¹⁾ Stwk. art. 108.

²⁾ Vgl. Vhc. art. 37. — Stwk. art. 112.

Ofte de fuerheeren alsdan meer ganse aldaer befinden als vooren, sollen die fuerheeren die mogen holden sonder lossen.

44.

Alle goste beeste sijnt schutbaer voor de fuerheeren, alsochoen worden de beeste die fuerheeren ontweldiget.

45.

Daer en sall nyemant guste bieste holden, offte de fuerheeren sollen sy schutten; vnde soe emant hijer guste beeste wolde holden, sall daervan geuen des jaers dertich stuuers tot profit van die stadt, vnde de 10 stuuers voor de fuerheeren.

46.

Item welck borger offte borgersche assche vijtdraegen offte vijtdragen laetten, daer fuer inne ys, dat weer der stadt om twjntich pont; ende wijde dat anbrachte, de sall hebben twe punt van den twjntich punden. ¹⁾

47.

Daer en sall nyemant netten, segen offte syelen, fellen offte laecken, het sy dan wat het wjl, dat de brugge schadet, op de reken moegen hangen, bij verbuerte van twe kanne beers, telckemael so daerouer befonden wort. Ys ditseluike met consent van schepen ende mejnte alsoe ingegaen ende bewjlliget den 18 Januarij 1636. a)

a) In het HS. leest men hier vervolgens onderaan de bladzijde cene bepaling van lateren tijd:

Oock sal nijemant kottelen off koe- off peerdedreck moegen gaderen vanden hoegen off legen Mers off van den Oort, bij pene van een olden sehilt; oock nijet van den Rotbrinck.

¹⁾ Keur a no. 4.

48.

Daer en sollen geene gansen op den Mers gaen, oft dije fuerheeren sollen sij schutten, offte schejten ende hangen sij aen eenen staeken.

49.

Daer en sal nyemant mogen meer schapen holden als syn tall dan een halff verdel met een ram, ende de kercke eene, ende de scheper eene; soo daer bouen bevonden worden, sollen de fuerheeren schutten alle so danige schapen als achter Paesschen bevonden worden bouen den tall. Ende wan de fuerheeren solcx nijet daden ende verdrogen met emantz, soo sollen de heeren borgemesteren verorsacket wesen de fuerheeren daer voor in broeke te slaen, so veel als deseluiige geschage, de geaccordet hefft ende bouen sijn tall hefft. ¹⁾

50.

Daer en sall nijemant Satersdages haeryge vellen op den Mers scholden, of de fuerheeren sollen sy schutten, gelick van de guste beesten in den 45 art. verhaelt. a)

a) Hier volgt onderaan op de laatste bladzijde van het HS. nog eene latere bepaling:

De fuerheeren sullen met nijemant moegen accorderen, dan alleen neemen tyeene daerop staet, bij peene van een halff tonne bijer.

Verder vindt men ook nog op de binnenzijde van het schutblad een tweetal voorschriften, welke niet meer geheel te ont-oijferen zijn.

¹⁾ Vhc. art. 16.

OVERIJSSCHE

STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

OVERIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. NEGENDE STUK.

STADREGT VAN RIJSSEN.

ZWOLLE,
DE ERVEN J. J. TIJL.
1889.

De stadsrol van Rijssen, hierbij in het licht gegeven, bleef ons bewaard op de eerste 7 bladzijden van een in perkament gebonden folio-boekwerk, dat bovendien nog een aantal stukken van den meest verschillenden aard bevat.

Na het stadrecht volgen door elkander enkele resolutiën, verkoopsconditiën van landerijen, accoorden, rekeningen, acten van benoeming en eedsaflegging van ambtenaren, instructiën enz., loopende van 1733 tot 1820, verder een besluit van 1650 over eene waterkeering, en eindelijk eene verzameling resolutiën, acten van aanstelling en eedsaflegging van ambtenaren, opgaven van aanneming van nieuwe burgers en acten van indemniteit van 1719 tot 1809.

De tekst van het stadrecht is in de vorige eeuw genomen naar eene andere kopie, waarschijnlijk uit het midden der 17de eeuw. Dit blijkt hieruit, dat de afschrijver, die een enkel woord of letter niet goed heeft kunnen lezen, zijn voorbeeld nateekende, welke nabootsing het karakter van het schrift uit den opgegeven tijd vertoonen.

Wat den inhoud van het stadrecht aangaat, deze komt mij voor hoogst merkwaardig te zijn, daar men hier, behalve dat er overblijfselen van zeer oude rechtsgebruiken in te vinden zijn, beter dan in eenige andere plaats, voor zoover mij bekend is, den overgang van den vroegeren marketoestand tot het latere gemeentewezen nasporen kan.

Gaarne betuig ik te dezer plaats mijn dank aan hen, die, hetzij door vergemakkelijking van de uitgave, hetzij door het geven van inlichtingen mij diensten bewezen; zoo aan den heer H. J. van Opstall, burgemeester van Rijssen, door wiens bemiddeling ik het handschrift in bruikleen ontving, en aan de heeren Mr. A. A. W. van Wulfften Palthe en Mr. R. E. Hattink.

Aan de welwillendheid van laatstgenoemde dank ik o. a. de toezending van eene deductie der stad Rijssen aan Ridderschap en Steden over het recht van de jacht (1708), uit welk stuk ons blijkt, in welk jaar Rijssen tot stad werd verheven en wanneer hare privilegiebrieven bevestigd werden. ¹⁾

De daarop doelende artikelen luiden aldus:

Art. 40. »En heeft specialijck de Bisschop Otto jn den jare 1243 bovendien an de stad van Rijssen gegeven soo groten vrijheijt als wesheer und suslange de stad van Deventer gehad hebben ende nu hebben.«

Art. 41. Hebbende Bisschop Rudolph jn den jare 1434, Bisschop David van Burgondien jn den jare 1459, Bisschop Fredrick jn den jare 1496 en Georg Schenck, Vrijheer van Tautenburg als sijn Keijserlijcke Majesteijts Stadholder-Generael van Vrieslant en der Landschap van Overijssel jn den jare 1533 de stad van Rijssen bij alle hare regten en vrijheden gecontinueert.«

DEN HAAG, 22 Febr. '90.

A. TELTING.

¹⁾ Zie ook het 45e Verslag van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, blz 5.

STADTSROLLE VAN RIJSSSEN OF DER SELVE

STADTS REGTEN.

Also daane regten als de stadt van Deventer hout met haaren borgeren, sulcks hebben wij ook binnen onse stadt van Rijssen.

1. Item wie den ander dood slaat, dat is lijf om lijf.

2. Item wie des stadts vrede breekt of eenniegerhande vrede, dat van tweedragtigheid toekomt ende vander stadt gegeven is, die verlost sijn hand, werdt hij anders met drie borgers of een schepen verwonnen.

3. Item wie den ander wondet, een der weegens eens naagels of een vingeren diep of een lit breed of lank, die breekt der stadt viertig pondt.

4. Item wie stormmet met wappender handt in sijns meedeborgers hujs of misdoet de stormmer jemande wat inden huijse, die breekt der stadt viertig pondt; ende wat die stormmer inden huijse krijgt, dat mag hij houden sonder beteringe.

5. Item wie sijnen meedeborger maakt eenen vijand of sijnen broetheeren, die breekt der stadt viertig pondt, ende hij sal sijnen borger ofte sijnen broet-

heeren die vriendschap weeder verwerven vanden vijanden.

6. Item wie sijns meedeborgers dochter bedrog ende tot sijn hujsfrou neemt ende uijt haarens vaders hujs lijdet, wat goet dat sij meedenehmen op dien tijt, dat mag hij met haar houden ende trekken met haar uijt de stadt, ende de vader hoeft haar niet geven, of hij wil dat doen.

7. Item wie den ander slaat bij dat oor, ende van wat scheltwoorden dat daartoe komen, die breekt der stadt vijf pondt.

8. Item wie den ander verwijtet, dat hij beeter is dann hij, die breekt der stadt vijf pondt.

9. Item wie ander daaget tot vegten of tot kijven, die breekt der stadt vijf pondt, alsook wie a) dat sijn mes trekt tot vegten, breek der stadt vijf pondt.

10. Item wie den ander in eennigerhande coopmanschap, eer die schlag gegaan is, wijgeringe doet, die breekt der stadt vijf pondt.

11. Item wie een dief vangt, dat een borger of een ander man weere, ende bragt den dief aan dat gerichte, de rigter sorgede voor den diefhenger op sijne costen; ende die borger sal ganslijk sijn goet weeder hebben.

12. Item wie den ander hindert in sijner erfalle, is saake dat hij winnet, die ander breeket der stadt vijf pondt.

a) In het HS. staat tusschen de woorden „wie” en „dat” het woord „sijn.”

13. Item niemandt van onser borgeren mag buijten onser stadt werden geroepen met waapender handt tot eenniege gerichtte of heimaell, hij sij met regte binnen der stadt vervolget, of hij wert uijt der borgerschap gelegt.

14. Item wie der stadt ofte scheepenen gebodt niet en houd, dat sie gebieden voor onser stadt order of voor onser borger order, woe hoog datse eenen jegelijken borger dan gebedden laaten, den sal elk betaalen, ende dat is dat stadt 5 ^u.

15. Item wie der stadt brueke doet, daar die scheepenen haar booden senden, omme panden of omme geldt, soo vaake als die geene daar wijgering in doet, daar die schepenen haar booden sendet, daar breekt een jegelijk aan den schepenen vijf pondt.

16. Item drie vleemschen mag men betaalen voor eenen schillink.

17. Item waar twee van onse borgeren kijven, wie die verhaalinge doet, die sal den breucke der stadt gelden, ten sij dat hij dat bewijsen kan met eenen schepen of met drie borgeren, soo sal elk haar breuck betaalen.

18. Item wanneer die schepenen tot gerichtte sitten of in onser stadts dienste sijn, of met onsen borgeren te doen hebben van onse stadts weegen, wie den schepenen daar wijgeringe doet, dat sij van wat saaken dattet sij, of van onsen borgeren dan eenniege weeren, die den schepenen dan d(r)ueweede met woorden of met

waapender handt, dat is der stadt vijf pondt en elker schepen vijf pondt, ende een buijtenman dubbelt.

19. Item of eeniege luijden in onse stadt wohnachtig weeren, ende in onse stadt sturven, soo vrijde hem de stadt hujs en hof, kettel en pot en alle holle vaaten, kisten en kasten en alle sulke reetschap.

20. Item die naaste vrijen vrienden, die daar toe hooren, den hoort dat goet, dat die doode achterlaat, dat onse stadt vrijdt.

21. Item of eeniege borgers in noot waar sijns lijfs van een buijtenman, indien dat hij borgers riep, ende dan sijn borgers hem niet beschutten, dat is der stadt vijf pondt, of hij mag met sijnen eet daar af komen.

22. Item of twee buijtenmannen onder malkandern kijven in onser stadt, die breekt onser stadt vijf pondt, ende ist den eenen een borger, soo breekt den buijtenman thien pondt en den borger vijf pondt.

23. Item wie den ander liegen heet, die breekt der stadt twee pondt.

24. Item waar twee echteluijden in onser stadt sturven, welker eersten van den tweenen stervet, den vrijet die stadt eene taffeldeckt, eenen stoel met een kussen, eenen keetel, daar men een schulder speck in sieden mag, een pot, daar men een hoen in sieden (mag), een bedde, daar men toe Pinxteren en toe Passen inden huijse op plecht toe bedde te gaan, ende eene dweele op dat reeke, ende daar mag en tegen die levendiege dat beste bedde tegen neemen ende dan voort alle goet half ende half.

25. Item soo sijn die borgers in onser stadt eens geworden, bij raade der stadt van Deventer, Campen en Zwolle, wie wonsteeden *a)* in onser stadt wigbolde leggende heeft, dat vuersteeden van oudes geweest hebben of diemen vrijes maaket in onser stadt vrijhijt, daar sal men van doen en geven schat en schulde ende voorts alle stadts dienst, gelijk de steeden, soo daar betimmert sijn, ende wij dat niet e(n) doet, dat mag die stadt aande steeden holden, soo veer als die raaket.

26. Item ook sint voorwaarden, of hier van buijten eenmant inkwam en woude waater en weide meede genieten, die selveden sullen geven voor haar borgerschap vijftig g.gulden, jedog altijd tot discreetie van schepen en meente indertijt, voorts een roode strate tot sestiehn voet wijt en sestien voet breed met een leeren emmer met nog een vierdel telgen om toe te paten.

27. Item ook sint voorwaarden, of daar eenmand weere van onsen borgers of borgerressen, die haare huijsingen verhurden eenen vremden man, soo dan die man sijne borgerschap niet en betaalde, soo willen die schepenen dat holden aande huijsinge.

28. NB. Item ook sint voorwaarden, dat een jeder sal sijne torfkuijle wetteren ende ook eenen anderen sijnen weg niet te behinderen; ende niemand en sal torf verkoopen op der kuijlen, en wie *b)* daarenbooven doet, sal gebrooken hebben vijf pont; noch ook geen uijthijmschen op eenmans kuijlen torf laten graaven, bij thien stadtpontd.

a) In het HS. staat: wonstensteeden.

b) In het HS. staat hier het woord „wie” tweemaal.

29. Item ook sint voorwaarden, dat niemand sal meer schaape dan haar waartal is, wat schaape daar over sint, die sullen sij verbuert hebben; des is een vul waartall 50 jeder borger 25 holdende een jegelijk sijne harder.

30. Item ook sint voorwaarden gemaaket bij schepenen ende meente, dat niemand verkoop sal doen, dat hij weer verkoopen wil, of hij sal dat eerst presentereen an dat market; soo daar eenmand over bevonden wort, die sulks niet en deede, sal hier gebrooken hebben vijf pont, den aanbrenger twee pondt en der stadt drie pondt; soodan die verkooper die voogelen of hoenderen aant markt brenget, van jeder voogel ofte hoen, daar sal hij af toe winste hebben twee placken, van een borger, jedog wat nu ter tijt bij schepen en meente daarop sal werden geordieneert, ende sal hij seggen bij sijnnen eede, waar hem de voogelen of hoenderen staat, of bewijsen, bij verlos vijf pondt, het welke ook alsoo van vissen, aalle samt alle andere ingekoffte waaren naa advenant sal gehouden en achtervolget worden.

31. Item ook sint voorwaarden gemaaket, dat een jeder sijn slaagen dijk sal maaken, dat daar geen waater over en loopt van Maj heen tot St. Lambert, ende daar dat waater over loop, die sal verbuert hebben eenen halven dalder soo menniegen dag dat dat geschit, ende of daar eenmand den dijk doorstack, die sal verbuert hebben viertig pondt, ende alle de geene, die den dijk gebruiken willen, die sullen den geenen aanspreken, die den dijk gemaakt hebben en sullen daar anders niet overvaaren dan met haaren willen.

32. Item ook sint voorwaarden gemaakt, dat niemandt in den hagen sal hauwen of ruiden, of beesten of peerden in wijden, ende ook en sal daar niemand neij weegen door maaken, die sal hij selvest wedder op maaken, ende sal gebreuket hebben vijf pondt, den aanbrenger twee pondt ende der stadt 3 g .

33. Item alle de geene, die op de stadts grondt poeten, die sal daar niet af genieten of af houwen, bij verlos thien pondt.

34. Item die (in) onse stadt timmert, die sal ten minsten vier gebunt opsetten ende die stijlen elven of thien voet lank of hoeger.

35. Item wie sijn tuijnne niet dichte en waaret ende daar schaade door kwam, soo veere hem dat gebooden is, sal hij den schaaden betaalen.

36. Item niemandt en sal schupkuijlen graaven in onser stadt, bij verlos vijf pondt.

37. Item niemandt en sal tuijne inbrengen laten, of hij sal bewijsen dat het sijne is, bij verlies vier pondt.

38. Item niemandt en sal uijt den loe houwen dan tot noetweegen, bij verlies vijf pondt, den aanbrenger twee pondt.

39. Item een jeder sal sijnne straaten maaken, bij verlies vijf pondt, ende des Saaterdaages keeren, bij verlies een pondt.

40. Item wie vliegende ganse heeft, mag men broekevrij dood slaan, den sie schaade doen, ende holdense voor den schaaden; ende of daar klaagen af

qwam, sal die klaager verbeurt hebben vijf pondt, soo veer hem dat eerst verwittieget is.

41. Item waart saake dat twee van onse borgers malkanderen dood sloogen buijten onser stadts vrijhijt, die sal buijten onser stadts vrijhijt blijven vijf jaren lank heen tot der tijt hij dat bloet versoent heeft ende der stadt viertig pondt betaalt heeft, dan moegen die schepenen met raade der geswooren gemeente hem de vrijhijt weedergeven, ten waar dat die dootslaager bewijzen kon, dat hij sijn lijf verweeren moste, soo moogen hem die schepenen die jaaren verminderen.

42. Item niemandt sal vuir en den aeven buijten voor den sonnen of naa der sonnen *a)*, bij verlies drie stadtpondt ende den anbrenger een.

43. Item niemandt sal sijn waar opslaan, ende die geene, die hij opgeslaagen heeft, bij verlies der waar, dan alleen met consent der schepenen inder tijt.

44. Item die schepenen mette geswooren gemeente hebben ingeset, dat alle die geene, die schappen houden, die sullen se uijt den essche laten blijven van Ste Gertruijdesdag af hen soe lange dat alle kooen uijten essche is, ende wanneer sij dan daarinne drijven, soo sullen sij hoeden op haar ijgen landt ende niet op eens ander landt; wie de schaapen op sijn lande bekومت, die mag hij selvest schutten, ende die de schaapen toekومت, die sal gebrooken hebben vier stadtpundt, den aanbrenger een ende die schepenen drie.

45. Item ook soo en sal niemandt van onser borgen buijtenluijden mes verkoopen, bij vijf stadtpondt.

a) In het HS. staan hier de woorden „of naa der sonnen” tweemaal.

46. Item ook soo en sal niemandt van de buijtenlijden bier brouwen van haaren saade, datse daar bij tonnen uijtvoort, bij verlies thien stadtpontd.

47. Item of eennige vrouwenspersoonen binnen onser stadt inqwammen met der wonne, die sullen geven acht goltgulden ende eennen leeren emmer voor haar borgerschap; ende krijget eene maget ofte een vrouwe een borger of een borgerskindt, soo en sullen niet-mee-dalle geven.

48. Item soo een sal niemandt eenniges huijs van eener plaats ofte steede alhier binnen onser stadt Rijsen moogen afbreeken of vervallen laten, of hij sal binnen jaar daar een beeter weeder opsetten en daarvoor borge stellen.

49. Item wie op den anderen verbooden waapenen inde handt niempt in tooriegen gemoode, dat sijn stoven, kannen of steennen of eennigerhande waapen, daar men eenmande wat meede misdoen kan of mag, die breekt der stadt vijf pondt.

50. Item wanneer twee borgeren entwee spreken en tot kijven komen met messen of met ander wapenen, daar dan een schepenen of een borger vredeede boede, wie dat niet en hout, die breekt der stadt twintig pondt.

51. Item wie sijn accijs verswijgt, brekt der stadt thien fl elk rijs.

52. Item welker man sijnen jaarlijken thende verswijgt ende niet betaalt op behoorlijke tijt, sal vervallen naa thinsregte altijd te dubbeleeren.

53. Item waar eenmandt van onser borgeren, die bekurt worde met eeniege breuken, daar hij tegen seggen wolde, daar mag hij afgaan met sijn regter hand, ten sij saaken dat hij overtuijget wort met eenen schepen of met twee borgeren, soo sal hij gelden daar hij voor verwonnen wordt.

54. Item geene van onse borgeren sullen magt hebben eeniege uijtheimse persoonen, 't sijn mans ofte vrouwen, alhier binnen onser stadt Rijssen in haare behuijsinge metter woonninge in te nemen, ehe en bevooren sij haare borgerschap sullen hebben gewonnen, ten sij met expresse voorweeten, believet en consent van schepen en meente inder tijt, of sullen daaraan gebrooken hebben vijf stadtpondt, soo oft ende meenigmaal dat gebueren mogte.

55. Item een jegelijk sal sijnen mes naa stadts-regte uijtbouwen, te weten eens naa den mes toe volgen, mits dat die messing ook t' bevoorens behoorlijker maaten sal geschiet weesen; en de geene, soo daartegen doet, sal voorbrooken hebben thien stadtpondt.

56. Item niemandt sal sig verdriesten binnen onser stadt Rijssen voor of naar der sonnen een roer te lossen ofte schieten, of sal elk rijse daaraan verbuert en gebrooken hebben vijf stadtpondt.

57. Item niemandt van onse borgeren sal vrijstaan des daages als eenen plaggermaeier te holden ofte te gebruiken alleen, bij verbuerte van de plaggen en elker maal daaraan gebrooken hebben ses, segge ses, stadtpondt; sal ook niemandt vrijstaan op eeniege platsen ofte plecken plaggen te maeien den alleen op alsoo dane parken, als bij schepenen en meente inder

tijt gestelt sijn ofte compstiglijk gestelt sullen worden, bij de pona van thien stadtpontd, mits dat een jeder bij gelijker pona alle Saterdagenvende de plaggen van de plaase sullen geruijmt hebben.

58. Item niemandt sal eeniege beesten ofte peerden, inden es drijven, hoeden of wijden; sonder alleen met een seel ofte touwe de beesten op haar eigen landt te leiden ofte laten gaan, dan niet op eens andere landt, of eenmandt te beschadigen, bij verbuerte van vijf stadtpontd booven reperasie vande gedaane schaade.

59. Item niemandt sal in onse Rijssener veenne meer kuijlen onderslaan als hij tot sijn eigen nootdruft en behoef sal van doen hebben, ofte het sal eenen ander burger, soo geen nootdruft van kuijlen heft, vrijstaan daarop te moogen graaven, alles nogtans bij ordre ende rechtschijt van meente inder tijt.

60. Item alle de geene, soo van onse stad Rijssen tot eeniege stadtbambten, het sij dan tot proviesooren, vuierheeren ende deergelijken mogten woorden gekooren, deselve geen magt hebben sich soodaaniege ambten te ontslaan ofte wijgering daar in te stellen, bij verbuerte van der stadts hoogste kuer.

OVERIJSSSELSCHE
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

OVERIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. DERTIENDE STUK.

STADREGT VAN ALMELO.

Z W O L L E
D E E R V E N J . J . T I J L
1900.

Eene oorkonde uit de 14^e eeuw, waarbij schepenen eener plaats eene te hunnen overstaan »in eynen ghehegheden heymale« gedane verklaring bekend maken, zou aan eene stad doen denken, indien niet door MR. J. W. RACER was betoogd ¹⁾, dat het uit den stadbrief van Zwolle van 1230 duidelijk blijkt, dat Zwolle, voordat het van eene villa (dorp of vlek) een oppidum (stad) werd, reeds schepenen had. Toch meen ik, dat de oorkonde van St. Ambrosiusdag 1394 van schepenen te Almelo aan deze bedenking van Racer ontgaat, want schepenen verklaren, zooals hierachter blijkt, het »stades segel« aan hun brief gehangen te hebben.

Ik neem dus aan dat Almelo, aan wier »burgers« in 1389 een »stemmelic dach« gelegd werd ²⁾, in 1394 eene stad was met op stadrecht, aan den Heer van Almelo ontleend, steunende rechtsbedeeling.

Van een stadbrief uit dien tijd is geen spoor te vinden en vrij algemeen houdt men het er voor, dat Almelo, nog een dorp in 1346, toen bisschop Jan van Arkel aan den Heer van Almelo vergunde er twee jaarmarkten te houden ³⁾, eerst in 1420 een stad geworden is en stadrecht gekregen heeft.

De in 1749 verschenen »Deductie van de rechten

¹⁾ Almelosche Oudheden. 19.

²⁾ Tijdr. Reg. Prov. Arch. F. 173.

³⁾ Alm. Oudh. 383.

en gerechtigheden der heerlijkheid Almelo« leert ¹⁾, dat Almelo in het jaar 1420 door Egbert, Heer van Almelo »*proprio motu et jure* en sonder eenig toedoen van ymant anders, tot een stad gemaakt ende met stadts rechten en regeering voorzien is.«

Ten bewijze hiervoor wordt er een beroep gedaan op den brief van schepenen en borghers der stad van Almelo van 1420, onder de Bijlagen der »Deductie« opgenomen en in het register dier bijlagen vermeld als: »Constitutiebrief van eenige Privilegiën door »Egbert Heere van Almelo op de gemeene Schepenen »en burgeren van Almelo geconfereert, in dato 1420 »onser L. Vrouwen-avond, geheeten *Visitatio*«.

Op een door den Heer van Almelo aan den Erfstadhouder ingediend verzoekschrift, mitsgaders op de in druk verschenen Deductie vroegen Ridderschap en Steden van Overijssel de voorlichting van twee rechtsgepromoveerden. Deze consulenten, Mrs. S. E. TEN BRINK en G. JORDENS, wier *Consideratiën* in 1751 gedrukt zijn, kenden alleen den achter de Deductie gedrukten brief en hielden dezen met den naam van constitutiebrief bestempelden brief eerder voor een constitutiebrief van privilegiën, door de schepenen en burgers van Almelo aan den Heer van Almelo, dan voor het omgekeerde en kwamen tot de gevolgtrekking, dat het document, hoe fraai ook in het register der stukken opgeschikt, een verdrag was, zooals de Deductie het ook noemde. »Om niet te zeggen, »dat de benamingen van Schepenen en Borgeren, »eigen aan eene Stads-regeeringe en Maatschappie, »welke in het hoofd en het slot van dit document

¹⁾ Deductie. 6.

»voorkomen, genoegzaam schijnen aan te wijzen, dat
 »Almelo ten tijde van het oprichten van dit geschrift
 »al eene stad geweest zij: is in deezen zonderling
 »opmerkelijk, dat in dit geheel Document niet één
 »eenig woord van het verheffen van Almelo van een
 »Dorp tot eene Stad, ofte van het aanstellen eener
 »Stads-Regeering over Almelo gevonden worde« ¹⁾:
 aldus spreken de consulenten.

Hiertegen liet de Heer van Almelo door Mr. J. SCHRASSERT, den steller der Deductie, zijnerzijds Contraconsideratiën uitgeven, mede in 1751 gedrukt, waarin omtrent den achter de Deductie gedrukten brief o. a. gezegd wordt ²⁾: »dat dit Document is gecoucheert en by Schepenen en Borgeren van Almelo als een renversaal afgegeeven, wanneer die verheffinge reets by den Heere seventhien dagen te voren, op St. Vitus-dag geschiet ware; als de consulenten tot hare volkomen gerustheit kunnen sien uyt die constitutie-brief selven, alwaar Egbert Her van Almelo, als Spreeker, Geever, Maaker en Segelaar, met gebeden Deedingsluyden voorkomt«, van welken brief een afschrift, door den Secretaris G. H. HEIN geteekend, als bijlage gegeven werd.

»Of nu schoon daar by met geen uytdrukkelyke woorden te leesen staat, dat Egbert Almelo tot een Stadt heeft gemaakt, zoo blykt het nogtans uyt den gantschen inhoude van dit Instrument, dat daar by niet anders werd gevonden, als het geene aan een Stadt en Stadts bestier eygen is«, zegt de steller der Contraconsideratiën.

Toen nu in 1785 door RACER in de Almelosche

¹⁾ Consideratiën, 82. 85. 86.

²⁾ Contraconsideratiën, 35.

Oudheden het gevoelen, dat Almelo in 1420 eene stad geworden was en stadrecht gekregen had, op nieuw werd uitgesproken, ondervond hij onmiddellijk tegenspraak van de zijde van Mrs. G. J. DUMBAR en A. G. BESIER, die in hunne Almelosche brieven er op wezen, dat in een achter voormelde Deductie geplaatsten brief van 1407 met de zegels van den Heer van Almelo bekrachtigd, een stuk land omschreven wordt te liggen »bij Almelo tusschen den »essche ende der stadt hagen«.

Al is er geen stadrecht van ouderen datum bekend, toch sluit ik mij bij het gevoelen der laatstgenoemden aan, dat Almelo vóór 1420 eene stad was, waarin ik bevestigd word door de hun onbekende oorkonden van 1394 ¹⁾, 1404 en 1405, waarbij burgerrechtelijke handelingen, kwijting voor bruidschat, medegift, vaderlijk en moederlijk goed en schenking van een gaarden met opdracht aan een raadman der kerk met teruggaaf in vruchtgebruik geconstateerd worden door schepenen. Deze gebruiken een stadszegel; van de oorkonde van 1404 is dit afgevallen; aan de beide andere bevindt het zich nog, het meest gaaf aan die van 1405.

De brief, waarbij EGBERT VAN HEKER, heer te Almelo, aan de schepenen en gemeene burgers van Almelo beloften doet omtrent der stad recht, vrijheid en willekeur, in tegenwoordigheid van eenige van beide zijden gekozen en uitgenoodigde »dedingslieden«, wijst ook niet op het schenken van stadrecht uit eigen beweging

¹⁾ In het regest dezer oorkonde (Tijdr. Reg. Prov. Arch. II. 7) wordt door Mr. J. v. Doorninck het jaartal 1393/4 aangegeven en in plaats van „ofte Borgarde” gelezen „ofte voorgarde”, een geheel onbekend woord.

(proprio motu). De bepalingen omtrent de plaats der vrije visscherij, evenals ten tijde van zijn vader Evert van der Eze, en het houden van schutten daarover doen integendeel er aan denken, dat reeds vroeger bepaalde rechten door de schepenen uitgeoefend werden.

Dat er schepenen geweest zijn, dat er een stadszegel bestond vóór 1420, staat vast; maar hoe Almelo aan schepenen, aan dit zegel — ruiten evenals in dat van de Heeren van Almelo — kwam, wie de schepenen benoemde, blijkt uit niets.

En daarom ben ik niet afkeerig van de meening, dat Evert van Heker van der Ese door zijn huwelijk met Beatrix van Almelo »junchere toe Almelo« geworden, met haar alles heeft aangewend om met hare onderzaten op een aangenamen voet te zijn.

De concessiebrief, in 1364 door hen aan de bureu op het Veen »omme sonderlinge lieve« gegeven, wetigt het vermoeden, dat ook hun dorp Almelo van hun genegenheid genoot en dat dit door hen tot stad gemaakt is, bestuurd door schepenen, door hen en de burgerij te benoemen. Dat de Heer van Almelo de helft der schepenen benoemde, blijkt uit den brief van 1462. ¹⁾

Uit het verband van den brief van Egbert van Heker met den tegenbrief der schepenen, het wederkleed van den anderen, volgt, dat er in 1420 tusschen den Heer van Almelo en het bestuur en de burgerij der stad een dading tot regeling van wederzijdsche, in botsing geraakte, rechten getroffen is en zulks met tusschenspraak van dedingslieden, zoodat de beide

¹⁾ Dumbar. Analecta II. 441.

brieven in onderling verband en samenhang het verdrag over toenmalige geschilpunten vormen.

De origineele oorkonden zijn niet te vinden. In het »Rapport over eene wetenschappelijke reize naar 't Archief van 't huis Almelo«, bij missive van 11 December 1850 aan de Gedeputeerde Staten van Overijssel door den Provincialen Archivaris Mr. J. van DOORNINCK ingediend, berichtte deze o. a. »Bijlage A »der Deductie van Almelo van 1749, zijnde een ren»versaal, door de schepenen en burgers van Almelo »op 1 Juli 1420 afgegeven aan Egbert, Heer tot »Almelo, wegens de door hem eene halve maand te »voren aan hen verleende statuten, is door den onder»geteekende niet teruggevonden, doch kunnen sommige »fouten in dezelve verbeterd worden uit die Statuten, »te vinden bij Racer, Overijsselsche Gedenkstukken V, »317 tot 321. Over 't geheel zijn deze naauwkeuriger »afgedrukt dan die Bijlage, maar op sommige punten »kan die Bijlage weder tot zuivering van het door »Racer medegedeelde dienen. Het origineel echter »van dit laatste is evenmin door den ondergeteekende »teruggevonden.«

De bij Racer als voormeld voorkomende Statuten zijn gedrukt naar de eerste bijlage der »Contraconsideratiën«, waar ze heeten gegeven te zijn »op Sinte Vitus dach eyns hilgen mertelers«, dus 15 Juni of een halve maand te voren, zooals Mr. van Doorninck in zijn rapport opteekende.

Sedert diens bezoek is het archief van het Huis Almelo bewerkt en een register er op gemaakt door P. NIJHOFF, wiens »berigt« door mij elders behandeld is. ¹⁾

¹⁾ O. R. en G. Verslagen en Meded. XXI. 1.

Deze heeft van voormelde brieven van 1420 afschriften doen maken, waarop door hem aangeteekend is, dat ze »naar een authentiek afschrift op 's Rijks archief te 's Hage« genomen zijn en in het Archief nedergelegd. Ze zijn er gekomen na 1850 en geven hier en daar verschillende lezingen, die den gedrukten tekst kunnen verbeteren en daarom van belang zijn.

Terwijl ik den constitutiebrief, zooals deze in de Contraconsideratiën voorkomt, als bron A aanmerk, noem ik het afschrift er van bron B, waaromtrent ik opmerk, dat het een zoogenaamde copie volante is, waarop staat: »Accordiert met die copie bij de »Borgem^r. in der tijdt an den huise Almeloe in Julio »seestien hondert seven en dertich vertoent, me teste »Schotto· Averstegē, civitatis Almeloe secretario. Pro »vera copia. Alex. Maguel. secret.«

Of men in 1637 uit vrees van het origineel kwijt te raken, alleen eene copie vertoonde, blijkt niet; het origineel werd nog in 1785 als een kostelijk juweel ter secretarie bewaard ¹⁾. Bron B is dus een vierdehands copie, die in vele opzichten bron A verbetert, maar waarin de brief, als voormeld, op een anderen dag heet gegeven te zijn, dan bron A vermeldt; deze heet genomen te zijn naar het origineel, waaraan nog drie zegels hingen en is, na voorafgaande collatie, geteekend door den secretaris G. H. Hein, die volgens de Almelosche Oudheden van 1723—58 deze betrekking bekleedde.

Als bron C merk ik den renversaalbrief aan, zooals de Deductie dien geeft naar een door den richter NILANT (omstreeks 1740) geteekend afschrift, dat eene

¹⁾ Racer, Alm. Oudh. 18.

»vera et collata copia« van den origineelen, met drie in was gedrukte zegels voorzienen, brief is.

Het afschrift van den renversaalbrief, genomen naar de door ALEX. MAGUEL, naar wiens copie ook B genomen is, gegeven vera copia, waarin van de drie zegels van groen was aan francijnen staarten melding gemaakt wordt, noem ik bron D.

Aan beide afschriften van den richter Nilant en den secretaris Maguel, ofschoon in spelwijze hier en daar afwijkend, schijnt werkelijk het origineel tot grondslag gelegen te hebben: D lost enkele slechte lezingen of drukfouten in C op, maar C verdient in het algemeen de voorkeur.

De aantekeningen van Nijhoff aan den voet van B en D deden mij uitzien naar meer licht uit het Rijksarchief: maar naar de authentieke copie der stadrechten van Almelo is daar te vergeefs gezocht, zooals de Heer Rijksarchivaris mij berichtte, die vermoedde, dat een zijner ambtsvoorgangers het stuk, indien het er al geweest mocht zijn, zal hebben overgedragen, b.v. aan het archief in Overijssel. Nadat ook daar vruchteloos gezocht was, wendde ik mij andermaal tot het Rijksarchief, waar een herhaald nauwgezet onderzoek niets opleverde en men mijne aandacht op de mogelijkheid vestigde, dat in het Koninklijk Huisarchief afschriften konden aanwezig zijn, daar de Erfstadhouder in de aangelegenheid van de rechten van den Heer van Almelo gemoeid was geweest.

Volgens schrijven van den Directeur van dit Archief zijn de door mij bedoelde stukken ook daar niet voorhanden.

Behalve de voormelde bronnen stond mij ten dienste

een hieronder nader te omschrijven stadboek, waarvan de aanvangbladzijden een keurig geschreven keur behelzen, die in hoofdzaak met den inhoud der brieven van 1420 overeenkomt. Deze keur is met roode opschriften en roode aanvangletters op perkament geschreven en dus in rubrieken verdeeld, welke indeeling door mij in den afdruk door romeinsche cijfers is aangeduid en voor het gemak der vergelijking en verwijzing op de bronnen A en C toegepast.

De overeenstemming dezer keur eindigt met § 23, die iets afwijkt en uitgebreider is; de §§ 24 tot 29 van A en C komen er niet in voor, daarentegen wel twee andere bepalingen, waarvan de laatste een geschilpunt van burgerlijk recht betreft, dat zich waarschijnlijk na 1420 had voorgedaan.

Door aantekeningen van anderen aard daarvan gescheiden, komen op een volgende bladzijde een tiental bepalingen voor, ook met roode aanvangletters, doch in kleiner schrift, onder het opschrift: »Hier volgt ander wilkoer der stadt Almelo«, hierachter onder den titel Stadboek als II afgedrukt. De bepalingen sub 2 en 3 hebben eenige overeenkomst met enkele der »Wilkeuren« (blz. 43).

Met latere hand komt dan eene bepaling voor omtrent hooger beroep (III), die overeenstemt met eene doorgehaalde plaats in de Wilkeuren (blz. 44) en een paar bladzijden verder een tweetal aantekeningen omtrent hetgeen op Petri 1646 en 1647 door de gemeente der stad besloten is (IV).

Het was waarschijnlijk dit plebisciet van 1646, dat het geschil deed rijzen tusschen den Heer van Almelo en de stad, bijgelegd bij convenant ¹⁾ van 15 Maart

¹⁾ Racer, Alm. Oudheden. 430.

1649, waarbij partijen verklaarden zich van beide zijden te willen reguleren »naer inholt van den besegelden brief, by Heere Egbert, Heere thot Almelo, Anno 1420 op onser L. Vrouwen avont afgegeeven«; zijnde de dagteekening volgens bron B en niet volgens A.

De in dit stadboek opgenomen keur gaf mij aanleiding om den tekst van A, waar deze geheel op zich zelf staat, in § 19 te wijzigen en dien naar B te nemen. Ook in § 25 gaf ik aan B, als overeenstemmend met C en D, de voorkeur, gelijk ik ook deed in het slot met den naam van Henrik van Redese: ik houd dit voor de juiste lezing en Peese voor een druk- of schrijffout van Reese. Reese = Reedze, Redese is de naam, waaronder eene buurtschap onder Heemse voorkomt: het geslacht van Reedze wordt in het Tijdrekenkundig Register op het Oud-Provinciaal Archief bij herhaling genoemd.

De moeilijkste plaats, zoowel in A als C, is § 27. A luidt hier: »Ende van den schutten toewesende, hem de scepenen jarlyx geven«, of met verplaatsing van het leesteeken: »Ende van den schutten toewesen, de hem« enz. C spreekt van »loucken«. Beide lezingen zijn onverstaanbaar en worden door B en D, die coevelen en covelen hebben, opgehelderd en vervangen.

De stad kleepte dus hare dienders met kovels, waarvan de Heer van Almelo de helft zou geven of betalen, gelijk men ook te Deventer de stadsknechten kleepte, waar de kovels der jonge schutten met strepen van groene stof werden afgezet. ¹⁾

¹⁾ Cameraarsrek. V. 383.

Wanneer de schutten hun jaarlijkschen feestdag van vogel schieten hadden, zou de Heer van Almelo hun voor hun maaltijd twee zwanen of twee schapen vereeren, zooals ook te Deventer de schutten in 1377 »do sie horen papegoy gheschoten« hadden, van de stad een geldelijke bijdrage »tot volleste tot hoorre maeltyt ontvingen. 1)

Aan het slot der brieven wordt de uitdrukking »op geenerlei wijs« in iedere bron afwijkend vermeld: A en B zijn duidelijk. C is het slechtst: ik veranderde de lezing uit de voorafgaande oorkonde III in: *ne gheenreleye wijs*.

Voor de volledigheid zijn voorts herdrukt de wilkeuren, door Racer reeds tweemaal uitgegeven, zonder andere wijziging er in aan te brengen, dan dat *u* in *v* en *w* in *uu* veranderd is: ik kon ze met geen enkele bron vergelijken en waagde mij dus niet aan veranderingen. In de Overijsselsche Gedenkstukken, deel V, komen ze met aantekeningen voor; daaruit zijn ze in de Almelosche Oudheden herdrukt; slechts op eene der aantekeningen meen ik hier te moeten wijzen.

In de twee eerste inzaten is sprake van *bontsche* maat voor bier met verwijzing naar een keur van Oldenzaal, waarin *Bonsche* maat genoemd wordt: — verklaring van het woord ontbreekt echter.

Volgens Racer 2) was in de oude wilkeuren van Oldenzaal vastgesteld: »Weert saecke dat jenich be-
»funden worde, die ander maethe hadde, dan Bonsche
»maethe en recht gewichte, die sall daer umb gelden
»stadts hogeste koer, so vaecken als datt geschuet.«

1) Cameraarsrek. V. 85.

2) Ov. Ged. I. 150.

Naar de beteekenis van dit woord: bontsch of bonsch, dat mij nooit eerder is voorgekomen, heb ik gezocht, maar kan ze nog niet vaststellen.

Prof. VERDAM heeft in een handschrift uit het begin der 15^e eeuw in de Provinciale Bibliotheek te Leeuwarden aangetroffen: »elke dronck hilt wel een bonsche quaerte«, maar blijft naar de beteekenis gissen, hij helt er toe over om aan afleiding van een plaatsnaam: Bononia (Boulogne, Bonen, mndl. Buenen) te denken, van waar o. a. mee of honigdrank aangevoerd werd.

De heer Mr. SILLEM, wien de uitdrukking onbekend is, opperde de conjectuur dat bontsch = verbonds maat kon zijn, een tusschen de groote steden van Overijssel bij verdrag aangenomen, door de kleinere steden overgenomen, maat.

Verband zoekende tusschen dit »bontsch« en »bonne«, bunne, een kraam op de markt ¹⁾, dacht ik aan marktmaat, mensura forensis ²⁾, in een charter van 1336 voorkomende.

Ook Mr. S. MULLER kende de benaming niet en maakte uit het verband op, dat er aan rechte, goede maat, ruim gemeten, moest gedacht worden.

Ten slotte vestigde de heer VAN SLEE mijne aandacht op het andere »bonne«, bonde ¹⁾: de stop van een vat; de kan bier behoorde dan boordevol te zijn, gelijk een vat tot aan de stop gevuld moet zijn. Aan deze eenvoudige en natuurlijke verklaring, waarbij ook de *t* tot haar recht komt, meen ik de voorkeur te moeten geven.

Het stadboek, onder de bronnen genoemd, is het eenige, dat uit het oud-archief van Almelo bewaard

¹⁾ Verdam, Middenned. Wb. I. 1360.

²⁾ O. R. en G. Versl. en Med. IX. 55.

is gebleven. Racer haalt het als stadsboek ¹⁾ aan en noemt het een geschreven pergamenten boek. Het bestaat uit dertien katern pergament in kwarto schrijfformaat, elk van zestien bladzijden, meerendeels beschreven, bevat voor het grootste gedeelte aantekeningen van vrijwillige rechtspleging en berust krachtens besluit van den raad van Stad Almelo van 6 Mei 1895 in het Rijksarchief in Overijssel.

Het komt mij voor omstreeks 1540 aangelegd te zijn; de eerste vermelding van personen, die de burgerschap wonnen, is van 1544 en opent het derde katern, waarin ook eene acte van Vrijdag na Paschen 1544 voorkomt; maar daaraan gaan velerlei aantekeningen vooraf van latere jaren; terwijl het dertiende katern met eene acte van 1541 aanvangt en er eene van 1539 inhoudt.

Het eerste blad van het eerste katern is als schutblad te beschouwen: daarop vindt men aan de voorzijde allerlei spreuken, als: *Ex malis moribus bonae leges natae sunt, Audiatur altera pars, Aequum judica, Erudimini qui judicatis terram, Fiat justitia ut conservetur concordia, Summum jus summa injuria.*

Daaronder staan eenige geschiedkundige aantekeningen, ten deele ook op de binnenzijde van den omslag herhaald, die, voor zoover leesbaar, luiden:

Upten 10 Junij A^o 87 worden in Almelo van Goesen uth Loechum verbrannt 32 vuhrsteden mit ment desselben Ritmr. Gert van Balen, fendrich Arent Baecke.

Anno 90 den 17 Decembris hefft der graeff van Overstein hirselsbst met ein entfall van Ruterer und knechten syne nachtruste genomen.

¹⁾ Alm. Oudh. 218.

Upten 7 Maji im 89 jaere wort Almeloe alnoch van den Goeszen van Loechem geplundertt verware.

Upten 24 Novemb. A^o 90 ein infall van den goesen hirselbst umb het huis Almeloe mit namen Capitein Leswein mit Reutereren und knechten. Edoch ist vergeffs geschiett.

Aan de binnenzijde van dit schutblad staan bijzonderheden opgeteekend omtrent droge zomers in 1590 en 91, gebrek aan visch, het buitenloopen der koeien tot Martini en omtrent een harden vorst in Februari 1592 en grooten watertoever daarna met overvloed van visch en een nat zomer en daaronder:

Nota

Item eine grote	18	placke
Ein vleemsche	16	plack
Ein bramesche	v	plack
Ein tornessche	4	gosseler 3 plack
Ein gosseler	8	plack
Sesz guede penninghen	ij	st.
Ein halff Deventer butgen	ij	plack
Ein krumbstert	9	plack

Na deze twee bladzijden volgt in hetzelfde katern de keur, hierachter afgedrukt blz. 22—27, zijnde acht bladzijden fraai en groot schrift en een drietal regels op de elfde bladzijde, waarop, onmiddellijk aan de keur aansluitende, met dezelfde hand, met roode initialen, doch in kleinere letter, eenige aantekeningen volgen omtrent inkomsten der stad.

De eerste houdt in, dat de stad aan Henrick Pijggen verkocht heeft »dat berchvrede mit der stede«, die zal »blyven vier voeten van der straten ende maken »die strate soe veer als hy den gront gecoft heft

»ende van der bruggen ende voer van der straten »drie voeten.« De kooper moest daarvoor jaarlijks acht dagen voor »sunte Peter ad Cathedram« betalen »als rechten heren pacht vijftheyn currente krumsterte«; waarbij met latere hand staat: »ein krumstert gevaluert in alles 9 stv.«

De volgende aantekeningen betreffen een vijftal tijnsen, als rechte heerenpacht jaarlijks uit huizen en gaardens gaande op »Sunte Thomas dach«; met latere hand is ter zijde aangeteekend, hoe ze later betaald werden, als: twelf krumsterte met vii stuiver, iij plack, eynen olden vlemeschen met 16 plack, vyer krumsterte met ij witten en een halve aern. (Arnoldus) gulden met 7 gosseler; deze opgaaf wordt gesloten met: »Item wie desse voersz. guede ende woeninghe »besittet eyn deell eder al die sal betalen desse voirsz. »renthe ende pacht gelijk rechte verschene unverjaerde heren pacht sunder argelijst.«

Onmiddellijk hierop volgt, evenals of het een geheel is, met opschrift in roode letters, de »ander wilkoer«, afgedrukt blz. 28 en 29, waarop, maar met geheel andere hand, volgt de op blz. 30, sub III, afgedrukte keur omtrent hooger beroep.

Hieronder staat een aantekening van 14 Februari 1588 omtrent een verkoop van een erf, voorbehoudens den schepenen jaarlijks een uitgang van een Deventer witte op Mitwintersavent en »den nahren koop darahn« voor een zekeren penninck.

Op de 15^e bladzijde van het eerste katern vindt men opgeteekend dat juncker Henrick van Rede, die de nalatenschap van een hem horigen man wilde beuren, daarover een proces gevoerd heeft, waarbij hem alle tilbare goederen werden toegewezen, maar

verstaan dat hij de erffnisse und behuisingh moet laten vallen aen het naaste bloed. Op het door hem ingesteld hooger beroep, is hem dit »oick en tegen gelopen«, zooals het prothocoll, beginnende in 1588, op 18 November 1596 aanwijst.

Daaronder staat het volgende: »Van den axcijsz »in deszer statt fallende ant huisz Almelo sall men »finden voer in den prothocoll beginnende in anno 88« en dan een aantekening omtrent een langen, geweldigen vorst in den nawinter van 1607, waarop volgt:

Up guidenstagh in Paeszchen des jaers 1607 hefft Gerhart van Warmeloe Droste van Sallant undt sein Excel. van Naszouw leuttenant und Unico Ripperdae Droste van Haxberge, Diepenem und Lage, enz. hebben mett einer groten gewalt van Ruitern und knechten dat huisz Almelo belegert hart belegert umbtrent toe twen uhren den namittagh und met klein und grof geschutt vast beschotten, warup wenich Konningschen gelegen, de sich dannoch manlich holden, dan desz folgenden donnerstage hebben see stateszchen tegen den avendt darvan wedder moeten aftrecken, ein jeder nae synen garnizoen, dat geheele Krieges voetvolcke ist tsamen in den statt gelegen und die Ruiterie by de buren upten Vriesen vehen und darum her.

Hieronder is opgeteekend, zonder dagteekening, een accoord tusschen Berent Cremer en schepenen om »den weeg oft uthganck sines huses tho gebruiken, sthaende up der doele«, zulks tot wederopzeggen.

Hiermede eindigt het eerste katern, dat, evenals het tweede, de duidelijke sporen draagt van vroeger in een anderen omslag ingenaaid te zijn geweest.

Van het tweede heeft de eerste bladzijde eene acte

van 16 Februari 1613, waarbij Burgemeesters met de gemeene burgers een huis met grond op den Doelen verkoopen en is de tweede onbeschreven; de derde bevat eene onvoltooide, doorgehaalde koopacte door Burgemeesters, schepen en raad, de vierde twee koopacten door dezelfden van 23 Maart 1637, de vijfde de twee plebiscieten voormeld van Petri 1646 en 1647. Op deze volgt de copia, met zeer bleeken inkt geschreven, van de door Racer ¹⁾ afgedrukte overeenkomst van 21 November 1634 tusschen de ingezetenen der heerlijkheid Almelo en den Heer van Almelo, Johan van Rechteren. De zevende bladzijde houdt de vergunning van den Heer van Almelo en Burgemeesters der stad van 3 Maart 1651 aan Claes Willmesz om een »hoyckeschen grundes« van de gemeente voor zijn huis in eigendom te houden; de volgende zeven bladzijden zijn onbeschreven; op de vijftiende staat niets anders dan: 1682 In Martio is door last van Burgemeesteren Jan Swam, Ad. de Reiger, Henr. Schuitemaker en Steven Luckas den Stadtshagen, wederom met eicken telgen gepoot.

De zestiende bladzijde bevat eene aantekening, dat in 1614 inleiding op »erfenisse« geschied is en de uitleiding door schepenen 2 maand uitgesteld is, naar luid van het prothocol, dat in 1620 ettelijke aanslagen ingeworpen en verkocht zijn, dat in 1621 de gorden van Gert Volckerinck, die in het vorig jaar ingeworpen en weder aangemaakt was, op nieuw is ingeworpen en de volgende handeling van 1622:

»Anno 1622 up St. Petri ad Cathedram isz die gemeente der stadt Almelo van die Heren Borge-

¹⁾ Alm. Oudh. 218.

mesteren bijeen verbaedet umme aver Sisse Berents, borger alhir ende soldaat van captein Jan van der Marcen, welck gisteren den 21 February olden stils in apprehensie genomen isz worden, to bewaken eene nacht, hetwelcke by die vorgl. gemiente is offgeslagen, seggende, dat Sisse vorgl. van konninckliche majesteit dienst ende soldaat daraver sie nicht wilden waken noch waeren, besorgende in swaerder last daraver tho komen, die hem hadde laete setten, mochte hem ook bewaeren«.

Tengevolge hiervan werd Sisse Berensz den Heer van Almelo in bewaring gegeven en den Richter »averantwoort«.

Van het derde katern begint de eerste bladzijde met de namen van hen, die »oer borgerscop ghewonnen« hebben in 1544 en volgende jaren; de zevende met hen, die »sitten in borger ghemoede«, de vijftiende met eene acte van »liefflyck verdrach ende machghesceyt« van 1544 voor schepenen der stad.

Daar tusschen komen allerlei aantekeningen voor van betaalde boeten wegens diefstal, echtbreuk enz., achtereenvolgens van 1635, '41, '38, '40, '41, '48, '61, '65, '82 en '83, en op de veertiende bladzijde eene acte van 25 December 1604, waarin verwezen wordt naar de daar tegenover staande acte van Vrijdag na Paschen 1544.

Op deze acte van 1544 volgen tot 1590 allerlei acten van volontaire jurisdictie, om de namen van personen en ligging van huizen belangrijk, waaruit blijkt dat, terwijl op 22 April 1566 nog een overdracht voor gemeene schepenen plaats had, deze op 5 Juni van dit jaar voor Burgemeesters, Schepenen en Raad, in schependom zittende, plaats vond. De

volgorde in tijd wordt aan het eind van het 12de katern afgebroken, daar na eene acte van 1590 er eene van 1577 en dan eene van 1589 volgt; het 13de katern vangt, als gezegd, met eene acte van 1541 aan, gevolgd door acten van 1542, '43, '57, '59, '72, '83, '90, '91, '90, '91, '39, '52, '91, waaromtrent ik alleen opmerk dat in die van 1557 »burgemeesters, schepen ende raet« voorkomen.

Wanneer de stad burgemeesters gekregen heeft, is mij niet gebleken; — hoe deze benoemd werden, is in de Almeloſche Oudheden te zien.

In het verslag omtrent eene uitgave der stad-, dijk- en markeregten door het bestuur der Vereeniging op 7 Juli 1866 uitgebracht, worden onder het te bewerken materieel bij den stadbrief van Almelo, enz. ook genoemd de uitspraken omtrent gerezen conflicten van 1462 en 1508, door Dumbar ¹⁾ uitgegeven; ik meen het bovenaangehaalde covenant van 1649, het accoord van 1657 en de uitspraak van 1660, door Racer ²⁾ uitgegeven, daaraan te moeten toevoegen.

Hiermede acht ik de mij voorgestelde taak volbracht, al is het niet tot eigen tevredenheid, omdat het mij niet gelukt is de origineele brieven van 1420 of authentieke copiën te verkrijgen, of licht te verspreiden omtrent de wording der stad en haar recht vóór dien tijd.

Mr. R. E. HATTINK.

¹⁾ Analecta II. 439. 442.

²⁾ Alm. Oudh. 430. 353. 269.

I N H O U D.

Oorkonde van schepenen tot Almelo 1394	bl.	1
» » » » » 1404	»	2
» » » » » 1405	»	3
Stadbrieff 1420	»	5
<i>a.</i> Brieff van den Heer van Almelo	bl.	6—20
<i>b.</i> Tegenbrieff van schepenen en burgers der stad	»	7—21
Stadboek :		
I. Recht ende wilkoer der stad van Almelo	»	22
II. Ander wilkoer der stad Almelo	»	28
III. Bepaling omtrent hooger beroep	»	30
IV. Plebisciet van 1646 en 1647	»	30
Wilkeuren der Stad Almelo (naar Racer).	»	31

I.

1394 April 4.

Wy Gherd Abecede ¹⁾, Conraed Wijssinckinck, geheyten Conraed Bry, Johan van Hegehuzen unde Johan Hüsiken in der tijt schepenen tot Almelo, doen kundich allen luden unde betughen openbaer med dessen oppenen brieve, dat vor ons sint gekomen, daer wy zeten tho gerichte in eynen ghehegheden heymale, alze wy med rechte solden Borgard Koke, Hinric sin sone unde Gebbe, Hinrix wijf vorscreven, unde schulden daer vor ons quit med handen unde med munden, alze se med rechte solden, Arende den Beggher, Aleyde sin echte wijf unde er erfghenamen van al alsodannen bruetschatte unde losce alze se Hinricke vorscreven gelovet hadden med Gebben vorscreven sinen wyve ofte Borgarde vorscreven tot behoef Hinrix unde sins wyves vorscreven van allen gelde, cleynode unde medegave und gelde heymelicke ofte openbaer unde bekanden voert vor ons, dat um de bruetschat unde medeghave, wo dat de ghelovet were heymelicke unde openbaer, tot guder tijt wijtlicke unde wal betalet were unde daer num-

¹⁾ Deze naam komt als Abcede voor in eene oorkonde in het archief van het huis Almelo, opgenomen in *Oorkondenboek van Groningen en Drente* II. 187, waar hij echter Gheerd Aboede genoemd wordt.

meer ansprake mere an tho hebbene. Alle archelijst uytghesproken. In eyn tuech der waerheyt, wente dijt vor ons schepennen vorscreven gescheen is, daer wy zeten tho gherichte alze vorscreven is unde ons orkenschap up untfenghen, so hebbe wy onsen stades segel an dessen brief gehanghen. Gegheven in den jaer ons heren dusent drehundert vier unde neghentich op zunte Ambrosius dach eyns helghen bisscops.

Naar het oorspronkelijke uit het archief van het klooster Albergen, berustende in het Rijksarchief in Overijssel. Zegel iets geschonden.

II.

1404 April 4.

Wy Coenraed Wissikijnck gheheeten Bry unde Johan van Heghehusen, schepenen in der tijt tot Almelo bekennen unde betughen in dessen apenen breve, dat vor uns is ghecomen Trude de Lindester unde ghaf daer puerlike umme Godes willen der luchtinghe unde der tijmmeringhe der kerken van Almelo, wo se mijt rechte zolde, oren ghaerden, gheleghen tusschen Kemenaden ghaerden unde Tijmpen ghaerden, unde verteech des unde droech one up in hant Borhardes Koken, do in der tijt raetman der kerken van Almelo, to behoeff der luchtinghe unde tijmmerijnghe vorsz. also dat see unde ore ervende noch ne gheenrehande recht noch eyghendoem an wachtene zolen wesen. Do rechtevoert untfenck Trude vorsz. den vorsz. ghaerden tot oren lyve van Borcharde vorsz, eens raetmans der kerken vorsz., daer jaerlix af to ghevene eynen

bramesschen to behoef der luchtighe unde tijmmerijnghe vorsz. Hijr weren an unde aver Aernt Begher, Rodolphus Begher scholemester in der tijt tot Almelo unde anders guder lude ghenoech. Al arghelist utghesproken unde des to tughe hebbe wy schepenen vorsz umme bede willen Truden unde Borchardes vorsz unses stades zeghel an dessen broeff ghehanghen. Ghegeven int jaer uns heren dusent veerhundert unde veer op sunte Ambrosius dach eens hillighen leerres.

Naar het oorspronkelijke in het archief van het huis Almelo. Zegel afgevallen.

III.

1405 Maart 12.

Wy Coenraed Wissikijnc, anders gheheeten Bry, Johan Heeghehues, Ghert de Smijt unde Ghizebert van der Kule, schepenen in der tijt tot Almelo, doen kundich allen luden en kennen unde betughen apenbaer mijt dessen apenen breve, dat vor uns sint gecomen, daer wy seeten to gherichte in eenen ghehegheden heymale alsoe wy mijt rechte zolden, Johan Rijdderman unde Grethe Beghers sin echte wijf unde en kanden dat um alzodane bruetschat unde clenode als Grethen ghelovet was unde um mijt Grethen witlike al unde wal to goder tijt betalt was, wo dat um dat ghelovet was, et were hemelike eeder apenbaer, unde en kanden daer voert eendrachtlike, dat see mijt der medeghave unde bruetschatte vorg. verschot zolen wezen van al oren vaderliken unde moderliken erve, et were erf-nisse afte enich ander guet, rorende eeder unroric,

waer dat oeck ghelegghen is, unde vertegghen des unde ghenghen des uet mijt ordele unde mijt rechte alze recht is, also dat see daer nicht meer an en hebben, an behoelden noch nummermeer an to wachtene zolen wesen, see afte enich man van oerre wegghen, mijt yenighen rechte eeder ansprake ne gheenreleye wijs et en were dat see god ervede.

Oeck zo sin vorwaerde, wert zake dat Grethe vorg. afivich woerde sunder witlike buert, dat god verbeede, dat dan oer andeel oers gudes weder verervet zal wesen up oer rechte ervent. Al arghelist uetsproken. In eyn tuech der waerheyt zo hebbe wi schepenen vorsz. unses stades zeghel an dessen breek ghehanghen. Daer dit gheschede daer weren an unde aver Wolter van Marculo gheheeten de Beye, Bernd van Marculo ende anders guder lude ghe-noech. Ghegheven int jaer uns heren dusent veer-hundert unde vyve up sunte Gregorius dach eyns hillighen paweses.

Naar het oorspronkelijke uit het archief van het klooster Albergen, berustende in het Rijksarchief in Overijssel. Zegel gaaf, hieronder afgebeeld.

S T A D B R I E F

1420.

I.

Ick Egbert, Her toe Almelo, make kund ende kennelich ¹⁾ allen luden, de dessen bref solen sien of horen lesen, dat ick vor my, vor myne erfgenamen ende nakomen hern toe Almelo gegeven ende gemaket hebbe, geve ende make vermits dessen breve den scepenen ende gemeynen borgers toe Almelo also-dane recht, vryet ende wilkor, als hijrna bescreven steet, dat sy na der stads orbar vermeren ende vermijnren mogen, so dat de scepenen alle broke so hijrin genomt stan, de bijnnen der stad vryet toe Almelo geschin, de ick of myne erfgenamen ende nakomen hern toe Almelo mijt rechte boren mogen, solen hebben half ²⁾, dar see der stades orbar vort mede doen ende proven solen, welcke broken wy met mallich anderen to samen na der stades wilkor ³⁾ toe Almelo utmanen ende inwijnnen solen.

1. Int erste so en sal nemant den anderen lochenen; dede dat we ⁴⁾ de sal gelden een punt: mach men hone nicht betugen, so sal hie sijn untschuldigen mijt sijn rechterhand.
2. Item we den anderen def heet of horensone, scallich of menedich, de sal gelden een punt.

¹⁾ B. heeft: *mæcke cundt.* ²⁾ B. heeft na half: „den broicke de in der stadt vryheit scheid, dar sie dier stads orbar voort mede,” enz. ³⁾ B. heeft: *malcanderen 't samen ende to gelicks nae der stadt wilkoer.* ⁴⁾ B. heeft: *die dat dede, die sall.*

II.

Wy Johan Heghehues ¹⁾, Berend van Markelo, Henric de Boedeker ²⁾, ende Hermen Heetbrinck ende wy ghemenen borghers der stad van Almelo maken kundich allen luden, de dessen breff solen seen off horen lesen, dat wy vor uns ende unsen nakomenden schepenen ende ghemenen borghers der stad van Almelo hebben gelovet ende loven vermijts dessen breve Egberte, her ³⁾ to Almelo, ende synen erfghenamen ende nakomenden heren to Almelo also-dane punte ende articule, die hijrnae bescreven staen, to holdene, also dat wy em ende synen erfgenamen ende nakomenden heren to Almelo solen gheven de helfte van allen broken, die in der stad van Almelo schoet, den sole wy to hope uutmanen ende inwijnnen ende boren den ⁴⁾ to samene to unser beyder beste.

1. Int erste so en sal nemant den anderen lochenen: de dat dede de sal ghelden een punt: mach men hone nicht betughen so sal hie sijn untschuldighen mijt sijn ⁵⁾ rechterhant.
2. Item we den anderen deff heet off horensone, schallick off menedich de sal ghelden een punt.

¹⁾ C. heeft: *Heghehues*, D. *Heghencs*: ik lees *Heghehues*, omdat *Johan van Heghehues* en *Johan Heghehues* in de voorafgaande oorkonden voorkomen. ²⁾ D. heeft: *Broeder*. ³⁾ en ⁴⁾ Dit woord ontbreekt in D. ⁵⁾ D. heeft: *syner*.

3. Item we den anderen verreder heet of velscher, de sal daerumme gelden vijf punt.
4. Item wert ock dat eyne vrouwe de andere hete hoer of hoeren, de sal daerumme gelden een punt.
5. Item we den anderen daghet ute den hues off up die strate ofte up dat velt, de sal daerumme gelden tyen punt ofte hie sal sijn untschuldigen mijt den hogesten, dat is met der rechterhant.
6. Item we den anderen blau of blodich off ¹⁾ to der eerden schleet, oftet tot synen unwillen gewesen hevet, wort hee beschuldiget ²⁾, so sal hee gelden vijf punt en sal darto beteren by ons ende den scepenen to Almelo vorschreven.
7. Item we ein mees trekket, de sal daerumme gelden een punt.
8. Item we den anderen wondet lijtmate diep, de sal daerumme gelden vijf punt.
9. Item we den anderen wondet dyeper dan lijtmate, de sal darumme gelden tyen punt.
10. Item we den anderen legende lage vorlegede, de sal darumme gelden twellef punt, ende mach hie des nicht betuget worden so mach hie sijn des onschuldigen met den hogesten, dat is met sijn rechterhant.
11. Item we verborgene wapene draget op den anderen, de sal derumme gelden vijf punt.
12. Item daer twe onser ondersaten twistet dat mogen twe scepene ofte twe borger in eynen vrede setten by veertich punden ende wert sake dat se dar nicht van en holden ³⁾ so sal men hem eyne vrede beden by lyve en by guede ende we der vrede breke, de hadde verbroken lijf en guet.

¹⁾ A. heeft: *ende*. ²⁾ B. heeft: *wort hy daer beschuldiget*.
³⁾ A. heeft: *hele*.

3. Item we den anderen verreder heet off velsscher, de sal daerumme gelden vijff punt.
4. Item wert ock dat eyne vrouwe de andere hete hoer off hoerre, de sal daerumme ghelden een punt.
5. Item we den anderen daghet uut den hues off up die strate offte up dat velt, de sal daerumme ghelden tyen punt, offte hie sal sich untschuldighen mijt den hoghesten, dat is med der rechterhant.
6. Item we den anderen blau off blodich off to der eerden scleet, offtet to synen unwillen sy, wort hie daer beschuldighet so sal hie ghelden vijff punt en sal daerto beteren by uns ende den richter van Almelo.
7. Item we een mees trecket, de sal daerumme ghelden een punt.
8. Item we den anderen wondet lijtmate deep, de sal daerumme gelden vijff punt.
9. Item we den anderen wondet dyeper dan lijtmate, de sal daerumme golden tyen punt.
10. Item we den anderen leghendelaghe vorleghede, de sal daerumme ghelden tweleff punt. Ende mach hie des nicht betughet werden, so mach hie sich des onschuldighen met den hoghesten, dat is med sijn rechterhant.
11. Item we verborghene wapene draghet op den anderen, de sal daerumme ghelden vijff punt.
12. Item daer twe onser ondersaten twistet dat moghen twe schepene offte twe borgher in eynen vrede setten by veertich punden ende wert sake dat se daer nicht van en helden ¹⁾ so sal men hem eyne vrede beden by lyve en by guede ende we den vrede breke, de hadde verbroken lijff en guet.

¹⁾ C. heeft: *hele*.

13. Item we den anderen verbodet van schulden wegene ende nyet vor en queme ende hie by hues were, so hadde de ander gewonnen sijn clagelyke guet ende de scepene solen hem geven horen baden to pande des ersten rictedages.
14. Item we ¹⁾ eyne wapenrucht maket by dage dat is eyn punt ende by nachte iijst vijf punt.
15. Item we van desse koren vorgesr. des anderen dages verbodet ²⁾ wort ende hie by hues is, so sal hie des morgens vor den richter en vor de scepene komen ende plegen rechtes, gelike vorgescreven is, ende versumede he dan dat recht, so sal men hone ute der stad leggen ende en sal dar niet weder inkomen, hee en hadde koer ende borgerschap besat ende gewonnen by kennisse des richters ³⁾ ende der scepenen ende nemant sal hone ⁴⁾ hoven ⁵⁾ noch husen by eyne pene des dages een punt.
16. Item wert ock dat enich brant velle ⁶⁾ in eynen hues ende de wert noch dat gesijne des nicht erst ut en brachte op de strate mijt eyne wapenrucht, he sol daerumme gelden tyen punt; mer mach hie dat ⁷⁾ betugen mijt synen naburen an beyden syden, dattat geruchte van hone ⁸⁾ eerst vortquam so en sal hye daer nyet umme gelden.
17. Item wo swaer ofte wo groet dat de eyne den anderen wondet van onse ondersaten, de richter noch de scepenen en solens nicht antasten, so lange als de gewondede den adem in den lyve hevet meer ⁹⁾ de scepene solen tusschen den hant-

¹⁾ A. heeft: *die*; B. *wie*. ²⁾ B. heeft: *des avendes vurgebodet*.

³⁾ B. heeft: *gerichts*. ⁴⁾ B. heeft: *omme*. ⁵⁾ B. heeft: *haven*.

⁶⁾ B. heeft: *vulle*. ⁷⁾ Ontbreekt in B. ⁸⁾ B. heeft: *onne*. ⁹⁾ A. heeft: *oder*.

13. Item we den anderen verbodet van schulden weghene ende nyet vor en queme ende hie by hues were, so hadde de ander ghewonnen ¹⁾ sijn claghe-like guet ende de schepenen solen hem gheven horen baden to panden ²⁾ des ersten richtedages.
14. Item we ³⁾ eyne wapenrucht maket by daghe dat ijs een punt ende by nachte ijs vijff punt.
15. Item we van desse koren vorgs. des avondes verbodet wort ende hie by hues ijs, so sal hie des morgens vor uns ende vor den richter komen ende pleghen rechtes ghelike vorgs. is ende versumede he dan ⁴⁾ dat recht, so sal men hone uyt der stat legghen ende en sal nyet daer weder komen, hee en hadde koer ⁵⁾ ende borgherschap besat ende ghewonnen by kennesse ⁶⁾ des gerichtes ende der schepenen ende nemant sal hone hoven noch husen by eyne pene des daghes een punt.
16. Item wert ock dat enich brant velle ⁷⁾ in eynen hues ende de wert noch dat ghesijnne des nicht eerst uut en brachte op de strate mijt eyne wapenrucht, he sol daerumme ghelden ⁸⁾ tyen punt, mer mach hie dat betughen mijt synen naburen an beyden syden, dattat gheruchte van hone erst vort ⁹⁾ quam, so en sal hie daer nyet umme ghelden.
17. Item wo swaer ofte wo groet dat de eyne den anderen wondet van onse ondersaten, de richter noch de schepene en solens nicht antasten, so langhe als de ghewondede den adem in den lyve hevet mer ¹⁰⁾ de schepene solen tusschen den hant-

¹⁾ C. heeft: *ghekoomen*. ²⁾ C. heeft: *pande*. ³⁾ C. heeft: *die*.
⁴⁾ Ontbreekt in D. ⁵⁾ C. heeft: *hoer*. ⁶⁾ D. heeft: *kenninghe*.
⁷⁾ D. heeft: *veele*. ⁸⁾ D. heeft: *geeden*. ⁹⁾ D. heeft: *voer*. ¹⁰⁾ C. heeft: *oder*.

dadigen ende den gewonden eynen vrede setten; mer van de vrenden an beyden syden syne avonture to stane. Item wert dat hie storve so sal de richter en de scepene enen vrede kundich doen den magen an beyden syden, de bijnnen der stat woonachtig sijnt, op hoer lijf ende op hoer guet, utgeseght den hantdadige.

18. Item wert dat enich onser ondersaten den anderen misdaen hadde myet waerde ¹⁾ myet sclage off myt wonde ende quame degene, den misdaen wer, an den richter ende an ²⁾ den scepene en begherde beteringe van hone ³⁾ te hebben, so solen se dat den anderen to wetene doen, dat hie onse borger misdaen hevet ende leggen hem eynen dagh vor ⁴⁾ den richter en vor de scepene ende sal hone doen ⁵⁾ nae der verhalinge, also alst de richter ende de scepene kennen, dat de eyne den andere met rechte schuldig is to done.
19. Item wer yemant de onsen ondersaten misdaen hadde of guet genomen hadde buiten der vryet to Almelo ende queme hee daernae in de vryet, so mochte hee one besetten mijt den richter ofte met der stad boden ofte met tween borgeren, so sal degene den misdaen is an den richter en scepenen gaen ende seggen: de man is hijr bijnnen ende begher dat one ⁶⁾ so guet hebben dat hie my dat betere ofte dat guet wederrichte ende wil hee des dan blyven by den richter ende den scepenen, so salt unse ondersaten van hem ⁷⁾ nemen, en wil hee des niet doen soe

¹⁾ B. heeft: *woorden*. ²⁾ B. heeft: *vr*. ³⁾ B. heeft: *unne*.
⁴⁾ A. heeft: *van*, B. *vr*. ⁵⁾ A. heeft: *dan*. ⁶⁾ B. heeft: *dat ghy onne*. ⁷⁾ B. heeft: *uns*.

dadighen ende den gewonden eynen vrede setten mer van de vrenden an beyden syden syne aventure to stane. Item wert dat hie storve, so sal de richter en de schepene enen vrede kundich doen den maghen an beyden syden, de bijnnen der stad woonachtig sijnt, op hoer lijff ende op hoer guet, uutghesecht ¹⁾ den hantdadighe.

18. Item wert dat enich onser ondersaten den anderen misdaen hadde myet waerde, mijt selage oft mijt wonde ende quame deghene den misdaen wer ²⁾ an den richter ende an de schepene en begherde beteringhe van hone te hebben, so solen se dat den anderen to wetene doen, dat hie onse borgher misdaen hevet ende legghen hem eynen dach vor ³⁾ den richter en vor de schepene ende sal hone daen nae der verhalinghe, also alst ⁴⁾ de richter ende de schepene kennen, dat de eyne den anderen met rechte sculdich is to done.
19. Item wer yemant, de onsen ondersaten misdaen hadde off guet ⁵⁾ genomen hadde buten der vryet to Almelo ende queme hee daernae in de vryet, so mochte hee one besetten mijt den richter offte med der stad boden ⁶⁾ offte med tween borgheren, so sal degene den misdaen is an den richter en schepenen gaen ende segghen: de man is hijr bijnnen ende begher, dat one so guet hebben, dat hie my dat betere offte dat guet wederrichte ende wil hee des dan blyven by den schepenen en den richter so salt unse ondersaten van hem nemen. Ende wil hee des niet ⁷⁾ doen so solen

¹⁾ D. heeft: *uutghescheden*. ²⁾ D. heeft: *wert*. ³⁾ C. heeft: *van*.
⁴⁾ D. heeft: *alse*. ⁵⁾ C. heeft: *geut*. ⁶⁾ D. heeft: *baden*. ⁷⁾ D. heeft: *nicht*.

soelen hem die richter ende die scepenen toeseggen dat hye uuthrueme by der sonnen ende deede hye des niet, wat hem beschiede, dat solde hie holden vor sijn eigen. ¹⁾

20. Item so mogen onse richter en scepene unse ondersaten bijnnen der vryet toe Almelo ofte daer buten boden vor de vryet ofte vor dat land, daer het unsen richter of scepene duncket, dat moet is, ende hee by hues en mechtig is, by de eerste penen van tyen punden de ander bedinge van twintig punden ende vort tot vijftich punden ofte toe hondert punden, daer de richter en scepene mede sint yegenwoordig.
21. Item wert dat enick klokken slag geschiede van den lande of in onser herscap ²⁾ so sal ellick man volgen by eynen pene van dreem punden.
22. Item wert ook dat ymande timmerde den anderen to nae ende hie dat claghede den richter ende den scepenen, so solent de scepenen beseen nae alder konde en seggen hem dan dat hie rueme bijnnen acht dage ofte bijnnen verten nachten. ³⁾ Wert saeke dat hie des nicht en dede, so mannich dach so mannich punt.
23. Item so we spreket op eynen scepenen, de breket also vele ofte hee se alle versprecke, dat ellick een punt.

¹⁾ A. heeft: *soe soelen sie den man soe lange holden ende tonen* (volgens Racer: *toven*) *dat den Clager (en, volgens Racer) de Heertijckheit van Almelo vul gescheen sy.* ²⁾ B. heeft: *dat jennich klokkenlach geschiede van ons off van onsen richter off van onsen schepenen van Almelo in onser heerschap.* ³⁾ Naar Racer, A. heeft: *verrennachten*; B. *vierthien nachten.*

hem de richter en de schepenen tosegghen dat hee uutrumme ¹⁾ by der sonnen. Ende dede hie des niet wat hem beschede dat solde he holden vor syn eyghen ²⁾.

20. Item so mach unse richter en schepene unse ondersaten bijnnen der vryet toe Almelo offte daer bute, so veer ³⁾ als ons stadrecht gheet, boden vor de vryet offte vor dat land, daer uns ende unsen richter duncket dat noet is, ende hee by huis en mechtigh is by de eerste penen van tyen ponden de andere bedinghe ⁴⁾ van twintich ponden ende vort tot vijftich ponden offte toe hondert ponden, daer de richter en schepenen mede sint yeghenwordich.
21. Item wert dat enich kloekenslach geschede van unse richter offte van de schepenen van Almelo in der herscap, so sal ellick man volghen by eyner pene van dreem ponden.
22. Item wert ock dat yemande tymerde den anderen to nae ende hie dat claghede den richter ende den schepenen, so solent de schepenen beseen nae alder konde en segghen hem dan, dat hie rume bijnnen achte daghe offte bijnnen verten nachten ⁵⁾. Wert sake dat hie des nicht en dede, so ⁶⁾ mannich dach so mannich punt.
23. Item so we spreket op eynen schepenen de breket also vele offte hee see alle verspreke, dat ellicken een punt.

¹⁾ C. heeft: *werumme*. ²⁾ C. heeft: *sole he hole vor sijn eyghe*.
³⁾ D. heeft: *woer*. ⁴⁾ D. heeft: *bodinghe*. ⁵⁾ C. heeft: *verrennachten*. ⁶⁾ D. heeft: *also*.

24. Item wert ook dat wy ymande van dessen broken vorgeschr. buiten der scepenen van ons sceden leten, so mogen de scepenen buten ons oer ¹⁾ andeel van de brooke utmanen van dengenen, die brookagtig is na der stad wilkor, sonder onsen ovelen moet ²⁾ sonder argelist.
25. Item wert sake dat wy scelachtig weren mijt ymande binnen Almelo geseten ende woonachtig wer, den sole wy vervolgen vor den scepenen, den solen se ons to rechte setten, weren sye des nijt mechtich ³⁾, so solen see den overgeven ende dan moge wy ⁴⁾ antasten opboden ⁵⁾ laten ende der so lange holden, dat wy daer meede verleyket ende vereeniget sijn ⁶⁾.
26. Item weer ok we brocachtig in dessen vorschr. punten ende ⁷⁾ to synen brocke nicht gelovet of gegudet en wer, de solde borge setten, konde de ghene borge krygen ⁸⁾ so mach men hone halden vor syne broke so lange dat hee den verwisset hebbe. ⁹⁾
27. Item so solen de borgers van Almelo hebben den oversten stadgraven inne to vijsschene, wan hem des genoget, mijt den Haghene van den Eschporte bet ¹⁰⁾ an de Ae ende daer solen se schutten vor holden, als se by Everdes tyden van der Ese

¹⁾ A. heeft: *de*. ²⁾ Naar Racer. A. heeft: *oveler moet*, B. *oovelmoete*. ³⁾ B. heeft: *en weeren sie sijn nicht mechtig toe rechte*. ⁴⁾ B. heeft: *den*. ⁵⁾ B. heeft: *opleyden*. ⁶⁾ A. heeft: *dat hee mijt noiden van ons ghede* (volgens Racer *schede*). ⁷⁾ A. heeft: *Jae worde ok we*, enz. B.: *Item weer oock wie die in desen vurgl. punten broickachtich worde, die*. ⁸⁾ B. heeft: *hadde hie geene borgen*. ⁹⁾ B. heeft: *so mach men antasten en holden also lange, dat hy synen broicke verwisset hebbe*. ¹⁰⁾ B. heeft: *hent*.

24. Item wert ook dat yemande van desse broken ¹⁾ vorgs. van ons schepenen scheyde buten Egberte, Here to Almelo off van synen erfg. offte van nakomenden heren vorgs., so moghen se oer andeel van den broke uitmanen sonder onse ovelen moet ende wedersegghen van denghene, de brookactich ²⁾ sijnt sunder argheлист.
25. Item wert sake dat wy schelactich ³⁾ weren mijt yemande binnen Almelo gheseten en woonachtig, den sole wy schepenen to richte ⁴⁾ setten ende weren ⁵⁾ wy hem nicht machtich to rechte to brenghen, so solen wy ene overwysen Egberte Here to Almelo off synen ervende ende nakomende heren vorgs. so moghet se eene ⁶⁾ upleden ende antasten ende holden ene so lange, dat wy daer mede verlyket en vereenigt sijn.
26. Item wert ock we, de in dessen vorgs. punten broekachtich woerde, de to syne broke nicht gelovet offte ghegudet en were, de solde borghen setten; hadde hie ghene borghen so mach men antasten ende holdene also lange dat hye synen broke verwiset hebbe.
27. Item so sole wy borgers van Almelo hebben den overste stadgraven inne to visschene, wanneer ons des ghenoghet, mijt den Haghene van der Esschpoorte bet ⁷⁾ an de Ae ende daervan sole wy schutten ⁸⁾ holden, alse wy by Everde tyden

¹⁾ C. heeft: *brake*. ²⁾ D. heeft: *brocachtich*. ³⁾ D. heeft: *scheltachtich*. ⁴⁾ D. heeft: *rechte*. ⁵⁾ C. en D. hebben: *wer*. ⁶⁾ D. heeft: *eme*. ⁷⁾ C. heeft: *het*, D. *hent*. ⁸⁾ C. heeft: *scheuten*.

mijns vaders seliger gedechtenisse, daarvan to donde plegen ¹⁾, en wy solen jarlijx, wan de schutten papegoy ²⁾ scheten, hem to volliste gheven twe swane ofte twe scap, welcke toe onsen kor van den twyden dat we hem levest geven ³⁾, ende van den schutten coevelen ⁴⁾, de hem de scepenen jarlijx geven, dar solen wy de helfte van betalen ⁵⁾.

28. Item so solen de scepene den werf holden en maken, dar men ⁶⁾ holt en rogge ⁷⁾ pleget in en uut to scepene, op ors selves kost en darvor solen see hebben en boren ⁸⁾ sodane gelt als daer jarlyks van den potten komet. Beholden ⁹⁾ ons allikewal eyn ¹⁰⁾ half pund pepers jarlijx to betalen op dat hues to Almelo ¹¹⁾.

29. Vort so hebbe Egbert vorschr. gelovet en love an guden trouwen vor my vor myne erfgenamen ende nakomen hern toe Almelo ¹²⁾ den scepenen en gemeyne borgers toe Almelo, see to haldene en to latene in aldusdanen rechte, vryet ende wilkor als vorschr. steet ende hem des nijt enigerwijls ¹³⁾ to brekene ¹⁴⁾ ijnne to verkortene sonder ienegerhande ¹⁵⁾ argelist.

¹⁾ B. heeft: *vaders — den Godt genaede — toe doene plegen.*
²⁾ B. heeft: *oeren papengoy.* ³⁾ B. heeft: *welcker wy lievest willen.*
⁴⁾ A. heeft: *toewesen.* ⁵⁾ B. heeft: *Ende wij sollen den schutten die helfte van den coevelen geven als mijn vader in vurtyden hem toe geven ende te doen plach.* ⁶⁾ A. heeft: *me.* ⁷⁾ B. heeft: *den roggende ende holt.* ⁸⁾ A. heeft: *boren.* B.: *boeren.* ⁹⁾ B. heeft: *beholllick.*
¹⁰⁾ B. heeft: *den.* ¹¹⁾ B. heeft: *huis Almelo.* ¹²⁾ B. heeft: *Voort so hebbe ick Egbert gelaeret en lave vur my vur mynen erfgenamen ende naekomenden heeren tot Almelo.* ¹³⁾ B. heeft: *nijrleye wijls.* ¹⁴⁾ B. heeft: *ende.* ¹⁵⁾ B. heeft: *jennigerhande.*

van der Ese, den God ghenade, to done pleghen, ende wanneer de schutten ¹⁾ oren papegoy scheyten jaerlicx, so sal um Egbert vorgs. off syne ervende offte nakomende heren vorgs. gheven twe swane ofte twe schape, wellicke see levest willen. Ende wy solen den schutten ²⁾ covelen ³⁾ gheven, de helffte sal uns gheven Egbert offte syne erfg. offte nakomenden heren vorgs.

28. Item so sole wy den werff maken, daer men den rogghe ende holt in ende uut to schepene plecht, up ons selves kost ende daervor ⁴⁾ sole wy boren alsodane ghelt als jaerlikx van den potten komet, behodelick allikewal Egberte vorgs. offte syne erff. ende nakomenden heren vorgs. een halleff punt pepers, dat wy jaerlicx solen betalen up dat hues to Almelo.
29. Vort so hebbe Johan, Berend, Henric en Herman vorgs. ende wy gemene borghers der stad van Almelo vur uns en unse nakomende schepenen en borghers vorgs. ghelovet Egberte, Her tot ⁵⁾ Almelo, ende synen erfg. en nakomende heren to Almelo, to holdene ende to latene in alsodane punten ende rechten als vorgs. steet, ende vredes ne gheenreleye wijs ⁶⁾ te breken ende ijnne to verkorten, sunder enigherhande arghelest.

¹⁾ C. heeft: *scheuten*. ²⁾ C. heeft: *schuete*. ³⁾ C. heeft: *loucken*.
⁴⁾ C. heeft: *daervon*. ⁵⁾ D. heeft: *to*. ⁶⁾ C. heeft: *na helegewijs*,
 D.: *neghelegewijs*.

Hyr hebben an ende over gewesen her Johan Tigg ¹⁾ to der tijd kerckher toe Almelo, Wolter van Covorden ²⁾ amptman in der tijd in Twente, Henrick van Redese ³⁾ en scepenen en raed der stad van Aldensale ⁴⁾ also rechte dedingeslude, an ⁵⁾ beiden syden hijrto gekoren en gebeden ⁶⁾.

Ende to eynen tuge der waerheyt aller punten vorscr. so heb ick Egbert vorschr. ⁷⁾ mijn segel vor my vor myne erfgenamen en nakomen hern toe Almelo ⁸⁾ an dessen bref gehangen ende vort ⁹⁾ gebeden omme mere ¹⁰⁾ vestinge wille Johanne van Bervorde ¹¹⁾ ende Henrik van Bervorde ¹¹⁾ gebroders dessen bref mijt my te besegelen mit oren segelen ¹²⁾. Ende wy Johan ende Henrick gebroders vorschr. geheten van Bervorde hebben ¹³⁾ omme ¹⁴⁾ beden willen Egbertes, hern toe Almelo, vorscr. ende omme ¹⁴⁾ merre kunde wille onse segele mede an dessen bref gehangen.

Gegeven int jaer onss hern dusent vierhundert en twintich op Sinte Vitus dach eyns hilgen mertelers ¹⁵⁾.

¹⁾ B. heeft: *Tug*. ²⁾ B. heeft: *Coeverden*. ³⁾ A. heeft: *Peese*. ⁴⁾ B. heeft: *stadt van Oldenseel*. ⁵⁾ B. heeft: *op*. ⁶⁾ B. heeft: *geboden*. ⁷⁾ Ontbrekt in B. ⁸⁾ B. heeft: *nackommenden heeren tott Almelo*. ⁹⁾ B. heeft: *hebbe*. ¹⁰⁾ B. heeft: *der meerre*. ¹¹⁾ B. heeft: *Bervoerde*. ¹²⁾ De laatste drie woorden ontbreken in B. ¹³⁾ B. heeft: *Ende wy Johan van Bervoerde ende Henrich gebroeders vuygl. hebben*. ¹⁴⁾ A. heeft: *ombe*. ¹⁵⁾ B. heeft: *op onser liever vrouwen arent ghieten Visitatie*.

Hij hebben an en over gewesen Her Johan Tjig ¹⁾ kerkheer to der tijt to Almelo, Walter ²⁾ van Covorde amptman in der tijt in Twenthe, Henric van Redese ende schepenen ende raet der stad van Aldensele als rechte dedingesluden op boyden syden hijrto ghekoren en ghebeden.

Ende to eynen tughe der waerheyt aller punten vorgs. so hebbe wy schepenen vorgs. vor uns en nakomenden schepenen der stad van Almelo en nakomenden borghers der stad van Almelo unses stades seghel beneden an dessen breff ghehanghen, ende hebbe vort gebeden umme der merre vestenisse willen Johanne van Bervoerde en Henrike van Bervoerde gebroeders dessen breff med uns to beseghelen. Ende wy Johan van Bervoerde en Henric van Bervoerde ghebroeders vorgs. umme bede wille der schepenen van Almelo vorgs. ende umme der ghemene borghers wille van Almelo, so hebbe wy unse seghele umme der merre konde willen mede an dessen breff ghehanghen.

Ghegeven int jaer uns Heren dusedt vierhondert en twintich up unser lieven Vrouwen ³⁾ avent, gheheten Visitatio.

¹⁾ C. heeft: *Tijh.* ²⁾ D. heeft: *Wolter.* ³⁾ D. heeft: *liever Vrouwen.*

S T A D B O E K

I.

**Dit is recht ende wilkoer der stadt van Almelo,
die sie nae oren orbaer mogen meren ende
verminren na orbar der stat.**

I. In den iersten wie den anderen lochent, die sal daeromme gelden een pont; mach men one betugen niet, soe sal hij sich ontschuldigen mit sijnre rechterhandt.

II. Van of dief oft hoerenzoene
tho heten.

Die den anderen deefft heet of horensoene, scallick of menedich, sal gelden een pont.

III. Van verreder oft velscher te heten.

Wie den anderen verreder oft velscher heet, sal daeromme gelden vijf pont.

IV. Een vrou die ander horre te heten.

Het ene vrouwe die ander hoer oft horren, sal daeromme gelden een pont.

V. We den anderen daget uten huys.

Wie den anderen daget uten huys ofte op die strate oft op dat velt, die sal daeromme gelden tijn ¹⁾ pont,

¹⁾ Later veranderd in: xx.

off hij sal sich ontschuldigen mit den hogesten, dat is mitter rechterhandt.

VI. Van blaeu of blodijch te slane.

Die den anderen blau eder blodich oft ter eorden slaet, oft tot synen onwillen gewesen heeft, wort hy daer besculdighet, soe sal hy gelden vijff ¹⁾ pont, ende sal daertoe beteren by onsen Joncheren van Almeloe in der tijt ende by den scepen van Almeloe.

VII. Van messen to trecken.

Wie een mes trecket, sal daeromme gelden een ²⁾ pont.

VIII. Wie daer den anderen wondet litmate diep.

Die den anderen wondet litmate diep, die sal daeromme gelden vijff ³⁾ pont.

IX. We wondet dieper dan lijtmate.

Wie den anderen wondet dyeper dan litmate, die sal daeromme thyen ⁴⁾ pont gelden.

X. Leggede lage vorleechde.

Soe wie den anderen leggede lage vorleechde, sal daeromme gelden xii ⁵⁾ pont; ende mach hy des niet betuget werden, soe mach hie sich des ontschuldigen mit den hogesten, dat is mit rechterhandt.

¹⁾ Later veranderd in: xx.

²⁾ " " " xx.

³⁾ " " " xx.

⁴⁾ " " " vertich.

⁵⁾ " " " xx.

XI. Van verborgen wapen te draghen.

Soe wie verborgene wapen draget op den anderen, die sal daeromme gelden v ¹⁾ pont.

XII. Van twe ondersaten, die twijstet.

Daer twe onser ondersaten twijstet, dat mogen twe scepene oft twee borgeren in ene vrede setten by XL ponden; ende weert saecke dat sij daer niet van hielden; soe sall men hem enen vrede beden by lyve ende by guede, ende wie den vrede breke, dat verloren lijff ende guet.

XIII. Van verboden van sculdes wegen.

Soe wie den anderen verbodet van sculdes wegen ende niet vor en queme ende by huys were, soe hadde die ander gewonnen sijn claegelike guet, ende die scepen solden hem geven orem boden toe pendens des iersten richtendages.

XIV. Van wapenruchte te maken.

Soe wie een wapenruchte maket by dage, dat is een ²⁾ pont, ende by nachte, dat is v ³⁾ pont.

XV. Van koren voir te boden.

Soe wie van dese koren voirg. des avens vorgebodet wort ende hy by huys is, soe sall hy des morgens voir den rijchter ende scepen comen ende plagen rechtens gelijc als hier voirssz. is, ende versmaede hy dan dat recht, soe sal men one uijt onsser stadt leggen

¹⁾ Later veranderd in: x.

²⁾ " " " xx.

³⁾ " " " xl.

en sal dair niet weder incomen, hie en hadde koer ende borgerscap besat ende gewonnen by kennijnge des gherichtes ende der scepen; ende nymant sal one hoven noch husen by eenre pene des dages een pont.

XVI. Oft brant gevele in enen huse.

Weert oec dat enich brant volle in enen huys ende die weert noch dat gesijnne des niet ierst uit en brachte op die strate mit een wapenrochte, hie sal dairomme gelden xxxx ¹⁾ pont. Mer maech hy dat betugen met synen naberen an beydent syden, dat het geruchte voert van one coemt, soe en sal hie daeromme niet ²⁾ gelden.

XVII. Die ene den anderen te wonden.

Woe swaer oft woe groet dat die ene den anderen wondet van onsen ondersaten, die rijchter noch die scepenen en sollens niet antasten, soe lange als die gewondede den adem in den live heeft, mer die scepen solen tuschen handadighen ende den gewonden enen vrede setten, mer van den vrienden an beyden tsyden synen aventuer te staen; en weer dat hy storve, soe ³⁾ die rijchter ende die scepenen enen vrede kondich doen den magen an beydent syden, die bijnnen onser stadt sijnt woenachtich, op hoer lijff ende op oer guet, uytgeseget den handadigen.

XVIII. Van onsen ondersaten.

Weert dat onser enich ondersaten den anderen misdaen hadde mit woerden, mit slagen oft mit won-

¹⁾ Oorspronkelijk stond hier waarschijnlijk: x.

²⁾ Het woord „niet” met latere hand boven den regel.

³⁾ Hier is waarschijnlijk uitgevallen: *sal*.

den, ende queme diegene, den misdaen weer, an den richter ende an die scepen ende begeerde beteringe van one te hebbene, soe solen sie den anderen te weten doen, dat hy onsen borgeren misdaen heeft, ende leggen hem enen dach voir den rijchter ende scepen, ende sal one doen nae der verhalinge alsoe als die rijchter ende scepen kennen, als die ene den anderen mit rechte sculdich is te doen.

XIX. Van onsen ondersaten misdoen.

Weer yment, die onsen ondersaten misdaen hadde oft guet ghenomen hadde buten onser stadt, ende queme hie daerna in onse stadt, soe mochte hie one beseten mit den rijchter of mit der stadt boden of mit tween borgeren, soe sal dieghene, die misdaen is, an den rijchter ende scepen gaen ende seggen: die man is hyer bijnnen, ende begeer, dat gy one alsoe guet hebben, dat hy my dat betere ofte dat guet wederrechte, ende wijl hie des dan blyven by den rijchter ende scepen, soe salt onse ondersate van hem nemen; ende wil hy des dan niet doen, soe solen hem die rijchter ende scepen toe seggen, dat uyt-rume by der sonnen; ende dede hy des nyet, wat hem beschede, dat solde hy holden vor sijn eygen.

XX. Soe mogen richter ende scepen.

Soe mach onse rijchter ende scepen onsen ondersaten bijnnen onser stadt offt buten onser stadt beden voir onse vryheit oft voir dat landt, daer onsen rijchter ende scepen donkot, dat noot is, ende by huys ende mechtich is, by der ierster penen van x ponden, die ander bodinge van xx ponden ende voert toe vijftich ponden ofte tot hondert pont, daer rijchter ende scepen mede sijnt ieghenwoerdich.

XXI. Van kloekenslage.

Weert dat enich kloekenslach gescede van den lande oft in onsser heerscap, soe sal ellic man volgen by een pene van dryen ponden.

XXII. Van tijmmeren.

Weert dat yment tijmmerde den anderen toe nae, ende hiet clagede den rijchter ende den scepenen, soe solent die scepenen beseen nae older konde ende seggen hem dan, dat hij rume bijnnen achte daghen oft bijnnen vyerten nachten. Weert saecke dat hy des niet en dede, alsoe mannich dach alsoe mannich pont.

XXIII. Op scepenen to sprekenen.

Soe wie sprecket op enen scepen ¹⁾, die brect alsoe vole oft hij sie al versprecke, dat weer elken ²⁾ pont. Offte weer ijenich man of vrouwe, die yenighen scepenen hete deef ofte scallick ofte alsoe gelijcke waer, die sall daerumme gelden elcken scepenen thijen ³⁾ pond.

XXIV. Versprecken die stad bode.

Soe wie den stadt boden verspreckt, die sal daerumme gelden thijn pondt, behodelick der stadt hoer recht.

XXV. Van Jonker Egbert.

Item Joncker Egbert solde boren zelighen Speykel erfstal, alsoe dat daer gewyset wort; al rede guet sol men scheyden, mer hy solde die grove allene doen ende hy solde gheen erffenisse boren.

¹⁾ Met latere hand ter zijde: *of stadboick.*

²⁾ Later veranderd in: **xx.**

³⁾ " " " **xx.**

II.

Hier volgt ander wilkoer der stadt Almelo.

1. Die voir des anderen huse stot ofte scelet, werpet ofte in sijn huys lopet mit wapender handt by dage, die sal daeromme gelden tyen ¹⁾ pont ende des nachtes twijntich ²⁾ pondt.

2. Die eynen kannen worp by dage, die sal daeromme gelden tyen pondt ende des nachtes twyntich pondt. ³⁾

3. Die nae den anderen werpet mit steenen offte bylen, die sullen gelden tyen pondt ende bij nachte xx pondt.

4. Die sijnch verloevet als eyn coepman, den en sal gheen marketrecht helpen, hy mach syner aventuer staen.

5. Die kijnder sleet binnen tweleff jare oft beneden tweleff jaeren, die en sall ghene broken gelden; ende ellijck onderwyse syne kijnder, dat sy nyemande mijsdoen.

6. Wie pantweringe doet, dat sal men rijchten opten naestten rijchedach, *tho wetten mit xx pondt* ⁴⁾.

¹⁾ Later veranderd in: xx.

²⁾ " " " XXXX.

³⁾ Aan den kant: *Van werpen mit bylen off anders.*

⁴⁾ Later bijgeschreven.

7. Item eyn borger mach hebben eynen pot ende sijns selves holt ende guet uitvoeren sunder weerffgeelt, ende van vreemende holte sal hy gheven ghelijck eynen anderen.

8. Item wie an ernisse pent huys, hoff ende landt bijnnen der stadt wijggelde, die pande sullen staen, eer sye verloren werden, achtyen weke, eer sie verloren sullen wesen *nae gedaenen verkoop* ¹⁾. Mer worden sijnt, dat all tilbor guet sal voergaen, ende dat sal dan staen nae older gewoenten, *tweten drie daege* ²⁾.

9. Item dat genijch borgher kofte weer off vordreet op den anderen borgher, die sall daeromme gelden xx pundt.

10. Item dat jemandt weer, dat scheelachtich off handtgemenge mijt mallekanderen gewesen sijn, alsoe dat dar die rijchter ende sceppen hem eynen vreden setten; duncket dan den rijchter ende den sceppen dattet nutte sy, soe moegen sy dengennen, die alsoe schellactich ende handtgemenge gewesen sijn, oick verbieden, dat sye gene wapene up malckanderen draghen sullen, ten iersten bade by vijff punden, alsoe voert gedubbelt tot hondert punden toe. Mer konde jement van hem beyden bewysen, dat die ander wapen up hem eerst ghedragen hadde nae den verbade voerogl., soe mach hy sijn weer ind wapen weer by sijch nemen ende dragen brockeloes, hent dat sijn wederpaert die voerbade wapenen ind weer weder van sijch gelecht heeft.

¹⁾ en ²⁾ Later bijgeschreven.

III.

Item de eyn beroep doet, de sal by der sonnen an handen der sceppen leggen veer goltg., so veer he des nyet en dede, so sal dat beroep van geender weerden sijn.

IV.

Anno 1646 op St. Petri hefft die gemeente geordineert ende vastelick beslotten, dat niemant, soe brockhafftich vallen mochten van borgeren, anders sall accorderen alsz opt raethuisz nae olde stadtsplebisciten gelick van oldes gewest ende gebrucklich gewest is; mede dat bij verluisz van borgerschap, so yemant anders offt ter contrarie doen mochte.

Act. ut supra.

De gemeente der stadt Almeloe seght toe verblijven willen ende te behoeren toe verblijven bij hetgeene sie, gemeente, op Petri 1646 hebben doen tyekenen.

Actum op Petri 1647 op onsen raethuisze te Almelo.

**Wilkeuren der Stad Almelo, door Heeren van
Almelo en de Schepenen aldaar gemaakt.
Volgens het oorspronglyke op het
Stadhuis te Almelo.**

Jtem dyt synt die insaten die myn Juncker van Almelo Ende wy Schepenen hebben ingesaet nae orber ende nutticheit onss alynger menthe ende onss Stat beste als wy hapen ende meenen in dien iaere ons heren dusent vierhondert ende neghen tachtentich aengaende op suncte Peters dach ad Cathedram des hilligen Apostels.

Jtem soe synt voerwerde dat eyn yttelick die daer bucket ende browet die sael dat gheven alsmen dat ghevet boeven ende beneden vulle mathe ende swaere ghenoech vaen ghewechte ende dat bier salmen gheven voer ... bontsche maete ende neement sal tappen die kaenne en sal ghewroeghet wesen myt der Stat toyken by eynre pene van vif poende ende wie waene mathe ghevet ende bekoert woert die sal ghelden vyff punt ende wie dat broet toe licht bucket die sael ghelden vyff punt.

Jtem wee hoemborger bier tappen wyl die mach dat tappen dat jaer door ende des gheliken bremer bier ende gheven die quaerte als dat boeven ende beneden ghelt oick die bontsche mathe vul by enen punde.

Jtem wee botter harinck oly ende keese slyten wil die sollen dat gheven als dat boeven en beneden ghelt ende een sollen dat oeck nyet toe slaen eer sie dat uut ghesleeten hebben by xx punden die helfte minen joncker ende die ander hellefte deer Stadt ende men mach dat uut sliten voir alsulcken coep als hie dat op sloch ende gaff sonder brocke.

Jtem wert oeck saeke dat daer yemant weer die syn voer niet een raekede ende waerde Ende ghenghe vaen deer weer ofte vatede boven dat voere ende die Schepenen offte die voerheren quemen ende voenden dat huis woeste ende dat voere ongeraket dat weere we dat weer die sael dair omme gelden v punt al weren daer kinder die beneden oeren twelief iaren allikewael solle sye gelden deen selven brocke voerss. Oeck soe een sael nymant gaen achter of voer buten huus myt bernen kersen soender luchte ofte voer halen soender klumpe ofte anden vaete by dreen punden. Ende oeck en sal nyemant onder boeten omme to brouwen by nachte then sy twye ure na myt nacht. Ende des gelicks niet in den oeven boeten voer vyer uren des morgens ¹⁾ by dryen punden so vaccke sye bekoert worden. Ende weert oeck saecke dat hyr twist inne voele tusschen deen gheenen die daer bekoert woert die sael staen aen kavelinghe myns Jonkeren ende der Schepenen.

Jtem oeck soe een sael niemant backen ofte melten daer vuur van in wesen mach in den aevent of in deer daer nae deen dat onss lever Vrowen klokke

¹⁾ In beide uitgaven staat: mogens.

gheluet is by eenen punde soender argelyst noch nyemant sael melten des moergens voer dreen uren by eenen poende oeck soe een sael nimant sinen oeven ofte daer setten in syn huus teen sye myt deer Schepenen rade by ene pene vaen dren punden.

Jtem oeck soe een sael niemant vaen onsen borgheren copen ofte vercopen oep deen market dach hye sael dat eersten deen marckede beden ende presentiren meer op ander daghen niet by x punden deen copen ende deen vercoper elck. Voert een soellen alle die inder herschop vaen Almelo woennen gheenreleye dynck alsoe by naemen hoenre gaense voeghele eyere versche boeter vysche toerf ende alle dat men op die meente vaenghet ende wynt copen offte vercopen daen binnen Almelo oep deen maercket ende meen salt niet voert uter herschoep van Almelo brengen by eenre pene vaen x punden bynnen deer Stadt vreyheit. Ende gheschutet buten deer Stadt vreyheit die sael myn Joncker daer umme gelden vaen elliken enen oelden schilt toe verstaen soe mannig hoen gans voegel eyer versche boeter vysche ende voder toerfs sie vercopen dat sie daen soe mannig olden schilt omme gelden sollen uut ghesecht dat die boergere moghen alle daghe copen wes sie vaen desen voergheschreven waer in hoeren husen behoeven behoeltlick die market tselede in hoerer macht te blyven endo wy dat aen brenghet die sael daer vaen hebben in punt soe vaeke als dat gheschuet ende woe heet inder herschop blive soe yst soender broeke ende alle buten luden mogen copen ende vercopen op onsen market dach sonder broeke ghelick onse borgers.

Jtem soe en sael niemant syn rogghe offte ienich korn uut vceren ofte vercopen sie hebbet ersten bynnen Almelo opt markt veyle gheveylet by enre pene van x punden bynnen ons vryheit ende schudet butten deer vryheit die sal myn Joncker daer umme gelden enen olden schylt.

Jtem oeck syt voer woerde wert sake dat yemant queme hye weer wy hie weer ende woende yemande op deen synen die hem dat syne affhendich woelde maken dat weer oeck wat dattet were mysdede hy hem dat solde wesen sonder brocke ende soelde allike wael staen tot myns Jonckeren ghenade ende der Schepenen wes sie daer mede deden die sal gelden dre olde schylde.

Jtem soe een sael niemant die gheseten is onder der Clocken van Almelo in oft uut meten meet ander mate dan myt eenen Scheppel dat myt ons Stad ende ons Jonckeren braende ghebraent is by dreem punde.

Jtem oeck soe synt vorwerde wert saeke dat die Richter ofte die Schepenen solden doen een aenevanck ende dar vaen toe laste quemen soe dat sie yemande woendeden daer een sollen sie ghenen brocke vaen ghelden want sie dat van der Stadt wegen hebben ende omme dat recht toe sterken ende des gelikes myns Jonckeren ghesynne.

Jtem oeck heft myn Joncker ende die Schepenen inghesaet weert sake dat daer yemant were als vaen mannen ofte vrouwen die by malkanderen seten ofte legen als echte luden ende gene echte lude een we-

ren dat van malkanderen sollen scheiden als myn Joncker ofte die Schepenen ghebedet offte doer deer kercken wul by hondert punt ende der Stadt hoegeste kuir. Ende daer toe een sollen sie die Stadt ofte herschop niet langher bruken ten wer sacke dat sie dien Kerckeren om absolucie presentyrden.

Jtem een ygelick sael die hilligen dage viren woe kleine sie oeck sient die vaender hilliger kerken gheboeden weerden toe vyren by eere pene vaen x pont den ten weer dat onse Kercheer ons oerlof gheve tot ghemenen deenste.

Jtem weer iemant vaen ons borgheren hie sy wie dat hie sy die wel hebben eene eeth van den anderen die sael daer voer legghen den Schepenen eenen swaerten stuver eer men die eeth sael staven oder ontfangen van yemande ende soe vro als die eeth ghedaen is soe sael dat gelt daer by legghen.

Jtem oeck soe synt vorworde dat die poerteners sullen sluten die poerten des somers toe neghen uren ende des wynters toe sess uren. Ende benamen soelen sie wesen eene ure eer dat sie sluten bye deer poerten namelick toe sene wie daer in en uut gheit. Ende wert sake dat se des nicht een deden soe sullen sie daer umme gelden soe dycke ende soe vake des gheschede een punt ende oeck soe een sollen sy nymande in ofte uut laten des nachtens by tween ponden Teen sie saecke dat sie orloff hebben van deen Schepenen. Ende alle nachte soellen sie die sloetele brenghen deen naesten Schepen wanneer die poerte ghesloeten is.

Jtem oeck heeft myn Joncker ende die Schepenen inghesaet dat ellick huussheer selven sael waeken ende buerwerken ofte eenen also goed setten als hie selven is by eenre pene vaen eenen punde. Ende wie niet up die waeke een is toe neghen uren heent toe dreem uren die sael daer umme gelden een punt ende des anderen nachtes allyke wael toe wacken.

Jtem wee rugghen broet veile bucket die mach schoen broet ende weyten broet backen toe myns Jonckeren ende der Schepenen oep seggen. Ende die wechte sael wesen soe swaer als booven ende beneden ende men sael oem gaen al achte daghe ende wegghen dat broet.

Jtem die yemant bekoert in der herschop van Almelo inder herschop neet woenachtig een is die daer vysschet ofte voegele vanct ende hoelthoennen Ende deen bekoerde ende bregget dat daen aen heimelick ofte apenbaer die sael hebben dat deerdendeel van deen brocke. Ende hie sael mechtich wesen hem toe besaeten van myns Jonckeren wegghen.

Jtem wee Tune brenghet in die Staet die sael bewisen dat sye syns selves synt ende een kaen hie des nyet bewisen soe sael hie gelden twe punt.

Jtem alle brocke die an dat hogeste gaen ende horen ist saeke dat men hem ghenae wil doen soe ist der Stat hoegeste koer ende dat is eenen buten manne dubbelt.

Jtem wee der Staet segel behoeret die sal gheuen

van eenen hanghens segel eene tacke wyns ende van eenen placker des breeff ene qwarte wyns. Jtem wie yenighe oeplyinghe doet voer de Scepenen die sael gheven ene take wyns.

Jtem wie vlaes drogen in deen oeven offte by deen vuer die des bekommen sael gelden vyff punt. Ende niemant sael des nachtes by kersen offte voer swynghen offte braken by vyf ponden ende oeck niet hekelen by derselver pene.

Jtem oeck synt voerwerde wert sake dat jemant pandinghe dede de pande sal men oep beden voer die Schepenen ofte voer den Richter ende roepen sie langhes die Straeten wert sacke dat daer wee boven dede soelde daer umme gelden twe punt dat eerste paent sael staen dre daghe toe vercopen. Ende daen dre daghe eert verloeren woert ende soe sael oeck dat leste.

Jtem oeck synt voirwerde dat nae desen daghe nyemant sael op dat huus gaan wanneer hie voer ghoboet is dan myt synder vrenden vier ofte vyve. Ende daer een sael ter tyt niet meer dan ene sake op ghedaen worden als een ytlick by enen punde mer een ytlick sael doen syns selves woerde sonder behael. Ten wer dat hem die Scepenen oirloff gheven dat een ander syn woert vor hem doet.

Jtem oeck sal een ytlick syne sake ende syn verwyn laten teykenen ende daer van salmen deen Scriuer gheven ein mengelen wins den Schepenen een kanne wins we des niet teykenen laet daer een wylt die Schepenen gheen gheyth op doen of aff doen.

Jtem soe heeft myn Joncker den borgeren ghegeven tot synen opsegghen dat die Schepenen moghen alle vier hoechtyde kopen dre vathe homborger beers ende tappen deen boergheren die tyns vry. Ende gheven die quaerte nae deen dat sy dat tughen moghen Ende legghen die up dat raethuis Ende sie sollen sye copen myt der Staet gelde ende sliten sy ghelike ende niemant besunder.

Jtem alle brocke synt eenen buten manne dubbelt uut ghesecht van deen market Jtem alle brocke die bynnen der Staet van Almelo scheen sullen die Schepenen inwynnen bynnen sess wecken na deen daghe dat sy hem angebracht synt sonder argelyst Ende ten yrsten dat daer brocke ghescheen soe sal men hem die groeten ende die dan brockachtich is die sael van stonden aen boerghe setten voer datt gelt.

Jtem niemant sael neerynghe doen in der Stadt die daer woent hye een sy boerger ghewerden als by tein goltg.

Jtem ellick sael eene balie myt water al den sommer voir syn huys staende hebben wee des niet een doet die soelt ghebrocket hebben twe pont wanneer die Scepenen dat ghebedet.

Jtem eyn ytelyck man die toe huys is wanner men gheboet toe buerdensten die sal selven toe buerdensten koemmen als by tien ponde offte hie sal daer eenen alsoe guet senden als hie selven is oep dat market want die Schepenen uitgaen die sael daen gelden de poene van vyf pont soe vake als dat gheschiet.

Jtem malck sal syne strate maken wannecr men hem dat gheboet als by v ponde.

Jtem we in den hagen gheit ongheorlofft der Schepen die sal gelden twe pont ende we daer jenich hoelt inne howet sal gelden vyff pont.

Jtem 1) we borger woert die sal bynnen iaers gheven twee goltg. ende een leeren emmer der Stat ende der Scepenen een tacke wyns ende der Stat ghilde een pont wasses den Scriver een mengelen wyns.

Jtem oeck hebben myn Joncker ende die Scepenen inghesat dat niemant sal wonen in der herschop offte bynnen Almelo die sich van den Droesten offte eerghent van ghekoeft van deverie offte derghelyke by tyen olde schylde ende sullen allike wal uut deer heerschop ende uut der Stat myt der wonynghe varen ende uut der herschop ende daer niet weder in toe kommen ende wee sich schuldich keent die kume noch bynnen XIII daghe als uut der Statt ende uut der herschop op dat hie geen schaden een kryge want myn Joncker ende die Schepenen wylt boeren den brocke ende die pene voirghs.

Jtem oeck soe een sael nyemant hoelt voeren opt market die dat langher liggen sal laeten ende op deen werve dan dree daghe by enen ponde ende soe mennighen dach als dat daer nae licht soe mennich pont.

Jtem we dubbelde hoeppe brouwen wyl die sal die

1) Dit artikel is doorgehaald.

allene brouwen sonder Euvelde daer van toe kommen ende wee Envelde hoppe browet die een sal daer ghene tunnykens of dubbelt bier uut einen brouwelick brouwen by eenre pene van tyn ponden.

Jtem want die Scepenen upt Raedthuis toe rechte sitten of van rechtes wegen daer synt, wat broecke daer in hoer tegenwoerdicheit ghescheen, sollen dubbelt wesen ende gheven daer die ene den anderen ontidighe rudighe kyff woerden die onse Stadt broecke alsoe toe samen nycht gheteiken of gheschreven een staen sal dar um gelden xxx pont.

Jtem wer daer iemant die syn beer nae desen daghe by syck selven oepsatte buten concete der Scepenen die sael daerumme gelden xx punt soe vaeke als dat gheschut ofte gheboeden woert.

Jtem oeck soe hebben myn Joncker ende die Scepenen ingesaet dat daer nymant sal indraghen roggengarven ofte gerstengarven klackloes ghene garven voer soeven uren ende des avendes nae soeven uren by eenre pene van vyff ponden.

Jtem want men alle sentber saken nycht beschriven kaen soe mach men alle die ghenre die sentber saeken onder sich hebben daer voert nicht van ingheset is corrigeeren tot hondert pont nae gheleghenheit der saeken die hondert pont toe vermynderen ende toe vermeren tot goet duncken ons Jonckeren ende der Schepenen die saken moghen soe groet ende lelick wesen dat onse Joncker ende die Schepenen die uuth deer heerschop ende Stadt van Almelo leggen mogen

ende wee alsoo offte um eynighe saken uuth deer Stadt ende herschop vorg. ghelecht woerde die een salmen nycht huysen of hoven by daghe noch by nachte ellick dach ende nacht in der Stadt vryheit by xx pont ende uut der Stadt vryheit inder herschop ellick dach ende nacht by enen olden schylt soe vake dat gheschet.

Jtem wee syn brocke nycht beborget noch pande voer setten kan, ende die brocke niet betalen den mach men uter Stadt ende herschop van Almelo leggen ende we um eynige saeken uut onser Stadt ende de herschop van Almelo ghelecht worden, dan nycht een rumeden ende die gheboeden niet ghehoersam weren, den mach men in die ghevenkenisse leggen ende hoelden toe water ende toe broede hent se oren broke betalt hebben ende eene oervorde beborghet hebben daer men mede toe vreden is ende sie die Stadt ende herschop rumen als voorg. is.

Jtem myn Joncker mytten ghemenen Schepenen hebben ingesath dat alle die ghene die onwyllig synnen upten raedthuys in tegenwoirdicheit der Schepenen myt slaende offte anders gelick Die ghene die des doet die sael dair um gelden die hoegeste staedt kuer.

Jtem myn Joncker ende ghemeynen Scepenen hebben inghesaet dat alle de gene de worden voergeboet umme ein getuchnisse te geven ende de solffte voer bodinghe versmade ende niet te rechte queme sal dair omme gelden x pont.

Jtem myn Joncker mit den Schepenen hebben insath

dat al de genne de brockafftich werden ende vorvallen sollen den iersten rechtdach na deme als de brocke gesceet ist besetten ende beborgen ende na demme bynnen acht dagen betalen, so veer sulcks nyet en geschede sal deselve in dubbelden brocke vorvallen syn end gebuert worden sunder genade.

Jtem myn Joncker met den Scepenen hebben inghesath dat als wanner iemant worde angespraeken, vor scult ende de selve sich vermete te bewysen betalt te wesen, ende dat bewys na syn vormetten niet in en brochte, sal daer omme gelden vyff punt sonder vortoch te betalen by dubbelder pene.

Van bier to brouwen.

Jtem oeck hebben myn Joncker ende de Sceppen ingesath dat alle de genne de brouwen willen in onss Stadt dubbelt beer off eynvolt, sollen dat mogen brouwen dat iaer uth dan se sollen by eynre leye blyven dat jaer lang ende sollen dat kesen op Scte Petri ad Cathedram weer dubbelt off eynvolt ende we dair boven dede, by eynre pene van tyn ponden, so vake dat gesceet.

Jtem wye nae den anderen worpt off houwt, myt eyne byle sal daeromme gelden xx punt ende des nachtes dubbelt.

Jtem myn Joncker ende de Sceppen hebben ingesath dat alle brocke de gevallen met verhael de sal de handdadigen gelden na inholt der Stadt boeck ende de dat vorhael doet sal den selven brocke dubbelt gelden.

Jtem we eyn wapen geruchte macket by dage sal dair omme gelden twyntich punt dat onnodych is.

Jtem we den anderen eyscet uth den husen op de straete of op dat velt sal dair omme gelden twyntich punt.

Jtem we den anderen wondet corber sal dair omme gelden veertich punt.

Jtem wye eynen kannen worp doet by daghe sal dair omme gelden tyen pont ende des nachtes twintich punt.

Jtem dye nae den anderen werpt myt steenen dye sullen gelden tyen pont ende by nachte twyntich pont.

Jtem weert oeck saeke dat iemant tappede veyle beer oft brandewyn dewyle godts woirt worde verkondigt de sal daer omme gelden vyff punt beholtlykene eyn uuithuysigt man mach men vercopen ende tappen eyn kanne biers, we dair boeven dede sal den selven brocke gelden alle soe vacke sulcks wo vorsr. ghebuert.

Jtem we pantkeringhe doet de sal iersten den Stadt baden betaelen eyn Stadt punt vor syn brocke ende so langhe de brocke onbetalet is sal dair gheen pantkeringhe ghestaen dan de bade sal voert varen na dat verwyn.

Jtem oeck hebben myn Joncker ende de Sceppen ingesath omme ongelucke te vermyden dat nemant

in onss Stadt met enyghe roer sal sceeten by xx punt we he oock sy het gesche dan vor, off achter den huysse.

Myn Joncker ende de Sceppen hebben ingesath dat we borgher wert ende man ende wyff beyde van buten incommen sollen gelden . . . 12 goltgl. ende eynen leren emmer der Stadt den Sceppen eyne tacke wyns ende den Joncker eyn mengelen wyns Ende so oick eyn uthhemys hylikede an eyn borgers kindt so sal he . . . vor syn borgescop veer goltg. ende eyn leren emmer ende eyne roede toe straeten waer hem dye Scepen wysen daert nodych ys.

Sint ¹⁾ oick vorwerde by den selven so vurss. dat also daer eyn beroep ghebuerde van demme enyghe wysinghe to natreffede de dat beroep doet sal an handen der Sceppen by der sonnen besturen veer goltg. Ende so he des nyet en dede sal dat beroep van gener werden syn.

Jtem myn Joncker ende die Scepenen hebben ingesaet ende geordineert dat men voer geleent gelt datbecant ys salmen moegen penden van stonden aen alsye oft weer verdyent loen oft magenaes.

Jngelycken salmen oock van stonden aen moegen penden voer botter broet wyn bier dat in toyken ofte kannen uth eyns mans hues gheborghet oft ghehaelt wort, oock gelyck als magenaes weesen sal.

Ende oock ys bewyllet ende geordineert dyewyle

¹⁾ Dit artikel is doorgehaald.

mannyger eynen eedt tho doene offte toe nemen omme cleyneheyte der boeten soe licht achten, salmen den Scepenen geven van eynen eet eyne kan wyns.

Jtem oeck soe hefft myn Joncker ende dye Scepenen ingesaet als yemandt kompt mytten baeden omme pande toe haelen op eine verwonnen saecke soe sal de baede den Cleger pande doen ende wysen, daer die Cleger mede toe freden ende bewaert ys, ende die gepandet wort en sal den baeden niet setten wat pande dat hye nemen sal dan dye baede sal selvest thoe tasten ende offte hyr yemant thegen dede sal daer aen gebrocken hebben nae utwysinge onser Stadt boeck.

Jtem myn frouwe van Almelo ende dye Scepenen hebben ingesadt wanneer eyn utheym man eyn borger hefft angespraeken dan sal hye aver xiiii dagen komen ende laeten hem eychenen an dye pande.

Jtem noch hefft myn ffrouwe van Almelo ende dye Scepenen ingesaet als men dye Scepen wyl kyesen dye salmen kyesen uth der gheswaeren gemeente oft dye inder gheswaeren gemeente geweest ys nae older gewoenten.

Jtem noch hefft myn frouwe van Almelo ende die Scepen ingesaet soe daer yemant twysten omme den anderen toe nae toe tymmeren Ende andere daer dye Scepen woerden by ghehaelt omme toe besyctigen wye dair inder onrechte bevonden wort sal dair dan omme gelden eyne kanne wyns.

Jtem myn Joncker und dye Schepen hebben ingesaet so ene den anderen stilzwigende ofte gluipe wondede corbar dye selae deder sal dair myt syne borgerschap verlaren hebben und dyeselue nicht weder genieten eer ten tyden dat dye selve tot des Jonckeren unnd den Schepenen benogen syne upgelachten broicke vol uth betalt hefft ende den sollen sy so cleyn off groit nemen als sy wyllen.

Jtem myn Junckeren und de Schepenen hebben geordineert und ingesaet so wie den anderen schulde vor einen dieff schellem ofte dergelichen anders und konde dat nicht dem rechte genoechsam bewysen de sulbige sal vorbrocket hebben hundert punt und sal den sulbigen ter noche anstunt upleggen und betalen edder he sall in dubbelden poenen vervallen sein.

1586.

Anno tachtentich sess up S. Petri ad Cathedram hebben myn Juncker und de Sceppen geordiniert, und umb der groten unkosten der ganssen undersaten tho vermyden, ingesaet, dat nemant van unserm bugeren wie he oick sie in dessen turbulenten tiden, jenigen win noch brenden win, oder enych frombt bier in unser Stadt solle inbrenge, viele hebben ofte uth tappen, by der Stadt hogeste keur und by priesemachunge des sulbigen gedrenckts so vaicken sulks geschuet.

Myn Juncker und die Scheppens hebben ingesatt datt so wie den anderen up synen grunde sloge houwe ofte stekke die selbe sall vorbrocket hebben der Stadt hogeste keur, thott myns Junckerens und

der Scheppenen guitdunckens, na gelegenheit der saecken &c.

Myn Juffer unde de Scheppenen hebben ingesatt dat niemant den anderen sal upt lyff lopen off to druwen met einen gespannen roere tho schieten (noch umme tho drouwen) umb alle ungelucke desfals tho vermyden, by der Statt hogeste Keur.

Jtem myn Juffer und de Scheppenen hebben geordiniertt dat nemant met waden sall fischen lenger als met vier vadem, und sunder kuell, und geine an malkanderen gebunden und niet ter visscheryen by eyn pene van der Stat hogeste koer na olden gebrueicke (und vorberte der netten).

up Petrie ad Cath. 1607.

Myn juffer und de Scheppen hebben ingesaet und verordeneert dat nemandt sall geen bier veile hebben off uth tappen hoeger als anderhalven stuiver de kanne by poene der Stat hogeste Keur geduirende dit geheele jaer etc. und so vaicke sulckes geschiet sie pronunciatum up Petri anno 1607. Dat harlemer bier dit jaer gesat up een stuver 1 ort, het inbrouwen bier op 1 st.

Myn ¹⁾ Juffer und de Scheppen ingesatt, dat niemant vor dit jaer van den Borgeren enigen torf uth der herlicheit Almelo met Schuiten off met wagens en foere, noch Schuiten offt wagens daer toe verhuire, offt lehne, by de pene van yder riese tho verboeren xxxx punt etc. sic pronuncirt up dach *Petri* 1608.

¹⁾ Dit artikel is doorgehaald.

Die frouwe van Almelo unde de Scheppen hebben verordinieret datt men partyen uphaer begeren van uthgespraekenen Sententien, copien verlenen sall. Und war van tho appelleren sollen partien der sonnen genieten, na erlegginge der kosten na olden gebruicken 1608.

Oick ¹⁾ hebben de frouwe van Almelo met den Scheppen ingesat, dat mehn datt harlemer bier dit jaer nicht hoger de kanne dar van sall geven als voir 11 St. etc. by poene der Stat hogeste etc.

Anno 1611 up Petri

heft die frouwe van Almelo unde die Schepen ingesat unde verordinert dat wee den anderen hetet legen, unde kan dat niedt betugen, sal darumme gelden twentich punt.

Jtem heft de frouwe van Almelo unde Schepen ingesadt: dat wie den anderen overfalt sal darumme gelden dubbelde brocke, tho weeten 40 punt.

In anno 1618 heft myn Her van Almelo unde die Schepenen up Petri ad Cathedram ingesat dat ein ider soe gewondet edder geslaegen wert van einen anderen dat die selvige soe leet gescheet, syn leet dat hem gedaen is sal angeven, offte hie sal alsoe schuldich syn, als die deder.

Jtem heft myn herr van Almelo unde die Schepenen ingesat umme dat die undersaeten alle boesheid

¹⁾ Dit artikel is doorgehaald.

sollen vermieden, unde in frede ende enicheit moegen leven, dat myn herr van Almelo unde die Schepenen alle broecke soe in unser Stat gescheen na discretie unde kentenisse mines heren unde die Schepenen willen buiren, allent nae groetheid unde kleinheit der sacken — up widere unde negere verclaringe van allen articulen.

Anno 1622 up St. Petri ad Cathedram hefft die gemeente ingewilliget ter presentie des herr Richters dat die brouwers ende tappers, nae guetheit des biers haer bieren moegen verkoepen vor anderhalff stuver twie stuver een ortyen min oft mer na dat het duchtigh, dan so invalle van krigslueden ofte belettinge geschiedde, sall niemant van tapperen ofte brouweren dat hoger geven als vor anderhalf stuver, unde niemant sal mogen tho rugge holden met tappen als dan by poene van een punt groot.

Anno 1625 up Petri ad Cathedram heft myn heer van Almelo unde die Schepenen geordineeret ende ingesat unnd dat van wegen velvoldige overloop oft infal van krigssvolck dat niemant enich bier veile hebben sall ofte durder uth tappen als vor twie stuver de kanne, unde dat ingebrouwen bier nicht durder als vor twie stuver min een ordt by poene der Stadt hogeste koer geduirende dit geheele jaer unde so vake unde mennichmael dat gescheet van jder tunne den broecke als vorgescr. te betaelen, te wetten met hondert punt tot — 5 daller 10 st. gerekent.

Anno 1626 hebben myn herr van Almelo ende der Schepenen ingestelt, dat Deventer bieren getappet

ende verkoft sollen worden, die kanne vor twee stuver een ordt, harlemer bieren vor twee stuver als oick die ingebrouwen bieren wen sie dair guet vor erkent worden 't welck tot proeve sall staen, sunst vor twee stuver myn ein ordt die kanne ofte na die werdie by poene einer priesemakinge des biers ende vor die armen eenen goltg. van elcke tunne verbrocket hebben. Actum up Petri 1626 ut supra etc.

Anno 1631 up Petri

die Gemeincluden wegen die gemeente geven voer ende versoecken fer dienstelick, alsoe daer voelle anslagen op die gemeente tot grote naediel van die gemeente gescheen ende geschiet syn: dat sodanige anslaege by myn . . . Heer van Almelo to nichte gemaeket ende affgeschaffet mochten worden. Die anslaege so men tegenwordich weet onbehoerlick angemaeket tho syn: zynt by Bulshoeve by Graeven Wicher: Hindrick Volckerinck: Rubbenhaer: Boevedam:

Anno 1634 up Petri ad Cathedram js by myn heer van Almelo ende Schepenen ingestalt dat geen brouwer offte tapper hoeger jennigen vrembden byeren sall uuyt tappen als die kanne dubbelt bier vor een stoter ende onckelt vor twee stuver een ordt. Ingebrouwen bier vor twee stuver so iemant daerenbaven deede sall vorbrocket ende vorboert hebben — 25 olde Schilden.

OVERIJSSSELSCHE

STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

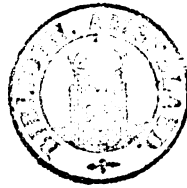
VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

OVERIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. VEERTIENDE STUK.

STADREGT VAN GRAFHORST.

ZWOLLE
DE ERVEN J. J. TIJL.
1903.

De stadrechten van Grafhorst, in vroegeren tijd door wanbeheer uit het bezit der gemeente geraakt, werden, naar men mij mededeelde, door den vorigen burgemeester teruggevonden, door hem van den toenmaligen bezitter aangekocht en aan de rechtmatige eigenares teruggegeven, onder voorwaarde echter, dat zij nooit weer het archief mochten verlaten. Ik zag mij, om inzage van de stukken te nemen, dus genoodzaakt mij persoonlijk naar Kampen te begeven, want daar is tegenwoordig het gemeentehuis van Grafhorst gevestigd, waarin de documenten thans zorgvuldig worden bewaard. De burgemeester, de heer H. Visscher, en de secretaris, de heer W. Meyer, maakten mij echter, naar ik met dankbaarheid erken, verder het onderzoek der archiefstukken zoo gemakkelijk mogelijk, zoodat ik spoedig het gewenschte gevonden had.

Het oud-archief bleek evenwel niet meer van het door mij gezochte te bevatten dan hetgeen Racer reeds in zijne Overijsselsche Gedenkstukken (St. VI, blz. 266 vlg. en 281 vlg.) had opgenomen, zoodat het hierachter afgedrukte in hoofdzaak slechts eene nieuwe uitgave der nog overgebleven rechtsbronnen van het oude plaatsje is. Deze stadrechten zullen nu echter gemakkelijker door belangstellenden kunnen worden geraadpleegd, dan toen zij, als tot nu toe tusschen andere stukken min of meer verscholen, alleen in het groote werk van Racer volledig voorkwamen en in de serie

stadrechten, door onze Vereeniging uitgegeven, mocht trouwens het stadrecht van Grafhorst ook niet ontbreken.

Ik begin mijne uitgave met het afdrucken van twee stadbrieven, waarbij zich echter eene eigenaardige kwestie voordoet, waarop ik hier even de aandacht wil vestigen. In het archief toch bevindt zich eene copie van een charter van 1333, waarbij aan Grafhorst stadrecht gegeven wordt, met het onderschrift: „bij „mij als tegenwoordige secretaris van Grafhorst gevonden deze brief op den 2 July 1776, in fidem „R. v. d. Woude secr.” en ook een in 1584 door den Zwolschen magistraat afgegeven vidimus van een brief van 1365, die bijna geheel gelijkkluidend met eerstgenoemde oorkonde is.

Hoe dit te verklaren?

In den „Tegenwoordigen Staat van Overijssel”, Deel IV, blz. 140, in de noot, lezen wij omtrent deze zaak het volgende:

„Wy volgen hier den brief bij *Dumbar, Anal. II, p. 253* ¹⁾, dien wy ook by dit stuk I Deel, bl. 87, „aanhaalden, doch vinden ons verplicht te zeggen, dat „wy, by nader beschouwing, van desselfs egtheid „niet volledig overtuigd zijn. Onze twyffeling komt „niet zo zeer voort uit eenige verschillende lezingen, „die tusschen dit stuk en een ander afschrift van „hetzelve bij *Racer, Gedenkst. VI, bl. 266*, bespeurd „worden; als wel uit den brief van Jan van Vernenburg van 't jaar 1365, *Ald. bl. 268*, aan welks egtheid niet kan getwyffeld worden, en die het aanzien „heeft van eene oorspronglyke gifte en geenzints van

¹⁾ Hier is deze brief het eerst uitgegeven (nl. in 1721).

„eene bevestiging van eene vorige, gelyk die der „daar op volgenden van Rudolf van Diepholt enz.”

Maar aan den anderen kant kan men wijzen op het volgende stuk uit het archief van Grafhorst, dat ook afgedrukt is in Racer's Gedenkstukken (St. VI, bl. 267):

„Van de vryheid van Graffhorst”.

„Anno 1333 des Dinsdachs nae Misericordia Domini „heeft Biscop Jan van Utrecht de van Graffhorst „gegeven vryheid ende stadtrecht toe setten sche- „penen ende met een schulden recht te rechten in „allen manieren als de steden van Zwolle, Hasselt „end Genemuiden hebben, welcke vryheid wesen „(sal) tusschen den Oorde ende Graffhorster Vonder, „beholtelicken syner genaeden en syn luyden ende „des diensten, de sy den heeren schultich syn gelick „de voerscreven steeden. Des soo sal de stadt van „Graffhorst geven jaerlichs op S. Odulphusdach ses „pont swarte torff ¹⁾ in kennisse erer stadtrechte.”

Deze brief zou een copia copiae zijn „geextraheert ex Aureo Libro Zwollensi”, welk register echter niet meer te vinden is.

Eene zekere beslissing in de vraag of deze brief van 1333 wel als echt is te beschouwen is nu moeilijk te nemen, maar is men er toe geneigd hem voor onecht te houden, dan zou men er op kunnen wijzen, dat men vroeger soms vreemd met stadbriefven van de oude Overijselsche steden schijnt gehandeld te hebben en daarbij als voorbeeld kunnen noemen den brief, dien bisschop Otto van Holland in 1248 aan Ommen zou hebben gegeven, welk zonderling stuk

¹⁾ Hier zal, naar ik denk, wel „tornsche” moeten staan, gelijk in de hierachter afgedrukte brieven.

door mij besproken werd in het begin der voorrede van mijne uitgave van het stadrecht dier plaats. ¹⁾

Op de twee stadbrieven laat ik, evenals dit in Racer's uitgave is geschied, de nog in het archief berustende confirmatiebrieven volgen en wel die van Rudolf van Diepholt, die van Frederik van Baden en die van Philips van Bourgondië, resp. van de jaren 1433, 1496 en 1517.

Wat het uitwendig voorkomen dier stukken betreft, merk ik op, dat de hier het eerst afgedrukte brief een oude copie op papier is en dat de vidimus en de confirmatiebrieven op perkament zijn geschreven. ²⁾ Aan de brieven van Rudolf van Diepholt en Philips van Bourgondië ontbreken de zegels, terwijl het zegel van Zwolle in groen was aan den vidimus en dat van Frederik van Baden aan den brief van 1496 (het laatste zeer sterk) geschonden zijn; op de plique van laatstgenoemd stuk staat de naam H. Hündebeke geschreven en op die van den brief van 1517 de naam Gherdinck.

De „Willekoeren end Statuyten” der stad komen in copie voor in een handschrift, groot 27 × 17.8 cM. Dit begint met 4 en eindigt met 6 onbeschreven folia papier. Het titelblad is van perkament en ook de 9 folia, waarop het stadrecht is geschreven; daarop volgen nog 2 pagina's met losse aantekeningen en een eedsformulier voor den burgemeester. ³⁾

¹⁾ Overijsselsche Stad-, Dijk- en Markeregten, Dl. I (Stadregten), St. 8.

²⁾ De brief van 1517 is hier en daar beschadigd; de hierdoor in den tekst ontbrekende woorden zijn in deze uitgave overgenomen uit de voorgaande brieven en tusschen [] geplaatst.

³⁾ Dit handschrift, dateerende van het jaar 1627, moet een copie zijn van een zeer oud perkamenten officieel manuscript in het

De wetsbepalingen zijn ongenummerd; voor het gemak bij het aanhalen heb ik ze van volgcijfers voorzien.

Behalve de burgemeester en de secretaris der gemeente, reeds door mij genoemd, hebben mij ook de heeren Hoefer te Hattem en Mr. Rutgers te Zwolle bij deze uitgave diensten bewezen en gaarne betuig ik hun hierbij mijn dank daarvoor.

Den Haag.

A. TELTING.

archieff van Grafhorst, dat later echter daaruit schijnt te zijn ontvreemd. In een handschrift toch, dat vroeger heeft toebehoord aan P. Bondam en thans berust in de bibliotheek onzer Vereeniging (genummerd 92), komt ook eene copie van het hier afgedrukte stadrecht voor, geschreven door den secretaris van Grafhorst Roelof van der Woude, en daarbij heeft Bondam het volgende aangeteekend:

„Describenda in usus meos curavi haec statuta per manum „secretarii illius oppidi ex veteri quodam libro, in archivis oppidi „istius adhuc exstante, praecedenti seculo descripto ex antiquissimo „codice membranaceo et authentico, sed qui ante quadraginta hos „annos dolo malo ac furto ex archivis ablati dicitur, nec amplius „ibi exstat. D. 29 Decembr. 1777.”

STADBRIEF VAN 1333.

Wy Johan, byder genade Godes biscop tUtrecht, maken kondt allen luyden, dat wy onssen guden luyden van Grafhorst ghegeuen hebben ende gheuen mit desen breue vriheyte ende statrecht toe setten scepenen ende mit onsen sculten recht toe richten in allen manyren also onse stede van Zwolle, Hasselt ende Genemuden hebben, welcke vryheit wesen sall tuschen den Oerde ende Graffhorster Vonder toe, behoudeleick ons onsser luyde, die wy daer hebben ende noch koemen moeghen, ende onsses dyenstes, die sie ons van rechte schuldich synt gelycke den steden voerss. Voert an so sall ons die stede van Grafhorst voerss. jaerlicx gheuen sess pont zwarter tornschen etc. op sunte Odulphusdach in kentnisse van hoeren stadtrechte. Hier weren ouer, daer dit geschiede, eersame lude ende bescheyden her Johan van Iselsteyn, canonick van sunte Marien tUtrecht, thezaurier, her Jacob, cureyt van Yselmuden, Otte van Yselsteyne, die olde Erenst van Yselmuden ende die jonge Erenst zyn soene, Alffer vander Schuiren, Geert Stellingck, Bartelt dair bouen Erenst van Zuyrbeecke ende anders voele guder luyde. In oerconde des brieffs beseghelt myt onssen zeghell. Gegeuen int jaer ons Heren dusent dreihondert ende dreendertich des Dinxedges na Misericordia Domini.

VIDIMUS VAN DEN STADBRIEF VAN 1365.

Wij borgermeijsteren, schepen unde rhaedt der stadt Swolle doen khundt allen luiden und certificeren voir die gerechte waerheit, dat vor vnns gekhommenn vnnd erschennenn sinnenn vnnsse guide nabuirenn vnnd frindenn die borgermeijsterenn vann Graffhorst vnnd hebbenn vnns verthoent, laetenn sienn vnnd lesenenn einenn bezegeldenn brieff inn francijan geschreuenenn, diewelcke enniger matenn veroldett, dan noch leessaer wesennde, luidet vann woordenn tot woorde als volgt:

Wij Johan van Viernenborch, bij den genaede Goedes bischop tUtrecht, maickenn khundt allenn luidenn, datt wij vnnsenn guidenn luidenn vann Graffhorst gegeuenn hebbenn vnnd geuenn mit dessenn brieue vrijheidt vnnd stadtrecht toe settenn schepenne vnnd mit vnnsenn scholte vnnd richter toe richtene inn allenn maenierenn als vnnsse stede vann Swolle, vann Hasselt vnnd vann Gennemuidenn hebbenn, welcke vrijheit wesenn sall tuschenn denn Oirde vnnd Graffhorster Vonder thoe, behoudelick vnns vnser luide, die wij dair hebbenn vnnd noch bekhoemenn ¹⁾ moegenn, vnnd vnnes diennstes, die sij vnns vann recht schuldich zijnn, glijck dienn stedenn voirseijt. Voirtaene so sall vnns die stede vann Graffhorst voirseijt jairlicks

¹⁾ Later is „be” in dit woord doorgeslagen, doch weer met puntjes er onder hersteld.

geuenn sess pondt swartter tornsche up sencte Odulffsdach inn kennisse vann hoerenn stadtrecht. Hier waerenn ann vnnd ouer tho Vollenhoe, dair dut geschiede, eersam vnnd bescheidenn luide heer Gerrijt, Graeue vann Viernenborch vnse bruoder, ridder, heer Goddert Kerker vann Isselmuidenn, Henrick de Suijre, Helmich zijnn brueder, Lambert Erenstsoenne, Alphard de Ruthe vnnde Johann vann Isselmuidenn vnnd anders guider luide vele. In oirkhunde des brieffs besegelt mit unsenn siegels. Gegeuenn int jair vnss Heren duisent drehondert vijff vnd tsestich des Dincxdages nae beloecken Paeschen.

Diewile wij dan dennselvonn brieff hirinne inserirt gesien vnnd durch vnssenn secretarienn hebenn doenn lesenn vnnd na vlitige collatie mittenn originalenn brieff, die ant veroldenn vnnd vergaenn auerst noch leesbaer vnnd ahn denn vthangendenn siegell vann rodenn wasse ongecancellirt was, beuondenn van woorde accorderende, hebbenn wij sonder argelist inn oirkhunde der wairheitt vnnd ter begertenn der voirsejten vann Graffhorst, vnnder vnns als oire appellantz richterenn sorterennde, inn forma einnes vidimus vnnsers stadt secret siegell vnnder ann dessenn brieff doenn hangenn in denn jairenn vnnsers Heren vnnd Salichmaickers gebuertt duisennt vijffhondertt vier vnnd tachtentich denn dry vnnd twintichstenn dach des maentz Julij.

CONFIRMATIEBRIEF VAN RUDOLPH VAN DIEPHOLT.

1433.

Wij Roedolph van Dyepholt, bider genaden Gaets bisscop tUtrecht, maken kont ende kenlic allen luden, dat wij onsen goeden luden onser stat van Graffhorst alle alsullic statrecht ende vryheiden als se van onsen voervaderen, bisscopen tUtrecht, geworuen, hergebracht ende besegelt hebben, confirmeren, stedigen ende laven mit desen brieue stede ende vaste te holden in allen manieren ende voerwerden als die brieue inhouden, die hem daerop gegeven sijn, beholtelic ons onser lude, die wij daer hebben ende noch daer comen mogen, ende onses dienstes, den se ons van rechte sculdich syn. Voert meer soe sal ons onse stat van Graffhorst voirss. jaerlix gheuen sess pont bruner tornsche op sente Odulphusdach in kennisse van hoeren statrechten, alle argelist vytscheiden. In orkonde des briefs besegelt mit onsen segel. Gegeven toe Vollenhoe int jaer onss Heren dusent vierhondert driendertich des Woensdages nae Onser Lieuer Vrouwen-
dach Concepcio.

CONFIRMATIEBRIEF VAN FREDERIK VAN BADEN.

1496.

Friderick, van Goits gnaden elect ende confirmiert, geboren marckgreue van Baden, maken kont allen luden, dat wy onsen gueden luden onser stat van Graffhorst all alsulck statrecht ende vryheiden als sie van onsen voirvaderen, bisschopen tÛtrycht, gheworuen, heer ghebracht ende besegelt hebben, confirmieren, stedigen en louen in desen onsen brieue stede ende vast te holden in allen manieren ende voirwerden als die brieue inhouden, die hem daer op ghegeuen syn, behodelick onss onsen luden, die wy daer hebben ende noch daer comen mochten, ende onss diensts, den sie onss van rechte schuldich syn. Voertmer soe sall onss onse stat van Graffhorst voirss. jaerlix gheuen sess pont bruner tornsche op sant Odulphusdach in kennysse van hoeren statrechten, sonder argelist. In oirkonde sbrieffs besegelt myt onsen siegell. Gegeuen op onsen slote tot Vollenhoe int jaer onses Heren duysent vierhondert sessendenegentich vpten vier-tienden dach in Decembri.

CONFIRMATIEBRIEF VAN PHILIPS VAN BOURGONDIE.

1517.

Philips van Bourgoingnen, van Gats ge[nade] elect geconfirmeert van Utrecht, maken kondt allen luyden, dat wij onsen gueden luden onser [stadt] van Graffhorst all alzulcke stadtrecht ende vryheden als sye van onsen voervaderen, bisscoppen tUtrecht, geworuen, her gebracht ende besegelt hebben, confirmeren, stedigen ende louen bij desen onsen [brieue] stede ende vast te holden in allen manieren ende voerwerden als die brieuen inholden, die [hem] daer op gegeuen sijn, beholdelicken ons onsen luden, die wij daer hebben ende noch daer comen [mogen], ende onses dienstes, den sye ons van rechten schuldich sijn. Voertmeer soe sal ons onse stadt van Graffhorst voirss. jaerlix geuen zess pont bruner tornsche op sant Odulphusdach in kennesse van hoeren stadtrechten, sonder argelist. In oirconden sbriefs bezegelt met onsen zegel. Gegeuen in onser stadt Zwolle int jaer ons Heren duysent vijfhondert ende zeuenthien den XVI^{ten} dach van Octobri.

WILLEKOEREN END STATUYTEN

DER MEENRE STADT

G R A F H O R S T.

Soli Deo gloria.

Int jaer onses Heeren, doemen schreeff duisent vierhondert en seventhiene, des Sonnendachs nae Meye, hebben schepenen en raet end gemeente der meenre stadt van Graffhorst ingesat willekoere ende statuten als van oere stadts weggen voerschreven.

1. Weer dat sake dat enich man off wijff spreke op die schepenen off op den raet off op den genen, die dat recht bevolen were van wegen der stadt van Graffhorst, dat willen se holden de waerde op XIII pont elken schepen.

2. Item weert sake dat enich man off wijff eengehande daet dede tegen schepen end raedt, 't weer in den rechte, daer se saten toe gerichte, of buiten den gerichte, dat van den gerichte toequeme, dat men bewijsen mochte met goeden burgeren, dat waer der stadts hoechste broeke.

3. Voert meer sint vorwarden en overdrachten, weert sake dat enich man off wijff spreke op dat recht off op die wijsinghe, dat is XX pont.

4. Voert meer sint vorwarden, weert sake dat enich burgher met enen gast toe- ende anvolle, dat onser stadt off onsen burger teghen ghenge, dat men beschinen mochte met waren talen, dat is V pont, dat waer buiten der stadts vriheide off binnen der stadts vriheide.

5. Voert meer weert sake dat enich man off wijff rochte over der stadt vrede, dat is XL ƒ .

6. Item dat enich man off wijff den anderen steke off sloghe blauw off blodich, dat is V ƒ .

7. Item weert sake dat enich man off wijff schulde off keve met woorden ende die een den anderen loechende, dat is I ƒ ; end die een wijff houre hete, dat weer oock een ƒ .

8. Item dat enich man op den anderen een messe toeghe off daer op liepe met verbadenen wapen, dat is I ƒ .

9. Item een vuistenslach, dat niet blauw noch bloedijch en is, dat is I ƒ .

10. Item weert sake dat enich man off wijff der stadt bode stete off sloghe, dat weere van pandingen off van enigerhande saken, die den gerichte an droe-ghen, off met verboden wapen to hovede liepen, dat is V ƒ .

11. Item weer enich man off wijff, die hem tuighes vermete end den tuich niet bij en brochte alsoe die

scepen kanden, dat recht ware, hij waer gast off burger, dat is III ƒ ; ende een gast burghen te setten voer die broke, worde hij vellich in den saken, eer dat men den tuich bijbrochte.

12. Item weer enich man off wijff, die scholde of keve met woorden teghen den scepen om des gerichtes wille off tegen enighe menschen voer den gerichte, dat is II ƒ .

13. Item weert sake dat enich man off wijff boeden helde ende hij die sloeghe off stethe off steke blauw off blodich, dat een schepen seghe off claghe overqueme, dat wolden se richten, off dat een ander man off wijff were.

14. Item enich man, die spreke op eens mans eer, dat men bewijsen mochte met waren talen, dat is V ƒ ; ende den anderen toe beteren totter schepen seggen.

15. Item weer enich burgher, hij weer man off wijff, die geboeden worde voert recht end dat eerste bodt versette, dat weer der stadt XV schillinghe; en dat ander gebodt oock versette, dat weer den schepenen I ƒ ; end dat derde weer bij sijne woninghe end den schepenen III ƒ .

16. Item weert sake dat stadtbode lude bode off pande en hij geen roede in sijn handt en hadde, datmen beschinen mochte met die waerheit, dat is I ƒ .

17. Item nyemandt en sal penden off bieden met

onser stadt boode, hij en sal den burghenmeister eerst bidden om den bode, als bij enen ponde.

18. Item dat enich man pande keerde dreem werven, dat is III ƒ .

19. Item dat enich man die pande wederneme, die gepandet weeren met onsen baden, dat is der stadts hoechste broeke off sijn lijff.

20. Item enich man off wijff, die gepandt were end die panden gebeseget worden, end hij dat seghe end beschinen mochte, die panden mochte hij broeke-loes wedernemen; end die ghene, die die panden verwaren solde, die had der stadt gebroken III ƒ .

21. Item geen wijff en sal pande kieren als bij drien ponden, se en sal pande gheven tho oers mans compste.

Dit sijn de broeken van den voerslaghe.

22. Item weert sake dat enich man houwe in der elst off groen holt breke, elsen off wijrven off wijlgen, dat is eenen olden schilt, end in den Oerdeken twe olden schilden.

23. Item weert sake dat enich man off wijff sprockede off holt leese, ten were bij oerloeff van den schepen end sworn, dat is I ƒ .

24. Item enich man, die sijn holt vercofte, dat hem toe deile velle als men houwe dat voerslach, die dan holt vercofte buiten onser stadts vrijheide enigen gasten, dat is V ƒ .

25. Item weer enich man, die holt cofte van onsen burgeren end dat buten vercofte als voerseghet is, also menich burger holt also menighe V *u*: als van elken mandeel.

26. Item voert meer en salmen geen manne holt geven, off en sal deel hebben in den voerslage, hij en sal burger wesen end licht end vuer holden met in Graffhorst.

27. Item weert sake dat enighen burger schade schiede van oeren burgeren ofte van gasten van enigen beesten, dat solde hij te kennen geven twe van den raden off twe burgeren; dat solden die twee van den raden ofte burgeren besien ende dien schaeden groten, ende daer en sal gheen recht meer overgaen also bij drien ponden.

Dit sint wilkoren onder den scepenen.

28. Int eerste so is verwillekoert, als onder den scepenen, dat elcke twe burgemeesters richten sullen een maent lanck end toe rechte staen alle vierthien daghen des Wonsdachs tusschen negen en thien vren, also bij V ponden, off een anderen scepen in sijn stede te setten.

29. Item voert meer sint willkoere dat elke burgemeester al dat se versten off opsetten, dat sullen se wtrichten off anbrengen oeren gesellen, dien se dat recht overleveren, als bij V ponden.

30. Item geen scepen en sal eenen bode gheven

buiten onser stadts vrijheid op onsen burger te bieden off te penden, hij en sal comen toe Graffhorst end bidden om den boden, alsoe bij V ƒ.

31. Item soe sullen elke twe burgemeisterens al alsulcke brueken alsoe vervallen off gebraken werden, dat se eischen off geclaget worde, dat sullen se wtrichten en nemen daer van gelt off pande, alsoe bij drien ponden, dat in oerre maent verscheniget.

32. Item weert sake dat se die voerschreven brueken niet en nemen noch in en wonnen, so solden se die brueken selven gelden, ten waer sake dattet hem ontbreke an hoere macht, soe sullen sij hoere gesellen toespreken end richten datt wtt, als bij III ƒ.

33. Item geen burgemeister en sal ghenen bade geven ghenen manne, hij en sal vragen waervoer hij panden off baden wil, so sal hij hem enen bade geven, hefft hij daer begherte in, toe allen rechte, als bij III ƒ.

Item van den gasten.

34. Item dat enich gast breuken breke end hij die niet betalen en wolde ende een schepen daer bij weere off dat eischede, daer solde hij gaen end holden den gast voer die brueke, als bij drien ponden.

35. Item weert sake dat een schepen niet sterck genoch en were enen gast te holden voer die brueke, so solde hij enen burgher bij hem bieden off meer dat hij sterck genoch weer, als bij V ƒ. Alsoe mennich burger als die scepen bode end dat bodt niet en dede trouwlick toe der stadt behoefte, dat weer elck V ƒ.

36. Item weer enich man off wijff, die schuldich were emandt, daer hij voer geboden worde, hij were in off vte des hij des avondts to huiss queme, so sal dat die bode sijnen nabuiren toe weten laten van beyden tsijden daer hij woont; dat gebodt sal wesen off hij in sijnen mont gheboden worde.

37. Item off enich man off wijff daer die bode queme en wolde penden end hem die doere voort hoofft toegesloten werde off daerom wt den huise lepe, ¹⁾ dat hij geene pande geven en wolde, end die bode seghde dat hij ingaen solde end geven pande, ende des niet en dede, dat weer also vele als off hij die pande gekieret hadde met hande end monde.

Item van pantweringen.

38. Item enich man off wijff, die pande kierde drienwerff op enen dach, dat weer van schade off van der stadt breuken off van schulde, die en sal niet meer broeken dan III fl ; mer die burgemeister sal gaen met den schepen ende nemen hem die brueken off leggen hem vter stadts vrijheden; end daer niet in te comen, hij en hadde der stadt oer brueke eerst betaelt end die schult, daer hij voer gepant heeft geweest, volgedaen.

Item van den scepenen.

39. Item weer enich schepen, die de scepene beclappede wat sij deden off segghden off melde haren

¹⁾ De woorden „off daerom wt den huise lepe” staan in het HS. in margine.

raet daer se weeren in hare heimelicheit, dat is XX fl ;
ende nummermeer in den raet te commen.

40. Item gheen schepen en sal een bode geven
op onsen burger op heilige daghe als Aposteldagen
end Sonnendaghe, also bij eenen ponde.

41. Item weer enich man, die wtter stadts vrijheide
gelecht weer end in die stadt queme, hij weer wijff
off man, bij daghe off bij nachte, also vaecke als hi
dat dede, also menighe V fl .

42. Item weer enich man, die ander recht begeerde
dan hem toe Grafhorst gewesen worde, ende dat toe
Zwolle soeken en vragen wolde, so solden hem die
schepen twe mede doen ende latent vragen wat recht
were; end wye inden onrecht were, die solde die cost
betalen, die daerom verteert werde.

43. Item weert sake dat die gemene schepen end
burgheren een willekoer makeden off enigerhande
overdrachte, dat die twe deel volgheden, dat en solden
die anderen niet kieren.

44. Item enich man off wijff, die sijnen burger in
last off schade brochte tegen eenen gast, dat is toe
verstaene dat hune daghen dede, off tegen den heer
bedroghe, daer hij gheen last off hinder van kreghe,
datmen eischen mochte met waren talen, dat is V fl .
End den ghenen, den hij de last ghedaen off inge-
bracht hadde, weder op sijne vote te brenghen.

45. Item weert sake dat enich burgher, die uter
stadt vrijheit voere end eenen anderen burgher met

eenen anderen rechte anspreke dan toe Graffhorst voer die schepen, die hadde sijn burgherschap verbuert end moste anderwerve burgherschap weder winnen, off hij daer weder uter wone queme.

46. Item alle brueken, die gaste breken, die sullen staen op alsulcke recht, alss toe Zwol een recht is en oire stadt recht ¹⁾ holt.

47. Item elck pont voer drie olde Vleemsche grote off payment datter goet voer is.

48. Item van dese brueken niet quyt te laten als eenen Vlemschen.

49. End elk man off wijff holde sijnen heuschen monde op vrouwen ende op jonckvrouwen, end op heeren end op vorsten, end op ridder ende op knechten, ende op goede steden, clein end groot, end op elcker malc, sij jonck off olt, wijff off man.

50. Item niemandt en brueke, so en derff hij niet boeten.

N o t a.

51. Item weert sake dat ijmandt pande coffte, off hij weer man off wijff, end binnen XIII daghen daer niet vol van en dede, end daer claghe over queme, dat weer die eerste claghe I w , end die ander claghe des anderen daghes II w , end vort alle daghe elke claghe die helfte meer.

52. Item alle brueken nae der sonnen dubbelde kuer.

¹⁾ Het woord „recht” staat in het HS. boven den regel.

De burgemeesterseed, aan het eind van het handschrift voorkomende en met een andere hand dan het stadrecht geschreven, luidt aldus:

„Ick love en sweere eenen eed tot God Almagtig,
„dat ik mijn officie van burgermeester zal waarnemen
„als een getrou burgermeester schuldigh is te doen
„en een jeder zijn recht te laten genieten; dog alles
„na best vermogen. Zoo waerlijk help mij Godt
„Almagtigh.”

N A S C H R I F T.

Mr. Muller te Utrecht deelt mij mede, en ik betuig hem daarvoor bij dezen mijn dank, dat hij vroeger in „De Registers en Rekeningen van het Bisdom Utrecht, 1325—1336” (Werken v. h. Hist. Gen. Nieuwe Serie N°. 53) den stadbrief van 1333 heeft uitgegeven, zooals die voorkomt in een register, door hem „Diversorium van den bisschop, 1331—1332”, genoemd, hetgeen mij was ontgaan.

De aldaar in Dl. I, bl. 439, gedrukte tekst luidt aldus:

Libertas opidi in Grafhorst. „Wy Jan, bi der ghenaden Godes bisschop tUtrecht ¹⁾, maken cond allen luden, dat wi onsen goeden luden van Grafhorst ghegheven hebben ende gheven met desen brieve vriheyte ende statrecht, te zetten scepene ende mit onsen scold ende richter te richtene, in allen manyren als onse steede van Svol, van Hasselt ende van Ghene-mude hebben, welc vryheyte wesen sal tusschen den Oerde ende Grafhorster-vonder toe ²⁾, behoudelic ons onser luden, di wi daer hebben ende noch comen moghen, ende onses dinstes, die si ons van recht

¹⁾ Het handschrift heeft: „trUtrecht”.

²⁾ Het handschrift heeft: „tore” of „core” (toe met een verkortingsteeken).

sculdich siin ghelike den steden vorscreven. Voertane so sel ons die stede van Grafhorst voerseyt jaerlix gheven 6 pond svarter Tornoysen op sente Odulfsdach, in kennis van haeren statrecht. Hyerover waren, daer dit gheschiede, eyrsam lude ende besceyden heren Jan van Yselsteyne, canonic sent Marien tUtrecht ¹⁾ ende thezaurier, her Jacob, cureyt van Yselmuden, Otte van Yselsteyne de oude, Ernst van Yselmuden ende de jonghe Ernst siin soen, Alfar van der Scuren, Gheraerd Stellenc, Bertold Derboven, Ernst van Zurbeke ende anders vele goeder lude. In orcunde des briefes bezeghelt mit onsen zeghel. Ghegheven int jaer ons Heren 1333 des Densendaghes na Mesericordia.”

Men ziet o. a. uit de noten, door den uitgever onder den tekst geplaatst, dat ook hier de lezing niet geheel onberispelijk is. Maar het is nu toch wel duidelijk, dat de brief zelf als echt is te beschouwen; men vergelijkte echter over het al of niet officieele karakter van het zg. *diversorium* de opmerkingen van Mr. Muller in zijne Inleiding (bl. LXVI en vlg. van Dl. II)

Hoe men het ontstaan van den brief van 1365, die bijna geheel gelijkkluidend met dien van 1333 is en ook geen melding maakt van eene vroegere stadrechtsverleening, moet verklaren, begrijp ik niet.

A. T.

¹⁾ Het handschrift leest: „trUtrecht”.

OVERIJSSSELSCHE
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

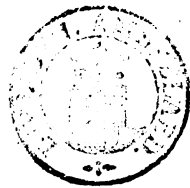
VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS.

OVERIJSSELSCH E
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.

EERSTE DEEL. VIJFTIENDE STUK.

STADREGT VAN WILSUM.

ZWOLLE
DE ERVEN J. J. TIJL
1903.

Het hierachter afgedrukte, eenige bekende stadrecht van Wilsum van 1321, dat tot nu toe nog niet was uitgegeven, komt in copie voor in een handschrift in 4° op papier in kartonnen band, afkomstig van Prof. Mr. P. Bondam, hetwelk tot titel heeft „Voorregts Brieven en Willekeuren van de steden Grafhorst en Wilsum benevens Aanteekeningen betreffelijk IJsselmuident”. Uit de nalatenschap van Bondam, wiens naam met het jaartal 1777 op de eerste bladzijde van de Willekeuren der stad Grafhorst voorkomt, kwam het in 1800 blijkens eene aanteekening op dezelfde bladzijde in het bezit van Mr. H. J. Arntzenius en thans maakt het (als no. 92) deel uit van de handschriftenverzameling onzer Vereeniging, waarvoor het in 1869 uit de auctie der bibliotheken van Mrs. J. N. J. en F. P. A. Heerkens werd aangekocht ¹⁾

Een andere copie van dit stadrecht vindt men in een handschrift uit de 17de eeuw in 4° op papier in hoornen band, met opschrift: „Stads Regt van Wilsum, welk handschrift op de volgende bladzijden een uittreksel uit deze statuten bevat, verder eenige bepalingen van den maire betreffende de gemeene weide van 1 April 1811, eene opgave van de namen der schutmeesters van 1811 tot 1826, en aan de keerzijde

¹⁾ Zie „Verslag v. d. Handelingen der 25ste vergadering, gehouden 31 Juli 1869.”

een „journaal tot nagedachtenisze voor de nakomelingen”, betreffende sommige belangrijke gebeurtenissen met de stad voorgevallen van 1626 tot 1783, waarin ook verschillende mededeelingen van financieelen aard, en eenige resolutien van 1656, 1657, 1669 en 1784.

Dit handschrift is thans aanwezig in het archief van Wilsum, maar was, evenals dit het geval is geweest met de statuten van Grafhorst, indertijd uit het bezit der gemeente geraakt. Het kwam echter, naar mij werd medegedeeld, op dezelfde wijze als laatstgenoemd stadrecht en op dezelfde voorwaarde (dat het namelijk het archief niet weer verlaten mocht) weer in handen van haar eigenares terug.

Voor mijne uitgave volg ik het exemplaar van Bondam, daar dit een oudere spelling heeft dan het andere handschrift en dus dichter bij het oorspronkelijke zal staan. De tekst, toch reeds onbeholpen van uitdrukking, is echter ook hier op sommige plaatsen bedorven en nu en dan zijn er blijkbaar woorden uitgevallen; maar eene vergelijking met het andere exemplaar geeft geene opheldering, daar de redactie van beide dezelfde is.

In dit handschrift zijn de artikelen genummerd; maar het cijfer 45 komt bij twee op elkaar volgende bepalingen voor, waardoor bij het laatste artikel het cijfer 50 in plaats van 51 staat. In de uitgave heb ik deze onregelmatigheid verbeterd.

Omtrent de oude rechten van Wilsum valt verder niet veel mede te deelen; de privilegiebrieven schijnen verloren te zijn geraakt, alleen is er nog een confirmatiebrief van Philips van Bourgondië van 16 Oct. 1517 als copia copiae overgebleven in het Diversorium

van dien bisschop, welk stuk echter geene bijzondere bepalingen bevat.

Wilsum moet vroeger eene plaats van nog al eenig belang zijn geweest; 't wordt ten minste in een brief van 13 Sept. 1276, waarbij Floris V aan verschillende Overijselsche steden en dorpen eenige privilegien in zake den handel op Holland verleende ¹⁾, naast Kampen, Zwolle en Deventer met name genoemd; later werd het echter geheel door de naburige handelssteden overvleugeld.

Voor deze uitgave verschaften mij, evenals voor die van het Grafhorstsche stadrecht, de heeren Hoefler en Mr. Rutgers eenige inlichtingen, waarvoor ik hun bij dezen mijn vriendelijken dank betuig.

Den Haag.

A. TELTING.

¹⁾ Dumbar. „Het Kerkelyk en Wereltlyk Deventer”. Dl. I, bl. 482; v. Mieris. „Charterboek”. Dl. I, bl. 384; v. d. Bergh. Oorkondenboek. Dl. II, nr. 321.

DIE STADT VAN WILSEMS WILLE-KEUREN.

In Godes Naem Amen. In 't jaer onses Heeren duysent drie hondert een ende twintigh op sinte Matthijsdagh in der Vasten.

Die schepenen van Wilsem, olde ende nije, ende alle de gemeente hebben gesatt recht ende koeren tot der stadts orbaer en aller malkes vrede, die in desen boecke sint geschreeven.

Dat eerste.

Weere eenigh man, schepen ofte borger in Wilsem, hoorde, saege twist in woorden ofte in daden onder burgeren ende bode hen eenen vrede, den willen sij hebben sterck ende vast bij tachtentigh pont swaert, ende niet daervan te laten, dat geschiede in Wilsem, oft van buyten de stad Wilsem; dessen vrede willen sij stede ende vast gehalten hebben, hent dat sij gesoendt sint bij der bovenste peene.

2. Voort meer waer eenigh man, die den anderen over den vrede, den schepen ofte borgers geboden hadde, anxste van sijnen lijve, mit messen mit sweerden, mit pijcken ofte mit verboden wapen, die breeckt aan die stadt veertigh pont swaer, niet daervan te laten.

3. Voort meer is eenigh borger, die den anderen bloedtwondet, die gelt der stadt hondert schellingen swaer, ende niet daervan te laten.

4. Voort meer is eenigh borger ofte gast, die sweerdte ofte mes coompt op den anderen te trecken in toornigen moede, dat is der stadt hondert schellingen swaer, niet daervan te laten. Ende steeckt hij ofte wondet de een den anderen met dusdanigen wapen, die gelt der stadt tien pondt, niet daervan te laten.

5. Voort meer is eenigh gast, die twistende sij tegen eenen burger, ende een ander burger die helpe ofte hij stercke den gast, die gelt der stadt honderd schellingen, ende niet daervan te laeten.

6. Voort meer is eenigh borger, die in Wilsem brenget eenen gast ende stercket den op sijnen borger, die gelt hondert schellingen, niet daervan te laten.

7. Voort meer is eenigh borger, die bij eene gaste sijnen borger beswaerde, dit weederom hondert schellingen, niet daervan te laten; ende daartoe sijne borgen schaden toe beteren.

8. Voort meer is eenigh borger, die spraeke op eenen schepen ofte op olde schepenen in oeren rechte, die gelt een pondt der stadt ende eenen iegelijken schepen een pondt, niet daervan te laten.

9. Voort meer is eenigh borger, die in toornige moede eenen anderen burger toe huys soeket ende daer mit woorden en mit daden mishandelt ofte quaedt doet, die geldt der stadt hondert schellingen, niet daarvan te laten; ende daerenboven wat schande of schade hem daerbij staet, den gene, die daer volget, dat is broekeloos.

10. Voort meer is eenigh man, de pandtweringe doet, die men van der stadts wegen uytpandet, die gelt der stadt vijff pondt

11. Voort meer is eenigh man, de pandtweeringe doet ende een des stadts bode biedet van der stadts wegen

twee burger daertoe te comen en weygart hij des, hij geldet der stadt en ellick een pondt.

12. Voort meer is eenigh man, de broken heeft in eenigen koere, die boven een pondt is, ende kan men den mit tween tuigen ofte meer niet verwinnen, die mach met twee eeden wesen quydt.

13. Voort meer weere eenigh burger, die nae den anderen worpe mit steenen ofte mit kannen, mit schemelen ofte mit tangen, miste hij, dat is een pondt, rakede hij, dat is om hondert schellingen.

14. Voort meer were dat een burger hadde schelinge tegens eenen gast, ende quame de gast binnen Wilsem ende begeerde eenen vrede aen de schepenen, soo sullen de schepenen gaen aen den borgeren ende bieden hem eenen vrede, als bij XL ponden; ende den gast toe vredenne bij schijnender sonnen hen toe coemen.

15. Voort meer waert dat een gast quame binnen Wilsem en dede eenen burger quaedt, mit woorden ofte mit daden, mochte de burger daer eits toe doen on-thegen, dat weere all brookeloos tegen de stadt.

16. Voort meer is eenigh burger ofte gast in Wilsem, die alduslijcken statsbroeke ende verlooren heeft, wie dat behoedede ofte verstopte mit rade ofte mit dade heymelijck ofte openbare ontweldigede, die gelt der stadt die voorsprokene pene alsoo tien pondt, niet daervan te laten. ¹⁾

17. Voort meer is eenigh burger ofte gast, die in Wilsem eenigen man aenveerdigede ofte druwet mit toorne, ende den schamel tot uytten voete, caproen of hoyke ofte cleet ofte leggene of treckt toe bedene, ofte toe spreken en hebt gelogen, dat is der stadt tien

¹⁾ De tekst van dit artikel schijnt nog al bedorven te zijn.

schellingen swaer; gift hier of de schepene meer laet het hem winnen mit eede te sweeren, ofte niet anders als dat rechte, dat is een pondt, niet daarvan te laten. ¹⁾

18. Voort meer is eenige twist of in en om Wilsem onder burgeren, de die vrienden van beyder zijden niet kunnen verlijcken, die sullent brengen voor die schepenen, ende die sullent verlijcken en soenen bij oeren, als sij alles rechtens connen; ende weere daer eenige, die de ordeneringe der schepenen ofte oer seggen niet holden en wilde, dat weere om veertig pondt, niet daarvan te laten.

19. Voort meer is eenige man, die alduslijcken twist heeft en den op die schepenen niet wil geven ende geene borg willen setten, soo mogen de schepenen kiezen vor borgen twee van der een sijde ende twee van der ander zijde, gelijcke of sij van den en mit handen van beyden partijen sijn gesett, der schepenen seggen te holden.

20. Voort meer weer eenigh burger, die op den anderen toe sprekene hadden voor den schepenen, die en sall geene als (?) halen van buyten bij eenen ponde.

21. Voort meer die in Wilsem geen borger en is, die sal geven des jaers der stadt ses Vlemsche groote.

22. Voort meer is eenigh man, die de stadtsbode mishandelt in der schepenen ofte stadts dienste ofte op sijne eere sprake, de gelt der stadt derthien pondt; ende den boden toe beteren totter schepenen seggen.

23. Voort meer en sal men geene dooden graven in die kercke toe Wilsem, men geeve voor dat graf twee olde schilden, ende die floere wel weder gemaect, ende dat bij verloff der schepenen ende des priesters.

¹⁾ Ook de tekst van dit artikel is blijkbaar zeer corrupt.

24. Voort meer soo wie wonet mit ons in der stadt recht van Wilsem, is hij burger of sittet hij in burgers gemoede, heeft hij lange of kort mit ons gewoonet, hij sal der stadts onraet helpen betalen ende coelen gelijk onsen burgeren, waanneer dat de stadt te doene heeft, al sij hij schepen of schulte, wie hij sij, hij sal mede gelden.

25. Voort meer weer eenigh burger mit ons die mit toorne ofte mit hoemoede sijnen burgerschap opgave, die solde mede overgeven der stadts weyde sonder nasaken.

26. Voort meer soo welck man ofte vrouwe, die in echtschap sitten, ende een van hem beyden stervet sonder gebuerte, wellick die te (sic) Heere believet, sijne kleder, die hij den dooden naer volget toe kercken, dat beste bedde mit sijn toebehooren, sijn tafel mit laken, sijn stoel mit eenen kussen ende sijn handtvat, dat willen, dat hij voor uyt neme, ende wij gebieden dat stede en vaste te holden ende te blijven.

27. Voort meer waer eenich onser burger, die uytvoer boven mit eenigen man, wie hij waer, buyten der scepenen wille, die solde quyt wesen sijne burgerschap, sijn woninge ende der stadt veertigh pondt, niet daervan toe te laten.

28. Voort meer waer eenigh man ofte wijff, die der stadts vrede brake, soo waer dat de vrede uyt, dat is omme hondert schellinge, niet daervan te laten; ende hare burgerschap quyt te wesen ende nimmer meer weder te hebben.

29. Voort meer weer eenigh burger ofte die in sijne burgers gemoede sittet ende den anderen wat setten sal een wijl toe onderpande, dat sal hij doen bij den scepenen ende settet hij dan goedt, dat men dragen oft drijven

of vloten mach, dat sal die gene, die men 't settet, nae hem nemen, anders en salt geen stadt holden.

30. Voort meer soo waer eenigh man ofte wijff ende aflijvigh werde, de eene voer den anderen, ende die te lijve bleve ende bleve daer sitten met den kinderen, die sij te samen hadden, waer daer een onder den kinderen, die vechten wolde, die en sal niet vervechten sijns broeders ofte susters goedt, noch vaders noch moeders goet, noch en durft hem daer op verlaten.

31. Voort meer sijnt overdragen schepenen ende raedt mitter meente dat geene vrouwnamen burgerschap winnen en sal thegen onse stadt van Wilsem.

32. Voort meer waert saeke dat onsen burger eenigh voer buyten Campen ofte buyten onser stadt vrijheyte sijn broodt te winnen, den sal men to drien Saterdag boede, des Sonnedages te antwoorden; dede hij des niet ende queme hij den derden boedes niet voor, soo hadde die clager sijn clagelijcke goedt gewonnen.

33. Voort meer weer eenigh burger ofte gast, die twistende woorden mit malcanderen ende boede men eenen vrede, dien willen de schepenen gehouden hebben, als bij alsulcken koere als voers. staedt.

Waert saeke dat oer eenigh van hem beyden, die daer tweescheligh waeren, dan de ghenen anzeteden mit woorden ofte mit wercken, die hem den vrede gebooden hadde ofte boede, dat weere der stadt vijff pondt, ende niet daervan te laten.

Ende daer een tendes waert saeke dat oer een van hem beyden, die daar twiescheligh waeren, oer handt sloegen wilden den genen, die hem de vrede geboode, daer solde hij der stadt alsoo veele aen breeken, ofte hij den geenens sloege, daer hem de vrede tegen gebooden weere, ende niet daervan te laten.

34. Voort meer soo gebieden die burgermeysters ende schepenen, wanneer die vrouwe toe kercken is ge-
gaen van den kijnde, soo sal sij coomen des naesten
recht-dages ende doen oer onschuld daervoor, dat daer
niemandt meer met oer gegeten en heeft dan de XII
schotelen, die daartoe gesedt sint, beyde als dat kijndt
gekerstent wort ende de vrouwe ter kercken gaet.

35. Voort meer waer eenigh man, die geboden worde
voor den burgermeyster als van schulde, ende hij leyde
eenen penninck op rekenschap, soo gebiedt de burger-
meyster dat hij de rekenschap doen sal binnen acht
dagen, ofte die geene, den anderen heeft gebooden, die
sal sijn clagelijcke goedt gewonnen hebben, waert dat
hij de rekenschap niet en deede als voorschreeven staet.

36. Voort meer soo sint overdragen die olde schepe-
nen mitten nijen, weer eenigh burger, die buyten Wilsem
voer mitter woninghe ende quaeme die burger weder
te woonen toe Wilsem, soo sal de burger selven een
huis hebben ende sal selven vuier ende roock holden
een jaar te voren, ende hij sal der stadt onraet hebben
te betaelen, gelijk andere burgeren doen als onse stadt
toe doene heeft, eer hij sijne weyde bruycken sall.

37. Voort meer soo sint overdragen die olde schepe-
nen mitten nijen, dat geen man in den voorslage weyden
en sall ofte weyde huyren en sal in onser stadt voor-
sloge, hij en sal wesen een burger in onse stadt van
Wilsem, als bij vijf ponden.

38. Voort meer soo gebieden wij bij vijf ponden,
dat geen man noch wijff in den voorslage meer huyren
en sal dan hij met sijnen melckooyen beslaen mach
tot vieren toe; waer eenigh, de meer huyrde ende voort
verdeede, die sall gelden der stadt vijf ponden, ende
die weyde, die hij gehuyrt hadde, quyt te wesen.

39. Voort meer weere eenigh man, die goet neme mit gewelt ofte loopen liete, dat die schepenen ofte burgers gescicket hadden in der stadt weyde, dat waere de stadt vijf pondt swaert, niet daervan te laten.

40. Voort meer soo sint overdraagen die gesworene schepenen van Wilsem, die olden mit den nijen, dat geen burger op eenen sijner schaere een rundt slaen en sal in der stadt voorslaghe, als bij vijf pondt.

41. Voort meer soo verbieden wij dat gene vrouwe, die in de crame liggt van een kijnde ende als dat kindt wert gekerstent, dat daer geene vrouwen meer eten sullen van onsen burgeren dan twaelf schottelen; waert sake dat daer meer eeten dan XII schottelen, dat waere den weerde omme vijf pondt ende elcke vrouwe omme een pondt.

42. Voort meer waer eenigh man, die een huys vercoft toe Wilsem, dat op eenes anders erve staedt, die coop sal die gene beholden, die 't gecoft heeft; anders waert saeke dat den landtheeren niet en geneugden aen den genen diet gecoft heeft, soo mach hij altoos maenen den genen, die sijn erve verdaen heeft, omme die pacht.

43. Voort meer waer eenigh burger ofte gast, die een timmer hadde binnen onser stadt vrijheyte, daer een ander bij gelandet weere, ende de ander dat timmer beseten jaer ende dagh, ende den anderen daghte, dat hem dat huys ende timmer toe nae stonde ende geset weere, die ghene, die dat beseten heeft jaer en dagh, die mach dat beholden met sijnen rechte als veer als hij will; ende will hij des niet doen, die ander sal hem dat afwinnen mit sijnen rechte als de schepenen kennen dat recht is.

44. Voort meer sint overdragen schepenen ende raedt, die olden mit den nijen, ende mitter alinger

meente, dat geene een borger weiden en sal in der stadt Wilsem, hij en solle geven onser stadt . . . 1). Engelsche nobelen ofte ses Vranckrijksche croonen ofte payment.

45. Voort meer soo sijn overdragen de gemeyne schepenen van Wilsem, die olden mitten nijen, dat geen man den anderen op sijn weere ofte aen sijn huys versoeken en sal mit verboden wapenen; die geene, die dat dede, dat weere der stadt tachtentigh pont, en niet daervan te laten; ende dede die gene daer wat toe, die daer versogt worde, dat were broekeloos thegen de stadt.

46. Voort meer waert saeke dat een gast beladen wierde op den straten ende vluchtēde in ons burgers huys, daer sal hij huysvrede hebben; maer volghde hem iemant nae in toorn in dat huys, dat weere der stadt tachtentigh pondt.

47. Voort meer waert saeke dat de schepenen setteden twee mannen als weydeheeren over dat voorslagh te verwaren ende weygerden sij, dat sij des niet wesen en wilden, woe vaeke de schepenen hen dat boeden ende des weygerden, soo vaeke breken sij der stadt tien pondt.

48. Voort meer worde eenigh man breuckachtigh onser stadt in eenigen saeke, dat willen der schepenen ende die meente, dat de burgermeysters dat uytrichten sullen ende nemen die breucke binnen oeren tijdt dat sij burgemeysters sijn.

49. Voort meer sijn overdragen die olden schepenen mit den nijen ende mit der meente, dat men niemant uyt sijnen huysse wijsen noch setten en sal voor geene schulden binnen 's jaars.

1) In het H. S. staat hier „(vacat)”.

50. Voort meer waert saeke dat een gast van buyten queme ende hadde op eenen burger wat toe seggen, die sal den burger doen boeden aen sijnen mont; ende dede den gast des niet, die burger en breke daer niet aen an den geboede.

51. Voort meer willen wij ende boven all soo gebieden wij, dat men alle dese rechten ende koeren sall holden alsoo sij in deesen boecke geschreven staen.

STADREGT VAN HARDENBERG

EN

STADREGT VAN DIEPENHEIM.

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS

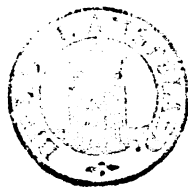
STADREGT VAN HARDENBERG

EN

STADREGT VAN DIEPENHEIM

EERSTE DEEL — ZESTIENDE STUK.

N.V. DEVENTER BOEK- EN STEENDRUKKERIJ VROEGER
FIRMA J. DE LANGE — 1925.

STADREGT VAN HARDENBERG.

Het hieronder volgende stadrecht, dat voor zoover mij bekend is, nog niet is uitgegeven, komt voor in een folio boekdeel, bewaard in het archief der gemeente Stad-Hardenberg. Het boek is in 1782 vervaardigd door of onder leiding van den toenmaligen secretaris J. van Riemsdijk, blijkens de volgende mede daar in opgenomen resolutie:

„Extract uit het boek van resolutien der stad Hardenbergh.

Donderdag den 28 Maart 1782.

Schepenen en raaden hebben op het geproponeerde dieswegens door de heeren burgemeester van Borne en secretaris van Riemsdijk aan hun Weled. Achtbare gedaan, geresolveert, dat alle resolutien door de magistraat hier bevoorens genomen en in dit boek van resolutien niet geregistreert, voor zoo verre die alnog zoo op losse papieren als anders voorhanden zijn, in een apart boek in 4to of in het zelfde formaat als dit tegenswoordige zullen worden gecopieert, om voortaan voor een 1ste deel van het boek van resolutien te verstrekken. En dat er mede een boek in folio zal worden aangelegt, waarin alle privilegien en gerechtigheden, etc., de stad concenterende, of de daartoe relatie hebbende documenten in eene behoorlijke ordre zullen worden geregistreert; zijnde de secretaris verzocht om dit onder zijne directie te nemen en op stadskosten ter executie te brengen en te laten geschieden.

In fide[m]

(w.g.) J. van Riemsdijk
secret.

Uit dit besluit blijkt, dat bestond Een boek van resolutien, doch dat niet volledig was; dat zouden worden aangelegd twee nieuwe boeken n.l. eene aanvulling van het resolutieboek en een register, waarin de privilegien moesten worden afgeschreven.

Voor zoover ik heb kunnen nagaan is alleen het laatstgenoemde boek nog aanwezig. Het heeft tot opschrift: „Boek van privilegien, octroyen, handvesten en gerechtigheden, mitsgaders van andere zaaken en handelingen der stad Hardenbergh”.

Afgaande op dit opschrift zou men verwachten eene verzameling van brieven te vinden, waarbij aan Hardenberg rechten werden verleend of bevestigd. Dit is echter geenszins het geval. De eenige privilegiebrief, die er in voorkomt, is de stadbrief van 1362, reeds elders uitgegeven¹⁾. Daarop volgt het hier volgende stadrecht. Verder bevat het boek een uitvoerig betoog van den secretaris van Riemsdijk, voorzien van een groot aantal aanhalingen uit gedrukte bronnen, in het bijzonder uit Racer, en eenige posten uit de oude stadsrekeningen, om aan te toonen, dat Hardenberg de zelfde rechten als de drie groote steden van Overijssel bezat.

Het stadsrecht is geen afschrift van het oorspronkelijke keurboek, doch van een daarvan in 1619/20 door den secretaris Johannes Andrae vervaardigd afschrift. Daar ook het stadrecht, dat als bijlage aanwezig is in eene in 1785 door Hardenberg ingezonden deductie²⁾, eene copie is van het werk van Andrae³⁾, mogen wij veilig aannemen, dat het

¹⁾ Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel, deel IV, blz. 226.

²⁾ Rijksarchief Overijssel, No. 3047.

³⁾ Het opschrift van dit stuk luidt: „Evert Hermes, Egbert Derkzen, Wyllem Woelders, Leffert Geertzen, borgemeesteren in tempore anno 1619 tot Petri ad Cathedram anno 1620 hebben dyt boek tot memorie der stad Herdenberch gecoeft unde dair laten inscriven uut het olde registryboeck der stadt gelijck naevolgende tho ersyen.

Per me Joannem Andrae, scriba Hardenbergensis.

oorspronkelijke keurboek in de 18^e eeuw niet meer bestond. Vermoedelijk is het met de privilegebrieven en andere stukken bij den brand, die in 1708 het raadhuis vernielde, verloren gegaan.

De beide handschriften, waarin de keuren bewaard zijn gebleven, zijn vrijwel woordelijk gelijkkluidend. Slechts hier en daar heeft de afschrijver wel eens een woord of enkele letters vergeten. Op enkele plaatsen is de tekst bedorven, terwijl eens het slot eener bepaling ontbreekt. Wij zullen moeten aannemen, dat Andrae hier in het oorspronkelijke keurboek onleesbaar geworden woorden of zinnen heeft gevonden.

Omtrent den ouderdom der keuren kan alleen worden vastgesteld, dat het meerendeel der bepalingen uit de 15^e, wellicht ook uit de 14^e eeuw stamt. De eerste gedagteekende bepaling is van 1502.

Bij de uitgave is het Hardenbergsche (handschrift H) tot grondslag genomen. De aangegeven varianten zijn ontleend aan het te Zwolle aanwezige afschrift (handschrift Z). Op enkele plaatsen, waar in beide handschriften woorden waren weggevallen of klaarblijkelijk onjuist waren geschreven, plaatste ik de aanvulling of verbetering tusschen ().

v. E. v. d. V.

STADS WILLEKEUREN EN GERECHTIGHEDEN

zoals die in den jaare van Petri ad Cathedram 1619 tot Petri ad Cathedram 1620 uit des stads oude registerboek door de secretaris Johannes Andrae in een nieuw boek overgeschreven zijn.

Dyt synt onser stadt Hardenberch wylkoer unde gerechticheyt als hyr nae volgen; dye sal men doen onderhouden bij alsucken brocke als hyr nae volget.

1. Item ¹⁾ dat eerste gebot ys een pont ende ys tyn ²⁾ wytte; dat ander gebot ys vijff pont; dat derde geboot ys tijn pont; dat vierde gebott ys XX pont; dat vyefft gebot ys XL pont; ellyck pondt ys tijn ³⁾ wytte; dat seste ende leste ys tachtentich pondt; ellijck pont IIII butkens; allen broke ys bij nachte dubbelt.
2. Wye den anderen loechent in eernden moede, der breeckt der stad I lb.
3. Wye den anderen spreek an sijn eer, der stad I lb.
4. Wye den anderen steeckt in sijn vell offte in sijn kleeder, vijff pont der stadt.
5. Wee den anderen daget uut eene huuse offte nutt ³⁾ yn eernden mode, der stadt vijff pont.
6. Wye den anderen bloetwondet, vijff pont.
7. Wye den anderen tegenloepett myt eenre bijlen, II pont.
8. Wye den anderen myt eenre bijlen bloetwondet, X pont.
9. Wye den anderen myt eenre kannen, glase, toyte, ennich

¹⁾ De nummers der artikelen komen in het handschrift voor. De volgende Items heb ik weggelaten.

²⁾ Z. leest „zijn”.

³⁾ Nooden of uitnoodigen.

- drynk na hem smijt, II lb.; toe raeken vijff pont; bloetwondet X lb; bij nachte dubbelt.
10. Soe dair onrechtelijck offte ongerack gheschedt, mogen onsse schepen, raet offte twee borgers, dat onversegedede mans synt, solken vreedede gebedden; wye den vreedede weygherde, offte hij sij gast offte borger, dije breekede der stadt tachtentych pont payment vursz.; dat mach men verhalen an all sijn guedt, bynnen offte buyten.
 11. Soe een borger ende gast kijvende werden, den borger mach men beschudden buyten broke der stadt.
 12. Offte yennych gast eenen borger mysdede, daer kijfflyck van queme, soe mochte de borger vrijlicken roepen beholp van borger; soe sollen dije borger daer bij komen ende beschudden den borger bij vijff pond ende brokeloes der stadt.
 13. Dye eene nae den anderen smeete op der straten myt eenen steene II pont; raekede hem, V lb;
 14. Soe men van buyten smijt myt eenen steen in 't huys, vijff lb; raectt men eenen, tijn pont; bloetwonden XX lb.
 15. Off enych man gyenge offte lyepe in eens anderen huys ende woolde hem slaen, dat waer XL pont; ende leepe hij ende sloech hem daerinne, dan ¹⁾ weer LXXX pont.
 16. Wye in onse stadt kompt bij nachte anders dan over dije bruggen ende doer dije porten, der stadt vijff lb.
 17. Dije spreeckt op der schepen eett, daer breckt an dije man X pont ende dat wijff vijff lb; ende te beteren daer op gesproken ys, dat ys tott des rades seggen.
 18. Desghelijckes van koernoten, vuerheeren, eeswrogers ²⁾, dije onser stadt eenen eedt ghedaen hebben.
 19. Off yennich man in den raedt gekoeren worde ende nijet weesen en wolde, den solde men drije reisen kyesen; tot elcken koer breekede eenen Philippus schylt; ende

¹⁾ Lees „dat”. Z. heeft dat.

²⁾ dit zijn „eschwroegers”, de schutters van het bouwland.

- solde hij van stunden an opleggen ; ende daer solde hij alsdan een yaer quijt wesen.
20. Desgelijkes vuerheeren, koernoten ende eswrogers.
 21. Offt yenich man off vrouwe queme in eens anderen huys bij slaepender tijt, myschede hem daerenboeven yst ¹⁾, daer en solde hem dije raet nijet over richten.
 22. Weert sake dat yemant des anderen vhuer opraekede nae den, dattet geraket weer, buyten oerloff des weerdes offte der weerdynnen, vijff pont.
 23. Off daer yemant gheene volle maethe off wychte ghegeven en worde, daer der stadt claege van queme, tot eelker tijt een pont.
 24. Van wath saken dat men in onser stadt voer volle vaethe opslaet, dat sij olij, hoynych, bootter offte andere dergelijcke waer, soe men dat in 't eerste opslaet, soe sal men dat ten eynde uitgeven bij vijff ponden ; men moet laeten affslaen sonder broecke ; men moet nijet ophaelen als (bij) denselven broecke vursz. ²⁾
 25. Off ennych man broot incoffte, hij solde dat voort geven bij kleijnen plunckweerden, als dat eerst ghegeven was.
 26. Off yemant hadde een volle tunne beers, dije solde opsteeken bij rade der schepenen tot noede offte behoeff onser borgers, wye des weygert, dije broeke vijff pont.
 27. Men sal gheenen borgeren bijer weygeren, dije reeth gelt hefft ; waert sake dat des yemant dede ende den schepenen daer kleege aff queme, dat (weer) der stadt vijff pont ; ende bynnen eenre mandt ghene nerynghe myt tappen te doen,
 28. Soe en sal men gennen oeven noch daeren setten buyten

¹⁾ lees „yts“. De bedoeling is, dat wanneer hem in het huis iets overkwam, de schepenen hem daarvoor geene genoegdoening zullen geven.

²⁾ „ophaelen“ beteekent hier opslaan, in prijs verhoogen. De laatste hoeveelheden uit een vat mogen dus niet duurder dan de eerste worden verkocht ; wel goedkooper.

- oerloff der schepenen bij vijff pont; ende daer en teendes nummermeer in te backen off toe melten.
29. Soe en sall nyemant vhuer boeten in oeven noch in daren dan bij daghe, tensij myt oerloff der schepenen off der vhuerheeren; Waer(t) dat daer yemant boeven dede, de breecke tot aller tijt vijff pont.
 30. Wat vremet beer men veyle wyll tappen, sollen sij ghaen ende latent hem setten; ende sye sullen den schepenen seggen myt waerachtigen woorden, wattet hem gecostet heeft; ende daerna sollen hem dije schepenen setten, dat sije hem daeran behouden maggen; dije daerenboeven dede, dije breke der stadt vijff pont.
 31. Men en sall gheen Heemburgher, Breemer oft andere coostell ¹⁾ beer met lichterem byere menghen als bij een pont.
 32. Daer en sall nyemant bynnen onser stadt ommegeen bydden anders dan dije byddende oerde, bij een pont.
 33. Daer en sall nyemandt panden dan bij oerloff der stadt.
 34. Wye der stadt sijs versecht ende dat anders gevonden worde waerachtlijcken, dat weer X pont; ende bynnen enre mandt ghen beer te tappen.
 35. Dye scepen en sullen gheenen sijs uutborghen boven ses tonnen bij oeren eede.
 36. De schepenen sullen gelt oft pande overleeveren des eersten rechtdages; dije pande sullen den derden penynck beter wesen dan den brooke, tenweer dat sije overmytz noetsaeken nijet gedoen en kunnen.
 37. Soe sullen alle, dije borgerschap wynnen, gheven eenen oelden schylt; oeren eeth toe doene myt den gelde ende ten schepenen seggen.
 38. Een insytter sall alle jaer geven eenen halven schylt; schaedes, dyenste ende alle onraett gelijk eenen anderen borger.

¹⁾ Waarschijnlijk eene afkorting van „coostelijck”.

39. Daer en sall gheen borger noch inwoener doen ansprecken ofte belasten myt yenygen rechte anders dan voer onssen schepenen; waert sake dattet yemandt anders dede, dije breecke der stadt XX pont ende all last, koost, hynder ende schaden aff tho doene.
40. Daer en sall nyemant yenyghe daghe-, mane- off borghebreve brengen ofte wederhaelen op onsse borger ofte borgerschen, als bij vijff ponden.
41. Off onser stadt baede yemant tho hues queme omme pande, daarop solde hij pande wijsen off pantweeringe doen bij eenen ponde; indyen hij bynnen kerspels were, daerop mach sijn wijff pantkeringe doen op haers mans kompst; ende dat sal men den booden van wegen.....¹⁾
42. Off yenich van des raedes wegen uute weere ende hem daerboven wes myscede, dije breke an elcken persoon XX lb ende der scepenen genaede; ende desgelijcken vuerheeren, eeschwrogers.
43. Wes schepen ende raet myt den kornoten klaeret, daer en sall gheen recht meer boeven ghaen.
44. Weert sake dat yenych man hoorde eenyghen dingen, dije onssen raede andragende weeren, dat sollen sije trouwelijcken anbrengen; ende dat en solde dije raet nijet melden bij oeren eede.
45. Alle dije ghene, dije onssen raeth eenen eedt gedan hebben, dije moeghen eenen ytlicken van stadt broke beschuldigen, oft sije dat gesyen hebben; ende daer en sall nyemant onschult boeven doen.
46. Off yemant den anderen ansprecke, dat den schepenen onredelijcken duchte wesen ende luden, ende dije ghene, dije also ansprocken worde, daer reedelijcke op antworde ende wolde rynnen²⁾ ofte rechtens blijven bij den schepenen, dat sullen dije schepenen scheyden³⁾; dat

¹⁾ In geen van beide h.s. verder ingevuld. In Z. staan....

²⁾ Z. heeft „vynnen“.

³⁾ De laatste 5 woorden ontbreken in Z.

- sullen beyde partijen lijdē sunder wederseggen off yenyges rechtēs daer en boeven.
47. Wess dat voor den raet gescheyden wort, van stundē an eenen pander voer dat geldt; dije pande te verstaen bynnen drie dagen.
 48. Alle pande, dije verwylkoert synt, dije staen drie dage nae der opbadinghe.
 49. Offt yeny ch borger langer uuthe weer dan ses weecken, soe sal men eenen ygelycken rychten an sijn guet bij oerloff der schepenen.
 50. Off yeny ch borger myt yenigen gast to doene hadde, daer bij hem dije borger rechtēs blijven wolde bij schepenen, soe solden dije schepenen den gasten seggen, dat se hem bescheydelijcken deden offte hij moste nae der tijt dije stadt schuwen; ende weert sake dije gast offte gasten daer en boeven in de stadt quemen, dat waer tot eelck tijth X pont; bij der sonnen uut der stadt.
 51. Off yenich borger enych guet anneme te vercoepen, off hem hadde yemant gelt off guet gedaen over te brengen ende nijet en gescheede, daer claege aver queme, der stadt vijf pont ende den kleeger een pande voor sijn guet offt geldt.
 52. Alle pande, dije den schepen gesath sijnt, sollen sije vercoepen tot der stadt besten.
 53. Wannē een ytlyck pander eens gepanth hefft ende dije myt stadtrechte opgebodett ende vervolligett hefft, ys(t) dat hij van derselver sake meer pendinge, sullen nae der opbodinge bij der sonnen verstaen.
 54. Wye voor enyger stadt broeke lovet, dije lovet oeck voer dije zoene.
 55. Weert sake dat yemant in den scheyde gebloetwōdett worde, daer brecke een ytlijck alsoe voele an als an sijn wederparthijen.
 56. Weert sake dat yemant heymelijcken enych guett huysede offt hōvede, daer yemant sijnre schultt mede affhendych

- ghemakett worde, dije breke tot elker tijt vijff pont; ende dije schult to betalen.
57. Wye up eenen waegen tymmert off sijn guet dar op vlogent, den mach men van stunden an besaten buyten brocke onsser stadt.
58. Weert sake dat yemant sijn gueth also hadde verwaepent oft vergheven, dat daer nijemant pande kriegen en konde, daer sullen dije schepenen kerckenspraecke van laten geschen, dat den voort meer nyemant love offte borghe, want sije en wyllen daer en tendes nyemande over rychten.
59. Soe waer eenen koep gekofft wort, den koep mach een borger halff nemen, off hij dat tho tijde dede.
60. Weert sake dat yenych borger den anderen dije helffte bekoefft hadde, den koep en darff hij nijet holden.
61. Eene vrouwe mach oer kleeder in oer leste vor oeren bychtvader gheven, dije tot oer lijve hoert; dat soll stantachtich weesen.
62. Weert sake dat yement ontijlich fuer in sijn huesz (hadde), dije solde van stunden an: Wapen! Wapen! roepen; weert sake, dattet yemant versweege ende nae ghevonden worde, dattet alsoe weer, dije broocke tott elcker tijt vijff pont der stadt; bij nachte dubbelt.
63. Weert sake dat yemant wapengheruichte makede buyten noetsaken, dije brecke tot elker tijt vijff pont.
64. Weert sake dat dije raett myt onssen borger yenighe saken toe doene hadden, des sije nijet eens gheworden en konden, soe waer alsdan dat meeste deell hen wolde, dat solde dat mijnste deel volgen sunder wederseggen.
65. Soe en sullen ghene eswroegers noch vhuerheeren yemande quyth gheven als bij oeren eede.
66. Weert sake dat onsse vhuerheeren offte eschwrogers yemande panden ende hem yemant weygerde pande to doene voer den broocke, soe mochtten sije off oer bode van stunden an hen nemen; ende doen sij enych weder-

- standt, soe solden scepen ende raet oer hant stercken buyten enygen brocke.
67. Daer en sall nyemant onsser stadt guett indragen buyten oerloff der schepenen, als bij vijff pond.
 68. Daer en sall nyemant den haegen bloeten noch willigen beschynnen bij vijff ponden.
 69. Men sall nijet vysschen in onsser stadt graven dan bij oerloff der schepenen als bij vijff pont.
 70. Men en sall nijet dijken noch enyge korven maken in onsser stadt beeken oft water als bij vijff ponden.
 71. Men sall nijet hoeger wedden dan bij een emmer byers als bij eenen ponde; ende dije wedde doett.
 72. Men sall nijet dobbelen omme ryede geldt dan om eyn gelach van XX placken, dat men terstont voert verdryncke, anders dan omme noethe, appelen off dergelijcken als bij eenen ponde; ende dat solde dije weerth off weerdinne ghelden, daer dat in den huysse gescheede.
 73. Weert sake dat yemandes kynder enyge appele, noeten, erweyten, bonen offte dergelijcken yemande nemen ende daer klaghe van queme, dat weer der stadt vijff pont; ende dat solden dije olders betalen, den dije kynder thohoren.
 74. Een ytlijck sall sijne straten vor sijnen huysse holden ende waeren buten schaden der stadt.
 75. Wannere datt yemant borger worde, so sall hij alle lastelijcke saken eerst affdoen; ende komt hem enyge lastelijcke sake daerna an, daer sullen dije borger guet ende quaett truwelijcken myt malkanderen ten eynde uuth draghen.
 76. Weert sake dat yenyghen borger enyge lastelijcke saken anquemen, daer hij rechtes bij onssen rade blijven wolde, daer solden onsse schepenen unde raett sijne daghe op holden up sijne koest des gheens, dije sije up sijne dach begeert hadde.
 77. Weert sake dat dije eene borger den anderen doet sloege,

- dije brecke der stadt tachtentich pont; dije veertych pont elijck pont IIII butkens ende dije anderen vyertich pont eelck pont twe butkens; ende daer en boeven jaer ende dach uut der stadt tho blijven, ten weer sake, dattet hij eer van den vrunden scheyden konde.
78. Alle dije ghene, dije valde achter oeren hues hebben, dije sullen den mess van der stadt mueren rumen twee voet, als bij twe pont.
79. Weert sake dat yemant den anderen to borge sette ende daer hij schade bij kreeghe, den schaden solde hem dije ghene rychten, daer hij vor geloebet hadde, oeck woe dije schaede toqueme.
80. Wijde daer meer dan eens in den seent gewroget wert anders dan van ééne saeke, dat weer tot elker tijt vijff pont.
81. In den jaer van M ende V hondert ende twe, doe overdrogen den gemeen raet, off daer yemant weer van onsen borgers, dije den anderen sijn landt, dat hije in pachte noch hadde, ende woldet hem verhoegen, dije broecke der stadt vijff pont; ende de pachtinge sall dan van gene weerden wesen.
82. 's Maendages nae onsser Vrouwendach Conceptio in den jaere van XV^c ende IIII doe overdroegen onsse gemene voerluymen, dat nyemant den anderen weerpens en weygeren en sall noch vercoepen bynnen noch buyten bij verlese der heeler vracht. Indyen dat enych borger varen wyll ende weert sake, dat dat daer gene borger varen en wolden noch en konden, soe mochte hije sije laten, waer hie konde; ende dije helffte van der vracht sall dije stadt hebben. Item oeck en sall nijemant weerven; hije en sal sije selven vaeren ende en sal sije nijet weder overgheven oeck bij verlyese soe veele, als dije vracht wesen solde.
83. Aldus sullen dije vhuurheeren wrogen:
Int eerste daer sije unbehalt vuer vynden, dat ys een pont den vhuurheeren.

84. Wye vlasz in den oven offte vuer bij sijne melck seth, een pont.
85. Men sal nijet swyngen noch hekelen, noch vhuere in den oeven noch in daeren boeten, noch ghene keersen ghyeten bij nachte, elker ponthe een pont.
86. Waert sake dat eenyge vrouwe offte maeghet naerre den vuer hekelde dan ses hamervoet, tot elker tijt een pont den vuerheeren. Men en sall ghene keersen buyten huyses dragen sunder luchte, tot elker tijt eene quarte byers.
87. Wannere dije vuerheeren dije wake nijet besorget en vynden, tot elker tijt eene quarte byers.
88. Waer dye vhuereheeren den ijshaken ende dije kuse nijet en vynden, tot elker tijt eene toyte byers.
89. Wannere sije ghebyeden, dat men keeren sall off water voere dije doer tho setten, sullen sije schouwen; ende wijde des nijet en dede, dije breecke tot elker tijt eene quarte byers.
90. Alle bode, dije dije vuerheeren gebeyden, dije sal men doen ende holden tot elker tijt bij eenre quarte bijers.
91. Soe sullen dije vuerheeren ommegean to allen XIII daghen ende schouwen; ende waer daer eene uuthe, so solden dije twee ommegean; weeren dije twe uuthe, so solde dije derde myt onssen stadtboden ommegean als bij oeren eede.
 Dije wakers sullen blasen des sommers toe thijn uhren ende des wynters to acht uhren bij eene toyte byers toe elker tijt.
92. Allen voersz. broecke sullen dije vuerheeren uutmanen bij eenre mandt; ende en sullen nyemant nijet quijth gheven als bij oeren eede.
93. Ende weert sake dat yemant weederstandt dede off doen wolde ende gene pande off gelt op toe leggen, soe mochten sije pande antasten, sije weeren inne offte uthe, buyten broke onsser stadt.
94. Anno XV^c ende XLIII op dach Petri ad Cathedram

synnen scepen unde raedt myt dije gemene borgeren eyndrachtlijcken tsamen verdragen ende overkommen, dat so wanneer nu vort an yemant van onse borgere angelanget wort ende gedinget op sijnen eeth, sall dije ansprecker, hij sij bynnen offte buyten gesethen, van ijder eeth, den hije nympt, den schepen geven eyn kanne wijns. Dan so veeren verwerder in den onrechten bevonden weert, sal hije den anlegger datselvige weederomme geven, vorbeholden off eyn borger angelanget weerde om eyn getuich der waerheyt t'seggen; dair sall onse borger off butensate nijet van geven dan dat gewontlijcke zegellgelt.

STADS-PRIVILEGIEN VAN DIEPENHEIM?

In het Rijksarchief in Overijssel bevinden zich eenige (geannecteerde) stukken betreffende het tusschen de Burgemeesters van Diepenheim en J. H. Muiderman († 1 Sept, 1811) als Richter van Diepenheim, bestaande geschil over de boeten en breuken wegens „slagerije, vuistslagen en bloedwondingen”, binnen Diepenheim en deszelfs wigbold gepleegd.

Als bijlage van het request der Burgemeesters d.d. 27 Maart 1776 is daaraan o. m. toegevoegd een copie der stadsprivilegien door de Drost, Borchmannen en Schepenen van Diepenheim op Petri ad cathedram 1602 en later vastgesteld.

Hieruit blijkt, dat het oude stadsboek in den brand van Borkulo is verloren gegaan. Of deze zoogenaamde stadsprivilegien eenig officieel karakter hebben gedragen, betwijfel ik. Te meer daar mij niet gebleken is dat de *stad* Diepenheim ooit als zoodanig bij de provincie is erkend. Wel schijnt volgens Racer ¹⁾ de voormalige bijzondere Heer van Diepenheim een soort van stadrecht aan deze plaats te hebben gegeven. En ik veronderstel dat het dit „soort van stadrecht” is geweest, 't welk men in 1602 weder op 't papier heeft gebracht en waarvan wij hier eene copie hebben. Hoe het zij, het is m. i. niet ondienstig de copie dezer rechten (welke volgens den Richter Muiderman „genomen zijn ten tijde, dat dese landen als regereeloos kunnen gaegt worden, en men nog niet konde seggen, of sij het hoofd zouden boven houden en sig van onder de Spaansche dwingelandije los maken. Ja, van welke tijden men mag zeggen ten onsen opsigte, gelijk van Israel gesegt word: Richteren, Cap. VI, vr. 6; in die dagen was er geen Koning in Israel en ieder

¹⁾ Racer, Overijss. Gedenkst., VI, blz. 316.

deede dat regt was in zijn oogen") hier te doen opnemen.

De tekst, toch reeds minder fraai van uitdrukking, is echter ook op sommige plaatsen bedorven en nu en dan zijn er blijkbaar woorden uitgevallen. Reden waarom ik het gewenscht vond de copie woordelijk weer te geven.

J. GEESINK.

Copia.

Alsoo door verwaarloosheid ende grooten ongeluke het Stadsboek der stad Diepenheim in Borkelo verbrand is worden, alsoo heeft de Erenveste en manhafte Unico Ripperda als onse gebiedende heer Droste, neffens en met de Edle en ehrenveste Borchmans ende Schepenen deser stad, door waarhaftige bevonden condschappen haarer gehad hebbende Stadsprivilegiën tegenswoordig op 't nieuwe volgende previlegien en articulen, den gemeinen nutt, en best, en goede ordonnantie te houden tegenswoordig weder opgericht. Om sulx alles alsoo strickte te agtervolgen ende te houden soo als volgende articulen vermelden.

In 't jaar 1602 binnen dese stads privilegien ende articulen door bovengemelde wederom op dag Petri ad Cathedram weder opgericht op volgende maniere.

1.

Dat alle ingesetenen deser stad Diepenheim sullen ende moeten rechte elle, regte mate, recht gewichte, geijckede schepels gebruiken. Ende sulcks door de geswoorne daartoe verordineert, laten iken ende probeeren, ende soo iemand dezese te doende in gebrek bleve, nae gedane kerkenprake sal verbeurt hebben: te weeten vijftien stuivers. Ende soo dickwils iemand daar op mogte werden bevonden, sal in bovengemelde boete vervallen zijn.

2.

Ten tweeden dat niemand van de ingesetene borgeren sal of mag eenig ingebrouwen bier, of eenig vremde gedranke op tappen: bevorens die geswooren of gekooren, daartoe de proeve desselven gedaan, ende datselve na advenant der waardie hebben goed erkand bij poena als boven.

3.

Ten derden, dat je niemand van den ingesetenen sal nog mag, eenig vetwarije, hetsy boter, kaase, stockvisch, hering. seepe, sout, of itz anders, schlieten of verkoopen eer ende bevorens, datselve van de geswoorne tot sijner waardije goet erkant word. Ook geenen opslag in eenen vate te doen, sonder dat het van de geswoorne opgesettet word, also sal het vervolgens uitgeslet worden, en dat bij poene van eenen gold gulden en volgens de waren verbeurt tot discretie der Schepenen.

4.

Vervolgens soo als op alle Petri de gewoonheid is gewesen twee vierheeren te kiezen en te stellen welke goede opsicht op 't vuur dragen sullen. Also dat een ieder na verordenter tijd niet mag onder stokken te brouwen of te backen als te weeten tegens de nagt, nog op den sondag te arbeiden, ook den viersteden niet te nahe te faten, als op het agterste gebond dat vrij te laten bij poene van 28 - stuiver.

Item geene wijven bij avond tijden met den flasce omme te gaen als braken, hukelen of diergelijken bij poene als boven gemeld.

Item den vuurheeren wordt belastet goede opsicht te hebben ook dat niemand onder den dienst des Heeren of predicatien sig te onderstaan eenig gedräncke te tappen het sij dan eenen wegvredigen bij poene als boven. De helfte voor schepen en de ander voor vierhe[eren].

5 art :

Dat geen uitheemse alhier mag resideeren ofte woonen, sonder na ommegank eenes jaars, de borgerschap soo als gebruecklick sal winnen of borgergemoet betalen, te weeten twee gold gulden en voor de borgerschap sestien daler ad 30 stuiver het stuk, eene tonne bier, drie roeden straetens, een leeren emmer, maar soo 't mogte gebeuren dat eener dede trouwen aan een ingebooren kind ofte weduwenstand,

sal de halve borgerschap genieten soo als gebruiklick. Ook sullen de inkomende daar toe gehouden sijn haren vrij ofte echte brief te vertoonen, bij gebreck van dien, geen plaatse nog borgerneering te geven alles tot discretie der Schepenen.

6.

Voorts soo iemand eenig twist of oproer dede veroorsaaken dat parthien sig daarover sloegen ofte bloedrunden heeft verbeurt vijf heeren ponde voorts eenen duifslag drie heeren ponde voorts voor een handwapen een heeren pond.

7.

Volgens soo de Schepen door den dienaar laeten uitroepen om de strate schon te maken, en soo eenige hierinne suimig werd bevonden bij poene vijf heeren ponde als te weeten — 36 — stuiver — stuck. Ook word eenen iederen borger belastet dat sij ishaaken te aller tijd bij sig hebben sullen bij poene des gebreeks eenen gold gulden a 28 stuiver het stuck.

8 arti:

Dat niemand eener den anderen sijne tuinen of vruchten in deselve sal afbreken of te niete maeken bij poene van drie pond, ende soo iemand daarop word bevonden, sal den schaden restitueeren en daar boven verbreuket hebben 24 — st. —

9.

Sullen de Schepenen op alle Petri vier gesworne schutters kiezen, dewelke den nieuwen Esch ende op alle landerijen, goede opsicht sullen dragen, ende soo iemand overslachtige beesten hadde, en die bevonden worden deselve te schutten ende na kennisse der Heeren borgemeesteren ende na gevisiteerden schaden te straffen, voort soo sullen de schutters gehouden sijn goede opsicht te hebben op het veld ende Broek om geene vreemde beesten daarop te laten komen, voor ieder beest de schutters 3 — stuiver ende de Schepenen tot discretie.

10.

Op alle Maij sal maar kerkensprake geschien geene ongekrampte verken op 't Broek te laten drijven bij poene de inheimsche 1 — stuiver — ende de uitheimsche — 2 — stuiver.

Item nog word alle den jenigen belastet soo landerijen in den nieuwen Esch hebben, dat sij sullen goede vruchte maken, soo wij nae gedaner kerkenspraake suimig word bevonden of in eenige landerijen dat de eene den anderen schaden daardoor mogte geschieden sullen verbreuket hebben 2 — gold gulden, eenen halven gold gulden voor de schutters de rest voor de Schepen langs de stegen ofte straaten.

11 art:

Item degeene soo landerijen hebben aen stegen ofte straaten, ofte hellewegen, soo verre de hellewege deses strekken niemand sig te onderstaan bij den weg graven te graven om den worp op sijn land te werpen, behalven de geene soo van olders daertoe gerechtiget, maar den worp in de steege te werpen wie daarop word bevonden sal verbreuket hebben vijf heeren ponde.

12 art:

Item dat alle water leijdinge die gewoonlijk na gedaane kerkenspraake sullen opgeruimt ende opgegraven worden, ende soo iemand daarin naelatig oft suimig word bevonden sal na eerster kerkenspraake verbroken hebben vijf heeren ponde, ten anderen maal dubbeld, ten derden maal drie dubbeld, en sulx sal geschieden 's jaars drie maal, met schraen ruijmen of graven en daar dit gerichte toe schuldich is dieselve ook daarin te holden.

13 art:

Item soo iemand word bevonden op den Hasedam om den te bloeten, het sij met houd of eenige andere dingen, sonder consent der Heeren Borchmans of Schepenen, sal verbeurt hebben vijf heeren ponde.

Voorts den soom omme langes den Hasedam met geenen dinge niet te bloten bij boven genoemde poene het sij met plaggen ofte andere dingen en den hovedicks plaats voort gevriet tot aan den Goorschen weg op deselve boete als boven gemeld.

14 art:

Soo hebben Borgemeesteren en Gemeensluiden met malckanderen ingeruimt datse sig te samen verboden die geene soo bij huis wesende niet erschienen sal de boete daarop staande onderworpen sijn, en soo daar eenige wijders in desen pandweijgeringe dede sal van samentlijke Borgemeesteren aen de Hoogheid overgegeven worden, en wanneer sig een of ander absenteerde de boete daarop gesteld geven eenen gold gulden a - 28 - stuiver.

15.

Item bij Borgemeesteren en Schepenen geresolveert en besloten dat niemand van de ingesetene borgeren sal magt hebben sijn benusing te verkoopen ofte de huissteden te verbloten ten ware dan dat hij aanloovende binnen het jaar een ander ofte beter huis op deselve plaatse weder te setten en daarover genoegsaam cautie te stellen ook geene nieuwe uitdrifte te maken, het sij met consent der Schepenen.

16.

Item mede besloten dat niemand sal mogen eenige vuilinge van verstovene beesten klein of groot in den Lutkenhagen brengen nog in stegen ofte straten om te begraven in der stad wijgbolt gelegen maar op 't Brink agter de Siepinkstede ofte op 't Swarteveldiken bij die bergen en soo diepe begraven dat sij van den honden niet opgekrabbet en worden die contraventeurs sullen der stad ofte schepenen vervallen sijn met twee gold gulden boete.

17 art:

Anno 1608 op Petri hebben Borgemeesteren en Gemeensluiden met elkanderen voor goed gevonden dat een ider sal

gehouden sijn van de borgers, ieder voor sig voor sijn huis en huissteden de straate te maken bij poene als daar sal worden opgesett een ieder onderworpen sijn. Ende soo eenige wilden in desen pand weijgering doen, sullen deselve aan de Hogheid werden overgegeven op eene boete als daarop sal worden gesteld.

18 art:

Anno 1617 op dag Petri is eene gemeente resolutie van Borchmans, Schepen en Gemeensluiden gehouden van wegen de arbeiders of daghuurders alhier binnen Diepenheim, dat deselve ordre sal gevolget worden soo als hier beschreven:

Een saadmeijer en plaggenmeijer des dages vier stuiver en een grasmeijer ses stuiver en bij de wintertijd of korte dagen tusschen Michelij en dag Petri ider dorscher des dages drie stuiver of ander werk wat nootsaakelijk voorvallen mag.

19

Is nog gestatueert dat geener in den Lutkenhagen of de opgeworpene graven, rondom den Lutkenhagen sal mogen eenig flas dijken.

Die hertegens bevonden wert gedaan te hebben sal soo dickwils als het gebeurt den Schepen twee gold gulden straffe geven, nog eenig sand uit den Lutkenhagen halen bij deselve boete.

20 art:

Anno 1620 op dag Petri is in presentie van onse Edle Heeren Drosten Robert van Ittersum, van Borchmannen, Richteren ende Schepenen alhier eendrachtelijken resolveert ende besloten dat geene ingesetenen deses stedekens eenige gansen zullen houden mogen ende in 't kerspel niemand vrij sal staen meer als twee olde gansen met eenen ganten te holden ende die hier tegens doen mogte sal men die gansen Op 't Broek vrij mogen doodslaen.

21 art:

Anno 1647 den 23 Februarij op Petri is bij Borchmannen en Borgemeesteren des stedekens Diepenheim te overstaan der

ganste Gemeente goetgevonden en geresolveert dat tot vermijdinge van branden niemand sijn asche op of aan den mestval sal mogen leggen bij verbeurte van 2 goldgl. soo menigmaal sulx gedaan word waarop de vuurheeren van tijd tot tijd goede achting sullen hebben.

22 art :

Word wel expresselijk van de Borgemeesteren en gemeenslijden van 't stodeken Diepenheim verboden dat sig niemand van de ingesetenen, ofte anderen in 't kerspel sal mogen onderstaen in den Nieuwen Esch eenige beesten ofte peerden te weijden ofte hoeden bij de boete van twee goldgl. a 28 st. het stuck waarop die geswoorne schutters goede achting sullen hebben ende sullen soo menigmaal iemand bevonden word inde voornoemde boete vervallen sijn.

23 art :

Word oock mede expresselijk van Borgemeesteren en gemeensluiden alhier verboden dat sig niemand van den ingeseten sal onderstaen eenige riskens van willigen ofte anders aftehouwen oft ook eenes anderen thunen te verbreken, soo iemand daar op mogte bevonden worden ofte bewesen konde worden sal in de boete van 1 - goldgl. vervallen wesen ende den eijgenaar den schaden vergoeden tot kennisse van de Borgemeesteren en Gemeensluiden.

Attesteeren en bekennen wij ondergeschrevene oude Borgemeesteren der stad Diepenheim, dat wij voor eenige jaaren op versoek van onse mede Borgemeesteren dewelke meerendeels in den Heere bint gerust, met dit tegenswoordige Stadsboek geweest sijn op de hovesate Stuvelaar en hebben 't selve aan den overledenen Heer Nicolaas Christoffer van Beverforde, Drost der Heerlijkheid Diepenheim en Haxbergen, gepresenteert met versoek soo daar in 't selve boek eenige articulen mogten vervattet sijn dewelke de Borgemeesteren van Diepenheim niet souden mogen observeeren en nae komen, dat sijn HWG.

Gest. dieselve mochten gelieven te annuleeren en door te strijckken. Dat daarop ons van sijne HWG. Gest. tot antwoord is gegeven ick sal het wel beter weten ick hebbe u de gerechtigheid niet gegeven en ick kan u die ook niet nemen, daarom mogt gij **Borgemeesteren** de stads gerechtigheid, luid aan mij vertoonde stadsboek, wel agtervolgen. Orconde onse handen, actum Diepenheim den 24 Octob. 1684.

Was geteekent

Garrit Manten

en

Julius Wolbers

pro vera copia

Philip Cattel Verwalter Richter.

**OVERIJSSELSCHÉ
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN.**

VEREENIGING TOT BEOEFENING
VAN OVERIJSSSELSCH REGT EN GESCHIEDENIS

OVERIJSSSELSCH
STAD-, DIJK- EN MARKEREGTEN

EERSTE DEEL — ZEVENTIENDE STUK

STADREGT VAN OLDENZAAL

N.V. DEVENTER BOEK- EN STEENDRUKKERIJ VROEGER
FIRMA J. DE LANGE — 1942

INLEIDING.

Het is niet bekend, wanneer aan Oldenzaal stadsrecht is verleend. Dit moet evenwel zijn geschied vóór 1249, aangezien in het oudste stuk, dat zich in het archief der gemeente bevindt ¹⁾, een oorkonde van 1296, privileges worden bevestigd, welke bisschop Otto aan de burgers had geschonken. Deze Otto moet Otto van Holland zijn geweest, die van 1233—1249 elect en bisschop van Utrecht was.

De genoemde oorkonde van 1296 geeft deze geschonken rechten weer en het ligt dus voor de hand een uitgave van het Oldenzaalsche stadsrecht met dit stuk te beginnen. Wel is waar is deze privilegebrief reeds eerder — en over 't algemeen zeer nauwkeurig — gedrukt, n.l. door Mr. J. W. Racer in zijn Overijsselsche Gedenkstukken dl. V bl. 216, maar niet iedereen heeft dit boekwerk bij de hand.

Voor de vaststelling van den juisten tekst van enkele onduidelijke plaatsen is bovendien gebruik gemaakt van een afschrift van 1619 van de hand van notaris Henricus Friso, dat zich eveneens in het oud-archief der gemeente bevindt ²⁾.

Van de bevestigingsbrieven der latere bisschoppen zijn slechts enkele in afschrift over ³⁾ en aangezien ze in algemeene formuleeringen zijn gesteld, zijn ze niet in deze uitgave gedrukt.

Van het eigenlijke stadboek, het Liber Statutorum, is slechts één handschrift over, dat berustte in de Oldenzaalsche Oudheidkamer en nu (weer) bij het stadsarchief is gevoegd ⁴⁾. Het is tezamen met eenige oudheidkundige opschriften op het raadhuis en andere gebouwen, het „Advijns over het

¹⁾ Dr. W. J. Formsma, De oude archieven van Oldenzaal. (Oldenzaal) 1938. Inv. No. 7.

²⁾ Als voren, Inv. No. 9.

³⁾ Alsvoren, Regesten Nrs. 6 en 50.

⁴⁾ Alsvoren, Inv. No. 1.

VI

Overijssels adelijk accoordt ingegaen met den Heere Furst van Munster" in 1673, een „Verzameling van stukken en documenten rakende de oude regten en privilegiën van de stad Oldenzaal" en de Deducties voor Enschede en Ootmarsum van 1708 afgeschreven door een anonymus in de tweede helft der 18e eeuw. De copiïst is evenwel aan zijn hand te herkennen als Hendrik Jan Bos.

Hendrik Jan Bos ¹⁾, 1706—1792, was verwalter-rentmeester van Twente en verwalter-richter van Oldenzaal. Daarnaast nam hij als administrateur van allerlei publieke lichamen en personen een belangrijke plaats in in het Twentsche maatschappelijk leven.

Het exemplaar, dat Bos overschreef, was het afschrift, in 1619 door den stadssecretaris Nicolaus Lindanus gemaakt, met aanvullingen uit lateren tijd.

De tekst is hier en daar onduidelijk en corrupt. We kunnen moeilijk nagaan of Bos of Lindanus slecht gelezen heeft. Van één artikel, n.l. dat van Appellation (LXIII), bevindt zich een authentiek afschrift van de hand van Joannes ter Linden, die ± 1630 secretaris van Oldenzaal was, in het archief van Hasselt ²⁾. In spelling wijkt dit zeer veel af van de lezing van Bos. Hoewel we niet weten, of beiden hetzelfde origineel hebben gebruikt, is dit wel waarschijnlijk, en dan moeten we aannemen, dat Bos vrij veel veranderd heeft, immers Joannes ter Linde zal voor zijn authentiek afschrift het bijna gelijktijdige origineel wel zoo nauwkeurig mogelijk hebben gevolgd.

Verder is in de Overijsselsche Gedenkstukken van Racer dl. V bl. 118 het eerste artikel gedrukt, zooals dat voorkwam in een brief van Raad en Meente van Oldenzaal aan den stadhouder Verdugo van 1586. Dit heeft, afgezien van een

¹⁾ Zie zijn Leven in de Vier opstellen door A. G. de Bruyn, uitgeg. door de Oldenzaalsche Oudheidkamer in 1934.

²⁾ Nog niet geïnventariseerd.

VII

andere spelling, ook een andere munteenheid, terwijl het slot anders, zelfs slechter is dan de tekst van Lindanus. Lindanus zal dus waarschijnlijk den tekst zijn definitieven vorm hebben gegeven, waarbij hij misschien nog de beschikking had over meer dan een handschrift.

Het oudste jaartal, dat in het statutenboek voorkomt, is (15)53 in (LXX). Ook de overige bepalingen maken niet den indruk veel vroeger te zijn opgesteld. In elk geval zal na 1510, toen bijna het geheele archief, waaronder de rechterlijke protocollen, verbrandde, een nieuwe codificatie moeten hebben plaats gevonden. Na 1619 is het statutenboek regelmatig bijgehouden tot 1663. Daarna is er slechts een enkele aantekening, de laatste van 1749 in (XIV).

Voor de uitgave zijn de regels gevolgd van het Historisch Genootschap. De index werd door mij toegevoegd.

October 1940.

W. J. FORMSMA.

PRIVILEGEBRIEF VAN 1296.

21 Maart 1296. Johannes, bisschop van Utrecht, verklaart, dat hij het privilege bevestigt, dat bisschop Otto eertijds aan de burgers van Oldenzaal geschonken heeft betreffende erfrecht, vrijheid en rechtspraak.

Johannes, Dei et apostolice sedis gracia episcopus Traiectensis, universis Christi fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit, salutem in Eo, qui est omnium vera salus.

Ne ea a), que studiis hominum rationabiliter ordinantur, per oblivionem sive calumpniam valeant processu temporis aboleri, necesse est, ut testium et scripti fideli testimonio commendentur.

Noverit igitur etas presentium et successiva posteritas futurorum, quod nos fidelitatem civium de Aldensele attendentes ab ipsis ecclesie nostre Traiectensis predecessoribus nostris et nobis exhibitam et ad huc exhibituram de consilio priorum et ministerialium ecclesie nostre Traiectensis predicte precibus eorum benignum prebuimus assensum, confirmamus privilegium presens, quod felicis recordationis quondam Otto, Traiectensis episcopus predecessor noster, eisdem civibus nostris fidelibus scriptis lucidius roboravit. Ratificamus et concedimus, ut, quicumque manentes in civitate Aldenselensi predicta ad defensionem et servitium ecclesie nostre supradicte loricas et arma alia et equos ad arma pertinentes sibi providerint et qui domos habuerint, que sub tali iure, quod vulgariter wicgbelderecht dicitur, fuerint constitute, nec a nobis, nec ab aliis dominis eorum, quibus proprietatis vel servitutis iure attinent, dummodo de voluntate suorum dominorum in ipsa civitate commorentur, ratione hereditatis recipiantur, sed ea heredibus eorum cedant libere et quiete.

a) Onduidelijk. Racer heeft i.p.v. ne ea, quia. Notaris Friso heeft ne ea.

Reliqua vero, que habuerint, ad veros dominos ipsorum devolvantur. Concedimus etiam predictae civitati et volumus ex gracia speciali, ut omnes, qui ibidem manent liberi vel in futurum erunt permansuri ipsam civitatem sub protectione libertatis intrantes liberi debeant in perpetuum permanere, nisi tantum communem, ut consuetum est, nobis exhibeant petitionem, nec extra vel infra civitatem suam ad aliquod iudicium, quod heijmal vulgaritur nuncupatur, aliquo modo evocentur, nisi propriis manibus ipsos personaliter contigerit interesse a). Ut autem hec nostra concessio circa prenotatam civitatem et inhabitatores ipsius rata permaneat, nec aliquis umquam ei ausu temerario presumat obviare, presens scriptum sigilli nostri munimine una cum munimine sigillorum venerabilium virorum Giselberti prepositi, decani et capituli ecclesie civitatis predictae, Theoderici de Holthe, militis, Hermanni de Rothem b), militis, schultheti c) nostri Thuenthie, Suederi de Vorste, Reijnoldi de Borclo, burcgravii in Covorgia, Hermanni de Saterslo, famulorum, ministerialium nostrorum actui d) presentium et attestantium et aliorum fidedignorum multorum fecimus communiri. Anno domini millesimo ducesimo nonagesimo sexto Benedicti abbatis.

Hs. Oorspr. in het G. A. Oldenzaal (inv. Formsma No. 7, ¹⁾ regest No. 1). Van de acht zegels zijn het tweede, zesde en zevende verdwenen, van het derde, vijfde en achtste zijn fragmenten over, het eerste en vierde zijn vrij goed gebleven. Alle snoeren zijn nog aanwezig; de zegels zijn van groen was. Foto in het R. A. Zwolle.

Notarieel afschrift in G. A. Oldenzaal van Henricus Friso (inv. Formsma No. 9) van 1619. Gedrukt bij J. W. Racer, Overijsselsche Gedenkstukken dl. V bl. 216, waar ook een vertaling voorkomt.

a) Onduidelijk. Lezing van Racer en Friso gevolgd. Friso verklaart te twifelen omtrent de juiste lezing.

b) Racer heeft ten onrechte Brothem evenals het afschrift.

c) Eerste letters onduidelijk. Racer en Friso hebben beiden sch.

d) Onduidelijk. Racer heeft actui. Friso heeft dit woord open gelaten.

¹⁾ De bisschop wordt daar abusievelijk Jan van Arkel genoemd in plaats van Jan van Sierck.

**LIBER STATUTORUM
CIVITATIS OLDENZALIENSIS**

**PER
NICOLAUM LINDANUM
SECRETARIUM**

ANNO 1619

(I) Van doetslaan.

Wie einen doetslach doet binnen der stad Oldenzael ofte buiten der stad, die eine borger dem anderen, die sall darumb gelden der stad hogeste koer ende einen jegelichen schepen twe olde schilden ende hie en sal bijnnen Oldenzel ofte derselver wigboldt nicht wederkomen in thijn jaren, dije vorssr. sal voirt angehouden werden sonder genade.

(II) Van laege leggen en utheischen.

Wie einen voerzaetelick nhaegaet ofte laege lecht umb doet a) to slaen ofte up den rhaedthuijse einen wundet, einen van den raedthuse, kerchhave b) ofte uth sijne huisse daeget ofte eijschet, sal darumb gelden stads hogeste koer.

(III) Van spreecken op die schepenen.

Weer jemandt, die op die schepenen ofte meentzlijden spreecke schelbare woorden ofte dat sie daar nicht guedt genoegh tho en waeren, dat verhoert worde van twee borgeren ende daarvan afstandt deede ende sulx nicht bewijzen konde, sal darumb gelden stads hogeste koer ende einen jeden schepen einen olden schijlt ende sal sonder genade in die iseren geslagen unne nich weder loesgelaten worden, ehr und beforens die vorss. broecke vuldaan unne bethalt is. Ende wat hiervan geaccordeert en bethalt wort, sal half tot profijt van de stad en half tot profijt van de borgermeistren vallen.

(IV) Van huiss en landt verkopen.

Wie ein huiss, huissstede ofte land verkoft, dat binnen des stadswigboldt licht, sal den koper eersten seggen, watt daar

a) In het handschrift staat doelt.

b) In het handschrift staat kerchhaus.

uthgaet van renthen. Jemandt befonden, die sulx nicht en deede ende klacht daarover queeme, sal daaromme gelden stads hogeste koer.

(V) Van valsche wahr.

Weer jemandt, die valsche wahr schlette ofte verkopen wolde, het weere dan watt voer waher dattet weessen mochte, die sal daaromme gelden des stadts hogeste koer. Die anbrenger sal daarvan genieten twee olde schilden en bij ehede des borgemeisters nicht gemeldet werden.

VI) Van waher to verkopen of slijten.

Weer jemandt, die sijne waher hoger geve ofte duijlder verkofte, als hij sie eerst opgeslagen ofte angefangen tho verkopen, dat wehre botter, olij, stockvis ofte ander dergelijke wahr, die sal dierwegen geven, soe vaecken als datt geschuet, des stads hogeste koer, waarvan die stad den derden deel, die schepenen und markmeesteren ook jeder einen der(den) deel hebben und genieten sollen umb destho beter opsicht daarop tho hebben; die anbrenger einen olden schijldt und sall verhoelen blijven.

(VII) Van maethe en gewichte.

Weert saecke, datt jenich borger, borgersche ofte inwonner befunden worde, die ander mathe hadde dan Bonsche mathe en rechte gewichte, die sall darumb gelden stads hogeste koer, so vaecken als dat geschuet; weer oick jemand die a), die sall daeromme gelden III pondt en wie dat den schepenen anbrenget, sall dem broeke hallef hebben.

(VIII) Van freede gebeden.

Weert saecke, datt die schepenen jemand b) freede geboeden ofte lieten gebieden bij haeren dieners, wie den freede

a) De afschrijver heeft hier blijkbaar een regel overgeslagen.

b) In margine staat een m.

dan nicht en holde, die sal daerom gelden stads hogeste koer ende dussen vrede mach ein meentsman soowall als ein borgermeister dorch hem ofte einen stadsdiener gebedden; dussen vrede kan men soowall met den monde als handen breecken, man of wijf.

(IX) Van brocke scheiden to laten.

Die borgermeesteren in der tijd sollen gehalten sijn, jeder in haere maendt, die brocken daarinne gevallen, the laethen scheiden und borge daarvoor tho nemen. Daar sie sulx niet en deden, in val sie dat wusten, dattet in haeren maendt geschien weere, sollen die naastfolgende borgermeesteren hem — tho verstaande haar voorgaande borgermeesteren — den brocke moge afforderen und affnemen, 't sij dan stads of schepenen brocke, tho betalen op versoek, en is die broekhaftige ein beuithemman en kan gien borge krijgen, sal hij den broecke voert ofte van stonden ahn betalen.

(X) Van ungehorsame borgere.

Weer oick jemands, borger ofte inwonder, die van wegen eines brockes van den borgermeister verboddet worde, eins, twee ende derde maal nicht en quaeme, sal bij des stads hogeste koer verwittiget ofte verboddet weerden, soo voerne dat gued is, anders sollen die schepenen daartho gehalten sijn bij haeren ehede denselven tho laten halen und hen tho setten umb gestraft t' worden tot kentenisse des schepenen en mientsluiden.

(XI) Van rekenschap der schepenen.

Die nijs gekorene borgermeesteren sollen gehalten zijn binnen jaars voor sanct Peter ad Cathedram alle stadsrenthen, pagten, wechgelden ende alle stadsopkomsten in tho manen en aver tho leveren ofte ten geringsten pande — voor die schult guedt sijnde — op 't raedthuis daarvoor leveren, die binnen drie daghen daarnha verstaen ende verlaeren sollen weesen.

(XII) Van sententien.

En sollen die borgermeesteren daartho gehouden en schuldig sijn alle sententien in haeren jaere van zaecken voor hem mit gerigtelijken kraft geendiget te wijsen binnen haeren jaere, ten ware dat die zaeke so intricat befunden ware, dat sie sie sonder berhaedt binnen haeren jaeren nicht wijsen konden, in welken gefalle sie bewijsen sollen haere neerstigheid ofte diligentie daartho angewandt tho hebben, bevelende also die saecke haeren nakomelingen. Ende die onkosten der beleringe sal dragen diejennige, so in unrechte befunden wordt.

(XIII) Van accijs des frombden bijers.

Alle diegene, die frombt bijer tappen ofte aver zee en zand binnen Oldenzal brengen, sollen datselve den accijsheeren, ehr sie datt ingefoert sollen hebben, opteickenen laeten ende vullen accijs daarvan geven bij verluss des bijers ende die poene van 25 golden gulden, half in behoef van die borgermeesteren und hallef des accissheeren; sall es averst bij consent, meddeweeten und willen der borgermeesteren und accissheeren wedder uth mogen fohren.

(XIV) Van den ehestaedt ende hoertucht.

Weer ennig borger ofte inwonder, man ofte wijff, die nicht en saete in den e(c)hten staete, nha insaethe der hilligen kerken ofte baven den echten staet in horerie befunden worde ofte baven sijnen echten gedaan, eenige persone beschlaepe, datt straeten- en mollenmeer werhe, sollen die schepenen dieselven daaraver straffen sonder genade tot kentenisse des rhaedes und der meinthe bij des stads hogeste koer; und welker borgermeister ofte meentsman sulx vernijmpt, salt anbrengen. Dit sal naer inholt van 't plaacet geobserveert worden. Actum den 29 Febr. 1749.

(XV) Van berneholt, torf en vische kopen.

Niemand sal berneholt, torf of spaenen, die dat hovet nha der marckede gebodden heeft, kopen buiten der poorten, nog versche vis ofte dergelijken, ehr sie op 't marcket gebragt sint, bij die poene van vijff ponden, soo die koper, hie sij geistelijk ofte wertlijk, bethalen sall, so vaecke als dat geschutt, edog tot correctie der markmeesteren.

(XVI) Van brouwen.

Alle brouwers sollen haer molt dorch den karendrijver, dem die schepenen daartho gesatt hebben, laeten ter mollen varen, bij die poene van des stads hogeste koer.

(XVII) Van mollen sackken.

Niemant en sal ijm sacken meer molts ter mollen laten varen dan . . . a) mudde, eerst bekomen hebbende een teecken ofte schijn der vielheid des moltes van dien, so ein Er. raedt daarto committeert sall hebben, welke schijn die karendrijver den moller in sijnen handen averleveren sall; dede jemand daerenboven ofte befunden worde meer ter mollen gesand te hebben als datt schijn ofte teecken vermeldende ofte inholdende, sall daerumb gelden des stads hogeste koer ende al da(t) molt verloren hebben, waervan die stad die eene helfte und die schepenen und markmeesteren die ander helfte hebben end genieten sollen. Ende die schepenen willen ten geringsten alle maendt, ein jeder in sijnen tijd, eens nametten. Wie dan pligtig befunden word, sal gebroekt hebben als voren verhaalt.

(XVIII) Van gebreck wijndes.

Of daar gebreck werhe van wijnde, soo sal niemand sijn molt uthfoeren laeten sonder consent der borgermeisters in der tijdt ende die stadsdiener ofte bodde odder karendrijver

a) In het handschrift opengelaten.

sal hem dat molt eerst metten. Item ten sall ook niemand molt, dat buiten gemalen is, kopen ofte laten infoeren, bij verbeurte des stads hogeste koer. Ook sal niemand buithenluiden molt brouwen, hij sij borger, borgersche ofte inwoner, bij die poene van 10 olden schilden.

(XIX) Van bijer ijm huise verkopen.

Alle diejennige, die bijer ijm haere huise verkopen ofte voir haar geste tho gelde maeken, die sollen haer molt ver-cisen als andere brouwers, bij vijf olde schilden.

(XX) Van schelden.

Wie den anderen hett deeff, vorreder, schelm ofte dat pijnlijk weere, aversachte ende nigt bewijsen koste, sal daeromme gelden tho behoef der stad thijn olde schilden, sonder genade. ende jeder schepen VI olde vlemschen; ende wie den anderen hett ofte scheldet voer ein hoer, hoerkind, schallick ofte bove en andere scheldbair woirde aversagte ofte op sijn moder eden biest (!) wijsede, daarvan is die broecke voer die eerste reise VI olde vlemschen, voor die anderde XX, und voer die derde L olde vlemschen; dede daar jemand boven, sooverre daar klacht averkumpt, die man daerom staan in den halssijser ende die vrouwe ofte maget sal dragen den stein ende ofte die saecke, als voir korst woirden (!) hen en neddergelecht worden, so sollen die schepenen evenwel den broecke nhemmen.

(XXI) Van einen messtoge.

Wie ein mess thuet op einen anderen, die sall daeromme gelden II olde schilden, dede es ein buithenman, dree, ten weher sulx op der raedtkamer geschege ofte ein vuestslaggh dede, die sall daeromme gelden VI olde schilde, den anbrenger 1 vlemsche en sal verhoelen blijven.

(XXII) Van 't betimmeren der huisstede en gaerden.

Wie sijn huisstede ofte gaerdenn wil verder betimmeren en bethuinen, die sall sijne nhabers an beiden zijden daarbij roepen ende ofte die hem dan verweigeringe deden, soo sal hie die schepenen daarbij roepen. Weert saecke, dat daar jemand baven deede, die sall daeromme gelden twee olde schilde ende setten allijkewall op sijnen regten lijstensteene ofte plaetse en daertho al die unkosten dragen, so daerop ergaen mogten.

(XXIII) Van den putten.

Wie tho den putten hoeren, die sollen sie thomaecken, dat niemand schaede daardoor geschie, bij vijff pond binnen agte dagen ende alle de verlegene putten sal men wederomme opmaken.

(XXIV) Van guidt tho marckede brengen.

Men sall alle veele guide op 't marckt brengen ende niemand sall korn ofte sonst ichtes anders kopen, ehr datt hett bij den groten stein komt, utgenomen holte, hoender, eijer ende dergelijke waer. Deede daer jemand baven, die sall daerumb gelden drie olde schilde ende ein buithenman die gien borger, borgersche ofte inwonner alhier is, die en sal nicht kopen voor twelleff uhren, bij drie olde schijlde, die eene in behoeff der stad, die ander in behoeff der schepenen und die derde in behoef der marckmeisteren. Desgelijken sall oick geen borger voor twellef uhren meer kopen dan als hie in sijnen huisse bedorftich a). Weert ook saecke, dat jemand bij den groeten stein bij den sacken staan bleve, naedem hie twee ofte drie mael geldt daarvoor gebodden hadde ende nicht en kofte, sall ein ander borger sonde(r) brocke 't selve mogen kopen.

a) In margine staat : consule pag. 28 (LXII)

(XXV) Van den hagen, stadsmueren ende vischevange.

Niemand sall in denn haegenn of up des stadsmueren gaan ofte uth den haegen ennich holt houwen ofte uth den bolwercken odder van den mueren holt ofte steen dragen odder planken, noch vische uth des stadtsgreffe vangen, nog eerde bij der mueren ofte uth den wallen ofte bolwercken dragen ofte haelen. Doen es kinderen, sal men sulx an haar olderen verhaelen ende sollen daaromme gelden vijff gulden, den ahnbrenger 1 pondt.

(XXVI) Van versterf echterluijde.

Ofte jemands, borger, borgersche ofte inwonner dusses stadts Oldenzael verstorve van sijnen eersten gaedenn, so sal die lestlevendige, eer hie ofte sie in ein ander bedde wedder tredt ofte hilicket, denn kinderen odder erfgenamen eersten haar guidt bewijsen en daervan scheiden met medde-wetenn en consent der rechten mombaren, derselver kinderen ofte erfgenamen. Deede jemand ter contrari, die sal daaromme gelden des stads hogeste koer. Ten weere dan saecke, die mombar ofte erfgenaam daarumb angesocht, des wedderstandt dedden, so sal men die schepenen umb guider discretiën en onderscheit willen daarbij forderen umb niemand verkortet te worden.

(XXVII) Van verborgen weher.

Niemandt sall binnen Oldenzael verborgen weher draegen in hoede, benetten, wamboijss ofte ander, op sijn balgen gaen, dan sollen sie van stunds an afleggen, bij die poene van sess ponden en soo vaecke als sulx geschuet.

(XXVIII) Van d(r)uwoirde op de raetkamer.

Wie nha dussen daghe ontijdige, scheldbare ofte d(r)uwoirde op der rhaedkamer spreek voir die schepenen, daar hie toe rechte staat, die sall daaromme gelden twee olde schilden nha die bekoernisse des borgermeisters in der tijdt ende blijft hie onbekoert, so sall die borgermeister den brocke gelden.

(XXIX) Van plaggen ofte heet meijen.

Niemand sall plaggen ofte heet meijen — hij sij dan ge-
waert ofte ungewaert — binnen den landweer bij Eijlix
braeck ende dat gerigte ende so voertz umme a) na der
Schelmaeth, bij verbeurte van drie olde schijlden, soo vaecken
als dat geschuet, ende so jemand buithen sijnen landen torffe
steecke b) umb sijn land daarmedde tho verhogen ofte sijne
wallen daarmedde opsatte umb sijn landt daarmedde tho
vermeren ofte tho mesten, sal daarumb gelden 1111 olde
schilden.

(XXX) Van roer jagen.

Niemand sal roer jagen bij daghe nog bij nachte bij die
poene van 25 goltgulden ende wie sulx den schepenen met
waerheit anbrengh, die sal hebben den vierden penningh.

(XXXI) Van aeze.

Niemand zal aeze nog doede beeste aver die muer in den
haegen werpen ofte op der straten laeten liggen, dan men
sal die doen begraven buithen der stadt, insonderheit die
beesten, so an den kogen ofte andere contagieuse siekte
gestorven sijnnen, dewelke men vier voethen onder die eerde
begraven und leggen sall.

(XXXII) Van rasende beeste.

Weert saecke, datt jemand rasende beesten hadde, die sall
sie doet slaan ende wijders doen, als die naast voorgaande
articul vermeldet, daermitt niemand schaede daardorch toe-
gefoget moge worden; weert saecke, dat die sulx nicht en
deeden, so sollen sie den schaeden richten und gelden daer-
omme vijff olde schilden.

a) In het handschrift staat unne.

b) In het handschrift staat streecke.

(XXXIII) Van bussen scheiten.

Niemand sall bij daeghe ofte nagte binnen Oldenzael sonder noeth met bussen scheiten bij drie ponden.

(XXXIV) Van lijstensteen.

Ein jegelijk sall sijne lijstensteenen bloeten ende slaan den dreck van den straaten bij vijf ponden ende men sal alle Saterdage die straaten keeren bij einen ponde tot correctie der marckmeisters.

(XXXV) Van geruchte bij nachttijden.

Niemand sall geruchte noch onstuer maecken bij nachttijden offte nha neeghen urhen op den straeten bij twee olde schijlde.

(XXXVI) Van die borgerschap.

Is bij den schepenen, rhaet ende gesworen meenthe, nije en olde, geschlotten, dat alle diegenne, die na dussen daghe borger ofte borgersche odder inwoner des stads Oldenzael begeert te worden, sal geven 12 olde schijlde — 50 goltgulden — a) half tho behoef der stad und hallef tho behoeff der schepenen ende twee roede straeten en einen leeren emmer, soo wall die man als die frouwe.

Beholtelijk so ein borgers sonne ein huisfrouwe van buithen inhaelde, sall III g. g. geven ende so eines borger dogter einen man b), sal geven 6 olde schijlde, einen lederen emmer ende eine rhoede straeten, datt geld half de stad und half den schepenen.

Item die inwonners, 't sinnen mans odder frouwens, die binnen vier ofte vijff jaeren hierbinnen gekomen en van den schepenen noch nicht gescheiden sinnen, sollen gelden und geven als vorsz.

a) In margine staat: Is dese punct anno 1663 den 7 Martii vermeerdert.

b) In dorso staat: vide pag. seq. 18 van neringe te doen. Blijkbaar is (XXXVIII) bedoeld, hoewel dit niet pag. 18 is.

(XXXVII) Van stadsdienst der inwonneren.

Alle borgere of borgerschen, die ennige inwonneren binnen twee ofte dreen jaeren mett sich ingenomen hebben, sollen dieselve angeeven ofte melden, daarmit sie gehalten mogen worden tot stadsdiensten te doen als anders, sovielle als der sijnnen, ofte dat rott daarinne sie befunden werden te wonen, mag sie schatten op ses stuiver, baven die correctie van schepenen.

(XXXVIII) Van 't wonnen en neringe doen.

Niemandt sall binnen Oldenzael wonnen ofte neringe doen, hij sall eerst borger worden en vrij wesen en staan onder der schepenen gebiede bij 8 olde schijlde ende alle eigene luide sollen sig vrijkopen voer Pijnxteren ofte der stad ruimen.

Oik en sal na dussen daghe borger ofte borgersche jemand innhemen in de huur, hie ofte sie sij dan oock borger ofte borgersche, bij verboerte harer borgerschap ofte des stads hogeste koer. Insgelijken ook gien huisse ofte kameren verhuiren bij voorss. poene.

(XXXIX) Van veelinghe voer 't staen van buiten.

Niemandt sall mett veilinge staan van buiten anders dan des Gudensdages ende Saterdages a); deede daar jemand baven, die sal daaromme gelden twee olde schijlde, ten weere die buitenluide haer wahr die so guidt weer als der borgers wahr, betterkoop geven, als dan sulx wal mogen geschien, des sall ein buitenman die wahr, die hie alhier binnen Oldenzael umb tho verkopen bre(n)get, geven ende verkoepen, gelijk hij die eerst opgeslagen ende nicht duirder verkopen ten einde thoe, bij poene des stads hogeste koer en verlues der wahr ende niemand sal van den frombden ennige wahr in 't gros koepen, eer sie daermeede dree daghe uth ofte voertgestaen hebben, bij poene voorst.

a) In het handschrift staat Staterdages.

(XL) Van schutten.

Item ofte daar jemand weer, die sijne beesten in den essche ofte in den steggen ofte die haar guidt daar willens indreven ofte daarinne torneden, die sollen daeromme geven twee goltgulden, so vaecken als dat geschuet, uthgesacht menneguidt, wanneer sie daarinne bouwen, ende anders nicht. Ende ofte jemand sijne beeste in der essche weidede, wanneer hij vier ofte vijff vaeren daarinne gebouwt hadde und gienen vullen ofte halven dagh bouwede, dess beeste peerde sall men gelijkewall schutten op den broecke voorst.

Item weer jemant, die den schutter die beesten nheeme ofte entweldige off datt slott van den schuttschott opbreke ofte afsloge ende a) die beeste daer uthboerde ofte haelde sonder consent der marckmeesteren, sal gebroket hebben des stads hogeste koer, waarvan die stad die eine helfte und die schepenen und die marckmeesteren die ander helfte sollen hebben tho profiteren. Ende sall gelijkewall de schutter of ahnbrenger voor sijn ahnbrengen hebben ein pond; item sal die schutter dubbelt geld hebben van die beeste, soo hie op den kerkhof bekumt.

Nog is bij rhaedt en meenthe, nije en olde, gestatueert, datt daar die schutter eenige peerde ofte andere beesten bij nagttijden in den essche, in jemarks gaerden, kempken, meeden, weijden, ofte andere landerie befunden worde, sall hie van jeder beest, het sij peerd ofte koebeest, voor sijn schuttegeld nemen VII stuver und van jeder verken 4 stivers ende des dages half ende sall diejennige, den die beesten tokomen, denn, denn die schaede geschien is — so vaecken als sulx geschien mogte — voor sijnen schaede erleggen voer jeder beest eenen halven olde schijld ende staan daerenbaven b) nog tot correctie der schepenen ende marckmeesteren. Ende so ennich heer, knegt ofte heerde der beeste befunden worde,

a) In het handschrift staat ender.

b) In het handschrift staat daerombaven.

die beeste daartho geholpen tho hebben, sal daerumme staen in den halsijseren en voer ein dief gehouden werden, mits gefallen zijnde der stadt in de brocke van 25 goltgulden.

(XLI) Van thuin.

Weer jemand, die sijnen gaarden, kamp ofte ander landt nicht en thuinede ofte liggen leethe ongethuint, die sal daeromme gelden ses olde vleemschen ende des anderen daghes twelf olde vleemschen ende sal allijkewal den schaden hebben, die daerdoer geschuet, welken schaeden men holden sal ahn denjennigen, den dat landt thoebehoort.

(XLII) Van veldtschaede.

Alle diegenne, die veldtschaede gescheut, die sal daerumme spreken op den eersten rechte dag daernaest, ofte die schepenen willen daer nicht aver richten; ende ein jeder sall die beeste, so hie gepandet ende hem schaede gedaen hebben, met einen cruisten pennink nigt laten loessen — als bessherthogescheen — dan sal sie solange holden, dat sie ten beijden zijden twee guide unpartijsche mans daarbij nhemen, den schade besigtigen, weerderen ende afdragt daarvan maecken ende daar sie die nicht kunnen vergelijken, sollen sie alsdan die schepenen daarbij roepen.

(XLIII) Van waecken.

Niemand sal voir wachter waken binnen Oldenzael, hie sij dan twintig jaren ofte daerenbaven oldt ende die baven sestig jaren oldt is, sal nicht mogen waecken voor ein ander dan wal voir sich selvest.

(XLIV) Van wechters op die wacht te gaan.

En sollen alle die wechters des avendes op die wacht komen, als die wachtklocke gelutt wordt ende van stonden ahn gaan ter plaetze, daar sij verordineert ofte gewesen worden und nicht wedder vandaar gaan, ehr die klocke vier

geslagen heeft ende ein borger, die oldt ofte kranck is, sal ein guiden man in sijnen stede hebben, bij vijf ponden, ein borgermeister ofte meintzman dubbelt ende daar jemandt sijne wacht versuimede, sollen der stadsdienaren einen anderen in sijn stede winnen en dubbelt gelt geven baven de broecke.

(XLV) Van loen der arbeijders.

Men sal geven einen timmermeister, muermeister, stratenmaker ende eines jegelichen meisterknechte $\frac{6}{7}$ stuvers ende anderen knechten jeder $\frac{5}{6}$ st. des daeges tho der kost, sonder kost den voorst. meisteren $\frac{12}{14}$ st. van jeder knecht 10 st. Dusse verminderinge is bij rhaedt ende heeren van de meente geschien ahn 17^{den} Martii 1623.

Enen sagensnijder 6 st. und die kost, sonder kost van jeder hondert voeth 20 st., einen saetmeijer, torfstecker und leemer $\frac{5}{4}$ st. tho den kost, einen torfafsetter 3 st., ein kornbinderschen 3 st., einen grass- of hoijnsnijder 7 st.

Item einen heijt- ende plaggenmeijer, graver, dorscher, heckelersche, brakersche, swingerschen ende dergeliken anderen arbeidersluiden, einen jegeliken des dages night meer dan dree stuivers des daghes tho der kost. Item den heerden van jeder koebeest einen halven stuver und van jeder verken 1 blank wekelijk a) sunder kost.

En so jemandt van dussen allen wehre, die voor ditt loen als voorst. nicht dienen wolde, daerumb uth der stad genge umb bij eenen huissman tho dienen und klacht daarover queeme, sal daerumb gelden 3 olde schilden und sijn borger-schap verloeren hebben.

(XLVI) Van backen.

Ein jegelijk borger mach backen weitenbrood ende schoenebrood op sodanen gewichte, als die schepenen hem dat setten. Weer jemandt die hierentegens dede, sal daarom gelden 3 goltgulden ende dat brood verloren hebben.

a) In het handschrift staat werkelijk.

Wie roggenbrood backet, die salt oick backen op sijn gewigte ongebidelt, ende wie ruggenbrood backet, die en sall giene schoenebroedt backen, bij 3 olde schilde, so vaecten als dat geschuet.

(XLVII) Van lange ledder en ander.

Ein jeder sal hebben eine lange ende hangledder, einen ishaecken, eine leren emmer und ein kuven met twee aren; wie des nicht en heeft sal daeromme gelden 5 ponden, so duckmaals hie des ingebreeke befunden wordt.

(XLVIII) Van geweer.

Ein jeder sal hebben guidt geweer, tho weetten ein guidt rhoer met sijn reeschap, ein lange speesse van 18 voethen ofte eine hellebaerde, als hij in sijn rot gesatt is, bij verlus einer tonne bijers.

(IL) Van frombt gedrenckte in tho haelen.

Niemand sall brandewijn, Rijnsche wijnen, Poijtouwe ofte andere wijnen noch ennig frombt bijer in des stads poorte haelen sonder lijkteken en consent desjennigen, so die schepenen daartho gesatt ofte den acciss daarvan gepacht heeft, bij verluiss des wijns und bijers und 25 goltgulden.

Sal ook niemandt enigen uthslach van voorverhaelde wijnen off bijeren mogen doen sonder consent der borgermeesteren ofte diejenige, so den accijs daarvan gepagtet heeft, bij den broeke en verluiss als voorst.

(L) Van underboeten umb tho brouwen.

Men sal alhier binnen Oldenzael gien vuer boethen umb thoe brouwen ofte vuer in den aven hebben, eer de klokke des morgens dree geslagen, bij vertijnden a) punden, den derden part den anbrenger, alsmede in den eest, op de

a) In het handschrift staat versijnden.

duern(s)e ¹⁾ voor den eest mogen vuer in boeten, bij gelijke poene.

Ook en sal men gien vlass in den aven droghen nog braeken, schwijngen odder heckelen des avends bij vuer ofte keerssen, bij drie olde schilden.

(LI) Van verhaelen vuer.

Ein jeder sal neerstig opsijght hebben op sijn vuer en keerssen ende daar jemandt wehr, die verhaelen vuer in sijn huise hadde ende dat nicht meldede ofte apenbaerde, die sal daerumb gelden des stads hogeste koer.

(LII) Van frembt volk in tho haelen.

Niemand sall vrembt volk, koopluide, rhuiter ofte knegten odder andere luiden binnen Oldenzael haelen sonder oerloff des borgermeisters in der tijd, bij X ponden.

(LIII) Van tuine brecken.

Niemand sal des anderen thuine brecken ofte bernen ofte uth jemants heegen, thuinne ofte ennigen marcken ennigen nijen opslach ofte sunts ijctes anders houwen ofte rhodden, bij verluss van twee olde schilden ende daarenbaven in de halsijseren staan, andere tot ein exempel. Ende daer jemandt enige thuin, groen of hegeholt in die poorte brachte und nicht bewijsen koste, 't selve van sijnen lande gehaelt ofte van andere luiden gekogt tho hebben ofte gegeven tho sijn, sal der wacht ende porteners prijs gegeven werden. Ende wie den burgermeister in der tijd sulx ahnbrenget, sal den brocke hallef hebben.

(LIV) Van tho marckede gaan.

Uth einen huise sollen giene twee personen tho marckede gaan ende niemand sall mett eines anderen gelde op den marckede jetwes kopen.

¹⁾ dornsche = kamer met stookgelegenheid.

(LV) Van dingen nha veile waher.

Waar ein borger ofte borgersche nha dinget, hettsij oick watt het voir waher sij, daar en sal ein ander nicht nhar dingen, eer ofte bevorens die eerste daar van gaat, bij twee olde schilden, hiervan uthgenomen den voorgaenden articul van den koren.

Hierum relatio tot den articul van guidt tho marckede brengen.

(LVI) Van duiven, gansse en aenden.

Anno 1685 den 25 Martii is bij borgermeesteren, schepenen ende rhaedt sampt heeren van de gemeente gestatueert, dat na dussen dage niemand eenige duiven sal schieten ofte den eenen den anderen affvangen, bij poene van eenen goltgulden voer jeder duive te verbeuren; oick sall niemant enige eenden op den graven mogen holden of gaan laten, bij verluiss der enden ende eenen olden schild en prijs der ende, die deselve bekomen kan.

Het en sal gien borger, borgersche ofte inwoner voor twalff uhren des marketdaghes meer dan ein hallef mudde roggen nicht mogen kopen, bij die poene van einen olden schild.

(LVII) Van wegen op schaele ofte punders.

Niemand sal eenighe waher, die verkoft word, in sijnen huise op schalen ofte punders wegen baven XXV pond — uitgenomen ein keese, die etwas meer wegen mogte — wan men sall andere waher, die baven die XXV pond weegt, wegen laten op des stads wage, bij X ponden a), die brocke half voor die schepenen und hallef voor die waghemeister.

(LVIII) Van vercken in den esch en ruetplucken.

Niemand sall in den essche op sijnen ofte eines anderen lande verckens hoeden ofte gaan laethen, bij V ponden.,

a) In margine staat: bij 2 g. guld.

dusse broecke sal den marckmeisteren verfallen sijn. Desgeliken en sal oik niemandt herrick ofte ruet plukken in den esche ofte kempen uth eines anderen zaede sonder consent des eigenaers, bij die poene van einen olden schilde.

(LIX) Van wasschen in de wetteringe.

Niemand sall ruet, reur, ¹⁾ haver ofte kleijder wasschen in den wetteringe voor de porten bij dreem ponden.

NOTA

Tot verbeteringe der stadtrechten sinnen dusse nhafolgende articulen opgerichtet.

(LX) (Van geleent gelt).

Ten eersten op geleent gelt, magenaes, verdient loen en op bekende handschriften ende cedulen van kondschappen, daar die termin van verbij ofte verflotten is ende die reede omme rhede gekoft hebben, sollen die beclaegde gien achte daeghe genieten ofte umb bekentnisse derselver veerthien daghe hebben, dan die schepenen sollen die clageren den naestfolgenden rechtdagh eenen pander daarup gunnen, denn die beklaegde gien pande weigeren ofte versteigeren sall, dan die stadtdiener sal den cleger van stonden ahn pande wijsen.

Ende ofte jemand sijn letter ofte handschrift wolde versaecken ofte nicht kennen om verlenginge des tijds, sollen die schepenen hem fragen ofte hie ooick sulx weerlick dae umb langer tijd tho gewinnen; ende daar jenich schuldeners ontweeke, sal hem daghleggen ahn sijn huissduer geschreven worden, ten ware hie voer hen uthgereiset ware. Men sal oock voert nha der pandinge die pande mogen verkopen, so wall die binnen- als buithenman.

(LXI) Van den derden gebaede.

Also men een tijd lanck voor recht gehalten heeft, dat men den schuldeners dat anderde gebodt voor sijn hoeft

¹⁾ roer = riet.

doen muste, is sulx afgehandelt en gestatueert, dat men dat anderde gebodt der frouwe soowall als de man anseggen magh en dat sowal up gienen als up einen rechtdag. Ende die stadtdiener sal voor dat derde gebodt, daar die schuldenner bij gebodet, van stonden ahn pande meddebrenge upt raedthuiss; deede hij sulx nicht, sal hie daervoer gependet ende gebrocket werden.

(LXII) Van reede umb reede op den marckede.

Alle diejennige, so up den marckede ofte sonst elders waer rede umb reede kopen ende haeren verkoper ahnstondt nicht en bethaelden, sollen den stadt verbrocket hebben drie ponden ende die stadtdiener sal den clager weldigen ahn so-viele pande tot sijner bethalinge weerdig, dewelke sonder wijder rechtforderinge verstaen ende verlaeren sollen sijn.

(LXIII) Van rechtforderinge eines buithenmans ofte frouwes.

Ein buithenmans ofte frouwespersoon, die bij der sonnen nicht kan uth en wedder in sijn gewaersaem gaen ofte reisen, sal men alle werckeldagse reches wedderfahren laten. Ende dat verkofte pandt sall giene veertien daghe genieten, dan sollen des beclaegden pande binnen agte daghe verstaen ende verloeren wesen, naar voorgaende opbuitinge.

(LXIV) Van appellation.

Alle diegene, die ein saecke tho der verroep willen hebben, sollen haer vier goltgulden a) den thijnden dag nhar erkante sententie bij der sonnen daarleggen, — tho verstaen ahn

a) Blijkens een 17e eeuwsch afschrift van dit artikel van de hand van secretaris Joannes ter Linden, aanwezig in het oud-archief der gemeente Hasselt, heeft na goltgulden het woord „inwendigh” gestaan.

handen der ofte des borgermeisters in der tijd — ofte dat verroep sal van nichte weessen.

Oik sal niemand mogen appelleren van ein saeke, die sig beneden die vijftig goltgulden strekkende. Dese articul sal geobserveert worden conform het landregt, teweeten 100 g. gl. gestatueert bij raedt en meente, nij en olt, den 4. Martii 1636.

Item also na olthergebragte gebruik ofte gewoonheit van gerigtelijke getaxeerde en gemodereerde kosten alhier, wie ook van ein interlocutoire sententie gien verroep ofte appel plaatst gestadet tho worden, is sulx alnoch bij ein er. rhaedt ende gezworene meente, nije en olde, geapprobeert ende sal also henferner voor ein secker statutum gehalten en agterfolget worden. Actum 4 Martii anno 1616.

(2) (*Van gerichtelijke verkoping*). Item off wall besshertho hirbinnen voor recht gehalten worden, dat nhaden het slott ein jaer en dagh voer ein huiss ofte andere onbeweeglijke guideren — so met rechte ingewonnen — gehangen, datselve verkogt plagt te worden, is sulx afterhandt en gestatueert, dat nhu voortaan die verkopinge, naden als die actor des rei huiss ofte ander immeubile guideren met doorgaenden stadtsrechten ingewonnen, dieselven binnen veertien dagen daernha bij opslach und bernerden keerse gerichtelijk sal mogen verkopen und dat die eigener van dien ofte die schuldener die losse na die verkopinge daeranne holden ofte hebben sal, tho mogen doen binnen ein jaer en dagh. Geschien ahm 4 Martii anno 1616.

(LXV) Van ongewoontlike rechtdagen.

Alle vreembde ofte utheemsche luide, die op jemants recht begeren buithen gewoontlijke rechtdaghen, sollen eerst die geweerde van eine kanne wijns daer — tho verstaen, op 't cantoer — voor die schepenen, voor den schrijver ein mengelen und voer den diener 1 stuver leggen.

(LXVI) Pandgelt.

Wie na dussen daghe, hie sij binnen of buithen gesetten, einen panden wil, sal voer die pendinge op 't cantoer leggen 1 stuver.

(LXVII) Van pandsterkinge na den derde gebaede.

Wanneer jemand voer schuld ten derden mael bij drie ponden geboeden van stonden ahn nicht en bethalde, so sollen die stadsdieners ofte diener met den clager gaen in des schuldenaars huis en weldigen hem ahn so viele pande, waarmedde hie betaelt kan worden.

(LXVIII) Van die pande, die op 't huis staen.

(1) Alle die pande, die voor stadsschulden, accisen, renthen, brocken ende sonst anders weervoer uith bevell der schepenen dorch den dienaren up 't huis gehaelt ofte gesatt sint ofte noch komstiglik gehaelt ofte gesatt mogen worden, sollen die debitoren binnen die tijd van 14 daghen — nhadem sie hem afgehaelt sinnen — wedder loessen, ofte die schepenen willen sie holden voer verstaen en verloeren.

(2) (*Van repraesentatie*). Item is gestatueert bij ein er. rhaed en gezworene mienthe, nhije en olde, dat susters ofte broeders kindere mitt haren afgestorvenen vader of moeder, broeder ofte suster, totten anderen dess afgestorvenen hares vaders ofte moeders, broeders ofte susters guidt, in plaatse hares vaders ofte moeders als repraesenterende der selven persoon tho erffven thogelaten sollen werden.

(3) (*Van renthen der kerken etc.*). Ooik so hebben schepenen und rhaedt sampt gezworene gemeente, nhije en olde, gestatueert ende geslotten, dat die rhaedtluijde der hillig kerken, olderman und rhaedtluide onser L. Frouwengilde, die heeren provisoren der schole und rhaedtluiden des gast-huises alhier voer alle verschennene renthen alhier binnen Oldenzael in behoeff haer onderwerpenen sollen mogen pend; ende die schuldenaars, so binnen 14 daghe nhar der panninge nicht werden bethaelen, sullen panden dorch den

stadsdienaren daarvoor afgehalet werden, sonder ennige wijdere rechtforderinge verstaen ende verclaren a) te wesen in behoef der actor tott haer bethalinge thoe.

(4) (*Van afsterven ofte vertreck van schuldenaeren*). Anno 1605 denn 15 Martii hebben borgermeesteren, schepenen ende rhaedt sampt gezworene gemeente, nije en olde, gestatueert dat nha voertahn alle creditoren, die binnen de tijdt van ein hallif jaer nae het afsterven ofte vertreck van ennige schuldenaeren beslach ende anpandinge ahn haere guideren doen werden, sollen evennha daerthoe gerechtigt erkandt worden, wall tho verstaen, daar die creditoren nicht alle bethaelt konden werden, sal een jeder na advenant sijnen quote moeten missen, voorbeholden, dat in die betalinge der schulden gepraefereert sollen werden stadsaccisen undt renthen, magenaes und die gerigtelijke bekentenisse ofte verwin hebben, als oick die actien hebben van huishuiren, reale verbintenissen ende dergeliken.

(LXIX) Van rechte tho holden.

Wie na dussen daghe reches te doen heeft voor dusse schependom, die sal tho acht uren voor den raedhuijse erschijnen ende willen die schepenen alle Maendage recht holden und des Donderdaegs vaceren tott getuige tho verhoren. Ende daar es geboerde, dat op dusse voorss. daghe fest ofte vierdaghe queeme, willen sij des naestfolgenden dages — geen vier- ofte heilige dagh wesende — daernha einen jederen, des versogt zijnde, recht wederfaerhen laethen.

(LXX) Van supplicieren.

Umb tho eviteren alle difficulteiten en onnoittruffige kosten van teringe und anders, die voormaals vermitz quaet supplicieren der stad ahngelkomen ende inkumstiger tijdt nog ankommen muchten, is bij den gemeinen schepenen und rhaede

a) In het handschrift staat verclaren.

sampt gezworener mienthe geordineert, geresolviert und entlich geslotten, dat in val nhu voertmeer ennich borger, borgersche ofte inwonner dusses stads aver ein e. rhaedt van Oldenzael supplicieerde odder klachtig volle ende in unregte befunden worde, sal der stad vervallen zijn in die paene van 50 g.gl. Ende en sall daerboven nogh draegen und bethaelen alle die onkosten, die die schepenen mett haere stadtzdieneren tott defensie der onwaerhaftige supplication doen off ahnwenden weerden. Actum ahm Maendaghe post Reminiscere anno etc. LIII, behalven dat die broecke vermeert unde gesatt op 50 g.gl. als baven anno 98 op den 2 Martii.

(LXXI) Vann zienden.

Borgermeisteren, schepenen und rhaedt bevellenn allen ende jegeliken borgeren ende inwonderen bij haere ehede, dat sie — als sie van den schepenen und rhaede daartho werden gerequireert, — sollen gaan in haer vierdell ende zienden ofte geven ahn, dat zientbaer is.

(2) (*Van appelleren*). Anno 1603 ahm 4 Martii is bij rhaedt en miente, nije ende oldt, gestatueert en geordineert, dat baven die vier g.gl. so die appellans ahn handen der schepenen moet erleggen, oick die onkosten, so dat process uthwerft gheen und inwers (!)¹⁾ van Deventer ahn boddeloen ofte sonst anders kosten werd, van de gecondemneerde erlacht sollen werden.

Item also met der daedt befunden, dat ennige succumbenten — wie sie sich selvest verluiden hebben laeten — geappelleert om verlenginge der tijd van bethalinge, is bij borgermeisteren, schepenen und rhaedt sampt gezworene meenthe, nije en olde, gestatueert, dat nhu henferner die succumbens und appellans die pennige, waerinne hie propria instantia bij sententie is gecondemniert, dem triumphanti

¹⁾ Voor de reis naar en het verblijf in D.

erleggen und bethalen sal, under cautie der gestalt, daar hem dieselven bij claringe wedder tho erkant mochten worden, hie dieselve tot sijnen koer van den principali ofte de borghe sal hebben wedder tho forderen und tho ontfangen met geboirlijke interesse binnen den tijd van 14 daghen na pronuntiatie der claringe, bij die poene van daethlicke executie. Actum ahm 5 Martii 1614.

(LXXII) Van holt sagen up ter straeten.

Niemand sall holt tot planken, ribben, ofte rijen odder dergelicken met ellink (!) sagen laten zaegen, ofte snijden op den straeten; ende ein ider, die holt op den marckede, bij den rhaedt- en wijnhuse, bij den putten ofte daeromtrent liggen heeft, sollent vandaar amovieren, bij verluss des holtes in behoef der stadsbolwerken ende drie ponden; oock sal niemand knotten op den marckede ofte in den straten liggen lathen bij drie ponden.

(LXXIII) Van schoermicken.

Alle borgeren ofte inwoner, die schoermicken gesatt hebben an haere glinde ofte thuienen, sollen sie laethen in-trekken ende binnen op haeren grund laeten setten, sollen sie nicht buithen dan binnen op haeren grund setten, bij verluss van 5 ponden.

Oick sal niemand sijne straeten hoger laten maken als sijn nabuir tegens hem averwonende und daar benevens, dan sollen sij gelijkelijck optrecken und van einer hoochte doen maecken, bij die poene van twee olde schilden.

(LXXIV) Van die straeten to maecken.

Die schepenen beveelen alle borgeren ende inwonners, dat ein jeder die straete voor sijn huse, so thobrocken, doe repareren ende henferner in esse warhen ende holden, bij die poene van twee olde schilden.

(LXXV) Van de torffkuelen.

Alle borgere ende inwonners der stad Oldenzael sollen guide acht slaan op haere kuelen in 't torffvenne, dat sie die wech nicht tho nha graven offte stecken ende ein jeder sal sijne kuele uthgraven ende als a) die uthgegraven is, sal hie bij consent der markmeesteren ein kuele wedder agterahngraven ende sollen gien torf meer stecken dan binnen de stad Oldenzael gebruikt word. Dede daar jemand baven, sal den markmeister verfallen sijn mett twee tonne biers.

Ooik sollen die markmeesters des jaars in den somer twe-mael laethen verkundigen van den predikstoel, dat ein jeder op einen seeckeren dagh ende uhr sich in 't venne dorch sicht selvest ofte sijnen vulmechtigen vinden laethen oft erschijnen zal om sijne kuele voer tho staen. Daar jemand hierinne suimhaftig befunden worde ende sulx nicht en dede, sal daerumb gelden dergeliken brocken.

Ahm 27 Febr. 1617 is gestatueert, dat nhu voortahn ein slegt of gemeine borger nicht meer dan achte und eine van den principaalsten, alicuius dignitatis, nicht meer dan twalf voder torves ten hoogsten in ein jaar sal doen stecken ofte uth den venne genieten, bij verluss des torves und van jeder voder, dat hie ofte sie meer als voorschr. heeft doen of laethen steeken, te broeken einen halven goltgulden sonder genade.

(LXXVI) Van den vuerheeren officio.

Die schepenen und gezworene gemiente hebben under sich gekoeren und verordineert achte personen tott vuerheeren, die op hillige daghe, werckeldaghe, des morgens, middages ofte avendes, wanneer hem best gelegen duncket, sollen gaen und besigtigen, woe ein jegelich sijn vuer verwaeret. Wie dan befunden word geen guiden verstendigen huisheeren, baven twelf jaeren olt wesende, die sijn huis verwaert, tho

a) In het handschrift staat alle.

hebben, denselven sollen en mogen die vuerheeren schatten op drie olde schilden, desgelicken ook dengennen, des welker sijn vuursteden nicht vuer velich befunden worden en dat so vaecken als sulx geschuet.

(LXXVII) Van gelage tho setten.

Niemand sal op Sondage ofte andere hillighe daghe onder predige ofte Gadesdienst gelage setten, bij die poene van vijff ponden. Den broecke sall sowall die weert als die gast gelden, waarvan die halve brocke den dieners sal vervallen sijn.

(LXXVIII) Van vijren der hillige daghe.

Oick en sal niemand op hillighe daghe, als men prediget, holt ofte torf infoeren, noch backen, brouwen ofte melten odder op Sondage, vier hochtijden gien koell uth den gaerden haelen noch holt, benthgarden, ofte wedden indraegen, bij drie ponden.

(LXXIX) Van strijckmathe. ¹⁾

Is bij schepenen und geswaerene gemienthe gestatueert, dat alle weevers gien webben, die verkoft sollen worden, leggen ²⁾ sollen, erh sie den gesworenen a).

(LXXX) (Van beschaedigen der telgen bij der mueren).

Ein jeder holde syn kinder daertho, dat sie die potten ofte telgen, bij der mueren ofte ahn des stads greften gesatt, nicht en beschaedigen. Soo daarenbaven jemandt befunden werde van sulx te doen, sal daerumb gelden twee olde schilden ende sal ein nije telge ofte potte wedderumb in die steede setten, better ofte ten geringsten so guidt, als die beschaedige geweest.

a) Hier is in het handschrift blijkbaar een stuk weggefallen.

¹⁾ linnenmaat.

²⁾ meten van (linnen).

(LXXXI) (1) (*Van 't stekken in 't venne door de smedden*).

Bij rhaedt ende gemiente is geslotten, dat ein ider smidt, die meisterie opholt, ende niemand anders sall in 't venne mogen stekken tot kollhope tot ein voder kollen tot sijnen smedden ende nicht meer ende die eine smidt sal den anderen gien gerechtigheid mogen verkopen, bij die poene van 3 olde schilden, waarvan die stad den einen, die schepenen den anderen und die marckmeisters in der tijdt den derden genieten ofte hebben sollen. Dit voorschreven is den smedden uth voerbete vergunstiget tot ein opseggent der schepenen en gemiente.

(2) (*Van holt op den kerckhof foeren*). Niemand sal holt op den kerckhof foeren ofte foeren lathen dorch einen anderen umb aldaer gezaeget ofte gesneden te worden; ook sollen niemands kindere op den kerkhave den kloot schieten, met steijnen ofte andere instrumenten smijten odder werpen, noch ook in de kerke lopen klossen ofte in den klokzeel bungelen odder spelen, die klercke, schooljonge tot correctie haerer schoolmeisteren ende die andere bij V ponden, dewelke haere olderen bethaelen sollen in behoef der marckmeisteren ende sal gelijkewall die schaede, daar sij ennigen gedaan mochten hebben, dorch denn olderen gerichtet ende verguidet werden.

(3) (*Van stencken met privategotten*). Niemand sal den anderen stencken ofte drenken met ongewoontliche privategotten ofte watersteins odder sunst anders, bij die poene van vijff olde schilde, half tho behoef der schepenen und half tho behoeff des ofte der geinteresseerden. Ende sal gelijckewall dat privaetgotten ofte waterstein datelick vandaer gmoveert worden.

(4) (*Van underhuiren*) Niemandt sal den anderen ennige wonninge ofte landerien underhuiren, daer hie ofte sie sijn ofte haer jaerlijkse huur ofte pacht van bethaelet, hetzij dan met weeten und wille des huirmans ofte pagters bij de broecke als voorschreven.

(5) (*Van gasten nodigen*). Een mans of frouwens persoon, die sijn echte gade afgestorven is und sich in die anderde ofte nije ehe wedderumb begeven wil, sal giene gasten ofte bruilofftsluiden nodigen of bidden lathen umb eenig geld van sie tho ontfangen ofte te nemmen, bij die poene van XXV golden gulden, sonder genade af tho nemmen, want het nicht ander trachtet word als ein schattinge over die borgerie. Jonge luiden, so noch nicht in den hilligen ehe gestaan hebben ende bruiloft holden willen, sollen daartho hierbinnen nicht meer dan veertigh huissen nodigen ofte bidden laethen. Deede daar jemandt baven, hie sal voor ein jeder huiss, dat hij meer gebeden heeft ofte bidden laten voor ein brocke geven einen olden schild, sunder genade. En sollen gene bruiloften langer mogen gehouden worden dan drie dagen en sollen den vierden dag op die kromen niemand gebeden mogen worden baven vullnigten en neven en buithenluijden, so daar mochten wesen, allent bij poene baven verhaelt.

Eine frouwe, die uth den kraeme ofte kinderbedde eerst wederumb tho kerken gaen will, sal nicht meer dan thijn frouwespersonen daartho nodigen laethen. Deede daar jemand (baven), sal daerumb gelden voer jeder frouwe, die sie meer heeft, einen goltgulden. Item die kraemheer ofte kraemfrouwe sollen tot sodaenen kerckenganck ofte kinderbijer ook nicht meer dan thijn huissen mogen nodigen, giene giften ofte gaven van den gasten nemende, bij die poene van vijff goltgl.

(LXXXII) Anno 1617 die 27 Febr. statutum.

(1) (*Van verwissinge*). Item die enig guedt koft, dat bij executie verkoft word, sal dieselve terstundt verwissinge doen ende borge stellen om te betalen op sulke terminen, als in 't verkopen bij consent van den crediteurs bevoorwaerdet zal zijn ende indien hij sulx niet en deede, so sal men dat verkoft gued weder verkopen tot sijnen kosten en pericul.

(2) (*Van pandweiringe*). Item als jemandt der stadsdienaren, dien 't befolgen werd, pandweiringe dede, te weten uithen

huisse te sluiten ofte daeruth te keeren ofte die panden uth der hand te nemen of die gien pande genomen wil hebben, sall verboeren twee olde schilden ende so jemand die schepenen ofte heeren dieners uth den huise schove ofte stotte ofte druwede te slaen, sal verboeren vier olde schilden ende so jemand met stokken, steenen ofte wapenen sloge, steecke ofte worpe, sal verboert hebben stads hogeste koer ofte gecorrigeert worden na gelegenheid der saecke tot discretie der schepenen. *Ordinatum ut supra.*

(LXXXIII) (Van stroo liggen laten).

Anno 1619 den 27 Febr. gestatueert, dat niemand drooge stroo ofte heijde voor sijnen huise op den valde ofte schotten benachten ofte liggen sal laten, bij de brèuke van 4 goltgulden, so vaecken als sulx geschuet.

Ook sal niemand ennige assche voor sijne doeren up ofte aem sijnen messvalde doen storten ofte leggen, ten weere hie dieselve eerst met water wel geloschet ofte uthgegotten hadde, bij die brocke als voorss.

(LXXXIV) Anno 1620 die 14 Martii is bij einen e. rhaedt ende heeren van der meente, nje en olde, geresolveert ende gestatueert als folget:

(1) (*Van holt kloven met pulver*). Dat niemand alhier binnen der stad holt met pulver sal doen kloven ofte springen, bij die poene van 5 olde schilden.

(2) (*Van umbgaen in den vastelavende*). Dat nha dussen tijden giene porteners, mollers, karendrijvers, schoelploegers (!) ofte ennige ander dergelijke in den vastelavende alhier sollen umbgaen schatten ofte bidden ennig geld ofte ander gaven, bij den brocke van 6 goltgl. van einen ider avertreeder tho forderen.

(3) (*Van mommen up 't rhaedhuis*). Oick sall nhu voortaan na dussen daghe niemand up 't rhaedhuis kommen

mommen ofte speelen met dobbelsteinen ofte anders in sunderheit op avent en dag Cathedram Petri, als die heren borgermeisters ofte meente daarop sinnen, bij den brocke van 4 olde schilde, die sowall den jennigen, die die mommhers upleth, als einen jeder, die in sodane gestalt daer opkumpt, sonder genade afgenomen sollen werden.

(LXXXV) Anno 1624 den 15 Martii. Is bij ein er. rhaedt en gesworene meente, nije en oldt, geresolveert en gestatueert :

(1) (*Van afschaffinge der opaccijse*). Dat die hierbenevens voor weinig jaeren tegens oldtheergebragten gebruik die ingeruimte en ingewilligte en bessheertho bij ein er. rhaet ontfangen opaccijns van eetbare waeren tot behoef der stadschulden afflenninge dit jaer duisent ses hondert vier en twintig alnog tot meerder minderinge derselvige schulden continueert en opgeboert mag worden, mitt den expressen bescheide, dat sodane opaccijns na dusses jaers umbloep ganschelijk afgeschaffet en henferner nicht gefordert edder opgeboert sal werden, dan die stad edder borgerie wedderum up frije voeten gestalt, als sie voor dertig of meer jaeren geweest, uthgenomen den stuiver in de poorte van jeder wage, den accijs van runder- ofte kalvervellen, so na inholt der opslagesscedul daarvan betalen sollen.

(2) (*Van beswaer van ruiteren*). Also vele huisse van eigenaars desselvigen voer geld verhuirt werden sonder enig beswaer van ruiteren of soldaten tot der gemeenen schamelen borgeren nadeel, die desthomeer daardorch beswaert worden, als(o) is 't bij ein e. rhaedt en gesworen meente, nije en olt, verordineert en gestatueert, dat die eigeners van sodane huisse den derden deel van sodaner huire na dussen dage missen sollen, dewelke van huirluiden gevordert ende an haeren huisheren gekort sollen werden en tot behoef enniger schamelen borgeren, de nicht en hebben om haer soldaten met behoorlijk servijs tho verplegen, uthgekert en gegeven sal werden.

(LXXXVI) Anno 1628 den 25 Martii is bij eenen er. vullen rhaede en den heeren van der miente, nije en olt, geresolveert en gestatueert, als volget :

I (*Van gewichte en maete*). Is bij het pointd van gewichte en maete geaddeert, dat niemand na dussen daghe ennige steenen tot weegen sal gebruiken (dan) looth, tin, iserwerk ofte andere materialen, mitt stadswapen getekent, bij die poene van stads hogeste koer.

II (*Van een vischbank*). Belangende het point van viss, boter, schinken ende eijer te verkopen, is geresolveert, datt naderhand een vischbanck gemaeket sal worden, alwaar alle diegene, so sodane waeren tho koepe hebben, sollen publijcq daer brengen ende nicht in ennige huise, bij die poene daer-inne verhaelt.

III (*Van bijer verkoepen*). Op den articul van bijer in huisse te verkoepen, fol 5° verso. Dat diegennige, so voer haer eigen in 't huis brouwen, sollen daarvan geven die helfte des accijses ende die andere, so voer gelt bier uthtappen ofte verkopen, sullen thijn mudde molts hebben te genieten ende niet meer daerum geven als die helfte des accijses, angaende den 1 Aprilis 1628. Is anno 1632 den 12 Martii geheel afgeschafft.

III Op den articul van 't versterff. Datt na deesen daghe alle verstorvene wesekinderen hebbende eene van hun olderen, die wedder in de anderde ehe wolde treden, sollen gestelt worden mett approbatie van magistraet sufficiente mombaren, daaran sij schrijff (!) moegen tot haere jaeren komende, in cas verscheide verkleineringe harer guider, haere schaeden konnen verhaelen. Ende omme alle tijd van derselver kinderguider guide narigtonge te hebben, sollen die maechgescheidinge ofte erfdeilingen in een besunder boek, alhier op den stadhuise berustende, geregistreert worden, ten einde die overgeblevene vader ofte moder, sig willende verandersaeten, het inventarium of maechscheidinge mit den kinderen gehouden, in handen der magistraet overleveren, op poene als in den articul van versterf verhaelt is.

V (*Van weggeld*). Nog is bij voors. heeren gestatueert en geresolveert, dat een ieder wage mit koopmanschap beladen en alhier binnen die stadt benagtet ofte die asse verandert, in uithvaeren sal geven 6 stuivers, daaronder nogtans niet sollen begreepen worden die borgers van deeser stadt en die daar varen voor weggeld twee stuivers; ende sollen alle borgere, bij dewelke sodane guidt afgelegd word, schuldig zijn zulx aan die borgermeesteren in der tijd aan tho geven, bij die poene van 3 g.gl. Is anno 1613 den 14 Martii bij rhaedt en meente gemindert en gelaten, ider wagen te geven ses stuiver.

(LXXXVII) Anno 1630 den 8 Martii is bij einen ersaemen rhaedt ende der heeren van der meente, nije en oldt, geresolveert ende gestatueert :

(1) (*Van borgerschap*). Datt alle diegennige, so binnen den tijd van seven jaren herwaerts die borgerschap gewonnen ofte borgers geworden sijn, dat deselve haere roede straten sollen doen maecten binnen jaars daer ende ter plaetsen, hun die borgermeesteren verordonneren of wijsen werden, bij verluiss sijner borgerschap.

(2) (*Van Petrikoer*). Voorts sall na dussen dagh op avend Petri niemand tot den koer geroepen worden, hij sij dan borger en gequalificeert tot meente of borgermeister gestelt te mogen worden.

(3) (*Van betuinen van wallgaerdens*). Ook sal een ieder sijnen wallgaerdens betuinen van ses voeten hoge en een doer met een slot daarvoer doen hangen, daermit sijne nabuiren daardoer geen schaede thogevoeget mag werden, bij de poene van twee goltgl., daarop de markmeesteren guide opsigt als op andere tuinen sollen dragen en die voors. poene tot haren profijte genieten.

(4) (*Van velle in de stadsgreften*). Ook sollen geen schoenmakers en enige velle geloot ofte ongeloot in de stadsgreften mogen leggen, wasschen of schaven bij verluijss der fellen

en poene van vijf goltgl., so vaecken daer emandt daarbaven befunden wort te doen.

(5) (*Van overloep der armen*). Item als velvoldige clagten door die borgerie voorkomen wegen den overloep en den inloep der armen, so olt als junge, so is bij voorss. raedt en meente, olt en nij, geresolveert, dat men na dessen daghe geene arme, sij sinnen olt of junk, etwes sal geven, tensij dan dat selve bedefftige ingesetenen deser stad het teeken, so hem gegeven sal worden, openbaar op haar borst of kleider geneit sijnde, dragende sinnen hebbende, sunst anders ongehouden emands etwas tho geven. Is anno 1636 den 4 Martii gelijkfals geaprobeert.

(6) (*Van nije getimmert*). Nog is bij eenen eersamen rhaedt en heeren van die (meente) old en nij, gestatueert, datt nu herfernern niemant, vrij borger of ander inwoner, ennige nije getimmert voer an haar huiser oft huis na der straete sal doen maken, daardoor sijne nabuiren of emands anders prospect ofte gesigte moge benomen worden.

(7) (*Van nalatenschap van armen in het gasthuis*). Item also voele armen van onse L. Frouwengilde ende het gasthuis verpleget worden en haeren dootlichen affganck ennige guideren nalaten, is bij eenen ers. raedt en gesworen meenthe, nije en oldt, gesloten, datt nu henferner desselven kindere of erfgenamen geen nalatenschap van des of der afgestorvenen sollen hebben tho genieten, eer en bevorens sij met den provisoren van onse L. Frouwe als ook het hillige geistesgasthuis betaalt of veraccordeert sollen hebben.

(8) (*Van rekeninge der provisoren*). Voorts is bij eenen ersamen rhaedt en gesworen meente, als voor verhaalt, geresolveert, dat die provisoren van onse L. Frouwengilde als ook van het hillige geistes gasthuis alle jaar ofte ten hogesten het anderde jaer van haren ontfank en uthgave rekeninge en reliqua sollen doen naer behoren.

(9) (*Van nodigen op bruiloft*). Nog is bij voorss. raedt en heeren van de meente gestatueert, dat nu henfernern ennige

luide, soo in den ehestand sig willen begeven ende bruiloft willen holden, dat deselve hier binnen nicht meer daartoe nodigen dan 25 huijsere ende die bruiloft nicht langer holden dan drie dagen, bij poene van 25 ggl., ten ware het ene vrije bruloft weer.

Ende sollen gene soons of dogteren bij der taeffelen doen setten, tensij dat de soons ofte soonen sestien jaren ende die dogteren twelf jaeren olt zijn, bij poene van twee olde schilde van jeder persoon te verbeuren, so vaecken sulx geschiet, en kleine kinderen van die bruilofte blijven.

(LXXXVIII)

Anno 1632 den 12 Martii hebben borgermeesteren, schepenen en raedt sampt heeren van der gemeente, nij ende oldt, gestatueert dese navolgende punten :

1 (*Van beloninghe der muirmeesteren*). Dat men na dussen daghe den muirmeesteren tot der kost des dages niet meer geven sal als VIII stuivers ende den knegten jeder VI stuivers.

2 (*Van teringe op Petriavend*). Datt die borgermeesteren nu henfeners op Petriavend geen rouw meer sullen teeren ter cause, dat alsdan een merckliekes tot last der stadt plegt verteert 't worden. Dan sal een jeder borgermeister mit den secretaris daervoer op denselven avend hebben te profijten een taecke wijns, die haarluiden sal vrij staan in haer eigen behuisinge te mogen laten halen oder met ander bijkumpt 't mogen verteren tot haer e. koer.

3 Item desselven avends op Petri ad Cathedram, als die heren van die gemeente, soo die nijen koer doen sollen, baven sitten sollen, niet meer mogen verteren dan kost en bier, daerenbaven nog een jeder voer sijn hovet een take wijns, so averst haer e. ichteswes daerenbaven, het weer met mummens ofte ander luiden mogten comen, verteerden, sollen die gemeentsluide alsdan uth haeren buidel verteren ende betalen.

4 Voorts sollen desselven avends gene mummen ofte andere personen baven gelaten mogen worden.

5 Dien 't volge is bij den voorss. heeren gestatueert, dat die heeren van die gemeente jaerlix en voer al in 't gehele jaer voer haer verteringe sollen hebben 't genieten 't sestich daler; soe daerenboven geschien mochte, sollen diegenige, die sodane verteringe gedaen, deselve uth haeren eigenen buidel betalen, hiermede ingerekent die tunne biers van 't closter van 't vischmael en den articul hierna volgende.

6 Sollen ook die heeren van die gemeente op avendt Petri ad Cathedram gene teeckens mogen uthgeven sonderen daervoer eene tunne biers hebben te genieten.

7 (*Van afschaffinge der verteringe*). Item also voor eenige jaeren door die heeren borgermeesteren voele verteringen bij verscheiden borgeren geschien, waerdoer die stad jaerlijx in groote schulden geraden, is sodane verteringe bij borgermeesteren ende raedt sampt heren van der gemeente, oldt en nij, afgeschaft; also die regerende heeren borgermeesteren boven die brocken, so in hare jaren vallen mogen, jaarlijks tijd haerder regeringe sollen hebben 't genieten voor haer verteringe, te weten die senioer dre en dertig, ende die andere borgermeesteren vijf en twintig goltgulden, die secretaris vier en die dienars jeder twee goltgl. sollen hebben te verteren en 't genieten. Is anno 1636 den 4 Martii als hierna volget afgeschaft.

8 (*Van bruidloften op 't wijnhuis*). Demnae is noch gestatueert, dat alle diegenige na dussen daghe enige bruidloften op 't wijnhuis sollen willen holden, dat dieselvige junge lujde ofte hare olderen den derden dach, als dan geschonken word, an den stadsdienaar, soals dan daartho verordonneert sal worden, twee rijxdaler alsdan betalen sal, so imploijeert sollen werden tot behoeff van tinnen tellioren, schottelen, kannen ende ander provisie tot henferner bruidtloften.

9 (*Van die poorte te verwaeren*). Also een tijd lang voer ider poorte een poortener mit eenen adjunct was gestelt, is

hetselve bij raedt ende heeren van de gemeente afgeschafft, dergestalte, dat nu herferner die poortener alleene 's dages in die poorte sal blijven. waerbij hem 's dages een borger mit sijn vul geweer bijgedaen sal werden om desto bequamer die poorte te verwaeren, 't welke alsoe rotschewijse sal ommegeen.

Ende sinnen alsnoch voorverhaelde pointen anno 1633 den 7 Martii bij raedt en meente, nij en olt, geaprobeert en geratificeert.

(LXXXIX)

Anno 1634 den 14 Martii sinnen bij die heeren borgermeesteren sampt heeren van der meente, olt en nije, navolgende pointen geordonneert ende gestatueert :

1 *Op 't point van den esch op 't geven.* Is bij die heeren voorss. geresolveert, dat bij den heeren markmeesteren eenen sekeren tijd, wanneer die esch op ende nicht gegeven, gestelt sal werden ; ende sal een jegelijk sijne landerien bij dage mit sijne beesten mit sonnenopganck uth ende mit der sonnenondergank wedderom indrivende, hoden laten mit een goeden heerden, daermit niemand schaede toegevoeget magh werden, bij poene van schuttinge ; daar averst bij nagttijd enige biesten van borgers ofte Berghuisen befunden mogten werden, sollen dieselve tot correctie der markmeesteren staen, sonder enige conniventie ofte limitatie geschuttet werden ende sulx staen tot een opseggen.

2 (*Van opgeblasen vleesch*). Also hierbevorens grote clachten voorgefallen wegens het groote misbruik des opgeblasenen vleesches, so van schape, kalver, hamel en ander vleesch, is bij den voorss. gestatueert, dat niemand van die slachters of professie daarvan sich makende, sollen vervorderen off verdriesten enig vleesch op te blasen, bij die poene van eenen goltgulden, half tot profijt der schepenen en die ander helfte tot profijt der markmeesteren en het vleesch den Gades armen.

3 (*Van oprigtinge van een vleeschhuis*). Voorts sall tot beste gerijff van die borgerie ahn 't raedhuis opgerigtet werden een vleeschhuis, alwaar die slachters met het vleesch, so sij geslagtet hebben, sollen gehouden zijn voer of uth te staen, tho verkopen van acht uren tot elf uren, welk vleesch die marckmeesteren sollen komen besigtigen en saethen.

(XC) (Van kopen van land van die Berghuiser).

Anno 1635 den 18 Septembris. Is bij borgermeesteren ende raedt sampt heeren van meente, olt en nij, geordonneert en gestatueert, dat na desen dage geen borger ofte ingesetener deser stad ennig land ofte toeslagh, so praejudiciabel voor dese stad sijn mogte, ofte ennige plaggen van de gemeente meijen, van die Berghuiser kopen sal, sonder consent van borgermeesteren, raedt en heeren van meente, olt en nije, bij die poene van hondert gulden en verboerte van haar borger-schap, aengesien die gehele gemeente daardoer ganselick beschadigt wordt ende daar het geboeren mogte, dat die Berghuiser mans ennigen toeslag onder sig verkopen mogten, sal geen borger denselven naderhandt van denselven mogen wedderkopen op conditien voors.

(XCI) (Van de keur der marckmeesteren en die rekeninge der schepenen.)

Op avendt Petri ad Cathedram anno voors. Borgermeesteren, schepenen en rhaedt deser stad accorderen ende approberen die propositie van heeren gemeente haer e. voorgedragen, also dat geen borgermeister in die regeringe sijnde tot marckmeister gestelt sal mogen werden, nu of ten ewigen tijden, dan sal uit elker vierdeel eene van die regerende meente gekoren worden. Sal ook die rekeninge der schepenen agt dage voor Petri ad Cathedram an die heeren van gemeente, nije en olt, overgegeven worden en verners niet, blijvende nogtans op den raedhuise die originele rekeninge,

sonder enige uthetoch of copie daarvan tho nemen. Sal verners die olde gewoonte van die drie golt gulden voor elken ommegank van die vhuirheeren geobserveert worden.

(XCII)

Volgen poincten en articulen, so die nije gekorene gemeente den nijen gekorenen heeren borgermeesteren anno 1635 den 18 Septembris overgegeven omme int statuitenboek geteken(t) en bij deselve als ook hare nakomelinge in kumpstigen tijden bij den eedt, waarmede sij deser stad verpligtet, nagevolget te worden.

1 (*Toe stellen eenen generalen ontfanger*). Eerstelijken toe stellen eenen generalen ontfanger omme alle en semptelijken stadsmiddelen te innen ende mit quitantie ende ordonnantie van de semptlijke borgermeesteren daarvan uthgave toe maeken.

2 (*Van verpagtinge der stadsmollens*). Dat deser stadsmollens aenstaende insaete den meestbiedende sollen verpagt worden, omme an den voorss. ontfanger alle vierendeel jaers precijs 't contingent promptlijk te betalen, waarvoor den pagter sal gehouden wesen behoorlijke cautie te stellen.

3 (*Van spandensten*). Dat alle spandensten ofte lijfdensten na desen tijden in gene herbergen sollen gewijst worden omme daar op stadskosten toe eeten ende drinken maar dat hun toegelegt sal worden sekeren pennink, gelijk ook alle arbeidsluiden.

4 (*Van vensterneringe*). Dat na deesen tijden niemand toegelaten sal worden van utheemschen tot enige vensterneringe ofte ander borgerlike profijten, tenzij dat dezelve der stadsgeregtigheid betaalt hebbe, te weten 50 goltgl.

5 (*Van veranderinge van deser Bisschopinksportener*). Item het gedencken op die veranderinge van deser Bisschopinksportener omme redenen u. e. verclaert ende sulx op de persone van Egbert Enxsink als dewelke tegenwoordig aenstaende komt te wonen bij de poorte an de stadsmuijre tot meesten en beteren gerijf der borgerie.

6 (*Van verteringe*). Dat die gemeente sal blijven bij de resolutie van de verteringe van 't negentig gulden jaers en niet daerboven, tensij uit haer eigen buidel.

(XCIII) Anno 1636 den 4 Martii.

1 (*Van leverantie an de stadt door borgermeesteren*) Is bij borgermeesteren, schepenen en raedt samp heeren van der gemeente, nije en oldt, gestatueert, dat hier namael geen borgermeister in de regeringe sijnde enige leverantie an de stadt van wijn of bieren ofte ander natte waeren sal hebben te leveren, sunder een ander daarto te stellen of te nemen.

2 (*Van exemptie der afgetredene borgermeesteren*). Voorts sollen henferner die afgetredene borgermeesteren van geen consumptien en andere swarigheden exempt sijn, dan die impositien als andere borgeren betalen, uthgesondert een volgende jaer van buurwerken of andere gelijke diensten.

3 (*Van hoeden der bieste*). Sollen gene bieste gehodt werden als bij den ordinaris heerder der koene en so jemand waer, so sijne beeste selfs oder doer sijn kinderen wolde hoeden laten, dat dieselve die koene uitdrijven sal, dat die koeherder des morgen uthgedreven sijn; nog sollen gene beesten, so op de gemeente gaan, uth die bisschopspoorde gedreven worden.

(4) (*Van grove holden*). Demnae is bij borgermeesteren, schepenen ende rhaedt sampt heeren der gemeente, olt en nije, gestatueert ende geresolveert, dat henferners die frouwespersonen, so ennich lijk of doode lichaam ten eerden volgen, sal geen wijn ofte bier geschonken werden, noch geen grove van mans, frouwens of kinder holden, bij die poene van 25 goltgl., uthgesondert nogtans die naeste bloetsverwanten, dragers en naeste nabuiren.

Den 1 articul anno 1636 den 4 Martii nopende dat geen regerende borgermeister eenige wijnen ofte waeren aan (de) stad sal leveren ofte doen leveren, is wederomme bij de magistraat en gezworene gemeente vernieuwt, gestatueert en

vastgesteld, dat henfeners niet sall gedaen werden. Actum van dag van insaete den 10 Martii 1654 ter ordonnantie als boven. a)

(XCIV) Anno 1637 den 6 Martii is bij borgermeesteren, schepenen sampt heeren van de gemeente, olt en nij, gestatueert en verordonneert.

1 (*Van ingeseten, niet sijnde borgere*). Dat alle die ingesetenen, niet sijnde borgere of borgersche, na desen dage maandlijx an die stad sollen geven vijf stuiver of die stad ruimen.

2 (*Van Petricoer*). Sal op avend Petri, als die coer van die heeren van die meente geschiet, een jeder in sijn vierdeel sal verblijven en niet van het eene of ander lopen om enig twist of moeite daaronder te maken, bij poene van vijftig goltgulden.

3 (*Van gravamina*). Sal ook niemand eenige gravamina daarover mogen proponeren sonder dieselve te bewijsen, bij gelijke poene.

4 (*Van voorstaan mit waere*). Sal ook geen frombdelink op eenige dagen mogen voorstaan mit vette waere als ook vijgen, rasinen of andere dergelijke na advenant van waeren, tot kennisse van die heeren marckmeesteren, bij die poene van 1 goltgl. des dages daervoer te verbeuren.

(5) (*Van copen*). Voort doen haer e. allen borgeren en inwoonderen alhier ernstlich verbieden en bij navolgende poene belasten, dat niemand sig sal onderstaen na dato deses enich koorn, torff, holt, hoij, st(r)oe, heet, botter, eijer, visch, roven, hoppe, appelen, peeren, notten nog eenige waer, soo eetbaer als oneetbaer, buiten ofte binnen die poorten te copen, bij poene van eenen halven goltgulden en het guet prijs,

a) Hieronder staat B. Kettwich secr.

maer dieselve niet eer te coopen of geld daarvoor te beeden, bevorens sulx op den marck sal gekomen sijn.

(6) (*Van brengen van holt in de poerte*). Ook sal niemant eenige doorne, tuinholt of dergelijke, 't sij plancken, ribben, rijen in de poorte mogen brengen, bij die poene van een goltgulden en het holt of planken an den portener of wacht verfallen 't zin, ten waere sij bewijsen konden van haer eigen te zien.

(7) (*Van hoeden op die wallen*). Voorts sal niemands ennige koonen, peerden, verken off dergelijke (driven) moegen off hoeden laten op die wallen tusschen die gaerdens, bij poene van eenen halven goltgulden van ider beest te verbeuren.

(XCV) (Van verkopen van Haerlemer bier).

Anno 1640 den 6 Martii hebben borgermeesteren, schepenen en raedt samp heren van die meente, olt en nije, gestatueert en geordonneert: Datt alle diegeene, so na dussen dage ennig Haerlemer bier bij tonnen ofte halve tonnen willen inleggen om bij thonnen tho verkopen, sal daarvan tot profijte van de stad van jeder tonne ofte halve na advenant geven ofte betalen II goltgulden ofte die kanne niet duirder verkopen als voor derdenhalven stuiver, aengesien hetselve tot merkelijke nadeel van de ingesetenen borgers ende brouwers is en haar die neringe daermit benomen wo(r)dt en so dieselve voer derdehalff stuiver geve, sal einen goltgl. geven van den tonne.

(XCVI) (Van inkomene Halemer bieren).

Anno 1642 den 4 Martii is bij raet en mente geslotten, dat die teppers sollen betalen van elke tonne van inkomene Halemer bieren van elke tonne — $2\frac{1}{2}$ gl., van de tonne momme — 3 gl.

Item weert ook saeke, dat jemant ennige wijnen bij anker in lachte, sal daarvan betalen na advenant.

(XCVII) Ehedt der gemiente, so up avendt Cathed. Petri gekoeren weerden.

Wij laeven und sweeren bij guiden trouwe lijflijk tot God Almightig, dat wij dit jaer lank guide gemeinesluide willenn sijnn und keesenn guide eerliche mans tottet getall van sesse voer schepenen borgeren zijnde, die wij hoepen en mejnenn, dat sie dusses stads eher, guid und gerechtigheid trouwelijk ende eerlick sollen bewaren ende willen dess nicht laten umb leeff ofte leedt, geldt of guedt, viandschap, frundschap, machschap ofte swagerschap ofte ennig dijnck ter werltdt, dat ons alsoe Godt moethe helpen.

(XCVIII) (Ordelen voer die coer der schepenen).

Dusse volgende ordelen gebruiken die gekoerene gemiensluide op dach Cathed. Petri, als sie die seess mannen voer ofte tot schepenen erwelet ofte gekoeren hebbenn.

1 Alsoe unnd nhadem bij der stadt Oldenzaell ein olt-heergebragte gebruik, gewoonte und geregtigheid is, dat menn op dagh van huden plecht tho keessen sess guide, frome, onberuchtigde manss voir schepenen, vraege ik juw N. N. dess ein ordell, of wie sulx alnoch doen mogen.

Antwoord.

Nademaele ghij datt verwardt mitt ein ordell, wijse ick, datt ghij dat alsoe doen mogenn.

Eijn ordell.

2 Ofte wij dann jemand koeren, die nicht inhemisch edder tho huiss wehre, fraghe ik juw N.N. andermaell ein ordell, ofte wij de hijernhae sowall als huidenn dussen dagh beedigen sollen moghen.

Antwoordt.

Want gij dat verwardt mett ein ordell, wijse ik, dat gij sulx hiernhae ofte up einen anderen dagh sowall als nhu ter tijd doen mogenn.

Eijn oirdell.

3 Ten derden, ofte wij dann jemand koerenn, die onss

sulx versteigerde, edder weigerde? und dess ganslich ofte in gienen weghe doen wolde? weer wij dann oik mogen ende keessen einen anderen in sijn stede?

Antwoordt.

Als gij datt met ein ordell verwaert etc. ut supra.

Eijn oirdell.

(4) Die uns dan sulx weigerde und gienes weghe doen wolde? vraege ik juw N. N. ein oirdell, wat dieselve daaran verbrocket sal hebben.

Antwoord.

Die boethe, dat is einss ofte voer die eerste reijssse ein olde vleemsche, ten 2den twee olde vleemschen, ten 3den drie ende des stads hogeste koer, als to weettenn vijftig goltgulden, daertho alhier bijnnen Oldenzael inwendich eines jaers schrijft gien nheringe tho doen, bij gelicker poene, so vaecken hie hiertegens 't doene befunden worde.

Daernhae lest die secretarius ider schepen bij sijnen nhaemen den oldesten stadsdienar voir, die die gekorene schepenen ahnijschet, bij den brocke vorss.

(IC) *Juramentum scabinorum.*

Wij laven und zieckeren bij guider trouwe en sweren a) lijfflick tot God, dat wij dit jaer wijlt guide schepenen weessen, des stads Oldenzaell eher en guidt trouwelijk en eerlijk bewaren ende wijllen gijchten ende richten den armen gelick den nrijckenn, willen dess ook nicht laethen umb lijff ofte guedt, frundschap, maegschap, swagerschap ofte vedderschap nog umb ennich dijck der werelt, uthgenomen die brocken bij genade, soo helpe ons Godt.

(C) *Juramentum secretarii.*

Ik laeve ende sweere bij guider trouwe, datt ik wijl der stadt Oldenzael getrouwe secretarius und schrijver sijn, borger-

a) In het handschrift staan in plaats van sweren stippeltjes.

meisteren en rhaed gehoorsaam en underdanig sijnn, alle des stads ende andere daerahnne gelegen secreten en geheimnissen verswijgen na 't behoren, allen borgeren en einen jegelicken, sovele mij mogelijk, ende des behoert, guidtwilligliek voer haer geboer dinhen ende in allen mij bewijsen, als einen getrouwen secretaris thostaet ofte geboerth, datt mij Godt so helpe.

(CI) Ehedt der Stadtdienaren.

Wij laven ende seeckeren in guiden trouwe ende schweren lijflich tot Godt, dat wij dijt jaer der stadt Oldenzael willen trouwe dienaers weessen, denn borgermeisteren und rhaed onderdanich zijn, haer bevel en gebod nhakomen und willen brengen, die brocken, so thott onser kentenisse komen, ahnbrengen ende nicht verswijgen en des stads heimelichheiden nicht apenbarenn ofte voer den dagh brengen, soe helpe uns Godt.

(CII) Den stadsporteners ehedt.

Wij laven en seeckeren ijn guider trouwe en sweren lijflich tot Gode, datt wij ditt jaer des stadsporten willen neerstelijk bewaren, selfs ofte einen guiden man in unse stede bestellen ende willen der stadts beste ende profijt soeken en doen na unsen vermogenn, des stadsbrocken, die wij vernemmen, ahnbrengen ende in allen saecken onss bewijsen als trouwe dienaren thobehoert, so helpe unss Godt.

(CIII) Der mullers ehedt.

Wij laven ende seeckeren in guider trouwe ende sweeren lijflich tot Godt Almagtig, dat wij ditt jaer willen vrome, opregte mullers wesen, einen jeden gelick und recht doen na unsen vermogen en lathen ongeropen ofte ongewencket einen ider tho mollen fahren ofte gaen, daar hem des gelievet ende willen der stadt en pagters profijt in alles met eheren soecken und wijders doen, als guide trouwe mullers und dienaars

thobehoert ende gien koren op die mollens nemen, bevorens wij een teecken daarvan in onse handen bekomen, bij verlies van onse mollenschap tot allen tijden, so helpe unss Godt.

(CIV) Ehedt des carendrijvers.

Ik laeve ende sekere in guider trouwe ende sweere lijfflich tot Godt Almagtig, dat ik dit jaer een guide trouw carendrijver wil wesen, geen koorn op die care laden of leggen, ehr en bevorens ik een schijn of teeken in mijnen handen becomen hebbe ende daar ik ogenschijnlijk an die sacken kan bemerken meer korens daarin tho sijn, als het schijn mitbrenget, hetselve op mijne karre niet tho leggen, sunder af tho laeten ende een jegelichen nae mijnen vermogen dienen, bij verluis mijnes amptes, so waerlick helpe mij Godt.

(CV) Der tornwechters ehedt.

Wij laven ende sekeren bij guider trouwe und sweren lijfflich ten hilligen, dat wij ditt jaer wijllen guide trouwe und fljichtige wechters dusses stads Oldenzael weessen, na Paeschen bess Michaelis Archangeli voer negen uhren und van Michaelis bess Paeschen voor agt uhren op den torn ghaen, eine van uns beiden die voer mittnagt bess einde half uhr und die ander van einde half uhr die nhae mittnacht bess tot vier uhren des morgens, stavedigh umbgaen und nicht slaepen dan fljichtig und nerstich uth und thosehen, eijn jeder in sijn tijd, alle half uhren mitt den klokslag blaesen, des avendes opgaende und des morgens to vier uhren afgaan, die waek-klocke ungeverlich ein halff vierdel uhrs luiden und wijders doen, datt guider trouwen nerstigen wechters tostaet tho doenn. Dat uns alsoe Godt moeth helpen.

(CVI) Ehedt eenes nieuwen borgeren.

Ik laeve en seeckere bij guider trouwen en sweere lijfflick tot Godt Almachtig, dat ik der stadt Oldenzael een guidt

trouw borger will sijn, haer argeste hinderen, a) haer beste doen, borgermeesteren, schepenen ende raedt in allen behoorlicken saecken gehoersaem sijn ende wijders doen, wat (een) guidt trouw borger thostaet tho doen, dat mij also Godt moet helpen.

(CVII) Regliment der marckmeesteren, dat dieselve sollen hebben tho brocken oder niet, gestatueert anno 1634 den 14 Martii.

1. Sollen die voors. marckmeesteren dreemaal in 't jaar ommegaan ende die schorstene visiteren, waarvoor dieselve van ider ommeگانck sollen hebben tho genieten een pondt groot ende daar sij en boven etwes meerder anders op die stadt verteren mochten, sollen sie uth haren buidel verteren ende daar ook haar e. in die huise befunden mochten nicht tho wesen vermoge die insate, sollen die markmeesteren van jeder tho brocke mogen nemen eenen halven goldt gulden en nicht meer.

Anno 1640 den 5 Martii is vermeer mit 2 goltgl.

2. Also bessher gebruikelijk, dat die marckmeesteren jaerlix in 't venne eenen ummeگانck plegen tho doen en sulx op groote kosten van de stadt, so is 't dat deselve voor dit mael afgeschaffet is tot vermeidinge der 'groote kosten, daer averst emants clachte daerover doen worde, sollen die markmeesters op des clegers versoek aldaer heengaan, nicht op kosten van die stad, maar op die kosten van des geenen, so alsdan in onregte befunden wordt, waervoer die markmeesteren sollen hebben te genieten XXXVI st.

3. Daar die marckmeesteren mochten befinden, datt emands klein gewichte ofte maethe mogte hebben, sollen die marckmeesteren daarvan hebben te genieten een halven goltgulden, gelijkfals van vals gewichte ofte mathe ook een halven goltgulden en daerenboven van die markmeesteren gestraft worden met 50 goltgl.

a) In het handschrift staat kinderen.

4. Daar die markmeesteren ennige clachten angebragt mogten worden den eenen of den anderen in sijn campen, weijden ofte kooen ennige schaden geleden te hebben, sollen sig die marckmeesteren daerhen vervoegen, denselven besigtigen, den schaden, so cleger geleden mogte hebben, aestimeren en hem denselven doen betalen, voer welken visitatie die markmeesteren sollen hebben t' genieten XVIII stuver van dengenen so in onregte befunden worden.

5. Voorts alsoe die markmeesteren van oldes gewoontelike nae gedane publicatie omme t' gaen den esch en gaarden en t' visiteren, off deselve wal a) befrugtet en betuinet en soe unbetuinet en onbefrugtet befunden worden, sollen die markmeesteren van jeder geerde en land hebben 't genieten eenen halven goltgulden en de broecke daerenboven.

6. Sollen die markmeesteren van eenen vrembden en uthheemschen man, so op Saterdage voor twalff urhen coopen mogte saeth, beeste oder ander waer, hebben te genieten eenen goltgulden, wie ook van een borger, soe voer twaelf uhren meer coft als een half mudde roggen.

7. Voorts sollen die heeren markmeesteren van jeder opgeblaaude biest oder vleesch hebben tho profijteren eenen goltgulden ende het vleesch prijs tot behoef der armen.

8. Voorts sollen die markmeesteren voorss. van jeder schaaap, verken of andere beest, so dieselve op den kerkhof becomen, schutten ende daarvan hebben te profijteren eenen halven goltgl.

9. Daar ook emant des Saterdags buiten of binnen der poorte mochte gaen om etwas tho copen, het wher dan wahr ofte wahr, dat deselve dan weesen mochten, sal daerom, soe vaecken hetselve geschiet, gelden enen halven goltgl. tot profijjt der marckmeesteren.

Word verstaan, dat niemand iets voor enige waer sal bieden, bevorens het op de marckte is bij gelijke poene.

a) In het handschrift staat wat.

10. Demne so iemand mochte befunden worden op die markmeesteren enige scheldbare woorden tho sprecken of gesproken tho hebben en van twee onberuchtigde personen gehoert weer, sal daerom verbeurt hebben sess goltgl., half tot profijt der heeren borgermeesteren en half tot profijt der markmeesteren.

11. Daar jemand sich mochte beswaert finden onbehoerlijk gebrockt te zijn, zal sich daerover hebben te beclagen aan die borgermeesteren, die alsdan daerin sollen remedieren.

12. Is voorts bij den heeren borgermeesteren gestatueert en verordnet, dat niemand ennige plaggen binnen die laeck of steene sal meijen; daer averst befunden worde ennige gemeijt te zin ofte gemeijt te hebben, sal daeromme van ider voder geven en betalen eenen halven goltgl. tot profijt der markmeesteren en die plaggen prijs.

Eindlicken daar ook befunden mogte worden, dat die markmeesteren in ennige saecke conniventie mochten doen en daarover clagten quamen, sollen die heeren marckmeesteren sonder conniventie van die borgermeesteren gestraft worden.

(CVIII) (Van de coer) Anno 1647 den 21 Febr.

1. De gesworen gemeente, nije en oldt, hebben op huden an magistraat geproponeert en ingegeven, dat henverders niemand tot de coer van gemeensman sal gecoren worden, hij sij een frie persoon, hebbende daarvan schijn en bescheidt sonder ook enichtsints an jemant met eigendomsrecht verplichtet.

2. Mede dat tot allen tijden die gesworene gemeente gene andere borgermeesteren sollen mogen eligeren en stellen, sij sijn ook vrije personen, niemant met eigendom verobligeert ofte hofhorigh.

3. Mitsgaders dat den tijdlijken hofmeijer tot geen gemeensman ofte borgermeister mag gestelt worden, vermits ordinaris tusschen de stad en hem als marckenrigter van Berghuisen, waerinne de stad gelegen, quaestien en verschillen

vallen. Also bij de landschap van Overijssel geordonneert, dat de gesworene gemeente sollen gecoren worden uit de gereformeerde religie en susverre de halvesheid van de gemeente bij die gemeensluiden plagten gecoren te worden en hetselve nu qualijk kan geschien, so desisteren die gemeente van sodanig regt, ingaande dat nu en tot allen tijden die gemeensluiden sollen gecoren worden uitte samplijke borgerie en sollen gemelten articulen hiërboven naargecomen ende agtervolget worden, andersints sal den voorss. coer nul sijn.

Die acte van den 21 Febr. 1647 nopende den hulder hofmeijer word uit navolgende reden van de heeren van de gemeente gecasseert.

Op desen 3 articul is op avond Petri deses jaars 1650 bij coernoten der gemeente in naemen der ganse burgerie verklaert, dat deselve niet anders verstaen wordt, als dat Egbert Kip als hulder van Evert Krop, hofmeijer, van de electie des magistraets niet sal worden geexcludeert, te meer also hij anbelooft heeft, dat, indien eenige strijdigheid tusschen dese stad en die van Berghuisen muchten ontstaen, dat in sulken valle hij die partije van de stad, als dewelke hij den eedt sal gedaan hebben, en niet die van Berghuisen sall holden, of ten minsten sig sal absenteren. Ende sal dese acte door den tijdlicken secretaris desen worden geinsereert.

(CIX) (Van vensterneringe).

Anno 1651 den 7 Martii op dag van insate is bij raedt en gemeente geresolveert, dat nu voortan niemand in dese stad sal wonen en vensterneringe sal doen, bij een poene van 25 g.gl., tenzij hij eerst borgerschap winne.

(CX) (Van inlathen van buiren tot borgerschap).

Anno 1650 den 8 Martii is bij raedt en gemeente geresolveert, dat men geen buiren tot borgerschap sal inlathen, tensij deselve alhier an borgeren trouwden ofte ook middelen hadden om tho leven of gequalificeerde personen waren.

(CXI) (Van agtervolginge der Statuten).

Anno 1652 den 21 Febr. is geresolveert, datt bij de magistraat, gemeente en inwoonderen deser stadt praecise alle statuten sollen naergecomen en agtervolget worden, bij ede daartho staande, in desen boeke geinsereert.

(2) (*Van borgergemoet*). Ende datter niemand sal mogen wonen op borgergemoet maar praecise de 50 g. gl. betalen voor de borgerschap ofte de stad ruimen, gelijk anno 1633 bij raedt en meente is gestatueert.

(CXII) Anno 1652 den 5 Martii hebben de magistraat met de gezworene olde en nije gemeente geresolveert.

(1) (*Van floijnge*). Dat niemand enige nije of onbehoorlicke floijwegen, ofte floijnge sall atteneren, bij poene van des stads hogeste amende, hetwelke strictelick en sonder conniventie sal agtervolget worden.

(2) (*Van visitatie door de markmeesteren*). Die markmeesteren, so eligeert sollen worden van de magistraat, sollen gehouden zijn alle 14 daghen of ten hoogstens 3 weecken punden, maeten, brood, ellen etc. tho visiteren en die fraudeurs straffen na inholt dese statute.

(3) (*Van copinge op Saterdag*). Insgelicken reguardt nemen op die disordren van copinge op Saterdag, niet op d' marcke comende en andersints, volgens het reglement desen geinsereert en tho broke gestelt, bij poen van selfs van de magistraat gecorrigeert t' worden.

(CXIII) (Van electie tot gemeente).

Anno 1653 den 19 Febr. is bij raed en meente de novo geresolveert, dat nu voortanne niemand tot gemeente sal moegen worden geeligeert, hij sij eerst borger, ende schoon dat hij gecoren word, sal hij niet worden geadmitteert ende bijaldien jemand den geeligeerden meensman den eedt mogte afnemen, sal denselven verbeurt hebben stads hogeste coer en evenwel niet worden angenomen.

(CXIV) (Van de betaelinge der vaendelen en de intraden).

(1) Anno 1657 den 18 Novembris op de propositie van de magistraat gedaan an gemeente nopende de vaendelen en betaelinge van dien.

D'heeren van de gemeente hebben geresolveert, dat sulcx uit de stads intraden niet sal betaelt worden.

(2) Alsoo B. Holman versogt eenige condschappen t' willen doen produceren wegen sijn rentampt tegens d'stad, wordt gevraegt, of men deselve sal admitteren.

Waarop de gemeente eenpaerlijk geresolveert, dat men vooralsnog sulx sal refuseren en omme redenen wat supersederen.

(3) Wel van a) de magistraat voor dit jaar de intrade van de stadt sal innen en berekenen.

Is hierop geresolveert: Vermits de magistraat onderlinge daarop niet willen resolveren, hebben de voorss. magistraat voor ditmaal hetselve gestelt an de gezworene gemeente omme eene uitte magistraat tho eligeren, dewelke dit jaar d'ontfanck soude hebben.

Waarop de gezworene gemeente opgestaen sijnde apart onder haer met eenparige stemmen hebben geeligeert d'heer borgermeister Bekker, dewelke sulx voor dese reise heeft geaccepteert, sonder praejudicie van jemant.

(4) Op de propositie van gilde wegens die verteringe van deselve, ten huijse van Nijtert gedaan.

Hierop willen de gezworene gemeente eerster occasie antwoord geven.

Praesent van de gemeente Cappelhof, Laurens, Tijthoff, Tenkink, R. Smit en Metting.

a) In het handschrift staat man.

(CXV) Anno 1658 den 21 Jan. is bij onderbenoempte magistraat en gezworene gemeente geresolveert.

(1) (*Van electie van gemeente*). Dat niemand tot electie van gemeente sal gecoren worden, hij sij dan eerst geweest drie jaeren borger deser stadt, doende professie van de waere gereformeerde religie conform de kerckelijke ordonnantie.

(2) (*Van vergeven der officiën*). Mede is geresolveert, dat wanneer eenige officien in dese stad komen te vaceren, dat deselve sollen van nu voortanne eerst mogen vergeven worden van de magistraat aen eenige magistraatspersonen in de regerende sijnde en bij deselve sulx refuserende, alsdan bij de magistraat 't selve t' vergeven aan eene van de gezworen gemeente en so sij sulx niet mogten accepteren, sal hetselve door de tijdljke magistraat moegen vergeven worden aen wel het haar e. e. sulx sollen mogen gelieven.

Actum ut supra.

Consules Kettwich, Pott, Potken, Becker et Strick. Gemeente Frans Feckel, Cappelhof, Laurens, Tijthof, Tenkink, R. Smit, Jan Mettink.

(CXVI) (Van verpagtinge).

Anno 1658 den 26 Febr. ante prandium is bij de samptlijke magistraat en gezworene gemeente geresolveert en expresselijken ingegaen, dat desen naermiddag op die seeh van verpagtinge van de stadsmollen etc. niemant sal genoecht ofte inviteert worden noch op de raetkamer worden gelaten van degeene, so Petri avendt die insolentien om d' gezworene gemeente met geweld van 't raedthuis tho trecken, hadden bijgewoont ofte praesent geweest, sulx om moijte en andere insolentien te praevenieren.

(CXVII) (Van bespreecken in injuriersaeke).

De magistraet en de gezworene gemeente, om te praevenieren de menigvuldige clagten van injurien ende processen, so daaruit errijsen, hebben geresolveert, dat niemand den

anderen met rechte in injuriersaake sal mogen bespreecken, tensij partijen eerst in den gerichte hebben gedeponceert jeder 10 g. gl., so bij de schuldige tot profijt van de magistraat betaelt en den ontschuldigen naer uitdragt van saeke sollen gerestitueert worden. Actum ut supra den 28 Martii 1658.

(CXVIII) (Van 't eligeren van gezworene gemeente).

Anno 1659 op dag avend Petri.

De magistraat van Oldenzael ordonneren bij desen alle borgeren deser stad, dat of desen dag questie mogte errijsen in 't eligeren van gezworene gemeente, dat alsdan de voors. magistraat in 't vierdell, daar questie mogte vallen, die stemmen sollen worden gecollecteert ende sollen de contraventeurs arbitralijk gestraft worden.

(CXIX) Anno 1660 den 31 October.

Die samplijke magistraat ende gezworen gemeente approberen die acte van den 21 Januarij 1658 van raed en meente getekent.

Consules Ketwich, Tijthof, Potken, Berch, Leuwe, Kappelhof. Gemeente Pott, Tappe, Holman, Fockel, Laurens, And. Smit, Tijthof, Romb. Smitt, Ketwich, Alkemade, Paesschen, Mettink, Hulsman.

(CXX) (Acte tegen hofmeijer Crop crachteloos gemaakt).

Alsoo voor desen bij de magistraat en gezworen gemeente een acte tegens den tijdelijken hofmeijer Crop was opgericht omme niet te stemmen ofte tot gezworen gemeente te mogen geraken, maar daarvan geexclueert soude sijn, heeft die tijtlijke magistraet volgens acte van Ridderschap ende Steden, de dato den 23 April 1659, voor vast gestelt, dat volgens teneur van deselve sodane gemelte acte sal crachteloos sijn, dewijle in de ons toegesondene acte expresse word gestatueert, dat alle, die de gereformeerde religie frequenteren, de ceur souden mede bijwonen. Actum den 18 Febr. 1663 ter

ordonnantie van borgermeesteren Neel, Pott, Tijthof, Leuwe, Laurents.

(CXXI) Eedt der Committeerden.

Wij laeven en sweeren eenen eedt tot Godt Almachtig, dat wij dit jaer neffens die gekorene gemeente die stadseere en goet, so in rekeninge als anders, gelijk ook die borge-meesteren in alle voorvallende occasien willen voorstaen, secunderen en hanthaven, als getrouwe committeerden toecomt, soo waerlijk helpe ons Godt.

(CXXII) (Van veranderinge van den raed etc.)

Agter in desen statutenboek stond.

Ahm 14 Augusti anno 1626.

Alzoe an zin Exellentie Ernst Casimir graef zu Nassouw, stadholder, en doer appoinctement dese stadt den 2en a) Augusti 1626 overgegeven is en denvolgens na costuime met assistentie van aenwesende heeren staeten den Raed verandert, soe heeft voorss sijn Extie en heeren staeten Joannem ter Linden als secretarium op 't raedhuis doen halen en denselven voereerst in sijn officie gecontinueert en demnae hem belast 't gaan tot drie naestvolgende personen als Arnolt van Hemert, Jan Helmichs en Jacob van Weerden en die staddienaar an die drie ander personen als Herman Cock, Jan Podt en Jan Tappen en dieselve an tho seggen bij haar e.e. op 't raethuis tho komen. Aldaer gekomen zijnde, sinnen dezelve tot borgermeesteren gekozen en denselven neffens den secretario na older gewoenthe, eedoch met continuatie tot Petri 1628, den behoorlijcken eedt afgenomen als volget:

Wij laeven en seeckeren bij guider trouwe en sweeren

a) In het handschrift staat 27. Het verdrag werd echter 1 Augustus gesloten en den 2en geschiedde de overgave.

tot Godt Almachtig, dat wij bes thokumpstigen Petri en denvolgents tot den selven Petri aver een jaar tot 1628 wilt guide schepenen des stads Oldenzel wesen, ehr ende guidt trouwelijk ende eerlijk bewaren ende willen gichten ende richten den armen gelijk den rijcken, willen des ook nicht laten umb lijff en guidt, frundtschap, maechschap, swagerschap off vedderschap noch umb ennich dinck ter weerelt, uthgenomen die brocken in genade ende dat nha expiratie des lopenden jaers 1627 die koer bij die van die gemeente sal mogen geschien, als van oldes gebricklick gewest.

(CXXIII) (Van onbetimmerde huissteden).

Ahm 15 Novembris anno 1622.

Is bij ein er. rhaedt en die heren van den miente, nije en olde, geresolveert en gestatueert, dat alle diejennige, so ennige onbetimmerde huissteden alhier binnen Oldenzael hebben, dat sie dieselve binnen die tijd van anderhalf jaer na dato dusses wedderom sollen doen betimmeren, der gestalte, dat stadsdienste und gemeine borgerlicke laste van krijgessvolk und sonst anders beqnamelijk en naer behoren daeruth gedaen en geschien mogen. So jemant daerinne sumafick befunden werde, sollen des of deser huissteden nha umbloep der voorss. tijd ahn die stad verfallen zijn voer die laste en swaricheden, so die gemeine borgheren voor sie besshertho een tijd lank gedragen ofte geleden ofte alsnog na dussen daghe dragen of lijden mochten, waerna die gemeine borgheren daer de onbetimmerde huissteden betimmert werhen, nicht weinich dan velle verlightet konden sijn, weshalven willen haer e. ein jegelicken hiermedde wall ernstelick befallen hebben hierinne nicht te suimen en haeren schaden tho vermijden.

Dit voorgaande is bij mijn heeren borgermeesteren en van den miente ahn 17 Martii 1623 alnog geapprobeert, geresolveert en belastet, dat ditselve tot steder vaster holdinge nog eins van den cantzel afgelezen solle werden.

Is nog avermaels bij einen ersamen rhaedt en van miente
ahm 14 Martii 1624 geapproveert en geresolveert en belastet
als baven.

Dit bavengeschreven statuit is alnoch bij eenen ersamen
raet en heeren van meenthe alnoch den 24 Martii 1628 ge-
approveert.

Finis Statutorum Oldensaliensium.

INDEX.

- I Van doetslaan.
- II Van laege leggen en utheischen.
- III Van spreecken op die schepenen.
- IV Van huiss en landt verkopen.
- V Van valsche wahr.
- VI Van waher to verkopen of slijten.
- VII Van maethe en gewichte.
- VIII Van freede gebeden.
- IX Van brocke scheiden to laten.
- X Van ungehorsame borgere.
- XI Van rekenschap der schepenen.
- XII Van sententiën.
- XIII Van accijs des frombden bijers.
- XIV Van den ehestaedt ende hoertucht.
- XV Van berneholt, torf en vische kopen.
- XVI Van brouwen.
- XVII Van mollen sackken.
- XVIII Van gebrek wijndes.
- XIX Van bijer ijm huise verkopen.
- XX Van schelden.
- XXI Van einen messtoge.
- XXII Van 't betimmeren der huisstede en gaerden.
- XXIII Van den putten.
- XXIV Van guidt tho marckede brengen.
- XXV Van den hagen, stadsmueren ende vischevange.
- XXVI Van versterf echterluijde.
- XXVII Van verborgen weher.
- XXVIII Van d(r)uwoirde op de raetkamer.
- XXIX Van plaggen ofte heet meijen.
- XXX Van roer jagen.
- XXXI Van aeze.

- XXXII Van rasende beeste.
 XXXIII Van bussen scheiten.
 XXXIV Van lijstensteen.
 XXXV Van geruchte bij nachttijden.
 XXXVI Van die borgerschap.
 XXXVII Van stadsdienst der inwonneren.
 XXXVIII Van 't wonnen en neringe doen.
 XXXIX Van veelinghe voer 't staen van buiten.
 XL Van schutten.
 XLI Van thuinien.
 XLII Van veldtschaede.
 XLIII Van waecken.
 XLIV Van wechters op die wacht te gaan.
 XLV Van loen der arbeijders.
 XLVI Van backen.
 XLVII Van lange ledder en ander.
 XLVIII Van geweer.
 IL Van frombt gedrenckte in tho haelen.
 L Van underboeten umb tho brouwen.
 LI Van verhaelen vuer.
 LII Van frembt volk in tho haelen.
 LIII Van tuine brecken.
 LIV Van tho marckede gaan.
 LV Van dingen nha veile waher.
 LVI Van duiven, gansse en aenden.
 LVII Van wegen op schaele ofte punders.
 LVIII Van vercken in den esch en ruetplucken.
 LIX Van wasschen in de wetteringe.
 LX (Van geleent gelt).
 LXI Van den derden gebaede.
 LXII Van reede um breede op den marckede.
 LXIII Van rechtforderinge eines buithenmans ofte
 frouwes.
 LXIV Van appellation.
 (2. Van gerichtelijke verkopinge).

- LXV Van ongewoontlike rechte dagen.
- LXVI Pandgelt.
- LXVII Van pandsterkinge na den derde gebaede.
- LXVIII Van die pande, die op 't huis staen.
 (2) (Van repraesentatie).
 (3) (Van renthen der kerken etc.)
 (4) (Van afsterven ofte vertreck van schuldenaeren).
- LXIX Van rechte tho holden.
- LXX Van supplicieren.
- LXXI Vann zienden.
 (2) (Van appelleren).
- LXXII Van holt sagen up ter straeten.
- LXXIII Van schoermicken.
- LXXIV Van die straeten to maecken.
- LXXV Van de torffkuelen.
- LXXVI Van den vuerheeren officio.
- LXXVII Van gelage tho setten.
- LXXVIII Van vijren der hillige daghe.
- LXXIX Van strijckmathe.
- LXXX (Van beschaedigen der telgen bij der mueren)
- LXXXI (1. Van 't stekken in 't venne door de smedden.
 2. Van holt op den kerckhof foeren.
 3. Van stencken met privategotten.
 4. Van underhuiren.
 5. Van gasten nodigen).
- LXXXII Anno 1617 die 27 Febr. statutum.
 (1. Van verwissinge.
 2. Van pandweiringe).
- LXXXIII Anno 1619 den 27 Febr. gestatueert (van stroo-
 liggen laten).
- LXXXIV Anno 1620 die 14 Martii gestatueert.
 (1. Van holt kloven met pulver.
 2. Van umbgaen in den vastelavende.
 3. Van mommen up 't rhaedhuis).

- LXXXV Anno 1624 den 15 Martii gestatueert.
 (1. Van afschaffinge der opaccijse.
 2. Van beswaer van ruiteren).
- LXXXVI Anno 1628 den 25 Martii gestatueert.
 (1. Van gewichte en maete.
 2. Van een vischbanck.
 3. Van bijer verkoepen.
 4. Van 't versterff.
 5. Van weggeld).
- LXXXVII Anno 1630 den 8 Martii gestatueert.
 (1. Van borgerschap.
 2. Van Petrikoer.
 3. Van betuinen van wallgaerdens.
 4. Van velle in de stadsgreften.
 5. Van overloep der armen.
 6. Van nije getimmert.
 7. Van nalatenschap van armen in het gasthuis.
 8. Van rekeninge der provisoren.
 9. Van nodigen op bruiloft).
- LXXXVIII Anno 1632 den 12 Martii gestatueert.
 1. (Van beloninge der muirmeesteren).
 2-6. (Van teringe op Petriavond).
 7. (Van afschaffinge der verteringe).
 8. Van bruidloften op 't wijnhuis).
 9. (Van die poorte te verwaeren).
- LXXXIX Anno 1634 den 14 Martii gestatueert.
 1. Van den esch op 't geven.
 2. (Van opgeblasen vleesch).
 3. (Van oprigtinge van een vleeschhuis).
- XC Anno 1635 den 18 Septembris gestatueert (van
 kopen van land van die Berghuiser).
- XCI Op avendt Petri ad Cathedram anno (1635) ge-
 statueert (van de keur der marckmeesteren en
 die rekeninge der schepenen).

- XCII Poincten en articulen anno 1635 den 18 Septembris overgegeven.
1. Toe stellen eenen generalen ontfanger.
 2. (Van verpagtinge der stadsmollens).
 3. (Van spandensten).
 4. (Van vensterneringe).
 5. (Van veranderinge van deser Bisschopinksportener).
 6. (Van verteringe).
- XCIII Anno 1636 den 4 Martii gestatueert.
1. (Van leverantie an de stadt door borgermeesteren).
 2. (Van exemptie der afgetredene borgermeesteren).
 3. (Van hoeden der bieste).
 4. (Van grove holden).
- XCIV Anno 1637 den 6 Martii gestatueert.
1. (Van ingeseten, niet sijnde borgere).
 2. (Van Petricoer).
 3. (Van gravamina).
 4. (Van voorstaan mit waere).
 - (5. Van copen).
 - (6. Van brengen van holt in de poorte).
 - (7. Van hoeden op die wallen).
- XCv Anno 1640 den 6 Martii gestatueert (van verkopen van Haerlemer bier).
- XCVI Anno 1642 den 4 Martii gestatueert (van inkomene Halemer bieren).
- XCvII Ehedt der gemiente.
- XCvIII Ordelen voer die coer der schepenen.
- IC Juramentum scabinorum.
 - C Juramentum secretarii.
 - CI Ehedt der stadtdienaren.
 - CII Den stadsponteners ehedt.
 - CIII Der mullers ehedt.
 - CIV Ehedt der carendrijvers.

- CV Der tornwechters ehedt.
- CVI Ehedt eenes nieuwen borgeren.
- CVII Regliment der marckmeesteren, gestatueert anno 1634 den 14 Martii.
- CVIII Anno 1647 den 21 Febr. gestatueert (van de coer), met verandering van avond Petri 1650.
- CIX Anno 1651 den 7 Martii gestatueert (van venster-neringe).
- CX Anno 1650 den 8 Martii gestatueert (van inlathen van buiren tot borgerschap).
- CXI Anno 1652 den 21 Febr. gestatueert
(1. van agtervolginge der statuten).
(2. Van borgergemoet).
- CXII Anno 1652 den 5 Martii gestatueert.
(1. Van floijngje).
(2. Van visitatie door de markmeesteren).
(3. Van copinge op Saterdag).
- CXIII Anno 1653 den 19 Febr. gestatueert (van electie tot gemeente).
- CXIV Anno 1657 den 18 Novembris gestatueert (van de betaeling der vaendelen en de intraden).
- CXV Anno 1658 den 21 Jan. gestatueert
(1. van electie van gemeente).
(2. Van vergeven der officiën).
- CXVI Anno 1658 den 26 Febr. gestatueert (van verpagtinge).
- CXVII Den 28 Martii 1658 gestatueert (van bespreecken in injurisesaeke).
- CXVIII Anno 1659 op dag avond Petri gestatueert (van 't eligeren van gezworene gemeente).
- CXIX Anno 1660 den 31 October geapprobeert die acte van den 21 Januarij 1658.

- CXX Den 18 Febr. 1663 (acte tegen hofmeijer Crop
crachteloos gemaakt).
- CXXI Eedt der Committeerden.
- CXXII (Van veranderinge van den raed etc.) ahm 14
Augusti anno 1626.
- CXXIII Ahm 15 Novembris anno 1622 gestatueert (van
onbetimmerde huissteden).
-

